

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK ALMANAK

2004

SØNDERJYDSK SKOLEFORENING

GRÆNSEFORENINGEN

For 100 kr. om året kan du blive medlem af Grænseforeningen. Så modtager du seks gange om året bladet GRÆNSEN samt Grænseforeningens

smukke Årbog. Ring eller skriv efter Grænseforeningens brochure:

Postboks 1530,
Grænseforeningen,

Peder Skrams Gade 5,
1020 Kbh. K.
Telefon: 33 11 30 63.

Du er også velkommen til at kontakte din lokale formand:

Tønder Amt

Svend Kristiansen
Østerbyvej 32
6280 Højer
tlf. 74 78 32 15

Haderslev Vesteramt

Sigrid Andersen
Rangstrupvej 20
6534 Agerskov
tlf. 74 83 31 56

Haderslev Østeramt

Lisbet Skau
Hasselvej 4
Hammelev
6500 Vojens
tlf. 74 50 79 22

Sønderborg Amt

Marie Hess
Frydenlundvej 5
6430 Nordborg
tlf. 74 45 62 65

Aabenraa Amt

Ove Nissen
Dalsmark 3
6300 Gråsten
tlf. 74 65 07 45

SØNDERJYSK ALMANAK 2004

11. ÅRGANG

Udgivet af Sønderjydsk Skoleforening

Sønderjysk Almanak

11. årgang

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening^o

Redaktion: Inger Rahbek Andersen, Uffe Bjerre, Hanne Clausen,
Andreas Andresen, Johann Mikkelsen, Lisbet Skau,
Kern Haurum Pedersen, Hans-Ole Mørk, Georg Bendix og
Lis Mikkelsen (ansvarshavende)

Ekspedition: Hans-Ole Mørk, Farverhus 21, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 80 62, fax 74 62 80 49

Pris i boghandelen: 75,- kr.

Abonnement: 65,- kr. + porto.

Abonnement kan tegnes ved henvendelse til

Hanne Clausen, Møllevvej 33, Møgelønder, 6270 Tønder, tlf. 74 73 81 87

Forside: Kongeådalens Efterskole (privat foto)

Sats og tryk: Aabenraa Bogtrykkeri

Bogbinder Møller, Haderslev

ISBN-nr. 87-988609-2-5

Indholdsfortegnelse

Forord

Forord	5
--------------	---

Almanak

Kalenderen	8
Solens opgang og nedgang	32
Højvandet ved vestkysten	33
Stjernesked	34
Formørkelser i året 2004	35

Artikler og digte

Inger Rahbek Andersen: Prolog 2004	38
Arne G. Larsen: For 50 år siden	40
Sara Ezban Grützmeier:	
Palle alene i Sønderjylland	61
Kurt Pawlowski: Erindringsglimt	63
Peter Dragsbo:	
Myten om de svigefulde angelboer	67
Nis Branderup: Genforeningspræsten - som jeg oplevede ham	74
Poul Henning Lundbjerg Larsen: Om grænseforeningsarbejde langt væk fra grænsen	82
Jens Terp Nielsen og Ruth Alexandersen: Hvad en banegård også kan bruges til	85
Anne Grethe Cornelsen:	
I Det Unge Grænseværns tjeneste	89
Kirsten Sørensen: Erindringer fra hjemmet Blaagaard i Overlert	96
Hans Schmidt: Slægt efter slægt segner hen på nornens bud	100
Henry Buhl: Tiderne skifter med tider	106
Ebrahim Khalili Kia: En nydansker i Sønderjylland	112
Karen Margrethe Pedersen: Sønderjysk, ridsdansk, sydslesvigsk - det er dansk i Sydslesvig	115
Signe Førby: Fra Limfjorden til Kongeåen ..	121
Jens Emil Holm:	
Men himlen lukker sine øjne	126
Volker Bock: Sprogforeningen	129
Lisbet Skau: Sønderjysk Skoleforenings årsberetning 2003	134

Mindeord

Boj Berndt Friis Andresen, Emmerlev	138
Jes peter Caspersen, Aabenraa	139
Johan Andresen Philipsen, Ullerup	140
Carla Caspersen, Aabenraa	142
Niels Lorenzen, Ballum	143
Helmut Leckband, Flensborg	144
Gerhard Wehlitz, Kappel	145
Alfred Boysen, Risum	146
Karsten Outzen, Løgumkloster	147
Poul Villadsen, Øster Lindet	148

Viggo Rømer, Abild	149
Inger Bjørn Svensson, Haderslev	150

Håndbog og vejviser

Det danske kongehus	154
Regeringen Anders Fogh Rasmussen	155
Valg i Sydslesvig	156
5-mandsudvalget	157
Statsamtet Sønderjylland	158
Sønderjyllands Amt	159
Udvalgenes sammensætning	160
Regionalrådet for Sønderjylland/Schleswig ..	165
Amtsmusikudvalget	162
Det regionale faglige kulturmiljøråd	163
Kommuner i Sønderjyllands Amt	163
Foreninger, organisationer, institutioner m.v.	166
Kirkelige foreninger og organisationer	169
Fonde	170
Danske og frisiske institutioner i Sydslesvig	170
Musik, teater og kunst	177
Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger	179
Biblioteker	186
Frie skoler	189
Kirkemusikskoler	191
Erhvervsskoler	192
Gymnasier og voksenuddannelser	192
Videregående uddannelser	193
Turistforeninger	194
Vandrerhjem	195
Museer m.v.	195
Museer m.v. i Sydslesvig	199
Forbrugerorganisationer	204
Husholdningsforeninger	204
Landboforeninger	204
Familielandbrug	206
Land- og skovbrug	206
Haveselskaber	207
Husdyrbrugsorganisationer	208
Slagterier	208
Handel	208
Erhvervsråd og håndværker- og industriforeninger	209
Finansiering	212
Jagt- og vildtforvaltning m.m.	213
Vildtforvaltningsområder og vildtkonsulenter i Sønderjylland	214
Udrag af Lov om jagt- og vildtforvaltning ..	214
Jagttider og fredningsbestemmelser	215
Den obligatoriske jagtprøve og riffelprøve ..	218
Ferieplan for skolerne i Sydslesvig m.v.	218
Flagregler	219
Officielle civile flagdage 2004	220
Til notater	221

Forord

Sønderjysk Almanak udkommer i år for 11. gang som landsdelens almanak og opslagsbog med nyttige oplysninger til foreninger, organisationer og andre, som ønsker information om sønderjyske forhold.

Forsidemotivet er denne gang Kongeådalens Efterskole, der fylder 25 år i 2004.

Som hidtil indeholder Almanakken en række artikler og indlæg med relation til Sønderjylland og sønderjyske forhold. Fra indholdet kan nævnes. For 50 år siden, Prolog, Elevindlæg fra Kongeådalens Efterskole, Glimt fra besættelsen, De svigefulde engelboer, Billeder fra Banegården, Genforeningspræsten Kallenbach, Fra det Unge Grænseværn, Erindringer af Hans Schmidt, Erindringer fra Gram-familien, Mikkjelberg i tekst og billeder, En nydansker fortæller, Om sønderjysk, sydslesvigsk og rigsdansk, Fra Limfjorden til Kongeåen, Men himlen lukker sine øjne samt beretninger fra Sprogforeningen og Skoleforeningen.

Almanakken udgives en gang om året og kan derfor ikke fungere som et egentligt debatforum. Men redaktionen ser det som en væsentlig opgave, at der bringes indlæg, der er egnede til at skabe eller bidrage til debat rundt omkring i landsdelen. Dette års almanak indeholder flere artikler, der uden tvivl vil medvirke hertil.

Sønderjysk Almanak har fyldige kalenderoplysninger med sol- og højvandskalender m.m. „Vejviseren“ med adresser og telefonnumre på bl. a. foreninger, organisationer og skoler i Sønderjylland og Sydslesvig forbedres og udbygges løbende. Forslag hertil modtages gerne af redaktionen.

Almanakken rummer som hidtil mindeord over kendte, afdøde personer fra landsdelen eller med tilknytning til landsdelen.

Sønderjysk Skoleforening vil også gerne her rette en varm tak til de mange, som støtter Almanakken. Det gælder annoncører, det gælder de mange, der beredvilligt har bidraget med indlæg og ideer, og det gælder foreningens tillidsmænd og medlemmer, der med praktisk indsats og opbakning har støttet arbejdet.

Sønderjysk Skoleforening og redaktionen ønsker med Almanakken en glædelig jul og et godt nytår 2004.

Den danske hverdag i Sydslesvig leves i

SYDSLESVIGSK FORENING

Sammenhold, fællesskab, information og meningsudveksling.
Teater, koncert, foredrag og udflugter.
Kulturelt, socialt og humanitært arbejde - altsammen i

SYDSLESVIGSK FORENING

Som dansk sydslesviger hører du bare hjemme i

SYDSLESVIGSK FORENING

14.000 medlemmer, syv amtsorganisationer med egne sekretariater, 113 distrikter overalt i Sydslesvig, ældreboliger rundt omkring i landsdelen, Museet ved Danevirke, Lejrskolehjemmet Skipperhuset, 25 tilsluttede foreninger med hver deres speciale, medlemsbladet KONTAKT hver torsdag i Flensburg Avis og dagsaktuel information via foreningens hjemmeside www.syfo.de

SYDSLESVIGSK FORENING

Og så koster det kun € 18,- om året at være medlem, men det bliver du ikke automatisk. Du skal melde dig ind. Optagelsesblanket på Sydslesvigsk Pressejtjenestes hjemmeside www.syfo.de - eller ring til 0461-144080. Fas også på vore sekretariater i Flensburg, Slesvig, Egernforde, Tønning, Husum og Nibøl.

SYDSLESVIGSK FORENING

JYDSKE VESTKYSTEN

Periode:
Hele året rundt!

ALMANAK

JANUAR 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 timer 3 min. og tiltager i månedens løb 1 time 27 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
To. 1	Nytårsdag	Solens radius 16' 16"	UGE 1	08.41	15.45	12.28	02.08
	<i>Fadervor. Matt. 6,5-13</i>						
Fr. 2	Abel	Vega kulm. midn. m.n.		08.41	15.46	12.38	03.24
Lø. 3	Enoch	(fjernest jorden		08.41	15.47	12.51	04.40
Sø. 4	Hellig 3 konger s.	Methusalem. Sirius kulm. midn.		08.41	15.48	13.08	05.57
	<i>De vise mænd. Matt. 2,1-12 el. Verdens lys. Joh. 8,12-20</i>	Jorden nærmest Solen					
Ma. 5	Simeon		UGE 2	08.40	15.50	13.35	07.11
Ti. 6	Hellig 3 konger			08.40	15.51	14.14	08.17
On. 7	Knud, hertug	Tusmørket varer 48 min. ○ F.M. 16.40		08.39	15.53	15.09	09.11
To. 8	Erhardt			08.38	15.54	16.18	09.49
Fr. 9	Julianus			08.38	15.56	17.37	10.15
Lø. 10	Paul Eremit			08.37	15.57	19.00	10.33
Sø. 11	1.s.e.h. 3 k.	Hyginus		08.36	15.59	20.23	10.46
	<i>Jesus velsigner de små børn. Mark. 10,13-16</i>						
Ma. 12	Reinhold		UGE 3	08.35	16.01	21.47	10.56
Ti. 13	Hilarius			08.34	16.02	23.11	11.05
On. 14	Felix	Tusmørket varer 47 min.		08.33	16.04	–	11.13
To. 15	Maurus	● S. kv. 05.46		08.32	16.06	00.37	11.21
Fr. 16	Marcellus	Castor kulm. midn.		08.31	16.08	02.06	11.32
Lø. 17	Antonius	Markur st. vestl. elong.		08.30	16.10	03.41	11.47
Sø. 18	2.s.e.h. 3 k.	Prisca. Procyon kulm. midn.		08.29	16.12	05.18	12.09
	<i>Den samaritanske kvinde. Joh. 4,5-26</i>						
Ma. 19	Pontianus	(nærmest jorden	UGE 4	08.27	16.13	06.51	12.46
		Pollux kulm. midn.					
Ti. 20	Fabian og Sebastian			08.26	16.15	08.08	13.45
On. 21	Agnes	Tusmørket varer 47 min. ● N.M. 02.05		08.25	16.17	09.00	15.07
To. 22	Vincentius			08.23	16.19	09.31	16.42
Fr. 23	Emerentius			08.22	16.21	09.51	18.17
Lø. 24	Timotheus			08.20	16.24	10.03	19.47
Sø. 25	3.s.e.h. 3 k.	Pauli omv.		08.19	16.26	10.13	21.12
	<i>Giv os en større tro. Luk. 17,5-19</i>						
Ma. 26	Polycarpus		UGE 5	08.17	16.28	10.21	22.32
Ti. 27	Chrysostomus			08.15	16.30	10.28	23.50
On. 28	Fred. 6.s. føds.	Carolus Magnus		08.14	16.32	10.36	–
		Tusmørket varer 44 min.					
To. 29	Chr. 7.s. føds.	Valerius. ● F. kv. 07.03		08.12	16.34	10.45	01.08
Fr. 30	Adelgunde			08.10	16.36	10.56	02.25
Lø. 31	Vigilius	(fjernest jorden		08.08	16.38	11.11	03.42

JANUAR 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
To.	1 Nytårsdag	09.45	22.27
Fr.	2	10.47	23.27
Lø.	3	11.48	–
Sø.	4	00.26	12.47
Ma.	5 2	01.20	13.40
Ti.	6 Hellig 3 konger	02.09	14.29
On.	7	02.54	15.12
To.	8	03.33	15.51
Fr.	9	04.06	16.25
Lø.	10	04.37	16.58
Sø.	11	05.06	17.30
Ma.	12 3	05.39	18.06
Ti.	13	06.15	18.46
On.	14	06.58	19.31
To.	15	07.47	20.22
Fr.	16	08.42	21.21
Lø.	17	09.46	22.27
Sø.	18	10.59	23.41
Ma.	19 4	–	12.18
Ti.	20	00.54	13.33
On.	21	02.01	14.39
To.	22	03.00	15.36
Fr.	23	03.51	16.26
Lø.	24	04.37	17.10
Sø.	25	05.19	17.49
Ma.	26 5	05.58	18.25
Ti.	27	06.37	19.02
On.	28	07.17	19.41
To.	29	08.00	20.26
Fr.	30	08.49	21.18
Lø.	31	09.45	22.18

FEBRUAR 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8 timer 33 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 3 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Sø. 1	Sidste s.e.h. 3 k.	Brigida Solens radius 16' 14" <i>Hvedekornet. Joh. 12,23-33</i>	08.07	16.40	11.34	04.57
Ma. 2	Kyndelmisse	Deneb. kulm. midn. m.n. UGE 6	08.05	16.43	12.08	06.07
Ti. 3	Blasius		08.03	16.45	12.57	07.05
On. 4	Veronica	Tusmørket varer 42 min.	08.01	16.47	14.02	07.49
To. 5	Agathe		07.59	16.49	15.20	08.19
Fr. 6	Dorothea	○ F.M. 09.47	07.57	16.51	16.43	08.39
Lø. 7	Richard		07.55	16.53	18.08	08.54
Sø. 8	Septuagesima	Corintha <i>De betroede talenter. Matt. 25,14-30</i>	07.53	16.56	19.34	09.04
Ma. 9	Apollonia	UGE 7	07.51	16.58	20.59	09.13
Ti. 10	Scholastica		07.49	17.00	22.25	09.21
On. 11	Euphrosyne	Tusmørket varer 41 min.	07.47	17.02	23.53	09.29
To. 12	Eulalia		07.44	17.04	–	09.39
Fr. 13	Benignus	● S. kv. 14.40	07.42	17.06	01.25	09.52
Lø. 14	Valentinus		07.40	17.09	03.00	10.10
Sø. 15	Seksagesima	Faustinus <i>Sædens vækst. Mark. 4,26-32</i>	07.38	17.11	04.33	10.40
Ma. 16	Juliane	☾ nærmest jorden UGE 8	07.35	17.13	05.54	11.28
Ti. 17	Findanus		07.33	17.15	06.54	12.40
On. 18	Concordia	Tusmørket varer 40 min.	07.31	17.17	07.31	14.09
To. 19	Ammon		07.28	17.20	07.54	15.43
Fr. 20	Eucharias	● N.M. 10.18	07.26	17.22	08.09	17.16
Lø. 21	Samuel		07.24	17.24	08.20	18.44
Sø. 22	Fastelavn	Quinquagesima. Esto mihi. Peters stol <i>Op til Jerusalem. Luk. 18,31-43</i>	07.21	17.26	08.28	20.07
Ma. 23	Papias	UGE 9	07.19	17.28	08.35	21.28
Ti. 24	Hvide tirsdag	Skuddag Regulus kulm. midn.	07.17	17.30	08.43	22.47
On. 25	Aske onsdag	Matthias. Tusmørket varer 39 min.	07.14	17.32	08.51	–
To. 26	Victorinus		07.12	17.35	09.01	00.06
Fr. 27	Inger		07.09	17.37	09.14	01.24
Lø. 28	Leander	● F. kv. 04.24 ☾ fjernest jorden	07.07	17.39	09.33	02.42
Sø. 29	1.s. i fasten	Quadragesima Invocavit. Øllegård <i>Hvem er den største? Luk. 22,24-32</i>	07.04	17.41	10.02	03.54

FEBRUAR 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Sø. 1		10.47	23.24
Ma. 2	6	11.54	–
Ti. 3		00.31	13.00
On. 4		01.31	13.57
To. 5		02.24	14.48
Fr. 6		03.09	15.33
Lø. 7		03.47	16.12
Sø. 8		04.22	16.46
Ma. 9	7	04.54	17.19
Ti. 10		05.27	17.52
On. 11		06.03	18.28
To. 12		06.42	19.07
Fr. 13		07.27	19.52
Lø. 14		08.21	20.46
Sø. 15		09.23	21.53
Ma. 16	8	10.40	23.14
Ti. 17		–	12.09
On. 18		00.39	13.30
To. 19		01.51	14.35
Fr. 20		02.50	15.28
Lø. 21		03.40	16.13
Sø. 22	Fastelavn	04.24	16.51
Ma. 23	9	05.02	17.24
Ti. 24	Skuddag	05.36	17.54
On. 25		06.07	18.22
To. 26		06.40	18.54
Fr. 27		07.15	19.32
Lø. 28		07.57	20.18
Sø. 29		08.48	21.14

MARTS 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 timer 41 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 19 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Ma.	1	Albinus	Solens radius 16' 8''	07.02	17.43	10.44	04.58
Ti.	2	Simplicius		06.59	17.45	11.43	05.47
On.	3	Tamperdag	Kunigunde. Tusmørket varer 39 min.	06.57	17.47	12.57	06.21
To.	4	Adrianus	Jupiter i opp. til solen	06.54	17.49	14.19	06.45
Fr.	5	Theophilus		06.52	17.51	15.45	07.01
Lø.	6	Gotfred		06.49	17.54	17.12	07.12
Sø.	7	2.s. i fasten	Reminiscere. Perpetua ☉ F.M. 00.14 <i>Drengen med den urene ånd. Matt. 9,14-29</i>	06.47	17.56	18.39	07.22
Ma.	8	Beata		06.44	17.58	20.07	07.30
Ti.	9	40 riddere		06.42	18.00	21.37	07.38
On.	10	Ædel	Tusmørket varer 39 min.	06.39	18.02	23.10	07.47
To.	11	Fred. 9.s. føds.	Thala	06.37	18.04	–	07.58
Fr.	12	Gregorius	(nærmest jorden	06.34	18.06	00.46	08.14
Lø.	13	Macedonius	☉ S. kv. 22.01	06.31	18.08	02.21	08.40
Sø.	14	3.s. i fasten	Oculi. Eutychius <i>Løgnens fader. Joh. 8,42-51</i>	06.29	18.10	03.46	09.21
Ma.	15	Zacharias		06.26	18.12	04.52	10.24
Ti.	16	Gudmund		06.24	18.14	05.34	11.47
On.	17	Gertrud	Tusmørket varer 39 min.	06.21	18.16	06.00	13.19
To.	18	Fred. 3.s. føds.	Alexander	06.18	18.18	06.17	14.51
Fr.	19	Joseph		06.16	18.20	06.28	16.19
Lø.	20	Gordius	● N.M. 23.31 Jævndøgn 07.49	06.13	18.22	06.36	17.44
Sø.	21	Midfaste	Lætare. Benedictus <i>Jesus, livets brød. Joh. 6,24-35,37</i>	06.11	18.24	06.44	19.05
Ma.	22	Paulus		06.08	18.26	06.51	20.25
Ti.	23	Fidelis		06.05	18.28	06.58	21.45
On.	24	Ulrica	Tusmørket varer 39 min.	06.03	18.30	07.07	23.04
To.	25	Mariæ bebud.		06.00	18.32	07.18	–
Fr.	26	Gabriel		05.57	18.34	07.35	00.23
Lø.	27	Kastor	(fjernest jorden.	05.55	18.36	07.59	01.39
Sø.	28	Mariæ bebudelsesdag	Judica. Ingrid. Eustachius Sommertid begynder <i>Marias lovsang. Luk. 1,46-55</i>	06.52	19.38	09.35	03.48
Ma.	29	Jonas	☉ F. kv. 01.48 Merkur st. østlig elong. Venus st. østlig elong.	06.50	19.40	10.26	04.42
Ti.	30	Quirinus		06.47	19.42	11.34	05.22
On.	31	Fred. 5.s. føds.	Balbina. Tusmørket varer 40 min.	06.45	19.44	12.52	05.49

MARTS 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Ma. 1	10	09.47	22.19
Ti. 2		10.59	23.35
On. 3		–	12.16
To. 4		00.47	13.24
Fr. 5		01.48	14.21
Lø. 6		02.38	15.09
Sø. 7		03.21	15.50
Ma. 8	11	04.00	16.27
Ti. 9		04.36	17.00
On. 10		05.11	17.33
To. 11		05.48	18.07
Fr. 12		06.27	18.45
Lø. 13		07.12	19.28
Sø. 14		08.05	20.22
Ma. 15	12	09.12	21.33
Ti. 16		10.38	23.03
On. 17		–	12.11
To. 18		00.30	13.24
Fr. 19		01.39	14.23
Lø. 20		02.35	15.11
Sø. 21		03.23	15.51
Ma. 22	13	04.03	16.26
Ti. 23		04.39	16.59
On. 24		05.09	17.21
To. 25		05.36	17.46
Fr. 26		06.04	18.14
Lø. 27		06.36	18.48
Sø. 28	Sommertid begynder	08.15	20.32
Ma. 29	14	09.03	21.24
Ti. 30		10.01	22.27
On. 31		11.12	23.40

APRIL 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 4 min. og tiltager i månedens løb 2 timer 9 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
To.	1	Hugo	Solens radius 16' 0''	06.42	19.46	14.16	06.07
Fr.	2	Theodosius		06.39	19.48	15.42	06.20
Lø.	3	Nicætas		06.37	19.50	17.09	06.30
Sø.	4	Palmesøndag	Ambrosius <i>Jesus salves i Betania. Mark. 14,3-9 el. Joh. 12,1-16</i>	06.34	19.52	18.38	06.38
Ma.	5	Irene	○ F.M. 13.03 UGE 15	06.32	19.54	20.09	06.46
Ti.	6	Sixtus		06.29	19.56	21.44	06.54
On.	7	Egesippus	Tusmørket varer 40 min.	06.26	19.58	23.22	07.05
To.	8	Skærtorsdag	Chr. 9.s. føds. Janus (nærmest jorden <i>Fodvaskningen. Joh. 13,1-15</i>	06.24	20.00	-	07.19
Fr.	9	Langfredag	Procopius <i>Korsfæstelsen. Luk. 23,26-49 el. Joh. 19,17-37</i>	06.21	20.02	01.02	07.40
Lø.	10	Ezechiel		06.19	20.04	02.35	08.16
Sø.	11	Påskedag	Leo <i>Jesu Kristi opstandelse. Matt. 28,1-8</i>	06.16	20.06	03.49	09.13
Ma.	12	2. påskedag	● S. kv. 05.46 UGE 16 Chr. 4.s. føds. Julius <i>Den opstandne Jesu og Maria Magd. Joh. 20,1-18</i>	06.14	20.08	04.38	10.32
Ti.	13	Justinus		06.11	20.10	05.08	12.02
On.	14	Tiburtius	Tusmørket varer 42 min. Spica kulm. midn.	06.09	20.12	05.26	13.34
To.	15	Chr. 5.s. føds.	Olympia	06.06	20.14	05.38	15.02
Fr.	16	Margrethe	Mariane	06.04	20.16	05.47	16.26
Lø.	17	Anicetus		06.01	20.18	05.54	17.48
Sø.	18	1.s.e. påske	Quasimodo. Eleutherius <i>Vøgt mine får. Joh. 21,15-19</i>	05.59	20.20	06.00	19.07
Ma.	19	Daniel	● N.M. 15.21 UGE 17	05.56	20.22	06.07	20.26
Ti.	20	Sulpicius		05.54	20.24	06.15	21.46
On.	21	Florentius	Tusmørket varer 43 min.	05.52	20.26	06.25	23.05
To.	22	Cajus		05.49	20.28	06.39	-
Fr.	23	Georgius		05.47	20.30	07.00	00.24
Lø.	24	Albertus	(fjernest jorden	05.45	20.32	07.30	01.36
Sø.	25	2.s.e. påske	Misericordia Domini Mark. evang. <i>Mine får hører min røst. Joh. 10,22-30</i>	05.42	20.34	08.15	02.36
Ma.	26	Cletus	UGE 18	05.40	20.36	09.16	03.21
Ti.	27	Charl. Amalie	● F. kv. 19.32. Ananias Arcturus kulm. midn.	05.38	20.38	10.30	03.52
On.	28	Vitalis.	Tusmørket varer 45 min.	05.35	20.40	11.50	04.13
To.	29	Peter martyr		05.33	20.42	13.14	04.27
Fr.	30	Severus		05.31	20.44	14.39	04.38

APRIL 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
To.	1	–	12.33
Fr.	2	00.57	13.47
Lø.	3	02.06	14.48
Sø.	4 Palmesøndag	03.01	15.38
Ma.	5 15	03.49	16.21
Ti.	6	04.33	17.00
On.	7	05.13	17.37
To.	8 Skærtorsdag	05.52	18.12
Fr.	9 Langfredag	06.32	18.48
Lø.	10	07.14	19.27
Sø.	11 Påskedag	08.01	20.12
Ma.	12 2. påskedag 16	08.58	21.10
Ti.	13	10.11	22.26
On.	14	11.41	23.56
To.	15	–	13.03
Fr.	16 Dronning Margrethe	01.15	14.07
Lø.	17	02.18	15.00
Sø.	18	03.12	15.45
Ma.	19 17	03.59	16.25
Ti.	20	04.39	16.59
On.	21	05.13	17.28
To.	22	05.42	17.54
Fr.	23	06.08	18.17
Lø.	24	06.33	18.43
Sø.	25	07.03	19.15
Ma.	26 18	07.41	19.57
Ti.	27	08.28	20.47
On.	28	09.25	21.46
To.	29	10.33	22.54
Fr.	30	11.51	–

MAJ 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 17 min. og tiltager i månedens løb 1 time 44 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Lø. 1	Voldermisse	Philip og Jacob Solens radius 15' 52''	05.29	20.46	16.06	04.46
Sø. 2	3.s.e. påske	Jubilate, Athanasius Venus lyser klarest <i>Vejen, sandheden og livet. Joh. 14,1-11</i>	05.26	20.48	17.34	04.54
Ma. 3	Korsmisse		05.24	20.50	19.07	05.02
Ti. 4	Florian	☉ F.M. 22.33. Måneformørkelse	05.22	20.52	20.46	05.11
On. 5	Danmarks befrielse	Gothard. Tusmørket varer 48 min. De lyse nætter begynder	05.20	20.54	22.28	05.23
To. 6	Johannes ante portam	(nærmest jorden	05.18	20.56	–	05.41
Fr. 7	Bededag	Flavia <i>Bed, så skal der gives jer. Matt. 7,7-14</i>	05.16	20.58	00.09	06.11
Lø. 8	Stanislaus		05.14	21.00	01.36	07.00
Sø. 9	4.s.e. påske	Cantate. Caspar <i>Sandheden gør fri. Joh. 8,28-36</i>	05.12	21.02	02.36	08.14
Ma. 10	Gordianus		05.10	21.04	03.13	09.45
Ti. 11	Mamertus	☉ S. kv. 13.04	05.08	21.06	03.34	11.18
On. 12	Pancratius	Tusmørket varer 50 min.	05.06	21.07	03.48	12.49
To. 13	Ingenuus		05.04	21.09	03.57	14.14
Fr. 14	Kristian	Merkur st. vestl. elong.	05.02	21.11	04.04	15.35
Lø. 15	Sophie		05.00	21.13	04.11	16.54
Sø. 16	5.s.e. påske	Rogate. Sara <i>Jesu bøn for disciplene. Joh. 17,1-11</i>	04.58	21.15	04.17	18.12
Ma. 17	Bruno		04.57	21.17	04.25	19.31
Ti. 18	Erik		04.55	21.18	04.34	20.50
On. 19	Potentiana	● N.M. 06.52 Tusmørket varer 54 min.	04.53	21.20	04.46	22.09
To. 20	Kr. Himmelfart	Angelica <i>Jesu Kristi himmelfart. Luk. 24,46-53</i>	04.52	21.22	05.04	23.23
Fr. 21	Helene	(nærmest jorden	04.50	21.23	05.31	–
Lø. 22	Castus		04.49	21.25	06.10	00.29
Sø. 23	6.s.e. påske	Exaudi. Desiderius <i>At de alle må være ét. Joh. 17,20-26</i>	04.47	21.27	07.06	01.19
Ma. 24	Esther		04.46	21.28	08.15	01.55
Ti. 25	Urbanus		04.44	21.30	09.32	02.18
On. 26	Kpr. Frederik	Beda. Tusmørket varer 57 min.	04.43	21.31	10.54	02.34
To. 27	Lucian	☉ F. kv. 09.57	04.42	21.33	12.16	02.46
Fr. 28	Vilhelm		04.40	21.34	13.39	02.55
Lø. 29	Maximinus		04.39	21.36	15.04	03.02
Sø. 30	Pinsedag	Vigand <i>Helligåndens komme. Joh. 14,15-21</i>	04.38	21.37	16.32	03.10
Ma. 31	2. pinsedag	Petronella Antares kulm. midn. <i>Den, der tror, har evigt liv. Joh. 6,44-51</i>	04.37	21.39	18.06	03.18

MAJ 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Lø. 1		00.09	13.05
Sø. 2		01.20	14.09
Ma. 3	19	02.21	15.03
Ti. 4		03.15	15.50
On. 5	Danmarks Befrielse	04.04	16.33
To. 6		04.51	17.14
Fr. 7	Bededag	05.35	17.53
Lø. 8		06.19	18.33
Sø. 9		07.06	19.15
Ma. 10	20	07.57	20.06
Ti. 11		08.57	21.07
On. 12		10.10	22.20
To. 13		11.27	23.39
Fr. 14		–	12.37
Lø. 15		00.48	13.36
Sø. 16		01.49	02.33
Ma. 17	21	02.42	15.14
Ti. 18		03.30	15.56
On. 19		04.12	16.32
To. 20	Kr. Himmelfartsdag	04.48	17.04
Fr. 21		05.19	17.31
Lø. 22		05.46	17.56
Sø. 23		06.12	18.22
Ma. 24	22	06.42	18.54
Ti. 25		07.18	19.33
On. 26	Kronprins Frederik	08.03	20.20
To. 27		08.57	21.15
Fr. 28		10.00	22.16
Lø. 29		11.08	23.24
Sø. 30	Pinsedag	–	12.19
Ma. 31	2. pinsedag 23	00.35	13.26

JUNI 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 timer 4 min. og tiltager derefter indtil den 21., hvor den er 17 timer 27 min. Herefter og til månedens ende aftager dagen 6 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Ti.	1	Nikomedes	Solens radius 15' 46''	04.36	21.40	19.46	03.28
On.	2	Tamperdag	Marcellinus	04.35	21.41	21.29	03.42
			Tusmørket varer 60 min.				
To.	3	Fred. 8.s. føds.	Erasmus	04.34	21.42	23.07	04.05
			○ F.M. 06.20				
			(fjernest jorden				
Fr.	4	Optatus		04.33	21.44	–	04.45
Lø.	5	Grundlovsdag	Kong Hans' føds. Bonifacius	04.32	21.45	00.23	05.50
Sø.	6	Trinitatis	Norbertus	04.32	21.46	01.11	07.18
			<i>Dåb i den treenige Guds navn. Matt. 28,16-20</i>				
Ma.	7	Jeremias	UGE 24	04.31	21.47	01.38	08.55
Ti.	8	Medardus	Venuspassage	04.30	21.48	01.55	10.30
On.	9	Primus	Tusmørket varer 62 min.	04.30	21.49	02.06	11.59
			● S. kv. 22.02				
To.	10	Onuphrius		04.29	21.50	02.14	13.23
Fr.	11	Prins Henrik	Barnabas apostel	04.29	21.50	02.21	14.43
			Pluto i opp. til solen				
Lø.	12	Basilius	Capella kulm. midn. m.n.	04.28	21.51	02.27	16.01
Sø.	13	1.s.e. trin.	Cyryllus	04.28	21.52	02.35	17.19
			<i>Den rige bonde. Luk. 12,13-21</i>				
Ma.	14	Rufinus	UGE 25	04.28	21.53	02.43	18.38
Ti.	15	Valdemarsdag	Vitus	04.28	21.53	02.54	19.56
On.	16	Tycho	Tusmørket varer 64 min.	04.27	21.54	03.10	21.12
To.	17	Botolphus	● N.M. 22.27	04.27	21.54	03.34	22.21
			(fjernest jorden				
Fr.	18	Leontius		04.27	21.54	04.09	23.16
Lø.	19	Gervasius		04.27	21.55	04.59	23.56
Sø.	20	2.s.e. trin.	Sylverius	04.28	21.55	06.05	–
			<i>Kristi efterfølgelse. Luk. 14,25-35</i>				
Ma.	21	Albanus	Solhverv 01.57	04.28	21.55	07.20	00.23
			Længste dag				
Ti.	22	10.000 martyrer		04.28	21.55	08.40	00.41
On.	23	Paulinus	Tusmørket varer 64 min.	04.28	21.55	10.01	00.54
To.	24	St. Hansdag		04.29	21.55	11.22	01.03
Fr.	25	Prosper	● F. kv. 21.08	04.29	21.55	12.44	01.11
Lø.	26	Pelagius		04.30	21.55	14.08	01.18
Sø.	27	3.s.e. trin.	Syvsoverdag	04.30	21.55	15.36	01.25
			<i>Den fortabte søn. Luk. 15,11-32</i>				
Ma.	28	Carol. Amalie	Eleonora	04.31	21.55	17.10	01.34
Ti.	29	Petrus Paulus		04.32	21.55	18.49	01.46
On.	30	Lucina	Tusmørket varer 63 min.	04.32	21.54	20.30	02.03

JUNI 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Ti.	1	01.42	14.26
On.	2	02.43	15.19
To.	3	03.39	16.09
Fr.	4	04.33	16.54
Lø.	5 Grundlovsdag	05.23	17.39
Sø.	6	06.12	18.24
Ma.	7 Prins Joachim 24	07.02	19.11
Ti.	8	07.54	20.02
On.	9	08.50	20.58
To.	10	09.51	22.01
Fr.	11 Prins Henrik	10.54	23.07
Lø.	12	11.57	–
Sø.	13	00.12	12.55
Ma.	14 25	01.12	13.49
Ti.	15 Valdemarsdag	02.08	14.39
On.	16	02.59	15.25
To.	17	03.45	16.07
Fr.	18	04.25	16.44
Lø.	19	05.01	17.15
Sø.	20	05.32	17.43
Ma.	21 26	06.00	18.10
Ti.	22	06.30	18.40
On.	23	07.05	19.16
To.	24 Skt. Hansdag	07.45	19.58
Fr.	25	08.33	20.48
Lø.	26	09.27	21.44
Sø.	27	10.27	22.46
Ma.	28 27	11.33	23.55
Ti.	29	–	12.42
On.	30 Prinsesse Alexandra	01.07	13.50

JULI 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 timer 20 min. og aftager i månedens løb 1 time 21 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
To.	1	Chr. 2.s. føds.	Fred. 2.s. føds. ☾ nærmest jorden Theobaldus. Solens radius 15' 44"	04.33	21.54	21.58	02.33
Fr.	2	Mariæ besøg.	Vega kulm. midn. ○ F.M. 13.09	04.34	21.53	23.00	03.24
Lø.	3	Cornelius		04.35	21.53	23.37	04.43
Sø.	4	4.s.e. trin. <i>Elsk jeres fjender. Matt. 5,43-48</i>	Ulricus	04.36	21.52	23.59	06.20
Ma.	5	Anshelmus	Jorden fjernest solen UGE 28	04.37	21.51	–	08.00
Ti.	6	Dion		04.38	21.51	00.12	09.35
On.	7	Villebaldus	Tusmørket varer 61 min.	04.39	21.50	00.22	11.03
To.	8	Kjeld		04.40	21.49	00.29	12.27
Fr.	9	Sostrata	● S. kv. 09.34	04.41	21.48	00.36	13.47
Lø.	10	Knud, konge		04.42	21.47	00.43	15.07
Sø.	11	5.s.e. trin. <i>Peters bekendelse. Matt. 16,13-26</i>	Josva	04.44	21.46	00.51	16.26
Ma.	12	Henrik	UGE 29	04.45	21.45	01.02	17.44
Ti.	13	Margarethe		04.46	21.44	01.16	19.02
On.	14	Bonaventura	Tusmørket varer 58 min. ☾ fjernest jorden	04.48	21.42	01.37	20.13
To.	15	Apostl. deling	Venus lyser klarest	04.49	21.41	02.08	21.13
Fr.	16	Susanne		04.51	21.40	02.54	21.57
Lø.	17	Alexius	● N.M. 13.24	04.52	21.38	03.55	22.27
Sø.	18	6.s.e. trin. <i>Den rige yngling. Matt. 19,16-26</i>	Arnolphus	04.54	21.37	05.09	22.48
Ma.	19	Justa	UGE 30	04.55	21.36	06.28	23.01
Ti.	20	Elias		04.57	21.34	07.50	23.12
On.	21	Evenus	Tusmørket varer 55 min. Altaor kulm. midn.	04.59	21.33	09.11	23.20
To.	22	Maria Magd.	Hundredagene beg.	05.00	21.31	10.32	23.27
Fr.	23	Apollinaris		05.02	21.29	11.53	23.34
Lø.	24	Christina		05.03	21.28	13.18	23.41
Sø.	25	7.s.e. trin. <i>Bekendelse uden frygt. Matt. 10,24-31</i>	Jacobus ● F. kv. 05.37	05.05	21.26	14.47	23.51
Ma.	26	Anna	UGE 31	05.07	21.24	16.21	–
Ti.	27	Martha	Merkur st. østl. elong	05.09	21.22	17.59	00.05
On.	28	Aurelius	Tusmørket varer 51 min.	05.10	21.21	19.31	00.28
To.	29	Oluf		05.12	21.19	20.45	01.07
Fr.	30	Abdon	☾ nærmest jorden	05.14	21.17	21.33	02.12
Lø.	31	Germanus	○ F.M. 20.05	05.16	21.15	22.00	03.41

JULI 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
To. 1		02.18	14.53
Fr. 2		03.23	15.50
Lø. 3		04.23	16.42
Sø. 4		05.17	17.31
Ma. 5	28	06.08	18.18
Ti. 6		06.55	19.03
On. 7		07.41	19.50
To. 8		08.27	20.38
Fr. 9		09.15	21.30
Lø. 10		10.07	22.26
Sø. 11		11.03	23.26
Ma. 12	29	–	12.03
Ti. 13		00.28	13.03
On. 14		01.29	14.01
To. 15		02.26	14.54
Fr. 16		03.18	15.42
Lø. 17		04.04	16.24
Sø. 18		04.45	17.00
Ma. 19	30	05.20	17.32
Ti. 20		05.51	18.00
On. 21		06.21	18.29
To. 22		06.53	19.02
Fr. 23		07.28	19.39
Lø. 24		08.09	20.24
Sø. 25		08.54	21.15
Ma. 26	31	09.48	22.14
Ti. 27		10.50	23.23
On. 28		–	12.03
To. 29		00.42	13.21
Fr. 30		02.04	14.35
Lø. 31		03.17	15.39

AUGUST 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15 timer 55 min. og aftager i månedens løb 2 timer 7 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
Sø. 1	8.s.e. trin.	Peters fængsel Solens radius 15' 45'' <i>At høre og gøre derefter. Matt. 7,22-29</i>	05.18	21.13	22.17	05.21	
Ma. 2	Hannibal	UGE 32	05.19	21.11	22.28	07.01	
Ti. 3	Nikodemus	Deneb kulm. midn.	05.21	21.09	22.37	08.35	
On. 4	Dominicus	Tusmørket varer 49 min.	05.23	21.07	22.44	10.03	
To. 5	Osvaldus		05.25	21.05	22.51	11.27	
Fr. 6	Kristi forkl.	Neptun i opp. til solen	05.27	21.03	22.58	12.49	
Lø. 7	Donatus	De lyse nætter ender	05.29	21.01	23.08	14.09	
Sø. 8	9.s.e. trin.	Ruth. ☉ S. kv. 00.01 <i>At vente på Herren. Luk. 12,32-48 el. Enken og den uretfærdige dommer. Luk. 18,1-8</i>	05.31	20.58	23.20	15.30	
Ma. 9	Romanus	UGE 33	05.33	20.56	23.39	16.49	
Ti. 10	Laurentius		05.34	20.54	–	18.03	
On. 11	Herman	Tusmørket varer 46 min. (fjernest jorden	05.36	20.52	00.06	19.07	
To. 12	Chr. 3.s. føds.	Clara	05.38	20.50	00.47	19.57	
Fr. 13	Hippolytus		05.40	20.47	01.44	20.31	
Lø. 14	Eusebius		05.42	20.45	02.54	20.54	
Sø. 15	10.s.e. trin.	Mariæ himmelf. <i>Dom over denne slægt. Matt. 11,16-24</i>	05.44	20.43	04.13	21.09	
Ma. 16	Rochus	● N.M. 19.26 UGE 34	05.46	20.40	05.36	21.20	
Ti. 17	Anastatius	Venus st. vestl. elong.	05.48	20.38	06.58	21.29	
On. 18	Agapetus	Tusmørket varer 44 min.	05.50	20.36	08.20	21.36	
To. 19	Sebaldus		05.52	20.33	09.42	21.43	
Fr. 20	Bernhard		05.54	20.31	11.06	21.50	
Lø. 21	Salomon		05.56	20.28	12.33	21.58	
Sø. 22	11.s.e. trin	Symphorian. Hundedagene ender <i>Jesus og synderinden. Luk. 7,36-50</i>	05.58	20.26	14.04	22.10	
Ma. 23	Zakæus	● F. kv. 12.12 UGE 35	05.59	20.24	15.39	22.29	
Ti. 24	Bartholomæus		06.01	20.21	17.13	23.00	
On. 25	Ludvig	Tusmørket varer 42 min.	06.03	20.19	18.32	23.52	
To. 26	Irenæus		06.05	20.16	19.28	–	
Fr. 27	Gebhardus	(nærmest jorden Uranus i opp. til solen	06.07	20.14	20.02	01.10	
Lø. 28	Lovise	Augustinus	06.09	20.11	20.22	02.45	
Sø. 29	12.s.e. trin.	Joh. halsh. <i>Bespottelse imod Ånden. Matt. 12,31-42</i>	06.11	20.09	20.35	04.25	
Ma. 30	Benjamin	○ F.M. 04.22 UGE 36	06.13	20.06	20.44	06.01	
Ti. 31	Bertha		06.15	20.04	20.51	07.33	

AUGUST 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Sø. 1		04.18	16.34
Ma. 2	32	05.12	17.23
Ti. 3		05.57	18.07
On. 4		06.38	18.48
To. 5		07.16	19.28
Fr. 6		07.53	20.08
Lø. 7		08.31	20.51
Sø. 8		09.14	21.38
Ma. 9	33	10.03	22.32
Ti. 10		11.01	23.34
On. 11		–	12.08
To. 12		00.42	13.17
Fr. 13		01.49	14.19
Lø. 14		02.49	15.13
Sø. 15		03.40	16.00
Ma. 16	34	04.25	16.39
Ti. 17		05.03	17.14
On. 18		05.36	17.44
To. 19		06.06	18.14
Fr. 20		06.36	18.46
Lø. 21		07.08	19.21
Sø. 22		07.43	20.03
Ma. 23	35	08.24	20.51
Ti. 24		09.13	21.50
On. 25		10.15	23.03
To. 26		11.33	–
Fr. 27		00.35	13.06
Lø. 28		02.03	14.26
Sø. 29		03.14	15.29
Ma. 30	36	04.11	16.22
Ti. 31		04.57	17.08

SEPTEMBER 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 timer 44 min. og aftager i månedens løb 2 timer 12 min.				SOL		MÅNE	
				OP	NED	OP	NED
On.	1	Ægidius	Tusmørket varer 41 min. Solens radius 15' 51''	06.17	20.01	20.58	09.00
To.	2	Elisa		06.19	19.58	21.05	10.25
Fr.	3	Seraphia		06.21	19.56	21.14	11.48
Lø.	4	Juliane Marie	Theodosia	06.23	19.53	21.25	13.10
Sø.	5	13.s.e. trin. <i>Zebedæussønnerne. Matt. 20,20-28</i>	Regina	06.24	19.51	21.41	14.32
Ma.	6	Magnus	☉ S. kv. 17.11 UGE 37	06.26	19.48	22.04	15.49
Ti.	7	Louise	Robert. Formalhaut kulm. midn.	06.28	19.46	22.39	16.59
On.	8	Mariæ føds.	(fjernest jorden Tusmørket varer 40 min.	06.30	19.43	23.30	17.54
To.	9	Gorgonius	Merkur st. vestl. elong.	06.32	19.40	–	18.34
Fr.	10	Burchhardt		06.34	19.38	00.36	19.00
Lø.	11	Hillebert		06.36	19.35	01.53	19.17
Sø.	12	14.s.e. trin. <i>Den syge ved Betesda dam. Joh. 5,1-15</i>	Guido	06.38	19.33	03.15	19.29
Ma.	13	Cyprianus	UGE 38	06.40	19.30	04.39	19.38
Ti.	14	† ophøjelse	● N.M. 16.29	06.42	19.27	06.02	19.45
On.	15	Tamperdag	Eskild Tusmørket varer 39 min.	06.44	19.25	07.25	19.52
To.	16	Euphemia		06.46	19.22	08.50	19.59
Fr.	17	Lambertus		06.48	19.19	10.18	20.07
Lø.	18	Chr. 8.s. føds.	Titus	06.49	19.17	11.50	20.17
Sø.	19	15.s.e. trin <i>Ét er fornødent. Luk. 10,38-42</i>	Constantia	06.51	19.14	13.25	20.33
Ma.	20	Tobias	UGE 39	06.53	19.11	15.00	20.59
Ti.	21	Matthæus	☉ F. kv. 17.54	06.55	19.09	16.24	21.43
On.	22	Mauritius	Tusmørket varer 39 min. Jævnøgn 17.30 (nærmest jorden	06.57	19.06	17.27	22.51
To.	23	Linus		06.59	19.04	18.06	–
Fr.	24	Tecla		07.01	19.01	18.28	00.20
Lø.	25	Cleophas		07.03	18.58	18.43	01.57
Sø.	26	16.s.e. trin. <i>Lazarus' opvækkelse. Joh. 11,19-45</i>	Chr. 10.s. føds. Adolph	07.05	18.56	18.53	03.33
Ma.	27	Cosmus	UGE 40	07.07	18.53	19.00	05.05
Ti.	28	Venceslaus	○ F.M. 15.09	07.09	18.51	19.07	06.33
On.	29	St. Michael	Tusmørket varer 39 min.	07.11	18.48	19.13	07.58
To.	30	Hieronymus		07.13	18.45	19.21	09.22

SEPTEMBER 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
On. 1		05.38	17.48
To. 2		06.13	18.25
Fr. 3		06.45	19.00
Lø. 4		07.15	19.33
Sø. 5		07.46	20.08
Ma. 6	37	08.21	20.48
Ti. 7		09.05	21.36
On. 8		09.58	22.35
To. 9		11.03	23.48
Fr. 10		–	12.21
Lø. 11		01.07	13.36
Sø. 12		02.15	14.36
Ma. 13	38	03.10	15.27
Ti. 14		03.57	16.09
On. 15		04.38	16.47
To. 16		05.13	17.21
Fr. 17		05.45	17.54
Lø. 18		06.15	18.28
Sø. 19		06.46	19.04
Ma. 20	39	07.20	19.45
Ti. 21		07.59	20.35
On. 22		08.48	21.37
To. 23		09.54	23.00
Fr. 24		11.22	–
Lø. 25		00.40	12.58
Sø. 26		02.00	14.13
Ma. 27	40	03.02	15.13
Ti. 28		03.53	16.03
On. 29		04.36	16.47
To. 30		05.12	17.25

OKTOBER 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11 timer 28 min. og aftager i månedens løb 2 timer 14 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
Fr. 1	Remigius	Solens radius 15' 59"	07.15	18.43	19.31	10.46
Lø. 2	Ditlev		07.17	18.40	19.44	12.10
Sø. 3	17.s.e. trin.	Mette <i>Jesus som gæst hos tolderer Levi. Mark. 2,14-22</i>	07.19	18.38	20.03	13.31
Ma. 4	Franciscus	UGE 41	07.21	18.35	20.33	14.45
Ti. 5	Placidus	(fjernest jorden.	07.23	18.32	21.17	15.47
On. 6	Fred. 7.s. føds.	Broderus. ☉ S. kv. 12.12. Tusmørket varer 39 min.	07.24	18.30	22.18	16.33
To. 7	Fred. 1.s. føds.	Amalie	07.26	18.27	23.31	17.04
Fr. 8	Ingeborg		07.28	18.25	–	17.24
Lø. 9	Dionysius		07.31	18.22	00.51	17.37
Sø. 10	18.s.e. trin.	Gereon <i>Det sande vintræ. Joh. 15,1-11</i>	07.33	18.20	02.14	17.47
Ma. 11	Fred. 4.s. føds.	UGE 42	07.35	18.17	03.37	17.55
Ti. 12	Maximilian		07.37	18.15	05.01	18.01
On. 13	Angelus	Tusmørket varer 39 min.	07.39	18.12	06.26	18.08
To. 14	Calixtus	● N.M. 04.48	07.41	18.10	07.54	18.15
Fr. 15	Hedevig		07.43	18.07	09.27	18.25
Lø. 16	Gallus		07.45	18.05	11.04	18.39
Sø. 17	19.s.e. trin.	Florentinus <i>De første disciple. Joh. 1,35-51</i>	07.47	18.02	12.43	19.01
Ma. 18	Lukas evang.	(nærmest jorden UGE 43	07.49	18.00	14.14	19.38
Ti. 19	Balthasar		07.51	17.57	15.25	20.40
On. 20	Felicianus	Tusmørket varer 40 min. ● F. kv. 23.59	07.53	17.55	16.10	22.04
To. 21	11000 jomfruer		07.55	17.53	16.36	23.39
Fr. 22	Cordula		07.57	17.50	16.52	–
Lø. 23	Søren		07.59	17.48	17.02	01.14
Sø. 24	20.s.e. trin.	FN dag. Proclus <i>De onde vinbønder. Matt. 21,28-44</i>	08.01	17.46	17.10	02.45
Ma. 25	Crispinus	UGE 44	08.03	17.43	17.17	04.12
Ti. 26	Amandus		08.05	17.41	17.23	05.37
On. 27	Sem	Tusmørket varer 41 min.	08.08	17.39	17.30	07.00
To. 28	Marie Sophie Frederikke	Simon og Judas ○ F.M. 05.07 Måneformørkelse	08.10	17.36	17.38	08.23
Fr. 29	Narcissus		08.12	17.34	17.50	09.47
Lø. 30	Absalon		08.14	17.32	18.06	11.10
Sø. 31	21.s.e. trin.	Reform. beg. Louise Sommertid slutter <i>De dræbte galilæere. Luk. 13,1-9</i>	07.16	16.30	17.31	11.28

OKTOBER 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Fr. 1		05.44	17.59
Lø. 2		06.12	18.28
Sø. 3		06.38	18.57
Ma. 4	41	07.05	19.27
Ti. 5		07.36	20.03
On. 6		08.16	20.48
To. 7		09.06	21.43
Fr. 8		10.06	22.54
Lø. 9		11.19	–
Sø. 10		00.16	12.39
Ma. 11	42	01.31	13.48
Ti. 12		02.31	14.44
On. 13		03.21	15.32
To. 14		04.05	16.15
Fr. 15		04.44	16.54
Lø. 16		05.19	17.33
Sø. 17		05.53	18.11
Ma. 18	43	06.26	18.51
Ti. 19		07.03	19.36
On. 20		07.45	20.30
To. 21		08.39	21.38
Fr. 22	FN-dag	09.48	23.06
Lø. 23		11.18	–
Sø. 24		00.33	12.43
Ma. 25	44	01.42	13.51
Ti. 26		02.38	14.48
On. 27		03.25	15.38
To. 28		04.06	16.21
Fr. 29		04.43	16.59
Lø. 30		05.15	17.32
Sø. 31.	Sommertid slutter	04.43	17.00

NOVEMBER 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 timer 9 min. og aftager i månedens løb 1 time 45 min.				SOL		MÅNE		
				OP	NED	OP	NED	
Ma.	1	Alle helgen	Solens radius 16' 7''	UGE 45	07.18	16.28	18.09	12.36
Ti.	2	Alle sjæle	(fjernest jorden		07.20	16.25	19.03	13.29
On.	3	Hubertus	Tusmørket varer 42 min.		07.22	16.23	20.12	14.05
To.	4	Otto			07.24	16.21	21.29	14.29
Fr.	5	Malachias	☉ S. kv. 06.53		07.27	16.19	22.50	14.44
Lø.	6	Leonhardus			07.29	16.17	–	14.55
Sø.	7	Alle helgens s.	Engelbrecht		07.31	16.15	00.11	15.03
Ma.	8	Claudius		UGE 46	07.33	16.13	01.33	15.10
Ti.	9	Theodor			07.35	16.11	02.56	15.17
On.	10	Luther	Tusmørkedet varer 43 min.		07.37	16.09	04.22	15.23
To.	11	Morten bisp			07.39	16.08	05.53	15.32
Fr.	12	Torkild			07.41	16.06	07.30	15.44
Lø.	13	Arcadius			07.43	16.04	09.11	16.02
Sø.	14	23.s.e. trin.	Frederik		07.45	16.02	10.50	16.33
Ma.	15	Leopold		UGE 47	07.47	16.01	12.13	17.26
Ti.	16	Othenius			07.49	15.59	13.09	18.46
On.	17	Anianus	Tusmørket varer 45 min.		07.51	15.57	13.41	20.21
To.	18	Hesychius			07.53	15.56	14.00	21.58
Fr.	19	Elisabeth	☉ F. kv. 06.50		07.55	15.54	14.12	23.31
Lø.	20	Volkmarus			07.57	15.53	14.20	–
Sø.	21	Sidste s. i kirkeåret	Mariæ ofring		07.59	15.51	14.27	00.59
Ma.	22	Cecilia		UGE 48	08.01	15.50	14.33	02.23
Ti.	23	Clemens			08.03	15.49	14.40	03.45
On.	24	Chrysogonus	Tusmørket varer 46 min.		08.05	15.47	14.47	05.06
To.	25	Catharina			08.07	15.46	14.58	06.29
Fr.	26	Conradus	○ F.M. 21.07		08.09	15.45	15.12	07.51
Lø.	27	Facundus			08.11	15.44	15.33	09.11
Sø.	28	1.s. i advent	Sophie Magd.		08.12	15.43	16.06	10.24
Ma.	29	Saturninus		UGE 49	08.14	15.42	16.54	11.23
Ti.	30	Chr. 6.s. føds.	Andreas		08.16	15.41	17.58	12.05

NOVEMBER 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
Ma. 1	45	05.08	17.24
Ti. 2		05.32	17.52
On. 3		06.01	18.26
To. 4		06.39	19.09
Fr. 5		07.26	20.03
Lø. 6		08.22	21.06
Sø. 7		09.27	22.21
Ma. 8 Morten Bisp	46	10.39	23.36
Ti. 9		11.51	–
On. 10		00.43	12.55
To. 11		01.39	13.51
Fr. 12		02.28	14.42
Lø. 13		03.12	15.28
Sø. 14		03.53	16.13
Ma. 15	47	04.32	16.57
Ti. 16		05.12	17.44
On. 17		05.53	18.33
To. 18		06.41	19.30
Fr. 19		07.37	20.38
Lø. 20		08.45	21.54
Sø. 21		10.02	23.06
Ma. 22	48	11.15	–
Ti. 23		00.08	12.20
On. 24		01.03	13.17
To. 25		01.51	14.08
Fr. 26		02.35	14.54
Lø. 27		03.15	15.33
Sø. 28		03.50	16.08
Ma. 29	49	04.20	16.36
Ti. 30		04.45	17.02

DECEMBER 2004

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 timer 22 min. og aftager derefter indtil den 21., hvor den er 6 timer 56 min. Herefter og til månedens ende tiltager dagen 7 min.			SOL		MÅNE	
			OP	NED	OP	NED
On.	1	Arnold	08.17	15.40	19.12	12.32
		Solens radius 16' 13" Tusmørket varer 47 min. Aldebaran kulm. midn.				
To.	2	Bibiana	08.19	15.39	20.31	12.50
Fr.	3	Svend	08.21	15.38	21.51	13.03
Lø.	4	Barbara	08.22	15.38	23.10	13.11
Sø.	5	2.s. i advent Sabina. ☉ S. kv. 01.53 <i>Når Menneskesønnen kommer. Luk 21,25-36</i>	08.24	15.37	–	13.19
Ma.	6	Nikolaus	08.25	15.36	00.30	13.25
		UGE 50				
Ti.	7	Agathon	08.26	15.36	01.52	13.31
On.	8	Mariæ undf.	08.28	15.35	03.18	13.39
		Tusmørket varer 49 min.				
To.	9	Rudolph	08.29	15.35	04.50	13.48
Fr.	10	Judith	08.30	15.35	06.28	14.02
Lø.	11	Damasus	08.31	15.35	08.10	14.26
Sø.	12	3.s. i advent Epimachus. Capella kulm. midn. ● N.M. 02.29. ☾ nærmest jorden <i>Johannes Døber i fængsel. Matt. 11,2-10</i>	08.33	15.34	09.45	15.09
Ma.	13	Lucia	08.34	15.34	10.57	16.19
		UGE 51				
Ti.	14	Crispus	08.35	15.34	11.40	17.53
On.	15	Tamperdag	08.36	15.34	12.04	19.34
		Nikatus. Tusmørket varer 49 min.				
To.	16	Lazarus	08.36	15.34	12.19	21.12
Fr.	17	Albina	08.37	15.35	12.29	22.44
Lø.	18	Lovise	08.38	15.35	12.36	–
Sø.	19	4.s. i advent Nemesius <i>Johannes Døbers vidnesbyrd. Joh. 1,19-28</i>	08.39	15.35	12.43	00.10
Ma.	20	Abraham	08.39	15.36	12.49	01.33
		UGE 52				
Ti.	21	Thomas	08.40	15.36	12.56	02.54
		Solherv 13.42. Korteste dag Betelgeuse kulm. midn.				
On.	22	Japetus	08.40	15.37	13.06	04.16
		Tusmørket varer 49 min.				
To.	23	Torlacus	08.41	15.37	13.18	05.37
Fr.	24	Juleaften	08.41	15.38	13.37	06.58
		Alexandrine. Adam				
Lø.	25	Juledag <i>Jesu Kristi fødsel. Luk. 2,1-14</i>	08.41	15.39	14.06	08.13
Sø.	26	2. juledag <i>Det retfærdige blod. Matt. 23,24-39</i>	08.42	15.39	14.49	09.16
		Skt. Stephan. ☉ F.M. 16.06				
Ma.	27	Joh. evang.	08.42	15.40	15.48	10.03
		☾ fjernest jorden				
		UGE 53				
Ti.	28	Børnedag	08.42	15.41	17.00	10.35
On.	29	Noah	08.42	15.42	18.17	10.56
		Tusmørket varer 49 min. Merkur st. vestlig elong.				
To.	30	David	08.42	15.43	19.37	11.10
Fr.	31	Sylvester	08.42	15.44	20.56	11.19

DECEMBER 2004

		Højvande ved Vidåslusen (se s. 33)	
On. 1		05.10	17.27
To. 2		05.37	18.00
Fr. 3		06.12	18.40
Lø. 4		06.56	19.30
Sø. 5		07.46	20.27
Ma. 6	50	08.44	21.30
Ti. 7		09.48	22.39
On. 8		10.56	23.48
To. 9		–	12.05
Fr. 10		00.52	13.11
Lø. 11		01.50	14.11
Sø. 12		02.42	15.07
Ma. 13	51	03.31	16.00
Ti. 14		04.18	16.51
On. 15		05.03	17.40
To. 16		05.48	18.30
Fr. 17		06.37	19.23
Lø. 18		07.30	20.19
Sø. 19		08.29	21.19
Ma. 20	52	09.32	22.21
Ti. 21		10.37	23.22
On. 22		11.41	–
To. 23		00.19	12.40
Fr. 24	Juleaftensdag	01.13	13.36
Lø. 25	Juledag	02.03	14.25
Sø. 26	2. juledag	02.48	15.09
Ma. 27	53	03.28	15.48
Ti. 28		04.03	16.21
On. 29		04.31	16.48
To. 30		04.57	17.14
Fr. 31		05.23	17.44

Alle oplysninger i denne kalender er meddelt af Københavns Universitet, bortset fra højvandtiderne (se side 33). De i kalenderen angivne tidspunkter for solens og månens opgang og nedgang er beregnet for disse himmellegemers centre og gælder for København. Alle klokkeslæt i denne kalender er i perioden fra 28. marts til 31. oktober angivet i sommertid, som er en time mere end mellemeuropæisk tid, der er normalt i Danmark.

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i nedenstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Aabenraa og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for

månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 04.39. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Aabenraa 17 minutter, hvorved man får 04.56. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 04.59.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for månens op- og nedgang.

MÅNED	AABENRAA		SLESVIG	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
December II	+ 8	+ 17	+ 4	+ 20
Januar I – December I	+ 9	+ 17	+ 5	+ 19
Januar II – November II	+ 9	+ 16	+ 6	+ 18
Februar I – November I	+ 10	+ 15	+ 8	+ 16
Februar II – Oktober II	+ 11	+ 14	+ 9	+ 15
Marts I – Oktober I	+ 12	+ 13	+ 11	+ 13
Marts II – September II	+ 13	+ 13	+ 12	+ 12
April I – September I	+ 14	+ 12	+ 13	+ 11
April II – August II	+ 15	+ 11	+ 15	+ 9
Maj I – August I	+ 16	+ 10	+ 17	+ 7
Maj II – Juli II	+ 16	+ 9	+ 18	+ 6
Juni I – Juli I	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4
Juni II	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i kalenderen beregnet for Vidåslusen. Udgangspunktet er højvandet ved Havneby som angivet i Farvandsvæsenets tidevandstabel.

Tidsangivelserne er mellemeuropæisk tid med hensynstagen til dansk sommertid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Vidåslusen, må man ved:

Nordslesvig

Havneby, Rømø	trække 23 min. fra
Lakolk	trække 1 t. og 3 min. fra
Koldby	trække 3 min. fra
Ballum sluse	trække 18 min fra

Rejsby sluse	trække 3 min. fra
Vester Vedsted	trække 13 min. fra

Fanø

Nordby	lægge 2 min. til
Sønderho	trække 43 min. fra

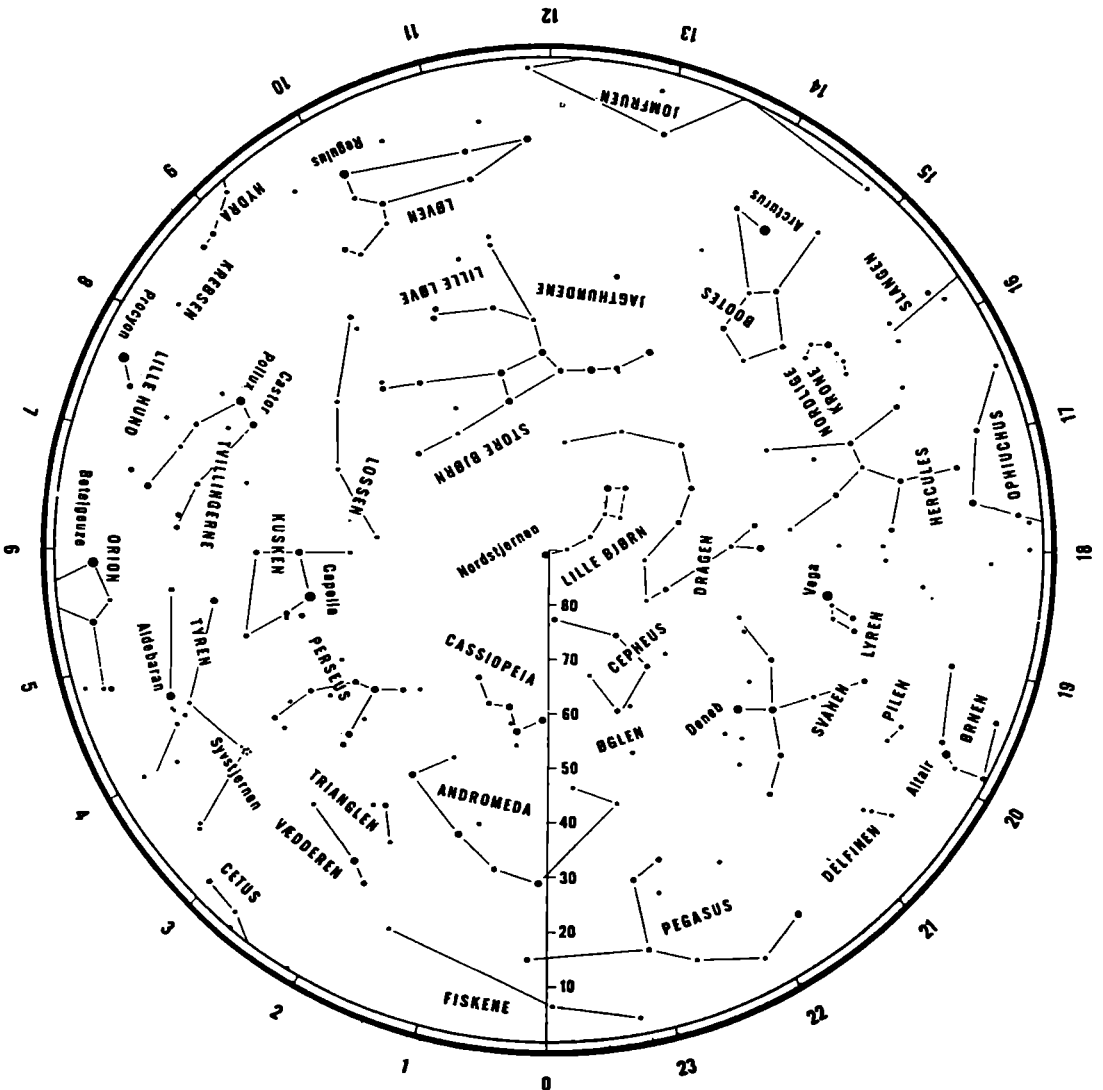
Sydslesvig

Dagebøl	
(forb. til Før)	trække 28 min. fra
Schlüttsiel (forb.	
til Halligerne).....	trække 48 min. fra
Husum (forb. til	
Pellworm m.v.)	trække 48 min fra
Frederiksstad	lægge 56 min. til
Tønning	lægge 2 min. til
Wyk	trække 38 min. fra
St. Peter	trække 1 t. og 31 min. fra
Westerland	trække 1 t. og 45 min. fra

Stjernesked

Stjernesked viser sig hver nat, men på enkelte tider af året ses flere end sædvanligt, således hvert år omkring 3. – 4. januar (Kvadrant-

tiderne), 22. april (Lyriderne), 12. august (Perseiderne), 21. oktober (Orionderne) og 13. december (Geminiderne), medens der med års mellemrum kan forekomme mange stjernesked omkring 9. oktober (Oktober-Draconiderne) og 17. november (Leoniderne).

Formørkelser i året 2004

1) 19. april, partiel solformørkelse.

Ikke synlig i Danmark.

2) 4.-5. maj, total måneformørkelse.

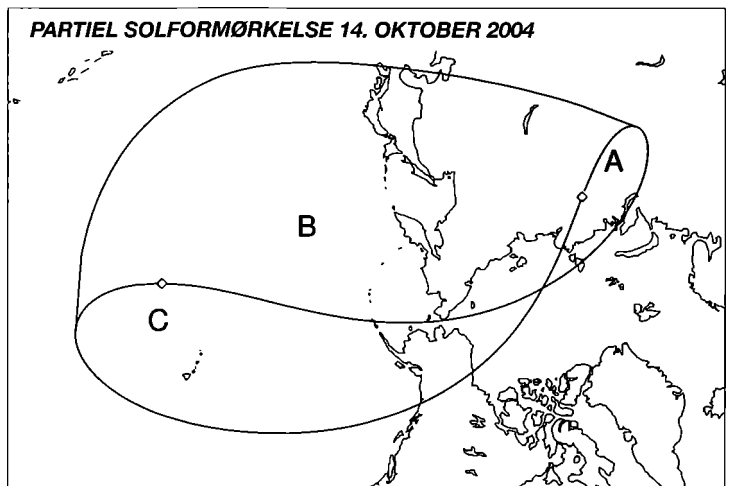
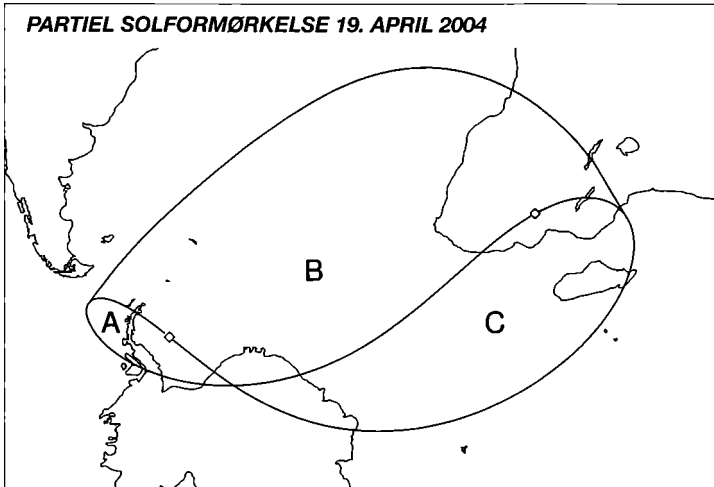
Synlig i Danmark. Den indledende partielle fase begynder kl. 20.48, som er 2 min. efter månens opgang og 4 min. før solens nedgang i København. Totaliteten begynder kl. 21.52 og slutter kl. 23.08. Den afsluttende partielle del af formørkelsen ender kl. 00.12.

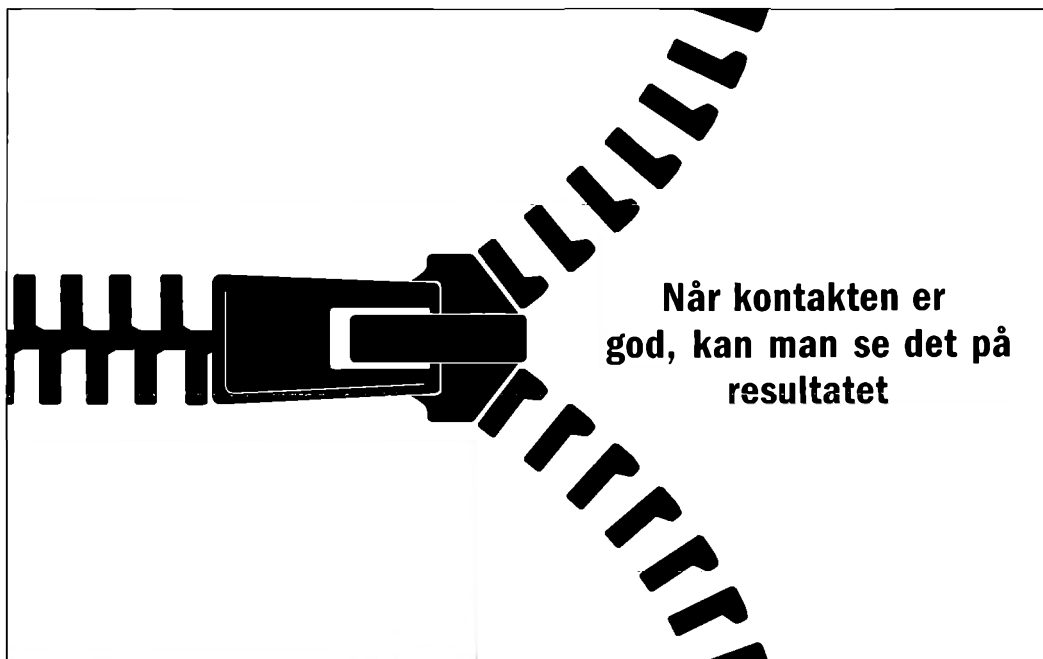
3) 14. oktober, partiel solformørkelse.

Ikke synlig i Danmark.

4) 28. oktober, total måneformørkelse.

Synlig i Danmark. Den indledende partielle fase begynder kl. 03.14. Totaliteten begynder kl. 04.23 og slutter kl. 05.45. Den afsluttende partielle del af formørkelsen ender kl. 06.54.

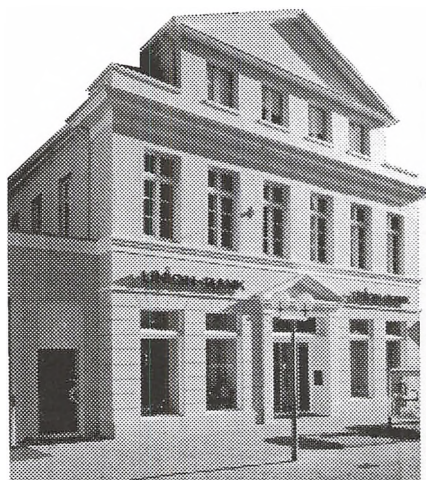
Når kontakten er
god, kan man se det på
resultatet

www.ey.dk

ERNST & YOUNG

FROM THOUGHT TO FINISH.™

Spikergade 19, 6270 Tønder. Tlf.: 74 72 55 66. E-mail: ey.toender@ey.dk

Deres bank

for
forretninger
i Tyskland

UNION-BANK

Aktieselskab

D-24937 Flensburg
Große Str. 2
Tlf. 04 61 - 84 14-0
Fax 04 61 - 84 14-290
Telex 2 28 55
E-mail: info@unionbank.de

Filialer i
D-24941 Flensburg Tlf. 04 61 / 9 02 10 - 0
Schleswiger Str. 85 Fax 04 61 / 9 02 10 - 10
og
D-24955 Harrislee Tlf. 04 61 / 7 00 32 - 0
Süderstr. 89 Fax 04 61 / 7 00 32 - 32
Internet: www.unionbank.de

ARTIKLER OG DIGTE

Prolog 2004

Syndejylland's histor' er svæ'e
 og det er minsanden it så sæ'e,
 for snar vå vi dansk og så vå vi tysk,
 men åltins så vå vi da syndejysk.
 Sæfølle så stå'et ålt i en boch,
 men den, der gern' vil væ'e richte kloch,
 må gå å museum og kig sæ omkring
 og se de stej' og ål de ting,
 der vis', hvordan det engang har væt.
 Føst da forstå'e en det hele ret.

I æ start da vå ålting dækket af vand.
 Syndejylland vå slet it et land,
 så i Gram ve æ hvalhus , tæt ve æ slot,
 ka' en se et skelet af en sto'e kaskelot.

Ha'sle Museum har ting af sten
 og bronze og jern og guld og ben
 og sån er'et osse å Gottorp Slot,
 hvo æ Nydam bå'e stå'e naue så flot.
 Vikinge vå der i Hedeby
 da Dannevirke endno vå ny.

Æ kommandøegå'e å Røømø blev te i en ti,
 da æ rømser' levet af hvalfangeri.
 Om søfart og skif' ka en læ'e og forstå
 å æ museum i Aabenraa.
 Om stormflod og marsk da ka en se møje
 å æ Møl'- og æ marskmuseum i Højer.

Flise og kniplinge: æ museum i Tynde
 og Hygum Hjemstavngå'e er om bynde.
 Augustenborg og Lyksborg Slot -
 de ligge begge ve æ vand så flot,
 så sæfølle vå'et her, de reside'e
 æ hertug - og æ kong, når han vå herne'e.

Krigsminde ses å Syndeborg Slot.
 I attenhalvtres da gik'et jo godt,
 så i Isted er der en mindehal,
 men i fi'eogtres da gik'et så gal.
 Å Dybbøl Møl' da ka'en nu se,
 hvordan det gik - hvordan det ku' ske.
 Æ græns' den kom da te og gå
 hel op langs mæ æ Kongeå.

Æ Zeppelinmuseum i Tynde, en se'e
 hvordan æ base blev bombarde'e.
 Ette fjorten te atten - afstemningsdau!
 Det resultat, som æ afstemning gau,
 æ genforening, som betø så møj,'
 ka'en se å æ museum i Fre'rikshøj.
 Jo da blev lille Danmark større
 og så vå'et gal igen i fyrre:
 æ Frøslevlejr - i en skrække ti
 et lille håb før ålt vå forbi,
 og Ladelund Mindelund, det en se'e
 er rå, afstumpet uminnesk'lehe'e.

Æ histor' er lissom blevn værre og værre.
 Nu ka'et da nærmest kun bliv' bær'.
 Den græns', som vi nu i manne å'e
 har slåset om - jo, den bestå'e,
 men ent'le så vå'et vis it så tosse,
 hvis den ku kom' å museum - osse.

*Inger Rahbek
 Andersen*

For 50 år siden...

Af Arne G. Larsen

1954 var året, hvor det regnede og regnede. Det var svært at få høsten i hus, og åerne gik over deres bredder. Yderligere kæmpede landbruget med truslen fra coloradobiller. Det lykkedes at få Slivsøen inddæmmet, og Bredeåen blev lige som en streg formedelst 3 mio. kr. Danfoss uvidede, og i 1954 var der ikke krise for højskolerne. Både Rødding og Danebod byggede til. De første børnehavelærerinder blev færdige på Børnehaveseminariet i Aabenraa og fik straks arbejde. Amtmand Refslund Thomsen fyldte 70 og gik på pension efter megen omtale. Gigt-hjem oprettedes i Gråsten. Allerede i 1954 var der planer om en bro over Øresund!

Alle oplysningerne om stort og småt i 1954 overalt i landsdelen har Arne G. Larsen fundet i „Hejmdal“. Han har systematisk gennemlæst dagbladet på Landsbiblioteket i Aabenraa. Det er 9. gang Arne G. Larsen skriver „For 50 år siden“ til Almanakken.

2. januar: „Urimelig takstpolitik af DSB på Mommark Færgerute!“ udtaler Mads Clausen, Danfoss. Rekordtal fra grænsen: Grænseovergangen ved Sød og Tønder blev i 1953 passeret af 206.000 trafikanter - ca. 40 flere end i 1952. Sognefoged Andr. Jørgensen, Ravsted, har til Aabenraa Museum skænket en 150 år gammel stadsvogn.

4. januar: Stormen gav oversvømmelser i sønderjyske østkysthavne. Hovedvej 10 spærret i Aabenraa. Vandet ca. 1,20 m over dagligt vande.

5. januar: Skader for millionbeløb ved den heftige storm. 500 læs tang skylledes ind over Ensted-værket. I Rødding Frimenighed døbtes 38 børn i 1953, hvor der også var 30 konfirmander og 19 viede par. Største oversvømmelse i Sønderborg siden 1904. Højeste vandstand var 1,72 m over dagligt vande. Resolution fra Toftlund Sogneråd i protest mod planer om

Arne G. Larsen

nedlæggelse af dommerembedet i Toftlund. 6. januar: 1129 i Sønderjylland ønsker tillægsjord. Børnehaveseminariet i Aabenraa indleder skoleåret med 34 elever. Sønderborg har nu 10 husmoderafløsere. Sønderjyllands ældste Ellen K. Petersen, Storegade 5 i Haderslev fylder 104 år. Der er 25.380 telefonabonnenter i Sønderjylland.

7. januar: 106 lejligheder fuldført i Haderslev. Selvbinderfabrikken i Sønderborg bygger hal på 2.800 m²

7/01 JF- selvbinder. Foto: JF-fabrikken

8. januar: Allerede dengang: Projektet til en bro over Øresund overrakt regeringen. Overslagssum på 465 mio. kr. Landmand Carl Carstensens ejendom i Gestruplund nedbrændt. Hedeselskabet i Tønder har afvandet 40-50.000 hektar.

Rudbøl grænse åbnes forsøgsvis fra 15. juni til 15. september fra kl. 8-22.

9. januar: Ombygning af krydset ved Løgumklostervej i Aabenraa. Omkørselsvej ved Rødekro-viadukten under færdiggørelse.

11. januar: To sønderjyder gået ned med svensk damper under forrygende snestorm. Det er den 27-årige fyrbøder A. Olsen fra Tandslet og den 18-årige jungmand Jens Mager fra Toftlund. Stigende kartoffeleksport fra Sønderjylland. Ca. 30.000 tdr. kartofler gennem Sorteringscentralen i Rødekro.

Protester mod stikkerløsladelser.

11. januar: 500 spejdere til nytårsparade i Haderslev.

12. januar: 700 til Ungdomsforeningernes nytårsstævne på Rødding Højskole. Gårdejer Karsten Gregersen, Frøslev 50 år. Er bl.a. formand for Vis Herreds Landboforening, for Bov Andelsmejeri, tillidsmand i Landeværnet og er ikke mindst Sangforeningens initiativrige formand.

13. januar: 250 modstandsfolk fra Region III protesterer i Haderslev mod stikkerløsladelser. 150 tons mangansulfat årligt fra fabrikken i Bolderslev. Ca. halvdelen eksporteres til verdens billigste mangansulfatpris. „Nordsleswigsche Gemeinde“ har i 1953 i 23 sogne afholdt 257 gudstjenester. Endvidere er afholdt menighedsaftener i 40 sogne. Svineslagtingerne i Sønderjylland steg i 1953 med 25,6%.

14. januar: Gråsten Bank og Handelsbanken bevilger hver 5000 kr. til udsmykning af det nye rådhus.

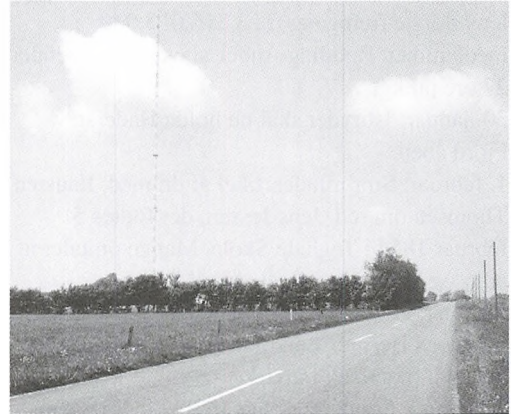
15. januar: I år opføres 100 nye boliger i området mellem Nordborg og Havnbjerg.

16. januar: Nordre omkørselsvej ved Løgumkloster åbnes om få dage.

18. januar: 5.950 nye arkivalier til Landsarkivet i Aabenraa i 1953 optager i alt 95 m hyldeplads. Ca. 2.000 deltagere i Kristelig Vinterlejr i Hellevad. Alexander Schmidt, Søbækled, afløser P. Kloppenborg, Harreby, som formand for Rødding Frimenighed. Bredebro Mejeri moderniseres for ca 1/2 mio. kr.

19. januar: Sønderjylland får den største fjernsynssender i Rangstrup. Stationen færdig

om 3 år. Fornem fjerkræudstilling i Nordborg med ærespræmier til 32 udstillere.

1901 Sønderjyllands første fjernsynssender Rangstrup senderen. Foto: Institut for Sønderjysk lokalhistorie

20. januar: Fra 1. april 1949 til 31. december 1953 er 292.354 flygtninge omflyttet fra Slesvig-Holsten til andre vesttyske lande.

21. januar: Gaskrig. 17 grænsefogne begyndt i kampen mod hundegalskab. I Agerskov opførtes 9 beboelseshuse i 1953. Sognets håndværkere har også meget at bestille ved mange landbrugsbyggerier. Ny tysk skole i Højer til 1/2 mio kr. Tilbygning på 4.000 m² til den store hal på Danfoss, der nu har 1400 beskæftigede.

22. januar: 69 ledige lærer- og lærerindeembeder i Sønderjylland. St. Georgsgildet i Aabenraa bestået i 20 år. Benzinprisen falder 1 øre til 76 øre pr. liter. Heraf udgør benzinafgiften 41 øre.

Jens Jessens 100-årsdag

23. januar: 20.000 kr. mere i skat i Felsted.

40.000 kr. henlægges til skolebyggeri.

25. januar: Fabrikant Åge Gram, Vojens, 75 år. Stort interview. Der er 350-400 ansatte på fabrikken i Vojens. Skole i Havnbjerg til 1 mio. kr.

27. januar: Ung mand druknede i traktorførerhus på Als. Odder anretter blodbad i købmænd Lorens Filskovs smukke naturpark, hvor den ene tamme and efter den anden forsvinder. KFUM's og KFUK's fremtid til drøftelse ved vinterlejr i Tandslet.

28. januar: 375 frivillige sygehjælpere i Sønderborg Amt påbegyndt uddannelse. Fabrikant Sven

Holm indviede i går sin nye kemiske virksomhed på Sydhavnen i Aabenraa.

29. januar: Venstre i Tønderkredsen har landsdelens største fremgang fra 3.316 til 3.919 medlemmer. Rødding Andelsslagteri efterbetaler 27 øre pr. kg.

30. januar: Isbryder skal nu holde Haderslev Fjord åben.

1. februar: Stor mindeartikel af dr. med. Lausten Thomsen om red. Jens Jessen, der fødtes 5.

februar 1854 i Toghale Skole. Mange omtaler af amt- og kommunevalget. Aksel Petersen, Rørkjær, afløser Frederik Heick som formand for Slogs Herreds Landboforening. „De gamles Hjem“ i Skærbæk indviet.

2. februar: Sønderborg har 16.822 indbyggere. En fremgang på 5.000 siden 1938.

3. februar: VU og KU opstiller ungdomsliste til byrådet i Aabenraa.

4. februar: Rektor J. Randrup, Tønder, 70 år. 107 ha præstegårdsjord udstykses i Havnbjerg. Ny Carlsberg-fondet overrakte i forgårs 3 malerier til Løgumkloster Forsamlingshus. Professor, maleren Kristen Iversen har udført malerierne.

5. februar: Maleri af Jens Jessen ophængt på Folkehjem i Aabenraa. Amtskontorchef Jes P.

05/02 Redaktør Jens Jessen (1854-1906), Flensborg Avis
Foto: Institut for Sønderjysk lokalhistorie

Caspersen nr. 1 på den upolitiske liste i Aabenraa. Byggeri for 3,1 mio. kr. i Sønderborg i 1953.

6. februar: Mindefest for Jens Jessen i Tønder. Den 91-årige Hans Lorenzen, Ballum nedlagde buket fra Historisk Samfund i Ballum. Fem reddet ud i nattøj ved værkstedsbrand i Callesensgade i Aabenraa.

8. februar: Far og søn druknet på Aabenraa Fjord. Isen sænkede fiskekutter med 56-årige Alexander Krogh og 32-årige Hans Krogh, der omkom i den isfyldte fjord. Borgmester Gjelstrup borgerlig spidskandidat i Aabenraa.

9. februar: Gråsten Andelsslagteri efterbetaler 30 øre pr. kg. Slagteriet i Vojens efterbetaler 27 øre pr. kg.

10. februar: Licitation over materialeleveringer til omkørselsvejen ved Haderslev.

11. februar: Fin afstemningsreportage fra Bovlund, hvor red. Ole Kühnel i radioen bl.a. dvælede ved den udefinerbare stemning i det tætfyldte, kakkelovnsopvarmede og dannebrogssmykkede forsamlingshus!

11. februar: Bjerndrup Forsamlingshus festligt genindviet efter ombygningen til 43.000 kr. Den berømte norske professor Francis Bull talte ved afstemningsfesten på Folkehjem i Aabenraa. I Sønderborg Amt er der 40 bogudlånsteder. Lang folketingsdebat vedrørende dommerembedet i Toftlund.

12. februar: Mange afstemningsreferater fra hele landsdelen. Førstelærer Jørgen Jacobsen, Gudme, skoleinspektør i Broager fra 1. marts.

13. februar: 32 dyr omkommet ved brand hos gårdejer Niels Hyldelund i Hoptrup. Pastor Hans Magle leder af nyoprettet civilundervisning på kasernen i Tønder.

15. februar: De sønderjyske husmandsforeninger havde 49 markvandring i 1953 med 1406 deltagere. Der blev udtaget 2069 jordprøver og gennemført 5 staldkonkurrencer. Hesteforsikringen har 36 lokalforeninger med 461 medlemmer og 892 heste.

16. februar: Det Blandede Distrikts Landboforening markerer sit 100 års jubilæum med 106 siders festskrift. 167.828 kr. i personlige skatter i Svenstrup Kommune. I Vester Sottrup udskrives 360.000 kr. i kommunale skatter.

17. februar: En festdag i Bredebro ved landboforeningens 100 års jubilæum. 704 medlemmer i Sønderborg Husmoderforening.

19. februar: Forbindelsen med Barsø afbrudt af is. Ballumvej i Højer istandsættes for 69.000 kr.

20. februar: Anlægsarbejder for 5 mio. kr. i Tønder Amt. 183 personer i Haderslev slettet af valglisten på grund af skatterestancer. LS genopstår i Sønderborg Amt.

22. februar: Isen truer med lukning af alle havne og farvande. Forgæves lægehjælp pr. fly til Barsø. Tønder Amts Idrætsforeninger har 61 foreninger med 4.564 aktive voksne og 126 børn. „Varnæs“ brød 2 m tyk is op i Aabenraa Fjord. Forstander Frede Therkelsen, Danebod Højskole, 60 år.

23. februar: 560 kandidater til 144 sogneråd-staburetter i Aabenraa Amt. 14 besætninger med over 200 kg. smørfedt i SDM i Sønderjylland, der omfatter 506 besætninger samt 8.096 kontrollerede køer.

24. februar: Katastrofe på Storebælt, hvor Danmarks stærkeste isbryder, „Holger Danske“ blev ramt midtskibs af bilfærgen „Broen“. To mennesker mistede livet. Biltrafikken lammet af isslag. Gårdejer I. H. Østergård trækker sig som formand for Vøjens Andels Svineslagteri efter 30 år på posten. Fhv. folketingsmand Ejnar Simonsen, Flovt, 60 år. Festlig indvielse af skolen i Hokkerup efter udbygning til 480.000 kr.

25. februar: Lån til 17 landarbejderboliger i Haderslev Amt. Der var 52 ansøgninger.

26. februar: Mislykket indbrud på Agerskov Postkontor, hvor tyvene ikke nåede frem til de penge, der lå klar til alders- og invaliderente-nyderne. Fragtcentralen i Haderslev bedraget for 15.000 kr. Legater i Tønder har 2 mio. kr. i formue. Overskud på 316.411 kr. i Den Alsiske Bygningsbrandkasse.

27. februar: Overskud på 1.978.000 kr. på slagteriet i Gråsten og i Sønderborg Slakteri på 1.579.000 kr. 500-årige kalkmalerier afdækket i Havnbjerg Kirke.

1. marts: Slotsgartner Åge Frandsen udnævnt til ridder af Dannebrog. Han har siden 1936 været en dygtig leder af Slotsparken i Gråsten.

2. marts: Millionprojekt i Øster Løgum med to

store skolebyggerier i Hovslund og Genner.

Totalomsætning i Tønder Landmandsbank på nær 1 milliard kr.

3. marts: Mange valgreportager. Systemskifte i Haderslev, hvor Socialdemokratiet sammen med den radikale arkitekt Asger Sorgenfri nu har 10 ud af 19 mandater. I Ubjerg Sogn var valgdeltagelsen 96,5%, og tyskerne erobrede flertallet! Siden valget i 1950 er Sæd Mejeri nedlagt, og et par flytninger fra Sæd til Tønder gjorde udslaget med 124 tyske mod 121 danske! Tyskerne vandt også et mandat i Højer samt et mandat i Amtsrådet, som retsforbundet mistede. I Aabenraa vandt venstre det 4. mandat, der gik til gårdejer Søren Linding, Frøslev.

4. marts: Det tyske mindretal indretter mellem-skole. Millionprojekt i licitation på en vejstrækning på 4 km fra Blans til Snogbæk. Mange enkeltheder fra valgene landsdelen over.

5. marts: I 28 sogne opstillede tyskerne egne lister samt i 6 byer og flækker foruden i amtsrådene i Aabenraa og Tønder, hvor partiet fik henholdsvis 1 og 2 mandater. I Haderslev Amt vandt Venstre et mandat, der besættes af gårdejer Knud Knudsen, Jels. 5.683 medlemmer af SI i Aabenraa Amt.

6. marts: „Krusågård“ solgt til Gråsten Bank.

8. marts: Ordret gengivelse af den prædiken, som provst dr. teol. Jens Holdt, Bredebro, holdt i Bovlund ved bisættelsen af afdøde pastor N.A. Jensen. Meget stor deltagelse i mindehøjtideligheden.

9. marts: Husmoderprotest fra lejren i Tandslet mod den nye helligdagslovgivning.

10. marts: „Bergs Selskabsrejser“ i Padborg har 25 års jubilæum. Aabenraa-sølv til Aabenraa Museum fra Anna Blochs dødsbo.

11. marts: Førstelærer Tychsen, Rise, dræbt ved færdselsulykke ved Hoptrup. 703 medlemmer i Foreningen Norden i Aabenraa. Husmoderlejr i Hoptrup med 125 deltagere. Murerarbejdsmand Magnus Eriksens stråttækte ejendom i Øster Snogbæk nedbrændt - familiens fire børn fra 1 til 7 år fik midlertidigt natlogi hos gårdejer Hans Staugaard.

12. marts: Andelsboligforeningen i Aabenraa har bygget 736 boliger. Byggeprojekt til 45.000 kr. på „Rinkenæshus“ vedtaget. Landmand Hans

Kjær, Københoved, har i 30 år været formand for Skrave Sogns Husmandsforening.

15. marts: 200 elever i den kommunale ungdomsskole i Sønderborg.

16. marts: 400 ha af Sølsted Mose skal kultiveres.

17. marts: Ny plan for afvanding og kultivering af den 630 ha store Kragelund Mose. Andelsboligforeningerne i Haderslev omsætter årligt 730.000 kr. Deres værdier beløber sig til 12,8 mio. kr. Museet på Sønderborg Slot havde i fjor 48.000 gæster.

18. marts: Årø ligger ubeskyttet. Det vil koste 300.000 kr. at reparere diget efter oversvømmelserne i januar.

Soldater 8 dage på højskole

19. marts: Store licitationer ved Tønder Amts Vejvæsen. „Boligforeningen af 6. december“ i Sønderborg har bygget for 5 mio. kr. Foreningen har 127 lejligheder. Det kostede et døgn arbejde at bringe mælk fra Barsø!

20. marts: 56 elever slutter på Teknisk Skole i Sønderborg.

22. marts: Svend Agertoft, Varnæs, ny formand for VU i Aabenraa Amt.

23. marts: Ca. 700 mand til civilforsvarsøvelse i Haderslev

24. marts: Særundervisning i 19 skoler i Sønderborg Amt.

25. marts: Viggo Jensen, Skærbæk, valgt til sognerådsformand med 5 stemmer mod 4.

26. marts: Ligningsprocenten i Haderslev ned fra 10 til 8,9. Assens/Årøsund-overfarten reddet af sukkertransporterne.

27. marts: Soldater fra Slesvigske Fodregiment i Haderslev 8 dage på Rønshoved Højskole som led i eksperiment med Forsvarets Civilundervisning.

29. marts: Socialdemokraterne i Øsby vælger konservativ sognerådsformand. Hans Nissen, Stevelt, fik 7 stemmer mod 4 til sognerådsformanden gennem 23 år, Peter Dahl.

30. marts: „Dahlhofsminde“ i Hoptrup 25 års jubilæum i sommer. Svenstrup, en møsterlandsbyskole, indvies på torsdag efter byggearbejder til 550.000 kr.

31. marts: 25 nye præliminarister i Løgumklo-

ster.

1. april: Såningen langt fremme i Sønderborg Amt til trods for det sene forår. Direktør Gjelstrup genvalgt som borgmester i Aabenraa efter 3 afstemninger. Fik 9 stemmer mod 8 til Georg Buchreitz. Ved de to første afstemninger var der 3 blanke stemmer, hvorfor der måtte en tredje runde til. Fru Camma Larsen-Ledet valgtes ved lodtrækning til viceborgmester. Fruen forestod selv lodtrækningen, som hun vandt over den hidtidige viceborgmester J. M. Jensen.

Stiftsbogholder Peter Olesen, Haderslev, ny borgmester med 10 stemmer mod 7 til borgmester Orla Christensen. Bankdirektør J. Paulsen enstemmigt genvalgt som borgmester i Tønder. Anders Andersen genvalgt som borgmester i Sønderborg med 11 stemmer. 10 stemmesedler var blanke. Den tyske bygmester Tue Matzen ny sognerådsformand i Ubjerg, hvor tyskerne nu har 3 ud af 5 mandater.

2. april: Den store militærøvelse i Sønderjylland nu i gang. Vedsted Landbohjem får dækket sin restgæld på 45.000 kr. ved fondstilsbud. Pastor C. Ludvigsen skriver om 50 års-jubilæet i Sct. Jørgens kirke i Aabenraa. DSB moderniserer: Ny Kiosk på Tønder Hovedbanegård.

Gigthjem i Gråsten

3. april: Den unge aabenraaforfatter Carl Scharnberg udgiver bogen: „Otte år efter.“ Bogen tilegnet Aabenraa-frihedskæmperen Egon Nørgaard, der blev henrettet af tyskerne.

5. april: Kirkeminister Bodil Koch til Tønder for at forhandle om de tyske præsters fremtidige stilling i Sønderjylland. Festgudstjeneste i Sct. Jørgens kirke med et væld af blomster. DSK i Aabenraa har 203 medlemmer. Hovedforeningen har i alt 6.350 medlemmer. Tysk skoleindvielse i Rens med hilsen fra ministerpræsident Lübke.

6. april: Plan om et gigtsanatorium i Sønderjylland, der skal være færdigt 15. juni 1955. Stedet endnu ikke fastlagt. 156.000 kr. fra landsindsamling til oprettelse af nyt soldaterhjem i Skrydstrup og udvidelse af soldaterhjemmet i Haderslev. Klipleve Præstegårds avlsbygninger nedrives.

7. april: Kliplev kirke under restaurering. Stuehus fra Barsø til Frilandsmuseet, der har købt huset af fru Eline Grau, „Strandgård“.
8. april: Det nye gighthjem placeres i Gråsten med 30-35 sengepladser. Lang række navne over de højest betalende skatteydere i en række byer i

06/04 og 09/09: Det tidligere „Folkunghus“ bliver i 1954 ombygget til gigtsanatorium
Foto: Kong Chr. X's Gigtsanatorium i Gråsten

forbindelse med fremlæggelse af skattemisterne.

9. april: 9. april's faldne mindet. Kliplev har bygget skole til 750.000 kr. 211 hektar omlægges i Rinkenæs. Hjerpsted Feriekoloni klar til sin 26. sæson.

10. april: Ejderskolen i Rendsborg med plads til 255 elever samt 60 børn i børnehave indvies den 25. april. 5.000 fyrplantninger ødelagt ved brand i Lerskov Plantage.

12. april: Mange kirkegængere besvimed under konfirmation i Egvad kirke, hvor kulilteforgiftning afbrød højtideligheden. De 4 piger og 6 drenge blev konfirmeret udendørs af pastor Stephansen. Husmand Svend Dahls ejendom i Favervrå nedbrændt. 10.000 tdr. kartofler eksporteret fra Rødekro til Harreslev.

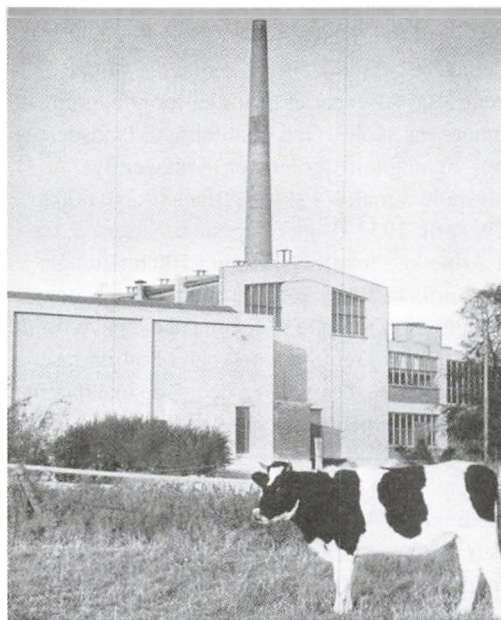
13. april: Et par hundrede rævegrave nær grænsen gasses efter påske. En langdysse med to kamre fundet ved Tandslet Skole.

14. april: Sønderborg Hovedbanegård har solgt 1210 weekend-billetter. 24.000 svin slagtet i Skærbæk, hvilket er 6.443 flere end året før.

Smuk og hyggelig ø!

17. april: Skade for 1 mio. kr. på Højer Tæppefabrik. Kæmpemæssig røgsøjle over fabrikken, der har 175 beskæftigede. Vilsbæk Kro nedbrændt. Stor omtale af Barsø, der beskrives som en smuk og hyggelig ø, hvis store problem er is og skole! Trafikminister Carl Petersen lovede i

Vojens sin medvirken til en omkørselsvej nord om byen samt en viadukt under dobbeltsporet. Udgifterne anslået til ca. 4,5 mio. kr. Grundstensnedlæggelse på Danebod Højskoles nye

17/04 Højer Tæppefabrik brændte med skader for 1 mio. kr. Foto: Historisk billedbog Nordslesvig 1920-70

fløj til ca. 550.000 kr.

20. april: Rekordtrafik med 83.122 personer over grænsen i påsken mod 55.377 i fjor. 750 tdr. land sukkerroer tegnet på Haderslev Næs. Rudbøls brandværn 40 år. Gravplads med 5 grave fundet hos gårdejer Holger Bojsen i Møjbøl ved Øster Lindet.

21. april: Stor omtale af Kliplev Skoles indvielse. Skoleplanerne var under overvejelse i 13 år. 18.789 indbyggere i Haderslev.

22. april: Rektor Svend Johannsen, Slesvig, kræver eksamenskoler for det danske mindretal. Fem ansøgere til embedet som præst i Rødding Frimenighed, hvor pastor K. Svendsen trækker sig tilbage efter 32 års virke.

23. april: Skumslukker fra Flyvestation Skrydstrup til brandslukning i købmand P. Petersens forretning i Over Jerstal. „Nørreherredhus“ i Nordborg har nu fuldt moderniserede gæsteværelser med 12 senge.

24. april: 2.000 ha på Rømhø til infanteriets skydeskole. 71 nye svende i Aabenraa Amt.

26. april: Tre dræbt på motorcykel i nat i Gram. Tre unge på 18, 22 og 26 år på samme motorcykel kørte mod et hus. Travlt forår i 519 kolonihaver i Aabenraa.

27. april: Guldspiral og sværd fundet i Padborg.

28. april: Centralskolestrid i Bredebro med 200 deltagere i et møde, hvor nogle ville stoppe centralskolebyggeriet til fordel for udbygning af omegnens skoler. God tilslutning til landsdelens høj- og ungdomsskoler, der modtager nye elevhold 3.maj. Ny skole i Blans til 340.000 kr.

29. april: 1953 Tønders største turistsæson. Ca. 1,2 mio. kr. i turistomsætning i 100 turistede.

30. april: Toftlund Sogneråd fastholder skolekommission for hele sognet og skolenævn for de enkelte distrikter. Stationskroen i Sottrup raseret af brand. Hele bestyrelsen nedlagde mandaterne ved bevæget generalforsamling i Bylderup-Bovs Handels-, Håndværker- og Borgerforening.

1. maj: 1.300 ha indvindes nu syd for Sild-dæmningen. Velskrevne „lægmandsbetragtninger“ af M. Refslund Poulsen, Bovlund. Fra august 120 børn i den nye tyske skole i Svinget i Aabenraa, hvor lærer Peter Klindt er udpeget til leder.

3. maj: Landmand Jørgen Borgs ejendom i Stokkerhoved ved Haderslev nedbrændt. 3.600 mennesker til motorløb i Aabenraa.

4. maj: Stor omtale af Gråstens nye rådhus. „11 nye kirkelige kredse oprettet i Sydslesvig“ oplyste provst Westergård på de danske sydslesvigske menigheders årsmøde. 125 elever kom i mellemsskolen i Aabenraa.

5. maj: Gråstens skolebørn fik ispinde i anledning af rådhusindvielsen.

6. maj: Toldkasserer H. F. S. Bahnsen, Aalborg, ny toldforvalter i Haderslev fra 1. juni. Gråsten Rådhus bygget uden lån. 53.565 radiolyttere i Sønderjylland.

7. maj: Provst dr. teol. Jens Holdt, Brede, skriver om: Indtryk fra Rom i påsken 1954. 90 danske skoler i Sydslesvig med 8.939 elever og 26 børnehaver med 924 børn.

8. maj: Bibliofile sjældenheder på auktion i Tønder fra dødsbo efter frk. Krüger, Visby.

10. maj: Mange færdselsulykker i Sønderjylland i weekenden. Vejarbejder for ca. 6,5 mio. kr. i gang i Aabenraa Amt. Aksel Schiøtz fik endeløst

bifald, da han sang ved åbningsfesten på Rinkenæs Ungdomsskole, hvor 400 mennesker deltog.

11. maj: 30 års mindedag for oprettelsen af Venstre i den sønderjyske storkreds den 13. maj 1924. Nybøl Mejeri moderniseres og udvides for 300.000 kr.

12. maj: 8 sydvestjyske tekniske skoler bag vellykket udstilling på Højer Tekniske Skole. Sønderjyllandshalprojektet endeligt vedtaget. Fynshav og Elstrup Skoler udbygget for hver 200.000 kr. Notmark Bygade reguleres for 100.000 kr.

13. maj: Frk. Marie Kirchhoff enstemmigt indstillet af skolekommissionen som nr. 1 til viceskoleinspektørembedet ved Nygades Skole i Aabenraa. Burkal Sogns Bibliotek havde i fjor 409 lånere. Der er 5 udlånssteder, nemlig i Burkal, Rens, Jyndeved, Lydersholm og Lund.

17 fjernseere i Sønderjylland!

15. maj: Kongefamilien fik hjertelig modtagelse i Haderslev i dag. Foruden Haderslev besøgte kongefamilien også Brødremenigheden i Christiansfeld. Bolderslev Skole udbygges for 300.000 kr. Oehlenschlägers digte solgt for 126 kr. ved bibliofil auktion i Tønder. B-holdkampen mellem Tønder og Brøns endte med 22-0 til Tønder! Den 17-årige kendte atletikpige Marie Rasmussen, Løjt, satte ny dansk rekord i Tønder med et slyngboldkast på 47,98 m mod hidtil 47,54 m.

17. maj: Sønderjylland har 17 fjernseere! DSK siger nej til optagelse i Danske Soldaters Landsråd. Kongen købte honningkager i Christiansfeld. 10-12.000 tilskuere til motocross på „Fuglsangbanen“ ved Løgumkloster.

18. maj: Løjt Skoles byggeomkostninger beløb sig til 760.000 kr. Landbrugskonsulent Johs. Pedersen, Aabenraa, død 63 år.

19. maj: Et forældrepar i Bredeved har regnet ud, at deres 13-årige søn har haft 33 forskellige lærere! Stor omtale af 10-årsdagen for oberst Paludan-Müllers død. Havneanlæg ved Enstedværket til 2,25 mio. kr. Skodborg Sparekasses omsætning var på 48,7 mio. kr. i 1953. 200 nye medlemmer i Grænseforeningen for Sønderborg Amt. Mindealbum til H. Jepsen Christensen, der

har trukket sig tilbage fra Tønder Amts Skole-direktion efter 34 års medlemskab.

20. maj: Søbadeanstaltens 20. sæson i Sønderborg. 17 nye husmandsbrug i Aabenraa Amt.

21. maj: Dansk-tysk håndboldstævne på Aabenraa Stadion. 20 norske krigsenker på besøg i Tønder. Gartnerhjemmet i Ragebøl restaureret og udvidet.

22. maj: Soldat fra Tønder dræbt under øvelse. Hårdt kvæstet ved ringridetræning i Store Jyndevad. Hest kom springende over gårdspladsen med halen brændende. Skete hos gårdejer Jacob Petersen, Bajstrup Østermark, hvis besætning dog blev reddet ud af den brændende stald. Nye avlsbygninger til Kegnæs præstegård, hvis 150 år gamle avlsbygninger nedrives.

24. maj: Sørup Skole i Angel indviet. Viceborgmester Camma Larsen-Ledet væltet på sin scooter ved Lundsberg. Et længere sygehusophold venter hende. Andreas Michelsen, Haderslev, stødte 14,15 m i kuglestød; bedste danske resultat i to år. Smuk mindehøjtidelighed for konsulent Johs. Pedersen. Grundsten nedlagt til den tyske efterskoles nybygning i Tinglev. 400 mand savnes til roearbejde i Sønderjylland.

En adelsmand af byrd og sind

26. maj: 157 kredse under Den Nordslesvigske Kvindeforening. Kransenedlægning i formiddag ved mindestenen i Gråsten for oberst Paludan-Müller. Den Sønderjyske Menighedsrådsforening opfordrer menighederne til at beholde den gode jord.

28. maj: 35 hollandske folkedansere til Sønderborg. Husmandsforeningerne i Als Sønderherred opretter ungdomshaver, som børn kan leje og derigennem lære havebrug på en god og morsom måde. Toftlund dommerembede nedlægges efter afstemning i Folketinget, hvor partirammerne sprængtes.

29. maj: Fra 35 til 195 soldater stilles til rådighed for roearbejde til og med 6. juni. En adelsmand af byrd og sind- mindsten foran Tønder Amthus for grev O. D. Schack afsløret under stor deltagelse, Gårdejer Andreas Brink, Rørkær har modtaget Krøyers legat, der uddeles for et bemærkelsesværdigt læplantningsarbejde. Landegrænsen i Rudbøl asfalteres i dansk-tysk

26/5 Oberst Svend Bartholin Paludan-Müller (1885-1944) blev dræbt i sin tjenestebolig i Gråsten efter 4 timers kamp mod 40 tyske partissoldater.

Foto: Institut for Sønderjysk lokalhistorie

fællesskab.

31. maj: Skarp protest fra Danske Samfunds årsmøde i Aabenraa mod mindretallets kår i Sydslesvig. 5 tdr. land mose i Gåskær brændt. 300 sangere medvirkede i grænsekorens sangstævne i Dybbøl. Mindesøjle afsløret på Grøngård, hvor hertug Hans' lille luksuriøse jagtslot lå i årene 1570-1646. Fru Ellen Dahl, Sandbjerg Slot, bekostede søjlen.

1. juni: Geologer til undersøgelse af jordlagene i Sdr. Ønlev, hvor man er i gang med udgravning af oldsager. Over 500 landmænd i Sønderborg Amts Regnskabskreds. Regnskabspligten træder i kraft i dag.

2. juni: 750.000 over Kruså-grænsen i årets første 5 måneder, hvilket er 100.000 flere end sidste år. Stort manganfund på præstegårdsjord i Ravsted. Anslås til ca. 3.000 tons mangan. Et af de hidtil største manganfund.

3. juni: Rudbøl grænse åbnes 15. juni. 41 har bestået handelsmedhjælpereksamen i Aabenraa.

Gråsten Handelsskole fylder 30 år.

4. juni: Strømprisen nedsættes fra 9 øre til 8 øre i Sønderborg og Aabenraa Amters elforsyning.

5. juni: 12.000 kr. fra finansudvalget til Aabenraa Vandrerhjem.

8. juni: 50-60 tdr. land af Åved Plantage brændt. Mange dyr løb igen ind i flammehavet.

9. juni: 600 deltagere i traditionsrig missionsfest i Tinglev.

10. juni: „Danmarkssamfundet uddeler 25 faner om året,“ oplyser forfatter Chr. Demuth, Aabenraa.

Dansk-amerikansk gave til Gråsten

11. juni: Varer for 4 mio. kr. på udstilling i Toftlund, hvor 40 personer og firmaer udstiller stort set alt i maskiner. Omsætning i Sønderborg Bys Sparekasse på 347 mio. kr.

12. juni: Ved årsmødet for de sønderjyske husmænd ønskede formanden, Jens Peter Jensen, Vellerup, gang i udstykningsmodne jorder.

14. juni: De danske årsmøder i Sydslesvig gennemførtes trods regnen. Regn over Sønderjylland var guld værd. Søndag faldt der gennemsnitligt 20 mm efter lang tids tørke. „34 lykkelige år“, siger Aabenraas rutebildirektør, M.Thøgersen, ved sin afsked. Gråsten-pigen afsløret. Skulptur skænket af dansk-amerikane-ren Fred. Hansen, Chicago, til udsmykning af sin fødeby i anledning af det nye rådhus.

15. juni: Den danske skole i Riseby indviet. Mange artikler i anledning af Genforeningen.

19/6 Fabrikkartofler til kartoffelmelsfabrikken „Sønderjylland“ i Toftlund.

Foto: Andels-kartoffelmelsfabrikken „Sønderjylland“'s jubilæumshæfte.

16. juni: 45 ledige lejligheder i Kolsnap Boligforening. 1.000 børn til skoleidrætsstævne i Padborg. Yderligere 1.000 JF-bindere fra Sønderborg klar inden høst.

17. juni: Tidligere kirke- og trafikminister Frede Nielsen død, 63 år. Fra 1930 var Frede Nielsen chefredaktør for „Sønderjyden“ i Sønderborg. I 1943 afløste han I. P. Nielsen i folketinget, og senere afløse han også I. P. Nielsen som formand for Sønderjysk Hjælpes-fond. Rødekros første bygge- og boligudstilling.

18. juni: Britisk anmodning til Aabenraas menighedsråd om at få lov til for 60 år at leje det areal, hvor engelske flyvere er begravet. Rødding Højskole i nye rammer. Ombygning og restaurering af skolen har kostet 275.000 kr.

Opførelse af avlsbygninger og indkøb af maskiner har kostet 116.000 kr. Hyldest på Sønderborg Amts Sognerådsforenings årsmøde til amtmand Kr. Refslund Thomsen, der efter 34 år på posten trækker sig tilbage i efteråret.

19. juni: Stor maskinudstilling på dyrskuet i Sønderborg. I dag afdækkes grav nr. 7 i Sønder Ønlev. Lektor Feilberg Jørgensen, Hillerød, ny rektor for Tønder Statskole, hvorfra han i sin tid tog studentereksamen. Kartoffelmelsfabrikken i Toftlund efterbetaler 857.274 kr. samt 130.000 kr. i bonus. 59 gamle konfirmander, der i årene 1901-08 blev konfirmeret i Stevning, mødes på Skovkroen i Fynshav. Enkelte coloradobiller fundet på Als.

21. juni: Skypumpe skabte panik. Voldsomt uvejr over hele landet. 21-årig sønderborger dræbt af lyn. 700 håndboldspillere på Aabenraa Stadion i 90 kampe. Levekvegsmarkedet i Tønder genopstår.

2.300 udstykninger på 25 år

22. juni: Grænsepæl fra 1783 opsat ved Okse-vejen. 23 nysproglige og 13 matematiske studenter i Sønderborg.

23. juni: Bronzefund i den store gravhøj i Sønder Ønlev. Smuk fremgang for Tinglev Sparekasse.

24. juni: Kølig Sct. Hansaften. Mange referater fra skolelederes afslutningstaler landet over.

25. juni: Kun 1 ud af 7 studiner i Sønderborg går universitetsvejen.

26. juni: 2 mellemkoleklasser på Kommune-

skolen i Tønder.

28. juni: Skole- og Sprogforeningens årsmøde på Vojens Ungdomsskole. Festlig modtagelse af nordiske gæster i Aabenraa. Familien Alfred Kochs ejendom i Ny Skovbøl nedbrændt på 1/2 time. Det tyske mindretal samlede 5.000 deltagere til stævnet på Knivsbjerg. 8.000 til vandskishow i Jels.

29. juni: Ild i sprøjtehuset i Skovbøl. Tre fjerdedele af brandværnets materiale brændte. 2.300 udstykningsbrug i Sønderjylland på 25 år. Sta-tens Jordlovsudvalg i Tønder har 25 års jubilæum. 140 ryttere til ringridning i Haderslev. Kommunegaranti for 900.000 kr. til andelsbyggeri i Vojens.

30. juni: Dyrskue af høj kvalitet i Aabenraa. Fagskolen i Sønderborg giver mannequinopvisning på Kunstindustrimuseet i København.

1. juli: 8.000 til dyrskue i Aabenraa i går. Byggeprojekter for over 4 mio. kr. i Sønderborg Byråd.

2. juli: Løgumkloster Sparekasse i støt vækst. 56 coloradobiller fundet på 36 lokaliteter.

3. juli: Rekord-dyrskue i Tønder med 8.000 gæster. 336 frivillige i Civilforsvarsforbundet i Aabenraa.

4. juli: 229 ryttere deltager i ringridningen i Aabenraa. Aurillac-årsmøde i Aabenraa med stor tilslutning. Professorinde Verrier deltog i mødet, der åbnedes med en prædiken af biskop Fuglsang-Damgård.

6. juli: I det ideelle vejr stort besøg ved dyrskuet i Haderslev. De gamle vognes parade i Haderslev, hvor Laurids Skaus stadsvogn stod på dyrskuepladsen!

Refugium i Løgumkloster

7. juli: Stor omtale af 80-årsdag på „Skovgård“, hvor gårdejer Jørgen Skov, Himmark, har fødselsdag. Ca. 13.000 til ringriderfest i Aabenraa. Holger Nissen, Hellevad, ringriderkonge med 49 ringe. Købmand Aksel Michelsen, Tønder, gruppevinder i brevduelflyvning i Groningen, Holland. Michelsens brevdue fløj de 243 km fra Droningen til Tønder på 2 timer og 43 minutter. Derved blev den nr. 1 blandt 2.500 duer.

8. juli: Refugieplaner i Løgumkloster vil koste 1,3 mio. kr. Refugiet påtænkes opført med plads

til 40 personer. Kommunen skænker den 3 tdr. land store grund syd for kirken til formålet. Den nyvalgte bestyrelse på 12 personer valgte sognepræst A. Bork Hansen, Løgumkloster, til formand og H. Jepsen Christensen til næstformand.

9. juli: Dr. M. Mackeprang fortæller i en stor artikel interessant om: „Mindet fra Nord- og Sydslesvig før Genforeningen!“

10. juli: Rejsegilde på ny toldbygning i Rudbøl. 300 ryttere i optog gennem Sønderborg.

12. juli: Weekend-rekord i Kruså med 50.000 trafikanter. 125 jyske skomagemestre til vellykket årsmøde i Haderslev. Den Danske Ungdomsskole i Højer har i sine tre første år haft 246 elever, heraf 112 piger fra Sønderjylland, 78 fra Sydslesvig og 56 fra andre landsdele, oplyste forstander Carla Schibler på skolens årsmøde. Festligt elevmøde på Rødding Højskole, hvis elevforening har ca. 4.000 medlemmer. Det vedtoges at lade udføre et maleri af tidligere forstander Hans Lund til ophængning i foredragssalen.

13. juli: Arbejdere og funktionærer ved Gråsten Skovvæsen har været på studietur til Fyn under ledelse af skovrider Martensen Larsen. Stor omtale af coloradobilleangreb. Alle landmænd i Sønderjylland i alarmberedskab.

14. juli: Hjertelig modtagelse af kongefamilien i formiddag. Kongeflaget vajer atter over Gråsten Slot. Pastor Harritsø, Bov, ansat som leder af civilundervisningen i Padborg-lejren. Det traditionelle konemøde på Rødding Højskole havde overvældende deltagelse. Henved 60.000 mennesker besøgte ringriderfesten i Sønderborg. Rekord i de 3 dage.

Kongen greb dirigentstokken!

15. juli: 30.000 svin over Aabenraa Havn i første halvdel af 1954. Det er ca. halvdelen af den samlede eksport til Tyskland. FDF-orkesterstævne i Sønderborg med 750 drenge fra hele landet.

16. juli: Mælkekondenseringen i Aabenraa har forhåndsordrer til 750.000 kr. Produktionen udvides til 60 t om dagen. Antal beskæftigede stiger fra 16 til 24. Viceinspektør Henrik H. Møller udnævnt til skoleinspektør ved Louise-

skolen i Haderslev.

17. juli: Fhv. borgmester Holger Fink, Aabenraa, hyldet på sin 75 års fødselsdag.

19. juli: Den nystiftede afdeling i Uge af DSK indviede i går sin smukke fane skænket af Danmarkssamfundet.

20. juli: Orkesterdrene fra FDF festligt modtaget på rådhuset i Sønderborg. Giver også koncerter i Aabenraa og Haderslev. Andelsvaskeri i Nybøl bliver Sønderjyllands første selvbetjeningsvaskeri.

21. juli: 1.000 mennesker til FDF-koncert i Aabenraa for at høre 385 drenge spille på byens stadion. Kongen besøgte FDF-drene i Sønderborg, hvor han greb dirigentstokken og slog an til: „Kong Kristian“. Første rejsegilde på stort byggeri på Toften i Sønderborg. I alt 38 lejligheder, rækkehuse og enkelte dobbelthuse opføres.

22. juli: To sundhedsplejersker aflagde 6.749 besøg i 1953 i Haderslev. Tuberkulosestation i Haderslev havde i samme år 9.321 konsultationer. 200 ha kultiveres ved Lindskov Mølledam ved Møgeltønder.

28/7 Amtmand Chr. Refslund Thomsen (1884-1960)
Foto: Instituttet for Sønderjysk lokalhistorie.

23. juli: Bedsted Mejeri ombygget.

Mejeribestyrerboligen klar til indflytning om et par måneder. Mejeriet har 65 andelshavere. 450 deltagere med i Den Nordslesvigske Landboforenings udflugt til Hammerumegnen. Danfoss har en omsætning på 1 mio. kr. om ugen.

Virksomheden har ca. 1.800 medarbejdere.

24. juli: Kloakering i Genner anslået til 318.000 kr. vedtaget af ca. 60 lodsejere.

Over 1.500 DSK'ere til mindefest 1. august.

26. juli: Bedøvede pattegrise smuglet over grænsen til brug i avlen. De Samvirkende Sønderjyske Rideklubber - 16 i alt - havde landsdelsstævne i Haderslev med deltagelse af 58 ryttere. Stor tilslutning selvom stævnet næsten druknede i regn. 16-18.000 gæster til sommerfest i Jels trods megen regn. Købmandsforeningen i Sønderborg Amt har 25 års jubilæum.

27. juli: „Det største udsalg, jeg kan mindes,“ siger forretningsmand i Aabenraa om udsalgets første dag. Dronning Ingrid på indkøb i Aabenraa - bl.a. i Julie Finks kunsthandel.

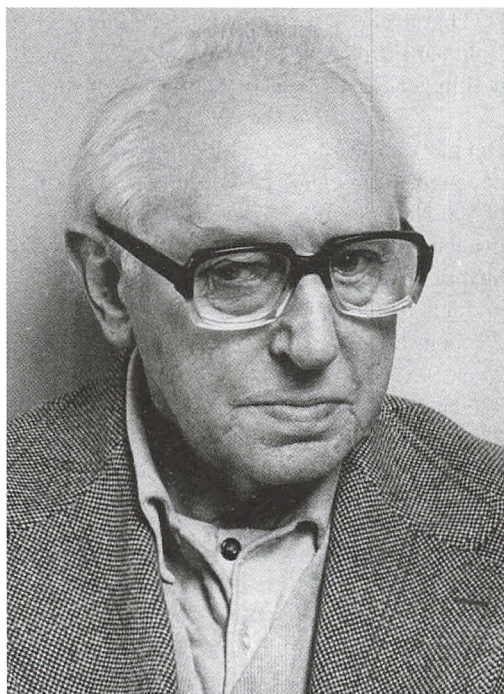
28. juli: Hollandsk kongefamilie som gæster i Gråsten. Dronning Juliane ventes på privat besøg i morgen. Sognerådene i Aabenraa Amt tog på generalforsamlingen afsked med den afholdte amtmand Kr. Refslund Thomsen, der blev stærkt hyldet. Regnen er en god hjælp i kampen mod coloradobillen.

29. juli: 6 nye brug i Burkal og Rens efter jordfordeling i Burkal, der omfatter 121 lodsejere med 575 ha. I Rens omfatter jordfordelingen 33 lodsejere med ca. 850 ha.

30. juli: Hjertelig modtagelse af den hollandske kongefamilie. Prins Bernhard landede i Skrydstrup. Dronning Juliane rejste med tog til Padborg. Rødding sogneråd har vedtaget udvidelse af „De Gamles Hjem“.

31. juli: Red. A. P. Møller, Gråsten, skriver om: „Som tysk soldat ved krigsudbruddet for 40 år siden“.

2.august: Over 1500 DSK'ere var til mindefest Løgumkloster. 90 foreninger med i optoget gennem byen på 40-årsdagen for den 1. august 1914. Vellykket bueskyttestævne i Aabenraa, hvor Sønderborg vandt med 2.618 point.

4/8 Maleren Peter Nicolajsen (1894-1989)
Foto: Institut for Sønderjysk lokalhistorie.

Aabenraa nr. 2 med 2.508 point og Haderslev nr. 3 med 1990 point. Løjt Andelsmejeri med 165 andelshavere fylder 60 år. God teatersæson i Rødding Teaterforening med 7 forestillinger.

3. august: Licitation over Bjernstrup nye skole, der koster ca. 350.000 kr. Rejsegilde på ny fabriksal på Danfoss.

4. august: 116 deltagere til grænselandskoncert på Rønshoved Højskole. Ægte særpræget kunst i Dynt gamle skole, hvor Ernst Leo Enna og kunstmaler P. Nicolaisen, Egernsund, udstiller.

5. august: Cirkus Benneweis til Aabenraa med ca. 60 heste. KFUM-spejdere fra Stevning og Svenstrup hjem fra vellykket sommerlejr på Houens Odde.

Peter Gorrssen ny formand

6. august: Kongeforestilling hos Benneweis i Gråsten, hvor alt var udsolgt, da kongen, dronningen og de 3 prinsesser ankom. Hovslund Forsamlinghus skal udvides. Hamborgske reklamefolk besøger Sønderborg.

7. august: Skypumpe forårsagede ravage på Rømhø. Peter Gorrssen formand for Sønderjysk

Hjælpefond i stedet for afdøde fhv. minister Frede Nielsen. Fredningsnævnet ser på Dybbøl, hvor kioskboder dominerer mere og mere. 120 højskolelærere til sommerstævne på Danebod Højskole.

9. august: Aabenraa-roere hjem i triumf med Danmarksmesterskab vundet i Sorø. Roerne blev modtaget af borgmester Gjelstrup på byens vegne. Sønderborg Roklubs damer vandt ved samme stævne ligeledes et Danmarksmesterskab. Stormende modtagelse af holdet ved dets hjemkomst. Den nye tyske privatskole i Burkal indviet. Det femte byggeri siden 1945. Mange deltagere fra begge sider af grænsen.

10. august: „Kirken med de 9 sjældenheder færdigrestaureret! Felsted kirke der genindvies den 29. august, ejer Nordslesvigs smukkeste korgruppe,“ hedder det i en omtale af kirken. Vellykket elevfest på Agerskov Ungdomsskole. Orgelet i Bov kirke udskiftes. Kirken lukket et par uger på grund af store forandringsarbejder. Over 1.000 mennesker til rideopvisning i Bredebro.

11. august: Studenterkredsen til møde på Rødding Højskole. Fru Emilie Bay, Tønder, har 40 års jubilæum ved Post- og Telegrafvæsenet. Ved genforeningen kom fru en til Haderslev, i 1921 til Sønderborg. Efter to år i København kom hun i 1927 til Tønder, hvor hun er meget populær.

12. august: Stort interview med Kr. Refslund Thomsen, der efter 47 år i Sønderjyllands tjeneste er udnævnt til Ridder af Storkors af Dannebrogordenen, der overræktes ved en hjertelig højtidelighed hos kongeparret på Gråsten Slot. „Grænsenhjemmet“ i Kollund har i år haft 8.700 overnatninger. Udvidelse og modernisering forestår. Dansk Politidrætsforbunds landsstævne indledt i Sønderborg i øsende regn.

13. august: Internationalt brydestævne på Folkehjem i Aabenraa. Gødningskompagniets store pakhús, der kan rumme over 10.000 tons indviet. Har stærkt forøget betydning for Aabenraa Havn. Oversvømmelser ved Tønder og Højer på grund af store regnmængder.

Aabenraa tørlagt for regnfrakker!

14. august: Kongeparrets ophold på Gråsten Slot slut. Rinkenæs Ungdomsskole udvides. Skolen er siden starten i 1952 i rivende udvikling.

Aabenraa tørlagt for regnfrakker! Regn, regn og atter regn! Nyt kommunekontor opføres i Rinkenæs.

16. august: Det tyske forsamlingshus i Tønder indviet. Byggeriet har kostet 430.000 kr. Salen kan rumme ca. 650 mennesker. Grønlandske spejdere i Sønderborg. Den megen regn betyder den dårligste honninghøst i mands minde.

17. august: Ca. 100 tyske flygtninge ventes overtaget af tyske myndigheder. Rekordbesøg af turister i Tønder.

18. august: Grosserer Traugott Møller, Sønderborg, 50 år. „En af dansk handels mest fremtrædende personligheder!“ hedder det i udførlig omtale. 117 deltagere i „14 dage på højskole“ i Sønderborg. 1 syrer, 1 etioper, 10 islændinge, 2 finner og 2 sydslesvigere er med i flokken.

19. august: Rigsarkivar Axel Linvald om Kr. Refslund Thomsen: „Næppe nogen embedsmand har haft større betydning for Nordslesvigs nationale og økonomiske udvikling!“ Opførelse af Sønderjyllandshallen påbegyndt. Bygningen skal hvile på 213 cementpæle. Vestslesvigs smuldproduktion ødelagt af regn.

20. august: Uvejrl! Kæmpehagl over Sønderjylland. Store skader på marker og i haver. 240 gæster fejrede på Brundlund Slot Kr. Refslund Thomsens 70-årsdag. Fra kongehuset modtog amtmanden en smuk sølvnoteringsblok med kongeparrets egenhændige underskrifter indgraveret.

21. august: Haderslev Seminarium begynder med 60 elever. Sønderjydsk Teaterforening fylder 25 år. Røddings nye kommunekontor indviet. Samlet pris på 445.000 kr.

2 Sønderjyllands største afvandingsanlæg på stabelen. Bredeådalens afvanding koster ca. 3 mio. kr. Svømmestævnet i Tønder druknede i regn. Restauratørforeningen i Aabenraa fylder 60 år. 250 beboere deltog i festlig indvielse af den nye flotte centralskole i Vester Sottrup. Sprogforeningen skænker Medelby ny forsamlingshussal.

24. august: Sandsække dæmpede oversvømmelserne i Mølleåen i Aabenraa. Voldsomme regn-

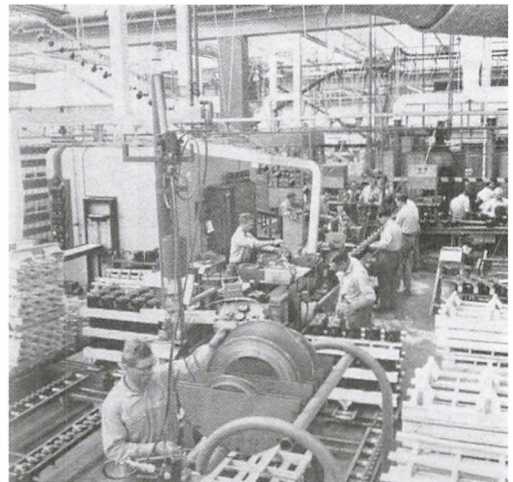
skyl har mættet jorden med fugtighed. Fru Ellen Dahl har skænket sit gods, Sandbjerg Slot, med et tilliggende på 133 ha til Aarhus Universitet.

Det går „ad Danfoss til“ med høsten

25. august: Rejsegilde på den store restaurering af Sct. Nicolai kirke i Aabenraa. Den mest gennemgribende restaurering i kirkens 700-årige historie. Kreaturerne tages hjem fra græs på grund af den megen væde.

26. august: Løgumgård Åndssvageanstalt fylder 25 år. Slivso-afvandingen ved Hoptrup omfatter 326 ha. Prisen anslås til 990.000 kr.

27. august: Italiensk millionordre til Danfoss. Virksomheden skal levere hermetiske kølekompressorer til over 10 mio. kr. til italiensk

27/8 Danfoss fabrikken har masser af arbejde
Foto: Historisk billedbog Nordslesvig 1920-70.

kunde.

28. august: Tønder Byråd takker redaktør og turistchef Eiler Hansen for det uegennyttige arbejde, han har udført som turistchef.

30. august: Felsted sogns børn var med til kirkeindvielse i form af festgudstjeneste og menighedsmøde med over 200 deltagere, der markerede den gennemførte restaurering. Vejbelægning ved Egen til 250.000 kr.

31. august: „Det går ad Danfoss til“ med høsten! Børnehaveseminarieret i Aabenraa har genoptaget undervisningen i de nye lokaler på Ungdomshjemmet. Der blev rettet en tak til rektor G. Buchreitz for den tid, man har fået lov til at låne

lokalerne på Statsskolen.

1. september: 25 år siden, at Jydske Tidende begyndte at udkomme. Skræddermester Hans Andreasen og hustru, Anna, Løjt Kirkeby, har krondiamantbryllup. Den nye amtmand over Aabenraa/Sønderborg Amter Cai Vagn-Hansen,

*31/8 Cai A. Vagn-Hansen udnævntes i 1954 til amtmand over Sønderborg-Aabenraa
Foto: Historisk billedbog 1920-70.*

tiltrådte i dag i sit nye embede.

2. september: Underskud på Sønderborg Havn på ca. 35.000 kr.
3. september: Haderslev frimenighed fylder 60 år. 2.000 coloradobiller bag dobbelte glasmure på forsøgsstationen i St. Jyndevad. 450 soldater fra 2. Regiment i Haderslev på høstarbejde.
4. september: 58 nye lærlinge på Teknisk Skole i Haderslev. Terkelsbøl Mejeri med 90 andelshavere har 40 års jubilæum.
6. september: Sønderjylland nr. 1 ved landsstævnet i Vingsted, hvor 117 sønderjyder deltager. Ca. 700 unge konkurrerer i fodbold, håndbold og atletik. Den kendte atletikpige fra Løjt, Marie Rasmussen, blev som så ofte før nr. 1 - her i længdespring. Grundsten nedlagt til Genser Skole.
7. september: Søbadeanstalten i Aabenraa lukker efter den sløjeste sommer i 17 år. Mange deltagere i Rødding Højskoles årsmøde. 400

husmødre til stævne i Skærbæk.

8. september: 170.000 kr. indsamlet til soldaterhjemmene i Skrydstrup og Haderslev.

Folkunghus som gighthjem

9. september: Overskud på 250.000 kr. i Bov Kommune. Hedeselskabet udarbejder planer for Rømø, hvor der er tale om at afvande ca. 350 ha. Skoleindsamling i Slesvig-Holsten for tredje gang siden krigen til fordel for de tyske privatskoler i Danmark. 3.000 børn til skoleidrætsstævne i Haderslev. Ombygning af „Folkunghus“ i Gråsten påbegyndt med henblik på indretning til gighthjem.

10. september: Sct.Georgsgildets Børnehjem i Sønderborg udvider.

11. september: Regulering af Arnå vedtaget i Øster Højst. Projektet anslås til 580.000 kr. „Arbejderbo“ i Aabenraa ansætter Julie Fink som boligforeningens konsulent. Som den første i Danmark yder Aabenraa Andelsboligforening sine medlemmer gratis møbleringsvejledning.

13. september: Det danske mindretal i Sydslesvig hævdede sig uventet smukt, men landdagsmandatet gik tabt. Bruttoindtægt på 27.750 kr. ved Børnehjælpsdagen i Aabenraa. Danfoss bygger ny hal på 10.000 m². Fabrikken beskæftiger nu 1.830 medarbejdere. 400 brandmænd til sønderjysk stævne i Løgumkloster.

14. september: Hjemmeværnsudstilling i Skærbæk. Rejsegilde på den tyske efterskoles nye bygning i Tinglev. 95% af høsten i hus på Haderslevegnen.

15. september: Andelsboligforeningen i Gråsten tilslutter sig fjernvarmen.

16. september: Rudbølgrænsen lukket for international trafik. Fra i dag kun overgangssted for grænsepas. Sønderjydske Kvinders Hjemmearbejde udbetalte 33.273 kr. i arbejds løn i løbet af det seneste år.

17. september: To dræbt i storm over Sønderjylland. Uvejr over vestkysten med mange skader på bygninger. Stor omtale af fedekvægsudstilling i Aabenraa. Over 700 deltagere i Sønderjysk Teaterforenings uforglemmelige 25-års jubilæumsfest på „Harmonien“ i Haderslev.

18. september: Ny lørdagsbil på ruten Aabenraa/Kruså fra 3. oktober. Våben fra 1658 og op til vore dage på interessant hjemmeværnstudstilling i Skærbæk. To skoler udbygges i Lysabild sogn:

20/9 Pastor Niels Gaardhus udnævnes som den 4. præst i frimenigheden i Rødding
Foto: Lokalthistorisk Arkiv, Rødding.

Skovby og Mommark.

4. frimedighedspræst siden 1874

20. september: Grundstenen til ny fællesskole i Hovslund nedlagt. Cand. teol. Niels Gaardhus, Brædstrup, ny frimenighedspræst i Rødding, hvor han afløser Kr. Svendsen, der har været menighedens præst i 32 år. N. Gaardhus, der er 33 år, bliver frimenighedens fjerde præst siden oprettelsen i 1874. Over 10.000 mennesker til „Fuglsang-løbet“ i Løgumkloster Motorsports store stævne.

21. september: Børnenes Helsehjem ved Sdr. Vilstrup Strand har i år haft 526 børn fra helt spæde og op til 17-18 år. Haderslev Realskole har 10 års jubilæum. Skolens stifter Alfred Jørgensen, Christiansfeld, holder festtalen. Skolen har 10 klasser med i alt 256 elever. Aabenraa Bagerlaug fylder 75 år.

22. september: Licitation over Stubbæk Skole med samlede billigste tilbud på ca. 765.000 kr. 15 arbejdere fra Rømmø beskæftiget i Tøndermarsken. Transporten betales af stat og kommune på grund af den store arbejdsløshed.

23. september: Håndværker og møbelhandler Holger Clausen, Gråsten, har 25 års forretningsjubilæum.

24. september: 20 skoler til idrætsstævne i Hjordkær. Elstrup Skole indviet efter moderni-

sering.

25. september: Å-regulering i Aabenraa er et millionprojekt. 166 avlere i Sønderjyds Kartoffelssektion.

27. september: Skibsmæglerfirmaet P. F. Cleener, Aabenraa, 75 år. Velbesøgt efterårs-møde på Danebod Højskole og på Den Danske Ungdomsskole i Højer.

28. september: Natlig ildebrand i Øster Højt kirke. Blytaget er for tiden under reparation, og gløder herfra kan have ulmet. Branden blev opdaget så betids, at skade blev undgået. Ulkebøl Skole udvidet for 1 mio. kr.

29. september: Fælles alderdomshjem for Branderup og Agerskov anbefales af stiftamtmanden og embedslægen. Asserballe Ungdomsforening, Sønderjyllands ældste, fejrer 50 års jubilæum.

„Hejmdal“ 75 år!

30. september: Den store militæromanøvre sluttede syd for Kongeåen ved Foldingbro og Skodborg. Forstander L. Lauridsen, Gråsten Landbrugsskole, fylder 60 år. Hjertelig tak til lærer P. Marcussen ved morgensangen på Gråsten Skole den sidste dag, før han tiltræder

30/9 Peter Marcussen (1898-1979) lærer på Gråsten Skole. Medstifter af Det Unge Grænseværn.
Foto: Bogen „Det Unge Grænseværn“.

en stilling som lærer i Karlslunde på Sjælland. P. Marcussen var den ledende i Det Unge Grænseværn, hvad der kostede ham et ophold i Frøslevlejren og Neuengamme. Jørgen Rasmussen har i 25 år været forretningsfører for sygeforsikringen „Sønderjylland“.

1. oktober: 40 sider stort nummer i anledning af „Hejmdals“ oprettelse i 1879. Jubilæumsnummeret har en lang række artikler af national, kulturel, erhvervsmæssig og kommunal art - et pressehistorisk fint skrift. Gdr. Åge Schmidt, „Færkrog“, Skudstrup, stærkt hyldet på mejerimødet i Århus for sin indsats i sønderjysk mejeribrug. Provst Jens Holdt anmelder Frode Beyers bog „Biskop Valdemar Ammundsen - liv og tanker.“

39 omkomne gendarmers mindet.

2. oktober: Mange hilsener og lykønskninger til Hejmdals 75 års jubilæum. Fuldt hus til „Flagermusen“ på Aabenraa Teater. „Den, der ikke vil dige, må vige“ - det store nationalpolitiske kursus 1.-3. oktober på Den Danske Ungdomsskole i Højer indledt med foredrag af gdr. Svend Christensen, Burkal, og lærer Refslund Poulsen, Bjerndrup.

4. oktober: 39 omkomne gendarmers mindes på 10-årsdagen for den 5. oktober 1944, da 141 gendarmers blev sendt til 4 forskellige tyske kz-lejre, hvor 39 af dem omkom. Ulkebøl skoles udvidelse kostede ca. 900.000 kr. Udførlige referater fra kurset i Højer.

5. oktober: 1.000 tdr. korn brændt i aftes hos gdr. Aage Brandorff i Stubbom. 3.300 selvbindere fremstillet på JF-fabrikken i Sønderborg i det forløbne arbejdsår. Inden længe tager fabrikken en ny hal på 1.000 m² i brug, hvorefter man råder over 4.000m² fabriksareal.

6. oktober: Postmester Axel H. Kobbens, Sønderborg, fylder 70 år på søndag, men bliver i byen, hvor han har været ansat siden 1944. Allerede i 1920 meldte han sig som ansøger til stillinger i Sønderjylland.

7. oktober: Driftsoverskud på 40.000 kr. i Felsted Kommune. Mange talere ved Asserballe Ungdomsforenings 50 års jubilæum, hvor forfatteren Martin N. Hansen fremhævede sindets fornyelse og sagens betydning som

hjemmets støtte.

8. oktober: Licitation over udbygningen af Mellerup Skole ved Agerskov. Nybrovej-Funkevej i Rise Sogn udbygges som bskæftigelsesarbejde.

9. oktober: Nordborg klædt i festdragt ved håndværkerudstillingen på „Nørheredhus“. Seks sønderjyske landmænd har af Jyske Landboforeninger fået sølvmedalje for landboflid.

11. oktober: 600 besøgte kunstudstilling i Gejlå Skole. Gartner- og blomsterhandlernes store blomstershow på Teaterhotellet i Sønderborg imponerede. Fru lektor Otterstrøm, Sønderborg, hyldet af Sønderborg Amts folkedansere ved en fest i Notmark, hvor hun i anledning af sin 70-års fødselsdag for nylig blev hyldet for den indsats, hun og hendes mand har udført for folkedansens folkelige og kulturelle betydning.

Trillingefødsel i Aabenraa!

12. oktober: Johan Philipsen, „Lundtoftbjerg“, enstemmigt opstillet som ny folketingskandidat for Venstre i Aabenraakredsen. Stort besøg ved planteavlstudstilling i Skovby Kro under ledelse af konsulenterne frk. Danielsen, Tandslæt, og konsulent Knudsen, Sottrup.

13. oktober: De 6 sønderjyske andelsslagterier havde i årets 3 første kvartaler en stigning i antal slagtninger fra 313.223 til 333.233 svin.

Grænseforeningen for Sønderborg Amt 25 år.

14. oktober: LOF begynder knallert-, scooter- og motorcykelkursus ved 4 aftener på Ungdomshjemmet i Aabenraa. Nyt arkæologisk kulturlag fundet i Enderupskov ved Gram. Kulturlaget menes at stamme helt tilbage fra tiden omkring Kristi fødsel. Haderslev har nu 18.795 indbyggere. Det er 56 flere end i april kvartal.

15. oktober: Ung sønderjyske dræbt i Canada. Flyversergent Svend Aage Berg Hansen, der stammede fra Sdr. Hygum, dræbt ved nedstyrtning som fører af jetfly i Canada. Berg Hansen var søn af Anders Hansen, korn- og foderstofforretningen i Sdr. Hygum. Overskud på 80.000 kr. i Øster Løgum. Kartoffelkogerforeningen for Bredevad og Omegn kogte i det forløbne år 4.500 tons kartofler.

16. oktober: Stærk kritik af Statens Jordlovsudvalg på grund af for mange og for små brug på

dårlig jord på vesteregnet. FDF i Aabenraa arrangerer skrotindsamling til køb af musikinstrumenter.

18. oktober: Trillingefødsel på Aabenraa Sygehus. 28-årige Karen Hansen, der er gift med fodermester Arne Hansen, „Årupgård“, fødte to piger og en dreng. Trillingefødslen var overraskende for sygehuset. I det lille hjem er der i forvejen fire børn, hvor den ældste er 9 år. Tønder Frivillige Brandværn markerede sin 85 års fødselsdag.

19. oktober: Tidligere justitsminister K.K. Steincke trak fuldt hus på idrætshøjskolen i Sønderborg, hvor han talte fornøjeligt om: „Kunsten at blive voksen“. 800 flere rejste med Kollund-bådene, der i alt befordrede 58.897 passagerer i sæsonen. Gribende Todd Duncan-koncert i Løgumkloster kirke, hvor 1.000 mennesker var åndeløst stille under den verdensberømte sangers fremgængende baryton.

Kolossale vandmasser!

20. oktober: 1944 udlændinge og 1285 danskere har i den forløbne sæson besøgt Aabenraa Vandrerhjem. Vesteregnet stude vejer 50-75 kg for lidt. Græsset får skylden efter den våde og kolde sommer. Kriminalassistent Peder Jensen, Sønderborg, har været 40 år i politiets tjeneste, heraf i Sønderborg siden 1940.

21. oktober: Det tyske mindretal tager afstand fra 5% klausulen i den slesvig-holstenske valglov. „Der kan være rigdom i forskelligheden,“ siger pastor Bork Hansen om de kirkelige møder i Løgumkloster.

22. oktober: Kolossale vandmasser vælter gennem Vidåen. Nødvendigt med større sluse ved Højer. Ehlershjemmet ved Vilstrup Strand omdannet til spædbørnshjem med plads til 26 børn i smukke omgivelser.

23. oktober: Adenauer-løfte om det danske mindretal. „Man kan jo ikke arve en livsanskuelse!“ siger Marten Refslund Poulsen, Bovlundbjerg, ved sin 80-års fødselsdag. Vesteregnet fisk har kronede dage. Millioner af liter vand gennem slusen ud til Vesterhavet, mens fisk af alle arter er gået gennem sluseportene ind i landet.

25. oktober: Ingen restancer i Sønderjyllands

Kreditforening, der har ydet næsten 10 mio. kr. i nye lån siden 1. april. Bredebro Mejeri gældfrist og med en formue på over 100.000 kr. Der efterbetales 36,22 øre pr. kg mælk til leverandørerne. 217 til præmiehist i Gråsten.

26. oktober: Voldsom brand på Sønderborg Skibsværft. Skader for henved 150.000 kr. Sdj. Hypotekslånefond havde i fjor ingen tab. 5 personer kvæstet i farligt vejkræds ved Skodborg.

27. oktober: 5 kreaturer, indbo, avl og maskiner blev flammernes bytte ved en brand hos gdr. Rasmus Jensen i Nørre Løgum. Sdj. Smørekseportforening udbetaler en halv mio. kr. i overskud.

28. oktober: Grønt lys for kloakeringsarbejde i Tinglev. Fin egnsudsendelse en time i radioen fra Als ved redaktør Chr. Torpe.

29. oktober: Missionshotellets sal i Aabenraa tæt pakket, da pastor Chr. Bartholdy, Kolding, talte. Kloakering i Bjerndrup ved Kliplev til 132.000 kr.

Ny kirke i Sønderborg.

30. oktober: Benmelsfabrikken i Sdr. Hostrup fortsætter driften efter branden, der medførte skader for ca. 100.000 kr. Rugkobbelskolen anden byggefase i Aabenraa enstemmigt vedtaget. Husmand Jacob Jørgensen, Uge, ny formand for mejeriet efter gdr. Fester Staugaard, der har været formand i 23 år. Centralsygehus i Haderslev til 25 mio. kr.

1. november: Sognefogederne i Tønder Amt til generalforsamling. Amtets ældste sognefoged, Jens Knudsen, Rømø, afløses af sin søn Hans Knudsen. Anders Møller, Visby, afløser Th. Hansen, Visby. Slusemester Thomas Pørksen, Højer, har i dag været slusemester i 25 år. Grundstensnedlæggelse ved Kong Christian X's mindekirke i Sønderborg. Pastor N. P. Nielsen oplyste, at det Sønderjyllands fjerde nye kirke siden 1920.

2. november: 100 dyr omkom ved brand på Ejsbølgård ved Haderslev. Skader for ca. 350.000 kr. Den første andelsbolig i Tønder klar. 20 andelshuse ventes beboet inden jul. 700 FDF'ere fejrede 25-året for stiftelsen af FDF i Sønderborg.

3. november: 29-årige Ruth Fabricius, Tønder, dræbt på første tur med ny bil. Hendes mand, politibetjent Andr. C. Fabricius sad ved rattet ved ulykken på Vamdrup-Koldingvejen. 3 børn moderløse til stor sorg i Tønder.

4. november: Eksport af kæmpegranstammer fra Aabenraa Havn. Anvendes bl.a. til genopbygning af Bremens havn. Alsgade i Sønderborg ryddes fuldstændig for træer. 103 elever på Vojens Ungdomsskole.

5. november: Aabenraa Postkontor har 225 års jubilæum. 10.000 tons stor damper til Aabenraa med olieklager til kornfirmaerne. 48 piger på Højer Ungdomsskole i vinter.

6. november: Langvarig elafbrydelse i Sønderjylland i dag. Arbejder Peter Godt, Skodsbøl, mistede i formiddag livet ved en ulykke på Hans Tychsens teglværk i Skodsbøl.

8. november: Licitation over alderdomshjemmet i Løgumkloster. Ministerpræsident Kai Uwe von Hassel talte ved det tyske mindretals årsmøde i Tønder, hvor folketingsmand Hans Schmidt fordrede eksamensskoler for det tyske mindretal.

23 nye husmoderafløserere!

9. november: Jens Dinesens gård i Hjordkær helt nedbrændt. Indvielse af Agerskov Folke- og Realskole. 23 uddannes i Aabenraa til husmoderafløserere. Nordborg Slots Efterskole har 47 elever.

10. november: Stor foromtale af Klipleve Messe, der åbner i morgen med 44 stande. Håndværkere og næringsdrivende er arrangører af udstillingen, der varer i 4 dage. 3 dages andelskursus i Hørup åbnet. 7 deltagere fra Brasilien, Chile, Columbia, Grækenland, Iran og Israel, og de blev budt hjerteligt velkommen på kommunkontoret.

11. november: Hjordkær Frivillige Brandværn er som det første i Sønderjylland blevet anerkendt som refusionsberettiget. Det betyder bl.a. at værnet får to tredjedele af sine udgifter dækket ved kørsel inden for kommunen. Rejsegildet på tilbygning til Grænehjemmet i Kollund. Intet tilskud til det tyske mindretals privatskole i Tinglev. Formandens forslag om et permanent tilskud blev stemt ned med 5 stemmer mod 4.

12. november: 4 sider med omtale af: Tinglev i søgelyset. Fin PR for byen. 25 års jubilæum i Rødding Teaterforening, der har haft 146 forestillinger i de 25 år.

13. november: Ca. 100 kampe ved brydestævne i Aabenraa. Sønderjysk salgs- og reklame-weekend på Ahlmannskolen i Sønderborg. Hjertelig omtale af fru Ellen Grau, Sønderborg ved hendes 70 års fødselsdag. 200 gik i aftes forgæves til revyen på Klipleve Messe! I dag er det 100 år siden, Kong Frederik den VII indviede kirken i Jels.

15. november: 14.000 mennesker besøgte Klipleve Messe. Rejsegilde på 10 nye enfamiliehuse i Løgumkloster. Stor fjerkræudstilling i Rødekro med mange præmier.

16. november: Slagteriarbejder i Aabenraa bidt af rasende orne. Hele den indhøstede avl gik op i luer ved brand på „Nygård“ i Langetved.

17. november: P. J. Gad i Hejsel skriver i 3 store artikler om frimenigheden i Bovlund, hvor han tegner et fint portræt af menighedens første præst L. B. Poulsen.

18. november: Gdr. Henrik J. Hansen, Mjøl, afløser gdr. Chr. Christensen, Rødekro, der efter 33 år på formandsposten trak sig tilbage på generalforsamlingen. Sønderbøgerne tjente 53 mio. kr. sidste år. Borgerne har en formue på i alt 95,4 mio. kr. 59 personer har en formue på over 200.000 kr.

Flystyrt ved Barsø!

19. november: Jetjager fra Skrydstrup styrtede i går i vandet mellem Sdr. Vilstrup og Barsø. Bogbilen i Aabenraa på sin første præsentationstur. Besøger 54 udlån i denne uge.

20. november: Overskud på en kvart mio. kr. i Tønder.

22. november: Blæsten sinker eftersøgningen af det sunkne fly. Sønderborg Snedkerlaug gennem 300 år. 5-6.000 besøgte julemessen i Sønderborg. Den nye tyske skole i Jejsing indviet efter at have været i brug i nogen tid. I Sdr. Vilstrup kirke blev den femte tyske præst i Nordslesvig, pastor Rauen, i går indsat i sit embede.

23. november: Vintersæsonens første koncert i Kristkirken i Tønder blev en betagende oplevelse. Rødding har et overskud på 53.019 kr.

Biskop Lindegård ordinerede søndag eftermiddag pastor Niels Gaardhus som Rødding frimenigheds nye præst. Kirken kunne ikke rumme alle, der var mødt frem.

24. november: Alle 18 nybagte børnehavslærere fra Aabenraa har fået stillinger. 50.000 tons myremalm i de sønderjyske malmegne. Dannevirkes Soldaterhjem i Tønder indviet af fhv. forsvarsminister Harald Petersen.

25. november: Gårdejer Thøger Jensens gård i Skovby ved Haderslev nedbrændte delvis i morges. Højer får fritidsklub. To studiekredse i Landbounendom i Sønderborg Amt.

26. november: Gårdejer Holger J. Hansen, „Tinggård“, 50 år.

27. november: Forsamlingshuset i Bolderslev udvides med teltbarak for at huse julemessens 33 stande.

29. november: Hoptrup Skole klar til indvielse. Aabenraa Icecreamfabrik fylder 25 år. Toftlund kirke genindviet efter 1 års restaurering. 5.500 var til julemesse i Tønder. 700 deltog i adventsgudstjenesten i Løgumkloster kirke.

30. november: Rutebilen over Lydersholm og Rens fortsætter kørselen efter usikkerhed herom. Turistforeningen for Danmark har uddelt foreningens hæderstegn til red. A. P. Møller, Gråsten.

1. december: Højer-kogprojekt stemt ned på møde i Højer, hvor Landvæsenskommissionens forslag ikke vandt gehør. Af de 65 fremmødte stemte 60 lodsejere repræsenterende 508 ha kogjord imod. Arbejder nr. 2001 på Danfoss.

2 jernbanestationer solgt!

2. december: Asfaltering af nyt vejstykke i Kruså 9. og 10. december. 4 sider med Gråsten i fokus. Gråstens indbyggertal er næsten tredoblet siden 1920. Rift om billetter til pressens juleshow i Tønder. Sønderjysk fjerkræudstilling på Folkehjem i Aabenraa.

4. december: Højer og Møgeltønder jernbanestationer afhændet af DSB. På en auktion indbragte Møgeltønder 10.500 kr. Højer blev solgt for 24.000 kr.

6. december: 200 tilskuere til Alsias brydestævne i Sønderborg overværede, at Alsia vandt med 8 sejre mod 7 i holdmatch mod den stærke

jyske brydeklub Thor fra Vejgård. Brøns Husmandsforening tilsluttet Skærbæk og Omegns Husmandsforening. 35,9 patienter daglig mod anslået 38 på Tuberkulosestationen i Aabenraa.

7. december: Endnu et jettfly styrtet i havet. Ulykken skete under luftmålskydninger over Rømø. Dronningen og prinsesse Margrethe til juleuddeling i dag. Folkehjems borde bugner af julegaver. Risehus trænger til udvidelse.

8. december: Maskinlærling fra Alslev død efter voldsomt bilsammenstød ved Hjordkær.

Ulykken skete i mørke og tåge. Fritidshjem hårdt tiltrængt i Tønder. 30 børn fra Gråsten Sogn var i går med deres mødre til stort juletræ på Gråsten Slot, hvor dronning Ingrid uddelte tøjgaver. Uddelingen fortsætter i dag i Guderup. Broagerlands Lytterforening 25 år.

9. december: Løgumkloster Central fuldautomatiseres på torsdag. Aabenraa Amt har det bedste smør i Sønderjylland viste årets smør- og osteudstilling på Folkehjem! Driftsoverskud på 488.554 kr. i Højer Kommune.

10/12 Frederik Heick (1904-1971)
Landbrugskonsulent og folketingsmand
Foto: privat

10. december: Dronning Ingrid til tøjuddeling i Frørup. Gråsten Fjerkærslagteri leverer julegås til sheiken af Kuwait! Dronning Ingrid til middag hos fhv. amtmand Refslund Thomsen. Staten yder ca. 600.000 kr. til istandsættelse af det tyske mindretals mindeplads på Knivsbjerg. Fødselsdagssamtale med folketingsmand Frederik Heick, der fylder 50 år.

11. december: Operasanger Eli Laidler synger i aften ved kirkekoncert i Rise. Hjælpepræst Johs. Th. Nielsen, Haderslev, udnævnt til sognepræst i Skrydstrup.

13. december: Frømand fandt den nedstyrkede flyver, der styrtede i vandet den 18. november. 29 nye frivillige sygehjælpere uddannes i Aabenraa. I alt har man nu 60, men mangler det dobbelte.

18 nye børnehavelærere rinder!

14. december: 12.000 tons kølevand pr. time til Enstedværket. Sønderjyllands elforbrug firedoblet siden 1920. Tønder har ingen millionærer, men 4 borgere har en formue på mellem en halv og en hel mio kr. Tyrstrup indvier stort menighedshus med plads til 225 personer ved kaffeborde i salen.

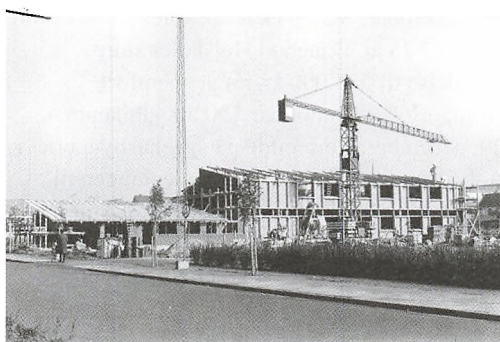
15. december: Rejsegilde på den nye central-skole i Øster Løgum Sogn. 200 deltog i civilforsvarsøvelse i Tinglev. Anerkendelse til de sønderjyske brandværn.

16. december: Pastor Urban Schrøder, Varnæs, anmelder bog om Aabenraa by og egn for 300 år siden. Gårdejer Mads Thuesen, Anslet, medlem af Landbrugsrådet. To guldbryllupper samme dag i Nustrup. Det er fhv. landmand Johan Skjøth og hustru og fhv. landmand Andreas Petersen og hustru.

17. december: Stærkt ønske om større landbrug i Tønder Amt. Stort møde mellem Statens Jordlovsudvalg og landbo- og husmandsforeninger samt folketingsmændene Fr. Teichert og Fr. Heick.

18. december: 3 drenge vandt bogpræmier i børnenes julekonkurrence. Max Rasmussen, Hostrupskov, vandt 1. præmie, der var et smukt indbundet eksemplar af „Børnenes store bog“. Grundstenen nedlagt til Stubbæk Centralskole.

20. december: Barsøes Johan Post har lagt op.

17: 20/12 Aabenraa Børnehaveseminarium
- landets yngste i 1954.

Foto: Institut for Sønderjysk lokalhistorie.

Ca. 9.000 rejser mellem øen og fastlandet gennem 30 år! Dronning Ingrid har personlig sendt trillingemoderen, Karen Hansen, fine tøjgaver, ligesom familien får en af de dejlige kurve fra Sdj. Hjælpefonds uddeling. 18 børnehavelærere rinder dimitteret fra første afgangshold i Aabenraa, der har landets yngste børnehaveseminarium.

21. december: Sognepræsten for den tyske menighed i Haderslev, pastor F. J. Prahll har været teolog i 40 år siden. Siden 1931 har han været præst i Haderslev, hvor han har vundet en trofast menighed. Gdr. Jakob Møller, Vester Sottrup, formand i Sdj. Fællesledelse for avlere af rødt dansk malkekvæg.

22. december: Motorcyklist slynget i døden af stormen. Skrydstrupsoldat fra Esbjerg dræbt mod bil ved Styding. Lang debat om det tyske skolebyggeri i Aabenraa, der er udvidet med 70% uden om ministerium og byråd. 15.000 kr. til den tyske skole i Broager fra Rendsborg by og kreds. Aabenraa kommune har 475.000 kr. i overskud. Halk Mejeri nedlægges. De 34 andelshavere har vedtaget at tilslutte sig Øsby Mejeri.

23. december: Peter Frank, Aabenraa, skriver om jul: „Jul ved fronten for 40 år siden“. 163 boligsøgende familier i Vojens. Lunding Skoles tilbygning indviet.

24. december: Stort billede af Dronning Ingrid og de 3 prinsesser. Over 500 arbejdsløse i Haderslev.

27. december: 11 sogneråd i Tønder Amt har endnu ikke besluttet sig vedr. skolebyggeri.

28. december: Skærbæk Realskoles elevforening bestået i 25 år. Danebod Højskoles store udvidelse til 536.000 kr. nu gennemført.

Nordborg Postkontor har 150 års jubilæum.
29. december: Rejsegilde på sygehusbyggeriet i Aabenraa ca. 20. januar. Nytårsregningen til kommunen: 9 kommuner i Haderslev Amt får 396.028 kr. Andre 34 kommuner skal betale 329.879 kr. tilbage til den mellemkommunale

refusion.

30. december: Halv mio. flere rejste over Kruså i år i forhold til sidste år. Malerdagskolen i Tønder starter 6. januar med 15 elever.

31. december: 139 par blev viet i Aabenraa i årets løb mod 107 året før. Haderslev har 1.617 aldersrentemodtagere. Det er godt 10% af byens befolkning. Bagermester F. C. Andersen, Skærbæk, har 3. januar 25 års jubilæum.

Palle alene i Sønderjylland

Af Sara Ezban Grützmeier

*Hvad vil det sige at gå på efterskole?
I reklamer og kataloger får man at vide, at man kan forberede sig på et år med masser af sjov, glæde, nye venner og personlig udvikling. Nu er dette skoleår ved at ende, og jeg spørger tit mig selv om det i virkeligheden har været så skønt og fantastisk. Svaret er ja, så det er med en klump i halsen jeg sætter mig til at skrive den sidste artikel.*

Jeg har altid gerne villet på efterskole. Kontakt, samvær og fællesskab har altid været nøgleord i min hverdag, men samtidig har det også været ting, der har været svære at opnå i 9.a på Egebjergskolen i Ballerup. Desværre bor jeg i et hus hvor 10. klasse ikke er noget man benytter sig af, når karaktererne er gode nok til at gå direkte videre til en ungdomsuddannelse. Det at komme på efterskole kom slet ikke på tale.

Efter en masse uenigheder blev forældrene dog overtalt. Jeg tror da heller ikke, de har fortrudt, selv om de tit snakker om, at de glæder sig til, året er slut.

Valget af efterskole var for mig intet problem. Jeg har været FDF'er i seks år, og Kongeådalens Efterskole har før fungeret - og gør det stadig - som festivalplads og kursussted for FDF. Jeg var altså kendt med skolen. At den nærmest lå i den anden ende af landet, i forhold til hvor jeg bor syntes på det tidspunkt ikke at være et problem. Så anderledes kunne jyder da ikke være.

Jeg tog fejl.

Da dagen, hvor vi skulle starte endelig oprandt, stod jeg tidligt op og sørgede for at være 100% klar. Mit tøj og min make-up var nøje udvalgt. Flot, men ikke for meget. Håret var sat, tasken pakket, og nu manglede jeg bare at resten af familien gad skynde sig så vi ikke kom for sent.

Det hele så også ud til, at vi ville nå det lige

Sara Ezban Grützmeier

indtil vi kom derud, hvor byerne hed Lintrup, Vimtrup, Sønder Hygum, Foldingbro og Brørup. Det måtte jo ske, at vi kørte forkert! Kan man forvente andet af en københavnerfamilie? Det irriterede dog ikke nogen på skolen. De tog åbent imod mig, gav hånd og sagde „Møjn“, som om intet var hændt. Det var værre for mig, der øjeblikkelig fortrød, at jeg nogensinde havde overvejet at tage af sted til bondeland.

De næste par dage blev det ikke bedre. Hele tiden skulle man være på vagt og holde øjne og ører åbne for at få det hele med.

Heldigvis blev dette snart hverdag, selv om der den dag i dag stadig er situationer, hvor man lige må spørge en ekstra gang for at få det hele med. Det samme gælder mine forældre og venner, der tit må bede mig om at holde op med at snakke jysk, når jeg befinder mig på øen, som Sjælland er bedre kendt som herovre.

Som sagt blev jeg hurtigt integreret i Sønderjylland, og der gik da heller ikke mere end fjorten dage, før jeg måtte sige til min mor, at nu skulle jeg altså have et par gode solide arbejdsbukser, for der hvor jeg nu befandt meg, der bestilte man altså noget! Det fik jeg så. Jeg kunne jo ikke gå og falde ud fra mængden.

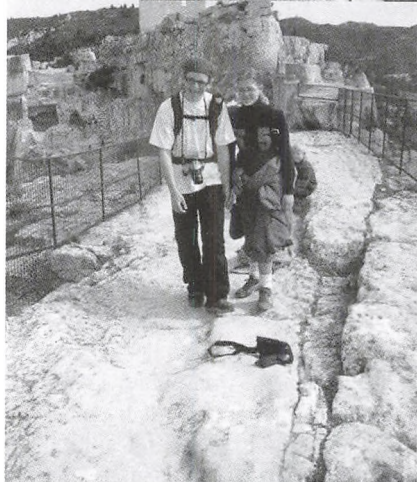
Det kom jeg heller ikke til. Det blev jo hurtigt kedeligt for de andre at høre, hvordan man snakkede københavnsk. Ligesom det heller ikke tog lang tid at overbevise folk om, at bare fordi

man er københavner, betyder det ikke, at man er kriminel og på stoffer. Altså gik der ikke mere end en måned, før distancen var ophævet, og efterskolelivet forløb som det skulle. For sådan bør livet virkelig leves.

Et liv med en hverdag der byder på udfordringer og leg såvel som fagligt arbejde, selv om det

nok er udfordringerne og legen, jeg mest kommer til at savne, når jeg til sommer vender tilbage til staden og begynder på gymnasiet.

Igen bliver det nok noget af en omvæltning. For man er jo kommet til at holde af Sønderjylland.

Erindringsglimt

Af Kurt Pawlowski

Når man husker tilbage på sin barndom, er der altid noget, der står stærkere end så meget andet. Af og til må man selvfølgelig indrømme, at erindringerne vil fremstå ligesom „opdateret“ via mange gentagelser og egne beretninger. Noget af det, der står klart i min erindring, er de første krigsår under besættelsen. Min barndomsby var Broager, og den lå lige der, hvor de engelske bombefly fløj over, når de skulle nå deres bombemål i Tyskland.

En sønderjysk by

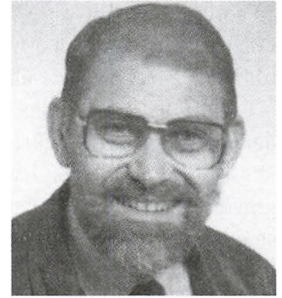
Oppe fra posthusets tag hørtes den klagende lyd nat efter nat. Det var sirenen. Nu kom de igen bombeflyene. Varslingen var begyndt. Om lidt ville de komme. En sagte durren hørtes i det fjerne; denne durren blev efterhånden voldsom. Så ganske voldsom. Vi var vågne. Vi skulle op.

Disse maskiner kom næsten altid kun om natten i de første krigsår. Det var engelske maskiner. Mange. Ofte et sted mellem 600 - 800. Hver maskine bemanded med 6-7 mand. En ganske betragtelig styrke på over 5.000 mand. Unge mænd, der var på vej. Nogle allerede af skæbnen dømt til aldrig at nå hjem igen, om det så var England, Canada eller så umådelig langt bort som Australien.

Jeg vågnede trent op. Åh nej, nu igen!
„Kom børn, vi skal straks i tøj!“

Her hjalp ingen kære mor. Op skulle vi. De voksne var kendeligt nervøse. De kunne lettere se faren end sådan en lille en som mig på kun 4-5 år.

Det kunne selvfølgelig gå galt. Blev en maskine truffet af de svære FLAK-granater fra enten kanonerne ved Sønderborg eller Kollund, ja så kunne ulykken vælte ned over folk og fæ. En bombelast eller en benzinlast er sandelig ikke noget at spøge med. Og der var meget benzin i disse store bombemaskiner. De skulle

Kurt Pawlowski

helst hjem igen efter togtet. Luftarmadaen fløj ind over det sydligste Jylland. Gjaldt målet Hamburg, Kiel, Rostock eller Berlin? Det fik man nogenlunde svar på, når maskinerne var på vej hjem.

På landet

Her var der ingen beskyttelsesrum. Nok havde enkelte kælder, men herregud hvad skulle den gavne, hvis.....!

Vi trissede udenfor i mørket - og kulden. Der var mørkt overalt. Alt lys skulle være slukket for ikke at lede maskinerne på vej. Oplyste byer virker præcis som et landkort. Alle vidste også, at intet lys måtte slippe ud af vinduerne. De sorte mørklægningsgardiner var trukket ned, for det ellers nok så svage lys, man måtte bruge.

Engelsk bomber skudt i brand. Fra Poul Eilstrup og Lars Lundeberg. De så det ske under besættelsen.

Vi børn kunne ikke rigtig se faren, men vi kunne fornemme den på de voksne.

Snart var bulderet ganske voldsomt, - og så kom illuminationen, - tyskerne tændte deres projektører, lyskasterne. Disse voldsomme lysfaner fejede frem og tilbage oppe i himlens uendelige dyb og mørke. Hov! Lysfanerne fandt en sølvfugl. Et lille bitte kors højt, højt deroppe i den kulsorte himmel. Tit kom der flere stråler til hjælp. Maskinen var uhjælpeligt låst fast.

Og var der ikke larm nok i forvejen, så blev der det. Granaterne flintrede og hylede deropad. Disse 88-mm granater, næsten lige så store som gravhunde. En dødelig ladning sprænges for at smadre ind i maskinens sårbare og hjælpeløse krop. Kanonerne kaldtes FLAK en forkortelse af Flug-Abwehr-Kanonen. Når en maskine blev ramt, gik der en gysen gennem os tilskuere. Hvor galt vil det gå? Men andre kunne juble: vore bysbørn hjemmetyskerne. Populære var de ikke, men de havde jo magten. Deres venner var i landet. Kort sagt, vi var besat af nazisternes militær.

Til daglig kunne vi udmærket tale sammen. Såvel danske som tyske børn legede da også. Ofte præcis som før på Balkan: Børn leger altid krig, når denne ulykke har ramt ens land. Vi

legede „skyd først“. Vi delte os i to hold. Det ene hold gemte sig, det andet sneg sig frem. „Bang! Du er død!“ Det gjaldt om at skribe disse ord som den første. Enten havde vi rigtige legetøjpistoler, eller også havde vi træpistoler, vi selv havde snittet.

Byen var også delt på den anden måde som så mange sønderjyske byer: Vi havde en dansk og en tysk skole.

En dag mødte jeg en nabodreng - strunket marcherende. Hvor skulle han dog hen i den fine uniform? Han var med i Hitlerjugend. Han skulle såmænd hen i skolen for at skyde med skarpt med salonrifler. Efter skiver der forestilte englændere! Jeg hoppede af bare begejstring og kom til at smide lidt jord på den ene af hans støvler. Av, den var ikke så god! Ydmygt børstede jeg snavset af. Jeg var grøn i hovedet af misundelse. Hvorfor var det ikke mig, der skulle hen i skolegården for at have skydeøvelse? Han fortalte, hvor ondt det var, at disse skide englændere smed bomber over tyske byer og dræbte både kvinder og børn. Men efterhånden fandt vi ud af ikke at mænge os alt for meget. Det gik op for os, at hans venner tyskerne ikke havde været et hak bedre, da de bombede engelske byer. Det lettede lidt på vores samvittighed.

Hver krigssommer gravede ca. 50.000 mand tørv. Fra Poul Eilstrup og Lars Lundeberg: De så det ske under besættelsen.

Frostvintre

Det var altid værst om vintrene, for netop de år frøs det gudsjammerligt hårdt. De voksne kaldte det fimbulvintre. Vi unger lærte, at det var et levn fra hedenskabets tid, da danskerne endnu troede på Odin, Thor, Thyr, Freja og ikke at forglemme Loke.

Det frøs afsindig hårdt. Så hårdt, at jorden kunne være stangfrossen til op over 1 m ned. Der var 25-30 graders kulde. I dag ville man blot skrue mere op for radiatorerne, men nej, det gik ikke dengang. For det første havde de fleste på landet kakkelovne. Så vidt så godt. Men det hjalp ikke meget med kakkelovne, når der næsten ingen brændsel var. Alt blev eller var rationeret. I grunden var det et retfærdigt system: så og så mange rationeringsmærker til hver familie eller person. Nok kom der kul og koks fra Tyskland mod at vi til gengæld sendte madvarer derned. Men det forslog meget lidt. Der var simpelthen ikke brænde nok. Så fandt man på at grave tørv og fyre med dem. De kunne varme, som man tisser i bukserne. Ofte var tørvene våde som en svamp, når vognmanden kom med dem. Pippede man lidt imod den våde vare, var han da ligeglad. Naboen stod allerede på spring for at købe! Tørvene blev stakket som pejsebrænde i dag. De måtte bæres ind og sættes i ring omkring kakkelovnen eller stables på komfuret så de kunne tørre inden brug. Om det stank? Ikke ligefrem af fransk parfume. Foruden tørv kunne vi også få brunkul- og skorstensbrand. De to ting hørte næsten altid sammen.

Bombeflyene igen

Nu var maskinerne væk. Ude over Østersøen. Nede i det tyske lød der også alarmer. Vi kunne nå at smutte ind og få lidt varme - en pind på komfuret og lidt erstatningskaffe. Kaffen blev i øvrigt kaldt løbesod af mange! Næsten som brunkullenes løbesod i vore skorstene.

Næde man at krybe i seng igen, var sengen kold som is. Vi beholdt tøjet på. De ville jo komme igen disse brumbasser. Men hvor mange?

De voksne kunne omtrent regne ud, hvor målet eller målene havde været. En maskine fløj

omkring 350-360 km/t. Hvis målet var Berlin, kom de store skrumler tilbage omtrent to timer efter overflyvningen. Alle vidste, at der omkring denne by var en veritabel mur af FLAK-skyts. Nok fløj maskinerne hurtigere på hjemvejen - den trods alt uhyggelige last var kastet - brændstofbeholdningen på op til 7000 liter var næste halveret.

Igen kom sirenernes klagende tuden. Åh nej-ud igen. Det samme gentog sig. Og dog. Nu var de tunge maskiners durren og dybe bas blandet med noget andet. Med en hvepselignende lyd.

Natjagerne.

De tyske natjagere var på stikkerne. Nu tav FLAK-kanonerne. Man skulle jo nødig ramme sine egne. De vimse jagere susede rundt om de gumpetunge bombere. Brr-brr-brrr lød det. Deres maskingeværer og kanoner bjæffede deres staccatolyde. Nu var det bare om at skyde bomberne ned. Ofte var de et let bytte. Gennemhullede af FLAK-splinter, en motor eller to ude af drift, døddamrende trætte mandskaber.

Det var kattens leg med musen. Eller rettere - her var det nærmest omvendt. Den lille frække mus jagede den fede Garfield, men den bed også fra sig. Dens automatvåben gnistrede - lysprojektilerne trak deres baner hen over himlen. Et skuespil uden lige, næsten som et festfyrværkeri. Desværre et fyrværkeri på liv og død.

Endelig

Endelig klingede lyden af. Vi belavede os på at hoppe i kanen. Men nattens stilhed var ikke altid til at stole på. Af og til kom en efternøler - et svært beskadiget fy - humpende af sted deroppe med kurs mod vest. Gefundenes Fressen for en sulten jager. Flere projektiler. Blev flyet ramt, kom der en ildfane og et dumpt drøn, når maskinen styrtede.

Måske nok en kop kaffe - af og til blandet op med den ægte vare - eller Richs eller urter fra grøftekanter. Måske tørrede rødbeder fra haven.

Næste morgen stod man op halvvejs bedøvet på grund af manglende søvn og vaklede i børnehaven eller skole.

Forinden skulle man vaskes. For det meste i iskoldt vand. Sæben var iblandet ler. Købte man

to stykker, havde man 80% sæbe.

„Jeg vil ikke vaskes mor! Sæben river!“

Datidens pædagogik var kort og kontant: Og sæben - den rev.

Vasket blev man!

Kurt Pawlovski født 8/5 1937 i Broager.

Efter endt skolegang 5 år i Forsvaret. Hjemsendt med rang af oversergent. Ville have fortsat inden for militæret, men valgte i stedet en læreruddannelse (1965)

Ansæt ved Løsning Folke- og Realskole.

1967-71 ungdomsskoleinspektør.

Fra 1975-97 leder af Hedensted-Løsning Aftenskole

1975- afdelingsleder for VUC Hedensted Kommune.

Fra 1990 ansvarlig for specialundervisning i Brædstrup, Hedensted og Tørring/Uldum Kommune.

Fra 1995-2001 ansvarlig for læse-/stave-/skrivekurser i samme kommuner.

Sideløbende med ovenstående indtil 1998 også undervist i folkeskolen.

Myten om de svigefulde angelboer... Sprogskiftet på Angel 1800-1850 i dansk og tysk belysning

Af Peter Dragsbo

På Angel-egnen mellem Slesvig og Flensborg skete der i årene mellem 1800 og 1850 et kollektivt sprogskifte fra dansk/sønderjysk til tysk/plattysk, efterfulgt af et valg af slesvigholstensk tilhørsforhold. Artiklen ser dels på årsagerne til dette skift i sprog og nationalitet, dels på, hvordan man fra hhv. dansk og tysk side har bearbejdet det.

Sproget har været et centralt element i den europæiske nationsopbygning. Hvor idéen om nationen i nogle lande især kom til at bygge på ideologi og patriotisme, udvikledes i både Tyskland, Danmark og en række nord- og østeuropæiske lande den nationalromantiske nationsopfattelse: at nationen ikke kan skilles fra begreberne "folk" og "modersmål". Idealet var derfor, at modersmålet blev nationens sprog.

Realiteten var imidlertid længe, at befolkningen først og fremmest talte en række dialekter eller lokalsprog som førstesprog. I takt med nationsopbygningen måtte der imidlertid opbygges et fælles "rigssprog" - som regel de herskende klassers dialekt i magtens centrum, og disse rigssprog blev for alvor udbredt med indførelsen af skolevæsen, nationale medier og folkevalgte styreformere. Den nationale sprogharmonisering har ikke alene tenderet til at udkonkurrere dialekterne, men også efterhånden udryddet den tidligere udbredte flersprogethed i Europa, hvor sprogene var et kommunikationsmiddel, der blev brugt i forskellige sammenhænge. I det gamle Østeuropa overlejreredes de lokale hverdagssprog af f.eks. tysk handels- og håndværkssprog samt polsk eller ungarsk elitesprog - og på det gamle Balkan var f.eks. slavisk bondesprog, rumænsk hyrdesprog, græsk

Peter Dragsbo

handelssprog, tyrkisk embedssprog og oldslavisk kirkesprog. Ude i verden er der forsat sprog, der som swahili fortrinsvis er befolkningens andetsprog og fungerer som "lingua franca" over store områder - og engelsk synes i disse år at være på vej til at blive omgangssproget i store dele af verden.

Hvad skete der egentlig?

Der har mellem tyske og danske forskere været en høj grad af enighed om sprogskiftets konkrete forløb: Den mellem- og sydslesviske befolkning havde frem til slutningen af 1700-tallet sønderjyske dialekter som deres hverdagsprog. Plattysk havde imidlertid i løbet af 13-1400-tallet vundet indpas dels i byerne, dels hos den indvandrede holstenske adel. Ved reformationen indførtes plattysk også som kirke- og skolesprog i stort set hele det nuværende Sydslesvig - efter Luthers anvisninger om at bruge „die Muttersprache“, der dog primært tolkedes som det alment forståelige sprog i modsætning til latin. Efter 1600 gik kirke og skole over til brugen af højtyisk, der imidlertid for befolkningen var et fremmedsprog. I

slutningen af 1700-tallet bestræbte myndighederne sig, især gennem den almene skolegang, på at udbrede kendskabet til det højtytske sprog og dermed sikre forståelse af den kirkelige og verdslige lærdom.

For det plattyske hverdagssprogs fremtrængen betød disse begivenheder nu ikke alverden. Endnu omkring 1800 taltes der dansk-sønderjysk dialekt helt ned til omegnen af Slesvig, selv om sproget efterhånden var blevet præget af en del plattyske ord og vendinger. Først og fremmest administrerede befolkningen, som i så mange egne i Europa, en to- eller flersprogethed: Angelbomål med hinanden, plattysk med byboer og herskaber, og højtytsk i kirke og skole. I begyndelsen af 1800-tallet begyndte imidlertid i de sydligste egne af Angel et egentligt sprogskifte, dvs. at det danske førstesprog blev udskiftet med (plat)tytsk. Omkring 1820 var dette sprogskifte nået op i Midtangel og Treia-området, og omkring 1830 var det i gang i hele Angel. I 1840'erne var det almene

billede i det nordlige Angel, at folk under 40 forstod dansk, men indbyrdes talte plattysk, mens folk mellem 40 og 50 talte dansk om „hverdagens ting“, mens folk over 60 helst talte dansk.

Der er i dag almindelig enighed om, at årsagen til sprogskiftet især var kulturel. Angelbønderne fik fra slutningen af 1700-tallet en stadig øget velstand som følge af udskiftningen, indførelsen af kobbelbruget, veludviklet mejeribrug osv. Som følge heraf blev landbo-kulturen mere og mere præget af urbanisering, dvs. overtagelse af bykultur, hvilket sås i udbredelsen af nye gårdtyper, borgerlig klæde- dragt, bolig- og havekultur osv. Skiftet i førstesproget til plattysk var endnu et led i kommunikationen af en social opdrift. Baggrunden for, at tysk regnedes for "finere" var især, at plattysk, fra 16-1700-tallet højtytsk, havde været kirkesproget op til en linje nær den nuværende grænse - hvilket igen havde sammenhæng med gamle tilhørsforhold til hhv. Slesvig Stift og

Marxens gård fra Süderbrarup, bygget omkring 1750, for få år siden flyttet til landskabsmuseet i Unewatt. Gårdens hovedbygning er den gamle slesvigsk-danske med stald og beboelse i samme længe. Men samtidig ses nogle af de holstenske træk, som i løbet af 1700-tallet kom til at præge byggeskikken i det sydøstlige Angel: Først og fremmest ombygningen af staldenden til en treskibet staldlade med gavlport efter mønster fra det nordtyske "Hallenhaus" - men også tretavlsbindingsværk (fra herregårdsladerne) og "Eulenloch" i taget. Foto: Peter Dragsbo 2003.

domkapitlet i Haderslev. Tysk var for menigmand "det hellige sprog". Dertil kom, at plattysk siden middelalderen havde været overklassens omgangssprog. Også det tyske skolesprog havde været medvirkende; allerede i 1700-tallet havde mange præster i Mellemslesvig ivret for, at børnene lærte tysk, så de kunne forstå kirkesproget, og med skoleloven 1814 cementeredes brugen af tysk i det sydlige Slesvig.

For de nationale ideologier i Danmark og Tyskland var dette sprogskift imidlertid en svær nød at knække. For hvis sprog og folk er ét, hvordan kan mennesker så uden videre skifte sprog og sindelag? I det følgende vil jeg se på, hvor svært det har været for *begge parter* at erkende sagens rette sammenhæng.

Sprogskiftet set fra dansk side

Fra dansk side var man udmærket klar over, at sprog- og sindelagsskiftet havde sammenhæng med en social proces. I 1837 understregede Christian Paulsen, at det var „en fordom“, at „tysk er et særkende på og middel til al højere kultur“, og C. F. Allen talte også i 1848 om troen på, at „et andet sprog var bedre og helligere“. I sang, tale og skrift blev det i de følgende hundrede år det danske nationale program at fremstille det jævne og folkelige som en positiv modkultur over for den tyske i Sønderjylland. Klarest udtrykt i Edv. Lembckes sang "Du skønne Land med Dal og Bakker fagre" (1859), hvor der synges om de to bejlere - den rige fra syd, der kom "i glansen af herlighed og pragt" og den anden fra nord, der "rakte hånden jævnt og stille". Og måske stærkest udtrykt i Kresten Karstensens sang fra 1851, "Længe nok har jeg Bondepige været", om det danske sprog, der sad på tærsklen og gnavede ben, mens den tyske frøken "blærede sig" i hendes sæde.

I Edv. Lembckes anden kendte sang "Vort modersmål er dejligt" møder vi så i linjerne om sproget, der blev budt "trældom i hendes egen borg" den anden danske fortolkning, nemlig myten om, at „fortyskningen“ var sket som følge af en undertrykkelse af det danske sprog gennem århundreder. Imidlertid havde satsning-

en på tysk kirke- og skolesprog i 1700-tallet især sin baggrund i den dannede elites ønske om at give befolkningen adgang til kultur og uddannelse, sammen med en mangel på tro på, at rigsdansk kirke- og skolesprog ville blive forstået - bl.a. fordi man troede, at de mellemslesvigske dialekter var "blandingsprog".

Som sagt var angelboerne i begyndelsen af 1800-tallet ved at udskifte den gamle tosprogethed med en overensstemmelse mellem finsprog og dagligsprog. Ud fra idéen om sproget som kernen i folkesjælen var opdelingen i et finsprog og et folkesprog, som udtrykt af Chr. Paulsen, „et unaturligt forhold“. Chr. Paulsens ærinde var dog først og fremmest en ligestilling mellem tysk og dansk - dvs. begge dele som finsprog, således som man også prøvede at virkeliggøre det med indførelsen af "det blandede distrikt" i Nordangel ved de Regenburg'ske sprogreskripter 1852. Da sproget i løbet af 1830'erne og -40'erne for alvor blev inddraget i den nationale kamp, samlede de danske bestræbelser sig om at standse sprogskiftet - ja, endda at rulle det tilbage. At skifte modersmål kaldtes et "brud på naturens orden", som førte "sin straf med sig" (Paulsen 1837). Denne straf var, at man ved et sprogskifte fik et nyt sprog, der „ikke mere var som et levende, sandt udtryk for en national tilværelse som før“. Denne tese om, at man ved et sprogskifte mister sin folkesjæl, fremhævedes i de følgende mange år af en lang række folkemindeforskere, der hævdede at angelboernes forråd af rim, remser, sagn og historier efter sprogskiftet var blevet fattigt og mangelfuldt.

Fra dansk side fremhævedes gang på gang det unaturlige og forræderiske ved sprogskiftet. C. F. Allen betegnede således i 1848 det tyske sprog i Mellemslesvig som „en skimlet hinde der kun trives i en uren og blandet luft“. Og pastor Tuxen betegnede i 1857 sprogskiftet som „en abnormitet“, der gjorde personen til „en forræder mod sig selv“. Modstillingen af „det blandede“ over for „det rene“ var også baggrunden for den manglende anerkendelse af tendenserne til blandingsprog; Inge Adriansen har således påvist, hvorledes C. F. Allen ændrede prøver på angelsproget ved at erstatte

plattyske ord med sønderjyske. Kravet om sammenfald mellem sprog og national identitet ramte imidlertid også flensborgerne, der i den nationale kamp ikke i længden kunne opretholde kombinationen af plattysk sprog og dansk (måske snarere helstatsloyalt) sindelag.

Bag sprogreskripterne lå der altså en næsten enig dansk-intellektuel front, der håbede og troede på, at angelboerne gennem påvirkning fra dansk sprog og kultur ville erkende „de unaturlige forhold“ og blive danske igen. Som Grundtvig digtede om modersmålet i 1847: „O flyv fra Øresund til Dannevirke“! Men så kom 1864, og derefter måtte sønderjyderne koncentrere kampen om at holde det dansksprogede og -sindede Nordslesvig intakt. I 1918 kom Mellemslesvig imidlertid igen på dagsordenen i forbindelse med diskussionen om folkeafstemningszonerne og den fremtidige grænse. Nu stod kampen mellem dem, der som H. V. Clausen og H. P. Hanssen erkendte, at Mellemslesvig måtte afskrives som dansk land,

og de Flensborg- og Dannevirkefolk, der håbede på at kunne rulle historiens hjul tilbage. Typisk for de første var Anders Lebeck, der i 1919 i en rejsebeskrivelse fra Angel understregede, at Syd- og Mellemslesvig aldrig havde „kendt dansk nationalfølelse, som vi kender den“. Typisk for modparten var f.eks. N. H. Rasmussen, der i 1919 skrev, at „Kan en folkedel afnationaliseres én gang, så kan den afnationaliseres en gang til“. Når „vore forvildede brødre i Mellemslesvig“ fik tid til at sunde sig, kunne de „tilbagenationaliseres, når forholdene er gunstige“.

En ny dansk bastion byggedes så i 1930'erne af Claus Eskildsen, som i „Dansk Grænselære“ understregede, at sprog og sindelag egentlig var underordnede ting. „Selv om kulturens bånd (er) blevet stærkere end blodets“, så var sprogskiftet dog „kun en forandring i overfladen og rører ikke ved sjæledybte“. Med brug af „fjendens“ Blut-und-Boden-ideologi vendt mod „fjenden“ selv, argumenterede Claus Eskildsen for, at

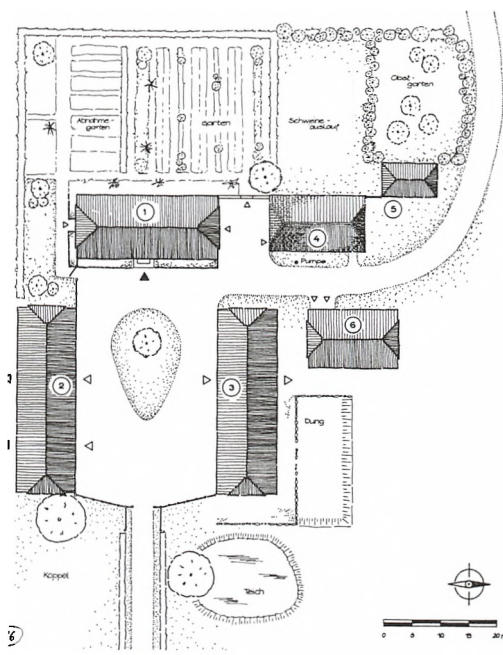
Gård i Unewatt. Samtidig med skiftet i sprog og sindelag skiftede angelboerne også gårdtype. Det nye trefløjede gårdanlæg, inspireret af egnens herre- og forpagtergårde, blev et symbol på velstand og bymæssig kultur, helt parallelt med brugen af tysk sprog. Foto: Peter Dragsbo 2003.

angelboerne fortsat var danskere, selv om de havde skiftet både kultur, sprog og sindelag. I denne argumentation brugte han især egne gamle kulturelementer, hvis entydige danskhed han dog stærkt overdrev (Dragsbo 2003).

Den danske erkendelse af sprogskiftets sande karakter kom med en ny generation af forskere, først og fremmest sprogforskeren Anders Bjerrum og historikeren H. V. Gregersen. Bjerrum gennemgik i artiklen "Sprogskiftet i Sydslesvig og dets Årsager" (Bjerrum 1990) sprogskiftets årsager. Han tilbageviste bl.a. sprogskiftet som en politisk (slesvigholstensk) demonstration, eftersom den nationale vækkelse stort set fandt sted *efter* sprogskiftet (men naturligvis forstærkede det). Og han argumenterede også imod, at det tyske kirke- og skolesprog var årsagen i sig selv - bl.a. ud fra det faktum, at fortyskningen i Nordslesvig efter 1878 stort set ikke rokkede ved befolkningens sprog eller sindelag. Nej, hovedårsagen var ifølge Bjerrum, at tysk, som længe havde været både "det hellige sprog" og "det fine sprog", i årene omkring 1800 også fik kulturel status som dagligsprog, ligesom vi i dag af "honnet ambition" svigter de lokale dialekter til fordel for rigsdansk. Og H. V. Gregersen udtrykker det helt parallelt, når han siger, at plattysk i de sydslesvigske sogne forlængst havde "vundet en plads som det selvfølgeligste kultursprog".

Sprogskiftet set fra tysk side

Også for den tyske nationale ideologi måtte et sprogskifte i og for sig være naturstridigt. En forklaring, som passede ind i ideologien, var imidlertid den, som i 1840'erne fremførtes af Jacob Grimm: At anglerne, ligesom i øvrigt jyderne, i virkeligheden var vestgermanere, der var blevet koloniseret af østfra kommende „Inseläden“. Denne bastion var imidlertid svær at holde, efterhånden som sprogforskere påviste, at sønderjysk som alt andet dansk tilhørte den nordiske sprogstamme. Næste tyske bastion blev derfor, at specielt Angel efter anglerne og saksernes udvandring til England omkring 400 var blevet et folketomt land, der var blevet befolket af jyder nordfra. Inden for dette standpunkt var der imidlertid to positioner: Den

Plan af et typisk trefløjet gårdanlæg på Angel. Ud over stuehuset og de to udlængser ses også aftægts huset (4) og bakhuset (5) - elementer, som også kom til at høre til en ordentlig gård på Als og Sundeved. Hof Schübeler i Ahneby, fra A. Hagemeyer-Kotwitz 1982.

ene, at anglerne - som udtrykt af Martensen & Henningsen 1922 - siden folkevandringstiden havde bevaret „meget af deres egenart i sprog og skik“, med et sprog, der var lige så nær ved engelsk og frisisk som ved dansk. Den anden var, at anglerne i 1800-tallet skiftede sprog, fordi de - som udtrykt af A. Hansen 1881 - „besindede sig desto mere på deres egentlige tyske modersmål“.

Den anden forklaring, som gennemsyrrer meget af den tyske litteratur, koncentrerer sig om, at der ganske rigtigt er sket et sprogskifte, men at det skete som følge af „en naturlig udvikling“ og „efter en højere nødvendigheds lov“. Kernen i denne „nødvendighed“ var simpelthen, at den tyske kultur og det tyske sprog stod over det danske og derfor måtte sejre. Som Jansen & Samwer skriver i 1897 var udbredelsen af tysk sprog, sæder og skikke „lykkelig for befolkningen“. Eller udtrykt af Martensen & Henningsen 1922, at sprogreskriptionerne var et forsøg på „kunstigt at skrue den

historiske naturlige udvikling tilbage". At have ret i kraft af sit højere civilisatoriske stade var en selvfølgelighed for de store kolonimagter i verden - men det stred til gengæld mod den tyske nationale ideologi om enheden mellem folk og sprog. Især fik man vanskeligheder med begrebet „modersmål“. Et svar hos flere tyske forfattere var, at tysk faktisk var den mellem-slesvigske befolknings modersmål. A. Hansen understregede i 1881, at alle abstrakte begreber - som rimelig sandt var - i det angeldanske sprog var tyske, hvilket viste „at det aldrig har været de dannedes sprog og derfor ikke kan anses for modersmålet“ - noget i modstrid med den siden middelalderen gængse opfattelse af „modersmålet“ som førstesproget. Fra tysk side var strategien derfor længe at nedgøre angelbomålet som „blandingssprog“ eller „eine verworrene dänische Sprache“, meget langt fra noget kultursprog.

De glemte Angelboer?

I bedømmelsen og forklaringerne af det angel-

ske sprogskitte har begge parter tydeligt benyttet sig af argumenter om, hvad der var mest „naturligt“. Fra dansk side har man begrædt udviklingen ud fra en manglende forståelse for, at nogle kunne svigte deres egentlige folkelige tilhørsforhold. Angelboerne måtte være bukket under for undertrykkelse eller havde ligget under for den tyske kultur som „modesag“ (Rasmussen 1919), af forfængelighed. Ladet sig smigre af „fagre ord“.

Også den tyske side kunne, især ud fra fortolkninger af forhistorien, tolke sprogskitet ud fra et nationalromantisk grundlag. Men endnu flere tyede til forklaringen om den overlegne kulturs naturlige sejr. Den mest kritiske røst på tysk side var faktisk den nationalt ret neutrale pastor H. N. A. Jensen, der i 1844 udgav førsteudgaven af „Angeln“ - den udgave, der - som påvist af Jens Kongsted Lampe (Lampe 2002), blev genudgivet af Martensen & Henningsen 1922 med ganske andre og mere nationalistiske tendenser. Også Jensen skriver, at forståelse af kirke- og skrift-

Unewatt: Trempellade fra 1895. De enorme trempeller i de syd- og østslesvigske gårde (inkl. Als og Sundeved) skyldtes ud over større høstudbytte også, at man efter nordtysk-holstensk model gik over til at lagre afgrøderne på lofterne inden tærskning. Foto: Peter Dragsbo 2000.

sproget blev en „betingelse for fremskridtet“ i Mellemslesvig, men tilføjer i en parentes: „warum? und wie sie es ward? und ob diess heilsam gewesen? das sind Fragen für sich“. I den nyeste tyske lokalhistorie er det opfattelsen af den naturlige udvikling, der er blevet tilbage. Som Detlefsen skriver om sprogreskripterne 1979: „Ingen kan bygge et tårn mod sprogets gang“. Men derudover synes sprogskiftet næsten glemt af den tyske forskning. I en kulturhistorisk analyse af de angelske gårdtyper fra 1982 nævnes det f.eks. ikke med ét ord, at skiftet i gårdform skete samtidig med sprog- og sindelagsskiftet (Hagemeyer-Kottwitz 1982).

I det ovenstående har jeg prøvet at vise, hvordan et sprogskifte af kulturelle grunde har været ubekvem i forhold til den nationalromantiske selvforståelse, som Danmark og Tyskland har været fælles om. Også i vore dages debat om „danskhed“ står en fundamentalistisk højrefløj påstande om, at dansk er noget, man „bare er“, over for den sønderjyske virkelighed, som ikke mindst udtrykkes af vore dages danskere syd for grænsen: At national identitet i grænselandet gennem 200 år har været - og for nogle stadig er - et valg. Det står jo også skrevet i FN's menneskerettighedserklæring, at „ingen må vilkårligt berøves sin nationalitet eller nægtes ret til at skifte nationalitet“ (art. 15, stk. 2, 1948). Frem for at vende det blinde øje til angelboerne, burde historikere og kulturhistorikere tværtimod finde dem særlig interessante: Både interessante tyskere og danskere, fordi de i en afgørende periode i begge landes historie foretog *et valg* af ny kultur og nyt sprog.

Litteratur

- Adriansen, Inge: *Fædrelandet, folkeminderne og modersmålet, Sønderborg 1990.*
 Becker, Jürgen (udg.): *Luthers bleibende Bedeutung, Husum 1983.*
 Bjerrum, Anders: *Vort Sprogs gamle Sydgrænse, i: Sønderjyske Årbøger 1944.*
 Bjerrum, Anders: *Sprogskiftet i Sydslesvig og dets Årsager, i: Danske Folkemål 22:19xx, s. 1-34.*
 Detlefsen, Nicolaus: *Das Angelnbuch, Neumünster 1979.*

Dragsbo, Peter: *Folkegrænse og byggeskik - Myter og realiteter i Claus Eskildsens påstande om dansk og byggeskik i Sønderjylland, i: Sønderjyske Museer 2003.*

Eskildsen, Claus: *Dansk Grænselære, 1936.*

Gregersen, H.V.: *Plattysk i Sønderjylland, 1974.*

Hald, Kristian: *Det danske Sprog i Angel, i: G.*

Knudsen & K. Kretschmer (red): *Sydslesvig: Angel, 1945.*

Hamer, Berthold: *Topographie der Landschaft Angeln, I-III, Husum 1994 ff.*

Hansen, A.: *Angler Skizzen, Flensburg 1881.*

Jensen, H.N.A.: *Angeln, 1844, 2. udgave v. W.*

Martensen & J. Henningsen, Böel 1922.

Karker, Allan: *Modersmål, i: Den store danske Encyklopædi, 13, s.354-355.*

Lampe, Jens Kongsted: *H.N.A. Jensen og hans samtid, i: Sønderjysk Månedsskrift, 2:2002.*

Lauridsen, P.: *Vort Folks Sydgrænse, i: Sønderjyske Aarbøger 1893.*

Lebeck, Anders: *Gennem Angel til Dannevirke. Skildringer og Indtryk fra en Rejse i Maj 1919, Haderslev 1919.*

Paulsen, Christian: *Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig, Slesvig 1837 (genudg. 1941).*

Rasmussen, N.H.: *Dernede fra, i: P.K. Thorsen mfl. 1919.*

Thorsen, P.K. mfl: *Mellem Flensborg Fjord og Danevirke, udgivet af Sønderjysk Kreds af 1918, København 1919.*

Peter Dragsbo, f. 1948, mag.art. i europæisk etnologi. 1976-91 museumsinspektør ved Esbjerg Museum, 1991-2002 leder af Middelfart Museum. Fra 2002 leder af Museet på Sønderborg Slot. Har udgivet bøger og artikler om by- og lokalhistorie, arkitektur og byggeskik - senest (m. Helle Ravn) "Taks og trempel" (2002) om landbobygninger og havekultur på Als, herunder påvirkningerne fra Angel og Holsten.

Genforeningspræsten - som jeg oplevede ham

Af Nis M. Branderup

Nis M. Branderup fortæller om C.C. Kallenbach Pedersen, der var sognepræst i Rise sogn fra 1921 til 1940.

Pastor Carl Christian Kallenbach Pedersen var præst i Rise sogn fra 1921 til 1940.

Han afløste den tyske præst med det gode danske navn Thomas Nielsen, som drog sydpå efter genforeningen.

Kallenbach (som jeg vil kalde ham for nemheds skyld) var født i 1873 i Horne på Fyn, hvor hans far var præst. Hans kone var et begavet menneske af Sarauw-slægten fra Sorø Akademi. „Sorøs sødeste og smukkeste pige“, sagde Kallenbach om sin kone.

Han blev teologisk kandidat i år 1900, præst i Frederikshavn 1907-1912, sognepræst i Lundum-Hansted 1912-1918, fængselspræst i Nyborg 1918-1921 og sognepræst i Rise fra 1921 til 1940.

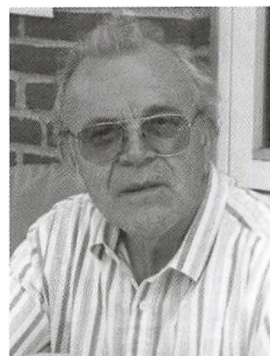
Hvorfor søgte Kallenbach embedet i Rise?

„Jo, det gjorde han“, påstod min morbror - Hans Lassen (1883-1977) - som i 1920 ejede Elmely i Søes, „fordi vi var en flok af hans gamle elever fra Hejls Efterskole, som tilskyndede ham til det.“

Der var også en præst ved navn Leth, som søgte embedet, vistnok ønsket af en kreds omkring Nicolaj Nissen på Borrediggård i Rise.

De to præster holdt så en „prøveprædiken“ i kirken, og her blev Leth „vejet og fundet for let“. Ja, sådan udtrykte min onkel - Hans Lassen fra Elmely i Søes - sig, og så skal det nok være rigtigt.

Kallenbach havde helt fra sin pure ungdom interesseret sig for Sønderjylland, og det var nok derfor, han blev lærer på efterskolen i Hejls, hvor rigtig mange unge fra „det tabte land“ drog

Nis M. Branderup

hen for at lære det dansk, som de ikke lærte i de påtvungne tyske skoler. Bl.a. Danmarkshistorie. Og i sine ferier drog han rundt i det sønderjyske for at hverve elever til skolen. Jo, Kallenbach var en ildsjæl, og det blev han ved med alle dage. De tyske myndigheder kunne ikke lide disse skoler, for når et barn havde været en tid lang på én af dem, var de blevet immune for fortynkningsprocessen, når de vendte hjem.

En af Kallenbachs elever var *Gdr. Hans Andersen, Kongsbjerg*, som fik sin „ilddåb“ på efterskolen i Hejls. Han blev senere formand for *Landeværnet og De sønderjyske danske Samfund*, så jeg tror frejdigt på, at hans igangsætter var Kallenbach.

Allerede i sin studentertid skrev han sangen om paragraf 5. Den paragraf, som ved fredsslutningen mellem Østrog og Prøjsen i 1866 sagde, at befolkningen i de nordlige dele af Slesvig ved en afstemning selv måtte vælge, hvilket land de ville tilhøre. Denne sang blev redaktør Jens Jessen, Flensborg Avis så begejstret for, at han straks lod den trykke i bladet.

Om han blev straffet for det, ved jeg ikke, men den har sikkert ikke pyntet på de „sager“, han senere fik med de præjssiske myndigheder

med fængselsstraffe til følge. Sangen blev ret populær og blev sunget meget op til genforeningen (den er gengivet sidst i artiklen).

Paragraf 5 blev som bekendt aldrig opfyldt, for Bismarck skal have sagt, at „det var jo kun et stykke papir“.

Men tilbage til „min barndoms præst“.

Jeg husker, at hver 4. søndag skulle min søster og jeg trække i vort søndagstøj og så gå med far og mor den ret lange vej fra vores købmandsforretning i Søndergade 8 i Rødekro til kirken i Rise. Far og mor med hver deres „Sønderjyske Salmebog“ i tasken eller lommen, og jeg med brillantine i håret og en matroshue på hovedet, hvorpå der stod skrevet „Georg Stage“, og min søster med en lyserød sløjfe i sit krøllede hår. En gang om måneden. Ingen pardon. Sådan var reglen. Præsten i Rise var jo 100 procent kunde i fars købmandsforretning. Så noget for noget.

Nå, det var nu nok ikke derfor. Dengang gik de fleste jævnlige i kirke.

Om jeg kedede mig i kirken? Jo, det har jeg nok gjort. Og da jeg som større dreng læste „Toms eventyr“ af Mark Twain, hvor præsten holder en uudholdelig lang prædiken, indtil en hund - som har listet sig ind i kirken - sætter sig på en knibeille, kom jeg til at tænke på Kallenbachs prædikener.

Hvad der så videre skete med knibeillen, vil jeg ikke fortælle, men såfremt du ikke har læst bogen som ung, kunne du jo gå hen på biblioteket og spørge efter „Toms Eventyr“. Gør det! Det er god og sund læsning for børn i alle aldre.

Men mens de andre drenge fra Rødekro sad urolige på bænken til deres - især - mødres ærgrelse, begyndte jeg at lytte efter, hvad præsten sagde. Han var god til at gøre sine udlægninger af bibelen ret interessante, og jeg har altid godt kunnet lide god fortællekunst.

Pastor C.C. Kallenbach Pedersen, sognepræst i Rise sogn fra 1921 til 1940, takker her kong Christian X for ridderkorset ved markedspladsen i Aabenraa. Billedet er taget i sommeren 1945 kort efter den tyske kapitulation.

Genforeningskongen, som Christian X blev kaldt, var dengang syg, men ville alligevel en tur rundt i sit elskede Sønderjylland og hilse på befolkningen. Og om nogen havde fortjent et ridderkors, så var Kallenbach i hvert fald én af dem, som den ildsjæl han var i kampen for sandhed og ret. Han var Flensborgmand og ville ligesom kongen have haft Flensborg med hjem til Danmark i 1920, så de to kendte hinanden. Den - på den tid - altid nærværende Gunnar Nu Hansen står med mikrofonen, og lige bag kongens hue ser man guldsmed Rode.

Blot blev jeg sur på ham, når han efter min mening „tærskede langhalm“. For der er også grænser for en lille drengs tålmodighed.

Om søndagen skulle jeg i søndagsskole, som Kallenbach omdøbte til børnegudstjeneste. Dog havde jeg fri den dag, hele familien havde været i kirke. Og gik da for resten heller ikke til søndagsskole hver søndag. Men vi var en flok drenge og piger, som mangen søndag eftermiddag travede ad panelstien til kirken, hvor vi - når vi var mange - blev delt i to hold. Det ene tog præsten sig af, og det andet overtog bygmester Johan Petersens kone. Hende gad jeg ikke høre på, for hun var kedelig, men det var Kallenbach aldeles ikke, så det var bare om at komme på det rette hold.

Til sidst samledes de to hold på de øverste bænke, hvor Kallenbach sagde, at vi „skulle ære vor fader og vor moder“ og være nogle gode børn, og så sluttede vi altid med en sang (salme), som vi selv måtte vælge, og det blev i reglen gerne „Kristi Stridsmænd, ser I Ordet“, for den var der mere „fut“ i, end i dem præsten syntes om.

Når turen så gik den samme vej hjem igen, trængte vi måske til at afreagere, og der var nogle vakse drenge omme fra Vestergade, som lærte mig nogle frække remser, som jeg husker endnu. Men nej, de skal ikke trykkes her.

Op imod jul, kan det nok være, at der kom mange børn til søndagsskolen, hvor vi fik udleveret en gul seddel med et stempel på, som så var en adgangsbillet til juletræsfesten mellem jul og nytår i den store sal på Jernbanehotellet, hvor vi alle, efter de obligatoriske danse og julesalmer om juletræet og et par ord om julen fra præsten, fik udleveret en godtepose med mange gode spiselige sager i. Og det gik børn højt op i dengang. Sommetider var vi så mange, at vi måtte danne tre ringe, når vi dansede rundt om træet.

Forresten var det faldet i fars lod at fylde poserne i vores købmandsforretning, og det var faktisk et større arbejde, hvor alle tomme poser blev stillet i lange rækker for så at blive fyldte med æbler, appelsiner, chokoladefrøer konfekt, julekiks, lakrids og hvad ved jeg. Og de skulle fyldes meget nøjagtigt, for de blev tit nøje

sammenlignet. Præsten leverede æblerne fra sin have, og de var ikke altid af bedste kvalitet, og juleappelsinerne dengang var altid sure, men vi var ikke så forvante.

Når det så var så vidt, at poserne skulle uddeles, kørte en lærling og en kommis det hele fra forretningen ned til hotellet, hvor vi bar dem ind i den store sal. Jeg husker at præsten engang stod med den lille Hans Kruse ved hånden, mens vi slæbte ind. Herover blev drengen så forbavset over mængden, at han udrød: „Nej, dævlen tejt, sikken en masse poser“. Hvad præsten svarede, husker jeg ikke. Jeg tror, han overhørte det.

Om sommeren, vistnok i skolernes ferie, holdtes der havefest på præstegårdens store plæne under de store træer, med forskellige lege, som vi dengang kunne more os med, som „To Mand frem for en Enke“, „Bro-Bro-Brille“, „Og så går vi rundt om en Enebærbusk“ og mange andre lege, som de frivillige damer var flinke til at sætte i gang. Så vidt jeg husker, fik vi saftvand og et stykke kage eller to, som damerne havde bagt til lejligheden. Engang foregik festen i Rise Skov på en åben plads under nogle store bøge, og jeg kan huske, at præsten blev kørt derud i en jumble trukket af en islænderhest, som svedte.

Jeg blev konfirmeret den 7. oktober 1934 og var den ældste af konfirmanderne, eftersom jeg var fyldt 15 år den 6. oktober, dagen før, og kom derfor til at stå øverst, hvilket jeg var glad for, for så var jeg den første, som drak af kalken, og allerede dengang var jeg ikke meget for at dele bakterier med andre. Den indstilling ændrede sig dog hurtigt, da jeg fandt ud af, at somme piger smagte godt, når man kyssede dem. Nå, det er en helt anden historie. I øvrigt havde jeg ikke gået til konfirmationsundervisning hos Kallenbach, men hos pastor Nielsen i Tinglev, fordi jeg var elev på Tinglev Realskole.

Jeg husker, at alle konfirmander fik stukket et lille kort i hånden med et skriftsted.

På mit står der skrevet: „Se det Guds Lam, som bærer Verdens Synd“. Det ligger endnu i skrivebordskuffen og kan måske en dags bruges som billet til et sted, hvor alle gerne vil hen.

Engang havde Kallenbach fået anskaffet sig

en bil. Det var vist først i trediverne, at det skete. Hvordan han havde fået sit kørekort, må guderne vide, for han havde ikke megen „magej“ for mekanik, så det var bare om at flytte sig, når præsten skulle ud og køre med vidunderet. Sådant blev der i hvert fald sagt.

Min fætter, Peder Lassen fra Søes, som var jævnaldrende med præstens yngste søn Bendt, var en dag på besøg på præstegården, just som Kallenbach skulle et smut til Rødekro, og de to drenge fik lov til at køre med. Da de kørte rundt i svinget ved kirkegården, kom bilen for tæt på stensætningen, som den skramlede imod, hvilket fik Bendt til at råbe: „Far, nu kører du mod stenene“, hvortil præsten resolut svarede: „Jamen, nu er vi da ude på vejen igen!“ (Således ifølge fætter Peder).

Enden på eventyret blev da også, at præsten måtte afhænde bilen.

En uges tid efter salget dukkede han - gående - op i vores butik, hvor han sagde til min far: „Branderup - ved du hvad folk i Rise nu går og siger om mig ? De siger, at *nu er præsten kommet på benene igen*“. - Og det var han jo også.

Ja, sådan lyder sagnet altså, og dem kan man bare ikke altid stole på, for faktum est, at Kallenbach havde en sort Fordbil fra 1933 til 1938 og brugte den til sine daglige gøremål i sognet samt kørte landet rundt, især langs hele Vestkysten, som han fandt storslået, sammen med sin familie. Og - så vidt jeg ved - uden at påføre sig selv eller andre nogen skade. Nu var der jo heller ikke den store trafik på de danske landeveje i trediverne, og farten dengang var heller ikke overvældende høj, 50-60 km, vil jeg antage, på landevejene. Men jeg husker, at når Kallenbach (og proprietær I. P. Møller, Søstgård), skulle have deres tanke fyldt op ved vores ESSO tank, skulle bilen drejes i en lidt skarp vinkel for at komme op ved siden af tanken, og det havde de to nævnte herrer lidt svært ved.

Men at han en dag i 1938 kom ind i vores butik og sagde: „Nu siger folk i Rise, at nu er præsten kommet på benene igen“ er rigtig nok.

Kallenbach gjorde meget for at hverve ungdom, og en dag - inden bilen blev solgt -

kørte han ind på skolens legeplads i Rødekro med et stort læs æbler. Helt op til flagstangen, så vidt vides uden at køre nogen ned, og der var rivende afsætning.

Og så forærede han 200 kroner til spejderne, og det var faktisk mange penge midt i trediverne, hvilket bevirkede, at troppen jævnligt drog i kirke, og vi marcherede hele vejen med vajende faner og med én af kommunist-Lassens drenge som ivrig trommeslager bag fanerne. Et flot syn. Skade at det ikke blev optaget på video.

Efter prædiken tog han pænt afsked med os uden for kirken og trykkede hver enkelt i hånden, og det har bestemt haft sin virkning på nogle af os.

Dengang i trediverne tog man det ikke så nøje med partifarverne, så der var plads til alle farver i troppen, hvilket faktisk var nødvendig dengang, hvor hjemmetyskerne absolut ville „heim ins Reich“.

I det hele taget var trediverne en skør tid med arbejdsløshed, landbrugskrise, mund- og klovsyge og epidemier som børnelammelse og meningitis, der især ramte børn og unge mennesker. Sygdomme, som vi i dag sjældent hører om. Præstens søn - Bendt - gik heller ikke ram forbi, og jeg husker, at Kallenbach fra prædikestolen bad Vorherre om at standse denne skrækkelige sygdom, og jeg husker ligeledes, at hele menigheden den dag - sammen med præsten - også bad for Bendt. Og det må have hjulpet, for epidemien ebbede ud, og Bendt blev rask igen. Efter hvad jeg har hørt, havde både lægerne og forældrene ellers næsten opgivet ham. Som voksen gik han så hen og blev katolik, og om det så kan kaldes en sygdom, må du selv afgøre. Enhver kan vel blive salig i sin tro.

Men en anden gang - og det har jeg fra hans egen mund - „bad jeg også meget inderligt om noget, som Vorherre ikke opfyldte, og da var vi lige ved at blive uvenner“.

Det var dengang min morbror Hans Lassen på Elmely i Søes måtte gå fra gården i 1932. Hans var jo én af de elever fra Hejls, som fik Kallenbach til at søge embedet som præst i Rise sogn i 1920, og var i øvrigt medlem af menighedsrådet, og der var opstået en slags venskab mellem de to. Præsten fortalte: „Jeg stod bag

garden i præstegårdens stue, der vender ud mod vejen og græd, mens jeg så de to kære mennesker - Hans og Marie - siddende på bukken af deres hestevogn i færd med at køre deres ejendele om til maler Bruhn i Vestergade, hvor de havde fået en lejlighed. Det var næsten ikke til at bære. Da var jeg virkelig vred på Vorherre“.

Kallenbach blev i trediverne grebet af Oxford bevægelsen (hvis nogen kan huske den?). Det var en religiøs bevægelse, noget med moralsk oprustning, som præsten en overgang gik højt op i og endda anbefalede fra prædikestolen. Om det så var hans havemand, som hed Jonas, så skulle han også en dag - mens han gravede i haven - overbevises om Oxford bevægelsens fortræffeligheder. Men Jonas, som var nede fra det tyske, forstod dårligt dansk og begreb i virkeligheden ikke et kuk af, hvad Kallenbach snakkede om, så omsider slog han ud med armen og udbrød: „*Herrn Pastor, lassen sie doch lieber die Ochsen laufen*“.

Jeg har ikke nogen erindring om, at præsten fik nogen „omvendt“ til Oxford bevægelsen, og - som han skriver i sine erindringer efter lange overvejelser - „man skal ikke isolere sig“. Så vidt jeg ved, „gik den i sig selv“.

Når Kallenbach prædikede fra sin prædikestol, kunne det jo ske, at halsen trængte til at blive smurt. Så tog han gerne en æske Delfa eller Läkerol op af en lomme for at klare halsen, og det kan man da godt forstå. Men engang, da han tabte æsken ned på gulvet, opdagede manden, som samlede den op, at Delfa'erne var skrånede, som han hjemme havde skåret i småstykker. De har sikkert også været gode til at klare stemmebåndet med.

Og han havde en god stemme, for han kunne fylde hele kirken med sin stemmepragt, når han - vandrende op og ned ad kirkegulvet - sang „*Den store hvide Flok vi se, som tusind Bjerger fuld af Sne*“. Jeg kan endnu den dag i dag se ham for mig med sin flotte hvide manke. Og jeg har aldrig siden hørt en præst, som kunne messe så højt og klangfuldt som Kallenbach.

Som nævnt var Kallenbach stærkt nationalt interesseret, og han benyttede en hver lejlighed til at agitere for danskheden, og det kunne jo

også nok gøres behov i trediverne, hvor hjemmetyskerne ville have grænsen flyttet nordpå igen.

En dag i „æ Merrelav“ dukkede han pludselig op i vores butik, og her stod just en flok unge læringe og svende, som benyttede middags-timen til at få en gang snak. „Goddag I unge mennesker“, hilste præsten, „er I nogle gode kristne?“ Da vi trak lidt på svaret, udbrød han så: „Er I da nogle gode danske“. Og da vi alle kunne svare ja til det, udbrød han fornøjet: „Ja, det er måske også det vigtigste i disse tider“.

En anden dag, da han dukkede op - også i middagstimen - og butikken igen var fyldt med ungdom, ville han måske virke lidt friskfyragtig og gik lige hen til Manne, slog ham på skulderen og sagde: „Længe leve de dødfødte!“ Det syntes vi nu godt nok var en sær hilsen fra en præst. Ikke desto mindre blev vi enige om, at han måske ikke var „så tosset endda“.

På Rødekre skole havde vi dengang en ung frisk lærer, som hed Bovbjerg Hansen, som forlovede sig med en lærerinde på samme skole. Da Kallenbach kort tid efter løb på Bovbjerg, lykønskede han ham med forlovelsen og sagde samtidig: „Nu vil jeg da håbe, Bovbjerg Hansen, at du og din forlovede går „rene“ ind i ægteskabet“. Hertil svarede Bovbjerg: „Det er sgu allerede for sent, hr. pastor!“ (fortalt af lærer Mathiessen).

I øvrigt var omtalte Bovbjerg en dygtig pædagog og spejder med liv og sjæl.

Kallenbach passede sin „hjord“ godt og gik gerne uanmeldt på husbesøg, og kort tid efter genforeningen kom han en dag travende ind ad porten til Hans Lassens firelængede gård i Søes, just som folkene sad og spillede kort ved køkkenbordet. Da de fik øje på præsten, var der én der råbte: „Æ kort af æ boe, æ præst komme“. Men præsten havde for længst opdaget, hvad de var i gang med, og sagde leende: „Spil I bare videre, præsten kan skam også spille kort“.

En dag i tyverne, da Kallenbach pr. hestevogn med kusk havde haft et ærinde hos præsten i Hellevad og var på vej hjem, kom han i tanker om, at han ville besøge „et af sine får“ i sit „yderdistrikt“, og da han mente, at nu måtte de

da havde passeret Egvad sogn, bad han kusken gøre holdt ved en gård, hvor han gik ind for at sige goddag. Men her fik han så at vide, at de ikke hørte med til hans hjord, og at der var 100 meter hen til sognegrænsen. Men de takkede da så mange gange for besøget.

Da Kallenbach blev 67 år, lod han sig pensionere. Det var i 1940, hvor han havde bygget sit sommerhus på Flensborgvej ved Sønderstrand om, så det kunne bruges til helårsbeboelse, men flyttede dog senere ind i farver Jacobsens hus på Ramsherred til en mere gemytlig lejlighed oven over forretningen. Farver Jacobsen var hans svigersøn.

Det var vist, mens han boede ved Sønderstrand, at han købte en båd i Alssund-området og forsøgte at ro den hjem til Aabenraa. - For Kallenbach kunne alt lade sig gøre. - I hvert fald kom fiskerikontrollen sejlene forbi ham, mens han svedende trak i årene ud for Ballebro. Da de to fiskeribetjente - Ejnar Larsen og Carl Salling - syntes, det så mærkeligt ud med den gamle mand ved årene, stoppede de deres båd og spurgte, hvor han agtede sig hen, og da han sagde Aabenraa, sagde de til ham, at der nok var længere til Aabenraa, end han havde regnet med, og om de ikke hellere skulle tage båden på

slæb? Og det tilbud sagde præsten ikke nej til, for han var nok allerede godt træet. Så de fik ham ombord og hældte en øl i ham, mens robåden blev slæbt efter i en snor (fortalt af Ejnar Larsen).

Men selv om Kallenbach nu var emeritus, glemte han ikke sin gamle menighed i Rise sogn, og tog af og til med toget til Rise eller Rødebro for at hilse på gamle venner.

Min mor var et af hans „hjerterbørn“, for hun var jo en datter af „den gamle“ Hans Lassen i Søes, og fik altid den store omfavelse, når han tren ind ad døren. Det var hun nu ikke altid så begejstret for, men hun slap ikke.

En vinterdag kom han - godt forkølet - og fik sæde i den gode sessel i karnappen, som han plejede, og mor tilbød ham en varm romgrog, som han ikke sagde nej til, og da den skred hurtigt ned, bød hun ham - nærmest af høflighed - om han kunne tænke sig én til. „Jo, Thyra, det ville da være dejligt“, svarede han. Så han fik sin grog nr. 2. Ingen smalle steder. Og hun har nok ikke sparet på rommen. Så da han noget efter skulle gå om på banegården, kunne vi godt se, at den gik bare ikke, så jeg tilbød at køre ham hjem, „for det er jo vinter, og det er glat“. „Jo“, sagde han, „det ville da også være dejligt“.

Pastor Kallenbach og hans hustru i Kallenbachs studereværelse.

Så gik turen til Aabenraa, og dengang måtte vi godt køre på Storegade, så jeg stoppede ud for farver Jacobsens butik og hjalp præsten op ad trappen og ind i stuen, hvor hans kone sad ved vinduet ud mod gaden med noget sytøj. Og jeg husker tydeligt, at hun sagde: „Nå, Carl Christian, hvad har du nu rodet dig ind i - igen. - Læg mærke til det sidste ord. Noget kunne tyde på, at han ikke var sådan at styre.

En anden dag, nogle år senere, da jeg kom gående på Storegade - også en vinterdag med glat føre - rendte jeg på Kallenbach lige uden for farver Jacobsens butik. Han var måske listet ned uden at få lov? Da han så mig, skulle jeg da også have den store obligatoriske omfavnelser, men desværre var flisen, som han stod på meget glat, hvilket han nok ikke var klar over, så han begyndte at steppe for at ikke at tabe balancen, og så var det - til en forandring - mig som gav han den store omfavnelser og reddede ham fra at falde. Da vi var faldet til ro, rakte han pludselig sin højre pegefingertop mod himlen og udbrød: „Nis, der snød jeg alligevel ham den gamle deroppe én gang til“.

Da min søster Thyra blev gift med revisor Freddy Paulsen den 1. april 1945, var det selvfølgelig den nu 72 årige pastor emeritus, som skulle vie parret i Rise Kirke. Hvem ellers? Bryllupsfesten stod i hjemmet i Søndergade, for det var jo lige „sidst på krigen“, og gæsterne var til at overse.

Selvfølgelig havde brudens forældre sørget for, at der ikke manglede noget på bordet - ej heller vine. Dog kun til „husbehov“. Og likør til kaffen. Og det var *ren* kaffe.

Der blev ryddet i dagligstuen, så der blev plads til en svingom efter maden og kaffen, og musikken kom vistnok fra en grammofon. Præsten skulle selvfølgelig også have en svingom med bruden og blev ret så veltalende efter adskillige likører (som han i øvrigt godt kunne skænke selv), og siden gik dansen med den unge brud ret så lystig. Jeg husker især, at hans hustru „skændte“ på ham og sagde: „Pas nu på dit dårlige hjerte, Carl Christian“, hvortil præsten svarede: „Å, det holder såmænd nok til min tid, lille mor“.

Da jeg efter 1947 blev „margarinemand“ og

flyttede til Svinget i Aabenraa og ikke havde set så meget til min gamle sognepræst, bankede han en dag på min dør, da han var ude for at agitere for „Slesvig Ligaen“. Han overrakte mig nogle eksemplarer af ligaens blad „Thyras Vold“ til gennemlæsning og snakkede i øvrigt så godt for sagen, at jeg meldte mig ind, og jeg har nu været med i ligaen i over 50 år. Kallenbach var en nidkær mand, som arbejdede ufortrødent og utrætteligt for det, han havde kært. *Kæmp for alt hvad du har kært*, som han havde sunget så tit ved de engelske flyveres begravelser.

Dette bevirkede, at jeg automatisk fik mere føling med de danske i Sydslesvig, og da jeg en aften i TV så Johann Mikkelsen fra Læk, som havde oprettet en amatørgruppe, snakke et dejligt uforfalsket sønderjysk, sendte jeg nogle små morsomme historier ned til ham på sønderjysk som „*Posen ist en lille Sæk*“, hvilket resulterede i, at Johann fik mig til at producere meget mere, bl.a. små sketches, og udgive 2 bøger „*Hans Lassen haj en buendgård*“ nr. 1 og nr. 2. Så det er på en måde alt sammen C. C. Kallenbach Pedersen „skyld“. Jeg håber, han smiler til mig fra sin himmel.

Som præst og patriot kendte han sine forpligtelser under krigen, selv efter sin pensionering. Hans svigersøn, farver Jacobsen, var gruppechef for sabotørerne i Aabenraa, hvilket Kallenbach sikkert har fundet var helt i orden. En aften i 1941 eller 42, hvor han var blevet emeritus og med sin kone var flyttet ud til deres ombyggede sommerhus ved Sønderstrand, havde han besøg af en snes af sine gamle konfirmander. Pludselig blev der slået luftalarm, så hele selskabet måtte gå i kælderen. Her sang de „Kristi Stridsmænd“ og „Kongernes Konge“, og bagefter spenderede han en ispind til hver. Senere under krigen, da farver Jacobsen var smuttet til England, flyttede han med sin kone, Ragnhild, op på Ramshered til datteren Lisa, hvor de fik en lejlighed på 1. sal.

Da der under krigen blev skudt en del allierede flyvere ned her i det sønderjyske, som blev begravet på kirkegården i Aabenraa, mødte Kallenbach selvfølgelig op, men blev afvist af tyskerne, som ville give dem „en militær“ begravelse, hvilket dog ikke forhindrede præsten

og hans tro våbenfælle, overretssagfører Boeck, og andre ligesindede i at stå uden for kirkegårdshegnet og synge „Altid frejdig når du går“. Senere, når der var sådanne begravelser, ventede patrioterne bare på, at tyskerne skulle forlade pladsen, hvorefter Kallenbach med følge overtog føringen og gav de allierede flyvere en „rigtig“ dansk begravelse med sange og salmer, som passede til lejligheden.

I det hele taget havde Kallenbach en evne til spontant, ud fra øjeblikkets situation, at finde den rette stemning og sige de rette ord, som tit og ofte gik lige til hjertet. Og folk kunne lide ham, som han var: hjertelig og velmenende.

I kirkelig henseende var han uafhængig. Han var hele sognets præst. Og sognet var jo stort. Så stort at han engang sagde: „Rise sogn, det er ikke et sogn, det er jo et helt kongerige“.

Hvert år, når jeg den 11/11 kl. 11 lægger en blomst ved mindestenen for de faldne fra krigen 1914-18, vil mine ben altid hen forbi Kallenbach og fru Ragnhilds gravsted. De er begge værd at mindes.

Her følger så Paragraf 5-visen af pastor Kallenbach. Visen er skrevet i 1898, da han var 25 år og stud.theol.

Paragraf 5

Mel.: Helt tungt han efter sig foden drog.

Når tysken spørger dernede ved Spree
hvorpå vi grunde vor ret,
da tør vi ham frejdigt i øjet se,
thi svaret er det:
fordi vi var danske i tusind år
og her endnu har vort hjem,
men dernæst på, hvad der skrevet står
i paragraf fem.

Ja, vistnok taler stærkest vor sag
for sandhed og ret;
vort modersmål og vort sindelag,
det er dansk uden plet,
men også derfor vi sørge må,
at det ej skal gå i glem,
det ord som Prøjsen har svoret på
i paragraf fem.

Lad tysken kun sige, den slettet er,
den står dog endnu ved magt
og hæves ikke, før retten sker,
før vi det har sagt,
at Østerrig føjed ham gjaldt kun lidt,
han spurgte jo slet ikke dem,
der retten fik til at stemme frit
ved paragraf fem.

Vi vide vel under Prøjsen vi stå,
og derfor betaler vi skat,
vi holder vor ed, og i rad vi gå
med den piklede hat,
men just fordi vi af danskeræt
er dog Prøjsen et lem,
er der os hjemlet en særlig ret
ved paragraf fem.

Man ynder at sige, at fire og tres
har frelst os fra voldsmandens åg,
og at vi er ganske veltilfreds
med germanernes sprog.
Den mening vi dem beholde la'r,
men stiller det spørgsmål frem,
hvad Prøjsen så i grunden har
mod paragraf fem.

Om den vil vi minde, til timen den slår,
den store, herlige stund,
da Prøjsen holder, hvad lovet er
med hånd og med mund,
da råde vi selv for vor grænsesten,
da mød blot alle og stem,
da først kan vi sige hver og en:
slet paragraf fem.

Nis M. Branderup, f. 1919 i Rise sogn. Tidligere købmand i Rødekro. Har gennem årene skrevet mange små historier på sønderjysk. Ud gav i 1997 "Hans Lassen haj en bu'ndgård", en samling fortællinger på rim, der blev fulgt op af "Hans Lassen haj en bu'ndgård", 2, i 2001.

Om grænseforeningsarbejde langt væk fra grænsen

Af Poul Henning Lundbjerg Hansen

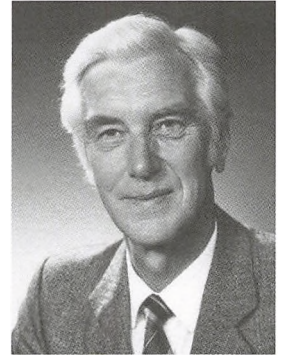
”Hvorfor er det værd at blive ved at slås for grænseforeningen ude i de små steder som Hørsholm og Rungsted, så langt væk fra det, som var stedet, og så langt væk tidsmæssigt?”

Således formuleredes opgaven fra redaktionen - og deri ligger vel den velkendte forundring i det sønderjyske over, at man langt væk, også i Frederiksborg Amt i Nordsjælland interesserer sig for Grænseforeningens arbejde - ligesom man tit og ofte stilles over for spørgsmålet: „Hvordan kan det være, at du er formand for den sønderjyske forening, du kommer da ikke fra Sønderjylland!“

Det er måske en fejl, at vi i vor lokalforening i Hørsholm/Rungsted stadig bruger betegnelsen Sønderjysk Forening - selvom vi dog for år tilbage fjøede ordet Grænseforeningen foran - men et navn, der har været indarbejdet i lokal-samfundets bevidsthed siden 1895 er ikke noget, man sådan lige ændrer. I øvrigt er betegnelsen Grænseforening heller ikke umiddelbart let at håndtere, når man skal forsøge at interessere nye og yngre til et medlemskab - ”grænser, det er jo noget, der er ved at forsvinde!”.

Som det så ofte er sagt fra allerhøjeste sted i Grænseforeningen, er der en rungende uvidenhed om det forhold, der betinger Grænseforeningens eksistens. Det i sig selv kan jo godt udfordre nogen til at slås for Grænseforeningen - også i den fjerneste nordøstlige afkrog af Kongeriget.

Vores formålsparagraf pålægger os at støtte danskheden i grænselandet, særligt syd for grænsen, at udbrede kendskabet til grænse-landets forhold samt at bevare og styrke dansk sprog og kultur. Dermed kan man vist roligt slå fast, at man har en opgave og et mål, som burde optage alle danske overalt i Danmark - og ikke

*Poul Henning
Lundbjerg Hansen*

blot være en specialitet forbeholdt sønderjyderne. Grænsedragningen i 1920 ligger rigtig nok over 80 år tilbage i tiden - den lykkelige begivenhed efterlod jo som bekendt en dansk folkedel mod syd, der fremdeles måtte leve en tilværelse udenfor. Der kan ikke være mange tilbage i Sydslesvig, der oplevede den skuffelse fortsat at blive ladt udenfor - men i dag, 83 år efter grænsedragningen, er der et halvt hundrede tusinde Sydslesvigere med tysk pas og tysk statsborgerskab og født efter 1920, der føler sig som en del af det danske folk.

Skal man prøve at tegne en profil af Hørsholm/Rungsted foreningens 475 medlemmer eller for den sags skyld de i alt 1525 medlemmer, der findes i de 5 lokalforeninger i Frederiksborg Amt, vil man komme frem til en medborger, der oftest er over 50 og er rimelig velbevandret i dansk historie. Da man blev medlem, vidste man noget om tabte landsdele i syd - men at der var et dansk mindretal syd for grænsen vidste de færreste. Mindretal, det er noget, der findes f. eks. i Baskerlandet, eller på Balkan - det er noget, der medfører uro og kalder på fredsbevarende styrker.

I vor egen mindretalsverden har vi heldigvis

ingen dramatik, som ellers ville kunne give os øget bevågenhed i medierne og dermed gøre det lettere for os at øge vor medlemsskare. De problemer, de danske mindretalsinstitutioner i Sydslesvig har med økonomien, fordi riget fattes penge i Kiel/Berlin er naturligvis reelle nok, men kan næppe fremkalde større opmærksomhed så langt væk som i Frederiksborg Amt, hvor vi da også har problemer med at få pengene til at slå til - f. eks. indenfor sundhedssektoren (hospitalsnedlæggelser) - eller undervisningssektoren (klassesammenlægninger).

Når vi alligevel synes, at Grænseforeningen - og med den danske folkedel i Sydslesvig - er værd at "slås" for, så er det nok fordi vi dels føler os lidt stolte, dels lidt forpligtede af, at der udenfor landets grænser findes en folkedel, der ligefrem *vælger* at være dansk. Det at vælge sit nationale tilhørsforhold er jo noget for os ganske fremmedartet - vi er, uden i øvrigt at reflektere over det, danske - hvad skulle vi ellers være? - og det er netop et af de forhold, hvormed vi kan fange interessen hos nye "medlems- emner".

"Kampen" for at holde en lokal Grænseforening i gang kræver selvfølgelig - om ikke sin mand, så dog sin styrelse. Medlemmer hverves ved personlig henvendelse, - det hører så absolut til sjældenhederne, at vi får uopfordrede henvendelser med ansøgning om medlemskab. Ved sammensætning af en lokal styrelse søger vi derfor at få pladserne besat således at medlemmernes samlede "netværk" i lokalsamfundet dækker bredest muligt - vi har alle vore cirkler, hvor vi færdes, og hvor vi måske har et omdømme, der kan give vore anbefalinger vægt. "Kampen om kunderne" er hård - der er mange ædle og interessante formål og tilbud at konkurrere med - de medlemsemner, vi måtte finde oplagte, er engagerede mennesker, der i forvejen bruger tid, kræfter og penge på mange kulturelle områder - de sidder ikke uvirksomme med hænderne i skødet, og argumentationen for at interessere dem for endnu et emne - eksempelvis et medlemskab af Grænseforeningen - skal være overbevisende.

Det kræver også sin styrelse at opbygge, udbygge og opretholde foreningens omdømme i

lokalsamfundet. Der skal til stadighed "ske" noget og der skal være arrangementer, der kan samle et rimeligt antal deltagere - således at det spørges, at foreningens arrangementer er værd at ofre en aften på. Det er vigtigt at få opbygget en tradition for gode og fornøjelige mødearrangementer - stemningen skal være god, så det rygtes ude i byen - folkelige møder med sang, foredrag og kaffebordet (danskernes tredje sakramente, som Grundtvig skal have kaldt det) kan stadig samle i 2003, hvis indholdet er lødigt og relevant. Blandt mindretallet er mange gode talere, der villigt stiller sig til rådighed og fortæller om vilkårene - faglige - kulturelle - politiske - organisatoriske områder - så de, sammen med os, bidrager til den ofte efterlyste sydslesvigske selvmedvirken til at oplyse de kongerigsdanske om "forholdene for danskheden i Grænselandet, særligt syd for grænsen".

I Hørsholm/Rungsted foreningen lægger vi stor vægt på at fastholde en tradition med i hvert fald 3 faste medlemsmøder årligt - et stiftelsesmøde, hvor vi under festlige former festligholder foreningens stiftelse november 1895 - en afstemningsfest omkring 10. februar - vi ved udmærket, at det ligger langt væk tidsmæssigt, og at det vel egentlig ikke er et anliggende for mindretallet syd for grænsen, men vi synes alligevel, at det er relevant at markere dagen - og så holder vi vor vedtægtsbestemte generalforsamling i marts - omkring den 14. marts - sådan at vi også får den begivenhed og dermed det egentlige grundlag for vort virke i dag behørigt markeret - ikke med klagesange eller urealistiske luftkasteller - men med nøgtern orientering om de aktuelle forhold i dag. I tilgift hertil arrangeres et årligt fællesmøde for alle amtets foreninger (5 i alt), hvor vi dels afvikler vor generalforsamling, men samtidig sørger for et arrangement af kulturel art, der kan samle flest muligt om vort fælles mål. Vi bestræber os på at give alle arrangementer et så attraktivt, men også relevant indhold, så vi kan samle 60 - 70 deltagere pr. gang. Det danner grundlag for en god stemning.

Oplev og lær ved selvsyn! - Vigtigt er det at besøge mindretallet og lære dets hverdag at

kende. Der er langt fra Frederiksborg Amt til Sydslesvig - selvom afstanden er blevet kortere efter at Sjælland er blevet landfast med det øvrige Danmark, efter at vi har fået bro over Storebælt (vi skal dog stadigvæk betale en pæn afgift for at komme herfra, og vi er ikke, som indfødte på andre danske øer, begunstige af specialpriser). Alligevel arrangeres der hvert år mindst tre busrejser fra amtet til Sydslesvig. Der lægges vægt på, at rejserne er studieture til mindretallet, og ikke turistrejser. Rejserne er normalt af fire dages varighed, og da de som formål har at møde mindretallet, må de nødvendigvis foregå på hverdage og udenfor feriesæsonen - hvilket naturligvis for det meste udelukker deltagelse af erhvervsaktive medlemmer. Selvfølgelig kommer vi til Hedeby, på Gottorp Slot, Danevirkegården m.v. Det primære er imidlertid besøg på skoler, kirker, børnehaver, institutioner, venskabsforbindelser m.v., gæstfriheden er stor og det gensidige udbytte ligeså.

Vi bestræber os altså på - trods afstanden - at knytte og opretholde forbindelse til vore danske medborgere i Sydslesvig. Studieture til Sydslesvig koster penge - men dem betaler vore medlemmer gerne, når blot vi sørger for hvert år at arrangere "den bedste tur nogensinde". Talere fra Sydslesvig er uhyre beskedne, men skal naturligvis ikke selv have udgifter til rejse og ophold - så der må finansieres et pænt mødebudget - det forudsætter indtægter fra et rimeligt foreningskontingent samt en pæn fortjeneste på foreningens salg af lodsedler. Samtidig skal der gerne være mulighed for økonomisk at støtte små projekter hos vore venner i Sydslesvig, det sidste giver et konkret indhold til vort arbejde.

Ved hvert arrangement, hver rejse, kommer medlemmerne som regel med nogle nye interesserede og efterfølgende får vi så suppleret medlemstallet op. Det er lykkedes os i Hørsholm/Rungsted at holde et konstant medlemstal på godt 450 medlemmer gennem de sidste ti år. Over halvdelen af vor medlemsskare har mindre end ti års "anciennitet" - vi skal altså årligt skaffe 25-30 medlemmer til erstatning for de medlemmer, der forlader os af såkaldt "naturlige årsager".

Der blev spurgt om, hvorfor vi synes, det er værd at slås for Grænseforeningen. Her er måske snarere forsøgt beskrevet, hvordan vi slås, hvis man ligefrem skal bruge et så drastisk udtryk.

Når vi i den fjerne nordsjællandske afkrog synes, det er værd at slås for Grænseforeningen - eller i hvert fald for dens formål, som også er vort formål, så må vi vel konkluderende slå fast, at selvfølgelig gør vi det for at bakke op om vore landsmænd i Sydslesvig - vi gør det, fordi vi har lært dem at kende og er kommet til at holde af dem og deres dejlige land, og derved gør vi det vel også for vor egen skyld, fordi vi har lyst til det, trods den store geografiske afstand og på trods af, at der er gået 83 år siden hertugdømmet Slesvig blev delt i Sønderjylland og Sydslesvig, men da netop fordi disse 83 år ikke har udslettet det danske mindretal i Sydslesvig. Et mindretal, der er så levende som nogensinde - for "til et folk de alle høre, som sig regne selv dertil, har for modersmålet øre, har for fædrelandet ild". Vi ved godt, at de i hverdagen må tale en hel del tysk, men når de taler deres danske modersmål klinger det smukt.

P.H.Lundbjerg Hansen, Rungsted Kyst, født 1931, er formand for Grænseforeningen Sønderjysk Forening for Hørsholm og Omegn, Kredsformand for Grænseforeningen for Frederiksborg Amt og medlem af Grænseforeningens Hovedstyrelse.

GRÆNSEFORENINGEN

Sønderjysk Forening for Hørsholm og Omegn er stiftet 1895. Foreningen har ca. 450 medlemmer og er således en af kommunens ældste og største foreninger indenfor det nationale og kulturelle område.

Foreningen er sammen med 160 andre lokalforeninger landet over - med ialt omkring 37.000 medlemmer - organiseret i hovedforeningen GRÆNSEFORENINGEN.

Hvad en banegård også kan bruges til!

Af Jens Terp Nielsen/Ruth Alexandersen

Den gamle, fredede banegårdsbygning fra 1865 har siden 1993 dannet ramme om skiftende kunstudstillinger 7 - 8 gange om året og tilsvarende kulturelle arrangementer. Initiativtageren til dette etablerment er fabrikant for Sækko A/S og tidligere borgmester Jens Terp-Nielsen.

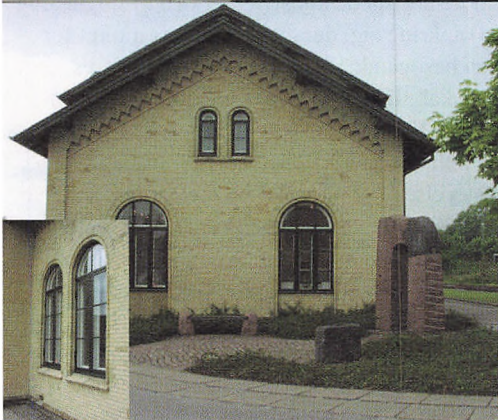
I begyndelsen af 1993 erhvervede jeg af DSB den gamle banegård i Aabenraa. Denne blev derefter gennemrestaureret både ude og inde og ført tilbage til dens oprindelige skikkelse, således som den fremstod i byggeåret 1866.

I en præsentation af BaneGården i Aabenraa skriver N.H. Rose i 1994:

”Den særprægede og smukke bygning er den

sidste af de gamle banegårde fra 1860-erne, der er tilbage i Sønderjylland. På den måde kan man sige, at den i dag fremstår som et mindesmærke over den trafikale revolution, der i Danmark tog sin begyndelse i midten af forrige århundrede og som medvirkede til at forvandle Danmark fra at være et tilbagestående agrarsamfund til at blive en industrialiseret velstandsnation. Kun godt at banegården i Aabenraa blev bevaret for eftertiden også som pejlemærke tilbage til svundne tider.

I marts 1861 sluttede den danske regering kontrakt med det engelske entreprenørfirma Petro, Brasey & Betts om anlæggelsen af en længdebane op gennem Jylland med udgangs-

punkt i Flensborg. Hovedbanestrækningen skulle berøre de østjyske købstæder, mens Tønder, Haderslev og Aabenraa skulle forbindes med selve hovedlinjen med sidebaner fra henholdsvis Tinglev, Vojens og Rødekro.

Jernbanebyggeriet kom hurtigt i gang. De engelske ingeniører var på grund af deres omfattende ekspertise som jernbanebyggere i England, hvor verdens første jernbaner allerede var blevet anlagt i århundredets begyndelse, i stand til at færdiggøre strækningen fra Flensborg til Rødekro på ca. halvandet år. Tre dage før Danmarks nederlag på Dybbøl Banke, hvor prøjsiske og østrigske tropper nedkæmpede den danske hær, kunne jernbanen mellem Flensborg og Rødekro den 15. april 1864 tages i brug.

Sidebanen fra Rødekro til Aabenraa blev åbnet den 12. september 1868 og blev benyttet til persontransport frem til 1971. I dag kører der kun enkelte godstog på strækningen.

Da Rødekro-Aabenraabanen blev taget i brug, var banegården i Aabenraa for længst færdigbygget. Både i det ydre og det indre lignede den de øvrige jernbanestationer, som de engelske jernbanebyggere havde opført i Sønderjylland. I virkeligheden er der tale om en engelsk banegårdsarkitektur, og den dag i dag kan man stadig ude på landet i England finde stationsbygninger, der minder om de ”engelske” banegårde i Sønderjylland. Som hjemsted for kulturelle aktiviteter har BaneGården. Kunst & Kultur således dybe rødder i Sønderjyllands forunderlige rige historie,” - skriver N. H. Rose.

Den 1. juli 1993, på selve 40 års dagen for Sækkos grundlæggelse, blev den gamle banegård åbnet for offentligheden som kunst- og kulturhus for såvel Syd- og Sønderjylland som Slesvig.

Mange frivillige kræfter strømmede til for at bakke op om foretagendet, - mange kunstnere ville gerne udstille, - positive tilkendegivelser kom fra menigmand og mange vegne fra. Det mærkedes som en iver efter noget, der manglede i byens kulturliv.

En kunsthistoriker blev tilknyttet BaneGården. Det var enighed om, at det skulle være udstillinger af lødig karakter og hurtigt

blev der organiseret udstillinger. Siden hen har der været udstillinger kontinuerligt. Hensigten var og er, at der altid er noget at komme efter på BaneGården.

Og det har der så sandelig været gennem årene.

Af særlige interessante udstillinger kan nævnes Kammeraterne i 1993. Dansk grafisk Kunst i 1994. Flower Power: På sporet af blomster, Svensk Kunst og Møbeldesign og Glaskunst af bl.a. Trondur Patursson og Bjørn Nørgaard i 1995. Svend Engelund, Folketingets Portrætter og Sophie B. Jensen i 1996. Esben Hanefelt Kristensen, Franciska Clausen, Skagens malere i 1997. Piet Hein, Danske Naivister i 1998. Bornholmsmalerne, Dansk Kunsthåndværk i 1999. Koloristerne, Fynske Billedkunstnere og Per Arnoldi i 2000. Claus Ørntoft og Marit Benthe Norheim, og Færingers Kunst i 2001. Treffpunkt Mojn og Sven Havsteen-Mikkelsen i 2002.

En gruppe sønderjyske kunstnere har knyttet BaneGården til sig som hjemsted for udstillinger og har ca. hvert andet år vist nye værker på BaneGården, - seneste var ovennævnte kontroversielle udstilling Treffpunkt Mojn i 2002.

N.H. Rose har meget præcist beskrevet stemningen på BaneGården:

”Uden overdrivelse kan man vist godt tillade sig at sige, at med BaneGården. Kunst & Kultur har Syd- og Sønderjylland fået en arkitektonisk smuk og til formålet velegnet udstillingsbygning. I de højloftede, nænsomt restaurerede rum i denne særprægede og karakterfulde bygning, får de udstillede kunstværker den rumlighed og ro omkring sig, der gør det intenst muligt for den besøgende så at sige se sig ind i deres budskab. Ikke mindst på lysfyldte dage med blanke flader af solskin over gulve og vægge fra de høje vinduer kan det være en storartet oplevelse at se på kunst i BaneGården, selv når de udstillede værker kun i ringe grad besidder kunstnerisk udtrykskraft. Som om rammen ikke er alt, vil den altid være forudsætningen for tilskuerens optimale oplevelse af kunst. På den gamle banegård i Aabenraa, vil den besøgende kunne opleve, hvor meget rammerne betyder på tilegnelsen af et kunstværks indhold. Rammen

giver så at sige værket perspektiv” - skriver N. H. Rose.

Huset var også tænkt som et sted at mødes omkring det talte ord og af og til også musik og korsang. Der har været arrangeret utallige foredrag for det meste omkring kunstneriske emner, altid af gode foredragsholdere og for det meste i samarbejde med Folkeuniversitetet. Der har været arrangeret enkelte debataftræf, hvor meningene har været ”høje”.

Det er et attraktivt sted for udøvelse af musik og korsang, da den gamle ventesal har en fremragende akustik.

Der har således været luftet mange idéer og tanker i den gamle ventesal på BaneGården. Her

skal også medregnes de mange ferniseringstaler af kunsthistorikerne og/eller kunstnerne, hvor den aktuelle udstilling altid har foranlediget en ”dagens tekst” eller budskab, om man vil. Hvis man selv vil og man selv er åben, er der som regel altid noget at bære med sig hjem fra BaneGården.

Det leder så tanken hen på kufferten, der er en del af en skulpturopsætning foran den østlige gavlvende af BaneGården. Også her mærker man det historiske vingesus omkring BaneGården. Skulpturerne er symboler på en banegård: En viadukt, en bænk og en kuffert udført i rød og sort granit. Det er en af byens kunstnere Hans Lembrecht-Madsen, der står bag skulpturopsætninge. (Se billede side 85).

Viadukter var der en del af til jernbanerne på Løjt Land. I overført betydning er en viadukt ”åben passage, gennemgang og aktivitet”. Det er hvad, der sker på BaneGården i dag.

En bænk er til at sidde på i ventetiden til toget kommet. I dag vil vi sidde på bænken og filosofere over kunstværkerne på BaneGården eller modtage ord eller musik.

En kuffert skal vi have med på rejsen. Vi fylder den med oplevelser og rejser videre fra BaneGården.

Samtidig med etableringen af institutionen BaneGården. Kunst & Kultur blev der oprettet en forening ”BaneGårdens Venner” til medlemmer, der med fordel havde lyst til at deltage i aktiviteterne på BaneGården. Der blev lavet vedtægter, hvori noteredes fordelene for medlemmerne, som bl.a. er tilsendelse af oversigt over årets udstillinger, invitation til særlige udstillinger, fri entré, særpris til foredrag m.v., rabat ved køb i Kunstbutikken og på udstillinger, deltagelse i lodtrækning af kunstværker på den årlige generalforsamling.

I løbet af årene har medlemsforeningen fået større betydning i og med, at Jens Terp-Nielsen har uddelegeret opgaverne til medlemmernes eget virke og beslutning. Det sker gennem en bestyrelse, hvortil der er valg på den årlige generalforsamling.

Helt konkret er medlemmerne via bestyrelsen med til at stå bag de kunstudstillinger, der vises på BaneGården. Kunst & Kultur, - bag de

foredrag, koncerter og andet, der arrangeres i forårs- og efterårssæsonen. Endelig i store vendinger kan man godt sige, at medlemmerne er med til at løfte kulturen i Aabenraa, herunder også i en fælles markedsføring med andre udstillingsinstitutioner og gallerier i byen.

Medlemstallet har siden 1993 været støt stigende og tæller i dag næsten 500 medlemmer.

Fra år 2003 er der startet en ny struktur på BaneGården. Kunst & Kultur, og det betyder, at Kunstforeningen BaneGårdens Venner har fået større selvstændighed i aktiviteterne på BaneGården. Der er åbnet mulighed for, at kunstnergrupper, foreninger mv. kan leje BaneGården og således selv arrangere udstillinger m.v., dog fastholdes to egne tilbagevendende udstillinger hvert år: Den Åbne Udstilling i julemåneden og en Censureret Udstilling i påskemåneden.

*Jens Terp-Nielsen
Direktør, Sætko A/S
Fhv. borgmester i Aabenraa
Stifteren af BaneGården. Kunst & Kultur*

I overgangsåret er der efterhånden kommet flere gode udstillinger på plads, f.eks. i februar måned et udvalg af kunstværker lånt fra kartoteket på Det tyske Centralbibliotek, en udstilling i juni måned med værker af 60 kunstnere doneret til Kræftens Bekæmpelse samt en udstilling af Hans Lembrecht Madsen med inviterede gæstestillere i august måned.

BaneGården har i de første 10 år manifesteret sig blandt anerkendte kunstnere som et attraktivt sted at udstille og for publikum et spændende kunstudstillingshus at besøge. Der er således rige muligheder for et inspirerende socialt samvær i de fælles oplevelser.

Der er lagt grobund for de næste 10 år, også til mange gode oplevelser på BaneGården. Kunst & Kultur.

*Ruth Alexandersen
Sekretær for
BaneGården. Kunst & Kultur*

I Det Unge Grænseværns tjeneste

Af Anne Grethe Cornelsen

Om Det Unge Grænseværn

Den 12. maj 1933 stævnedes mere end 10.000 unge sønderjyder sammen i Tønder i protest mod nazismen og det tyske mindretals grænseflygtningpropaganda. De ville markere Tønder bys og deres hjemstavnns danske tilhørsforhold. En måned senere samledes 40.000 unge på Dybbøl Banke som et endnu kraftigere svar på provokationen.

De to stævner blev en vigtig forudsætning for oprettelsen af Det Unge Grænseværn DUG, der i de følgende år med styrke gik ind i kampen mod nazismen og dens forsøg på ideologisk infiltration i Nordslesvig og Danmark.

En række nationale foreninger havde i tiden fra 1920 været med i arbejdet på at fuldbyrde genforeningen og sikre grænsen af 1920. Men i de forskellige foreninger var det de noget ældre, der prægede arbejdet. Førkrigsnavne blev også efterkrigstidens. Det gjaldt ude i sognene såvel som i landsdelen.

Det gjaldt sønderjydernes gamle fører H. P. Hanssen, der trods de politiske storme, han var udsat for i 1919-20 og i tiden derefter, af langt de fleste i „det gamle land“ og de fleste i Nordslesvig betragtedes som den, der var eksponent for dansk folkelighed i Sønderjylland.

I 1920 rejstes gang på gang spørgsmålet, hvor den yngre generation blev af. Den levede sit stille liv i de danske skoler og i ungdoms- og idrætsforeningerne, men i de gamle foreninger, hvoraf de mest betydende var Sprogforeningen og Sønderjysk Skoleforening efterlyste man dem, der kunne gå i vagtskifte. Også i forsamlingshuset gjaldt det, at de mænd og kvinder, der havde præget samfundet i tiden op til 1. Verdenskrig som hovedregel var dem, der prægede det efter 1920. Ja selv hvor verdenskrigen havde tyndet stærkest ud i kredsen, var det i alt væsentligt folk af samme generation, der fyldte de tomme pladser. De ældre havde jo, da de selv

Anne Grethe Cornelsen

var unge, naturligt været placeret i det blomstrende danske ungdomsforeningsarbejde, der havde præget især de to sidste tiår af fremmedherredømmets tid op mod verdenskrigen.

Dette var jo imidlertid som alt andet folkeligt arbejde blevet slået i stykker af krigen.

Efter genforeningen udvikledes der dog forbløffende hurtigt ude i sognene over hele Nordslesvig et nyt ungdoms- og idrætsforeningsarbejde. Det var især tidligere højskoleelever, der stod i spidsen for dette arbejde. Det blev gjort i samarbejde med De Danske Ungdomsforeninger og vandt stor tilslutning. Men det slægtled, der havde oplevet fremmedherredømmet og sin egen ungdomsforenings kamp med de tyske myndigheder fandt nok, at der var noget indadvendt over arbejdet, og at det kunne mangle det klare nationalpolitiske sigte, der kendetegnede de gamle organisationer. De, der var vendt hjem fra krigen, var måske dem, der følte den allerstørste glæde ved Genforeningen. De deltog så at sige i alle de årligt tilbagevendende afstemnings- og genforeningsfester, men det var sjældent at nogle af dem tog ordet ved disse lejligheder.

Der har næppe hos ret mange af de yngre været tale om nogen direkte afstandstagen fra indholdet i disse fester, hvorimod de ældres

ytringsformer, der var bestemt af fremmedherredømmets vilkår, har kunnet forekomme dem noget fremmed.

Efter krigsgenerationen kom den generation, der havde haft dansk skolegang. Man havde hilst den danske skole som genforeningens bedste gave. Nu følte mange af de yngste det som en selvfølge at være dansk, og derfor fik de nogle vanskeligheder ved at forstå forældrenes og i hvert fald bedsteforældrenes opfattelse, der var bestemt af kampsituationen fra før 1914.

1933 blev det år, der medførte bevidst afklaring for efterkrigstidens unge generation, og det blev året, da Det Unge Grænseværn blev stiftet med et værdigt forarbejde af en flok unge dygtige sønderjyder. Med den initiativrige unge Peter Marcussen i spidsen blev Det Unge Grænseværn oprettet den 26. september 1933. Ved Det Unge Grænseværns 50 års jubilæum i 1983 blev der udgivet en jubilæumsbog om DUG's historie. For udgivelsen af denne bog stod Knud Fanø, Frederik Rudbeck og Inger Bjørn Svensson i samarbejde med DUG's bestyrelse.

Der ligger med udgivelsen af denne bog et vigtigt historisk kildemateriale om en epoke i den sønderjyske historie i en tid, hvor de unge trådte frem og kæmpede for det, der var dansk. Dermed opstod dannelsen af Det Unge Grænseværn. Med ærbødighed og respekt læser jeg om de store stævner den 12. maj i Tønder med 10.000 deltagere og en måned senere med 40.000 på Dybbøl Banke. DUG's store årsmøde var på Skamlingsbanke den 24. juni 1934 med 35.000 deltagere. Som optakt til mødet tændtes der på DUG's foranledning aftenen før (det var Skt. Hansaften) 40 „vagtbal“ langs med grænsen fra Emmerlev mod vest til Kegnæs mod øst.

Hvordan kom alle de mennesker frem i 1933/34? Det at være selvkørende var ikke hver mand beskåret. De kom til fods, på cykel, med biler, med skib og med særtog. Flagsmykkede særtog kørte fra Padborg til Kolding og derfra videre til Skamlingsbanken.

Vigtige taler blev holdt den dag på Skamling. Et stærkt indtryk efterlod H. P. Hanssens ord. Han sagde:

„I unge! Stil jer, når I rykker ud i fronten,

under Hjort Lorenzens banner. På det står der skrevet: *For folkestyre, for retten til frit at tænke, tro og tale, for Sønderjyllands danskhed, for folk og fædreland!* Lykkelig den ungdom, der får en stor opgave. Held og lykke følge jer i kampen. Jeg hylder og hilser ungdommen med kæmpevisens ord: *„Sejr i sin hånd og sejr i din fod og sejr i alle dine ledemod!“*

Efter mødet skrev Flensborg Avis bl.a.: „Hvis Det Unge Grænseværn ikke havde foretaget sig andet end at arrangere stævnerne i Tønder, på Dybbøl og på Skamling, ville det være betydningsfuld dåd. Med inderlig tak for den nordiske dag på Skamling vil vi alle huske på, at en sådan dag forpligter. Vi er på vej, men vi skal videre.“

Den 16. juni 1935 holdtes et stævne i Løgumkloster. De voksende tyske storpolitiske trusler krævede et klart dansk, nordisk svar. Et tysk blad havde således kort før stævnet skrevet, at de små nationer i et kommende Europa ikke ville få store muligheder. Det ville gå op i større økonomiske områder, der ville gå ud over de politiske grænser. Stævnet indledtes med gudstjeneste i Klosterkirken, hvor 300 mennesker lyttede til Kaj Munks prædiken. Over middag samledes man på Markedspladsen til festtog i Dronningedalen i plantagen, hvor mødet blev holdt. Der var samlet 10.000 deltagere, da Martin Hammerich åbnede mødet. Der blev talt af højskoleforstander C. P. O. Christiansen om: Den nordiske tanke og Det Unge Grænseværn. Hammerich sagde bl.a.:

„Vi er alle klar over, at en ny kraft må fylde os danske, om vi ikke i grænselandet, hvor det nationale, historiske kompas er kommet i uorden, skal tabe terræn!Sejren tilhører ikke den talstærke, langt mindre den økonomisk stærke, men den der er dybest grebet af det, han kæmper for. Den danske ungdom kan i grænselandet blive den tyske Hitler-Ungdom jævnbyrdig, ja overlegen hvis den til fulde fatter, hvad det er for værdier, den kæmper for. Hvis den føler det kald, den står for!“

Ved et møde i Aabenraa den 20. september fastlægger det forberedende udvalg de foreløbige vedtægter for Det Unge Grænseværn, hvor nogle lyder sådan:

„Det Unge grænseværn er en sammenslutning

af dansk ungdom (fællesorganisationer, foreninger og enkeltpersoner) til fælles værn om og styrkelse af dansk/nordisk ånds- og kulturliv i grænselandet. Kontingenter og eventuelle tilskud indgår i Det Unge Grænseværns Fællesfond, som forvaltes af Fællesrådet.

Sønderjyske foreninger, som står i sammenlutningen, vælger inden for deres bestyrelse et medlem, som repræsenterer foreningen inden for Det Unge Grænseværn og er dets tillidsmand. Sønderjyske fællesorganisationer kan ved tillidsmandsmøderne repræsenteres ved en tillidsmand for hver i fællesorganisationen stående forening“..

Den 26. september 1933 - Kong Christian den X's fødselsdag, der særlig blev fejret i Sønderjylland, blev tillige Det Unge Grænseværns fødselsdag, idet fællesrådet ved et møde på Folkehjem konstituerede sig. I en kort indledningstale sagde Marcussen bl.a.: „Jeg tor, at vi alle er os bevidst, hvilken stor og ansvarsfuld opgave, vi har påtaget os ved at lede den samlede ungdomsfront i kampen for vor sydgrænse, vor frihed og vor kultur. Det er vor ydmyge bøn og vort håb, at vi må få evner og kræfter til at røgte vort arbejde på en sådan måde, at det vil kunne stå for historiens dom.“

DUG. blev en stærk landsorganisation. Rundt omkring i amterne blev der arrangeret møder og dannet lokalforeninger. Igen var det unge, der gik i front og som hermed var med til at styrke det danske og det nordiske i en tid, hvor alle var angste og kunne fornemme uroen syd for grænsen. Så kom besættelsen april 1940. Den 20. april 1940 var hovedbestyrelsen samlet til et møde i Fredericia. Her insisterede Peter Marcussen hårdt på navneforandring fra DUG til Dansk Nordisk Ungdomsforening. Bølgerne gik højt om denne navneforandring. Lige før mødets afslutning kom det fra C. P. O. Christiansen: „Dansk nordisk hilsen C. P. O.“.

Det følte som et segl på, at der var blevet gjort det rigtige på trods af velfortjente medarbejderes bitre farvel til organisationen. Årene under og efter besættelsen var en svær tid for Peter Marcussen. Skuffende for ham var den tvivl, han mødte for sine nordiske visioner, og hertil kom en begyndende erkendelse hos ham

Peter Marcussen fra bogen „Det Unge Grænseværn“.

selv af, at de næppe var holdbare over for de politiske realiteter. I 1949 have han ved et landsrådsmøde bedt forfatteren Arne Sørensen tale om Europatanken og de europæiske ideer. I overensstemmelse med sin ungdoms tanker var Peter Marcussen på vej til at se Europa som den samarbejdsfaktor, der kunne overvinde tidligere ideers interne grænsestridigheder. Kun få kunne følge ham i hans vurdering.

Peter Marcussen trådte tilbage i 1950.

Kaj Lækholm med bopæl i København blev ny formand og kontoret blev flyttet fra Gråsten til Sønderborg, hvor kontorchef Sv. A. Hellesten blev ny leder.

Den 15. Juni 1974 blev maleren Viggo Kragh Hansens billede af Peter Marcussen afsløret på Folkehjem af Helene Moltke. Peter Marcussen deltog i festen og var dybt bevæget. Han er blandt de få, der selv har oplevet at overvære, at deres portræt er blevet ophængt i denne historiske billedsamling af landsdelens førende grænsepolitiske personligheder.

Peter Marcussen døde den 27. maj 1979. Fra 1969 boede han i Egholtfondens æresbolig ved Sorø.

Kronikker og foredrag af Peter Marcussen viser, at han aldrig ophørte med at beskæftige sig med grænselandets problemer.

Ved et hovedbestyrelsesmøde den 11. oktober 1953 valgtes Sv. A. Helleesen, Sønderborg, til ny landsformand.

Sv. A. Helleesens første formandsår var præget af stærk tillid til, at det kunne lykkes at genopbygge organisationsapparatet, og hans tanker herom vakte da også genklang på landsrådsmøderne. I 1954 blev det vedtaget at gå tilbage til navnet DUG, og gennem periodiske informationer søgte man at holde amtsformænd og tillidsmænd til ilden.

Om DUG's ejendomme og noget om livet på dem

I tiden før Genforeningen var der blevet rejst et bælte af forsamlingshuse tværs over Nordslesvig. Her trivedes et dansk, folkeligt arbejde. Her havde man et fristed, hvor dansk kultur kunne dyrkes. Disse forsamlingshuse lå som danskhedens bastioner til værn mod trykket fra syd. DUG så det som sin opgave at skyde denne linje frem til grænsen.

Et meget vigtigt islet i Det Unge Grænseværns tjeneste blev de tre hjem, som det lykkedes at etablere i 1934-37: Grænsehjemmet i Kollund, vandrer- og lejrskolehjemmene i Store

Jyndeved og Rudbøl. De folk, som blev ansat til at bestyre hjemmene, fik opgaven at modtage de gæster, der kom nordfra, men de fik også til opgave at være med til at give disse gæster et godt ophold og et kendskab til Sønderjylland, og bestyrerne på hjemmene skulle også deltage i det lokale foreningsarbejde med at lede idræt.

Første værtinde på hjemmene var Carla Schibler. Hun skriver bl.a. i et brev fra sin tid i Kollund: „*Her er vanvittig dejligt!*“ sagde en unge pige fra København, da hun stod i døren. Hendes farfar sagde på samme tid: „*Hvor er det godt, DUG har bygget dette hjem, så vi kan få mange unge danske herved til fjorden. Du er ved dit lands sydgrænse. Sundhed henter du i fjordens bølger og på strandbredden, når solen bruner dig. Glæde får du gennem alle de små oplevelser, som en selvstændig husførelse bringer dig!*“

Grænsehjemmet blev et af Danmarks største og bedst anbefalede vandrerhjem. Under ledelse af Ragnhild Schmidt gennem 35 år har titusinde unge her fået gode oplevelser og kendskab til Sønderjylland.

I 1935 lykkedes det at købe et hus i Rudbøl til vandrer- og lejrskolehjem, og samtidig fik

Grænsehjemmet i Kollund. Fra bogen *Det Unge Grænseværn*.

Jydevadhus. Fra bogen Det Unge Grænseværn.

befolkningen herved et forsamlingshus. Her var det også Carla Schibler, der „udlånt“ fra Grænsehjemmet kom for at bringe de praktiske forhold i orden.

Den 5. september 1936 erhvervede DUG Jydevad Kro med et lille jordtilliggende. Erhvervelsen var et led i den standende jordkamp, og spændingen om hvorvidt det ville lykkes at købe jorden, var stor. Her var det i høj grad tanken om at skabe et samlingssted for den lokale befolkning i Burkal Sogn, hvor det tyske element var meget stærkt.

Derfor opretholdtes afholdsbeværringen. Carla Schibler, der ønskede at få bopæl inden for området, flyttede 1. september 1937 fra grænsehjemmet herover og fik fornøden aflastning i driften til at kunne styrke sin udadvendte virksomhed. Men også på selve Jydevadhus skabtes der arbejdsrum for hendes aktivitet.

Om Carla Schibler:

I 1933 kontaktede DUG lærer ved Snoghøj Gymnastikskole Carla Schibler, der nu tog et ungdomsarbejde op i de truede grænsesogne ud fra et nationalt og kristent livssyn.

Året efter påtog hun sig lederhvervet på Grænsehjemmet. I 1936 kom hun til at arbejde på lejrskolehjemmet i Rudbøl, og da DUG købte Jydevadhus, startede hun arbejdet her i 1937.

Samtidig med arbejdede Carla Schibler som en populær og iderig vandrrelærerinde. I 1941 forlod hun DUG Hun arbejder derefter først for Sønderjyds Idrætsforening og senere i Sydslesvig. I 1951 blev hun udnævnt til forstander for den nyoprettede ungdomsskole i Højer. Hun sluttede her i 1959.

Forfatteren sammen med Carla Schibler i haven ved Jydevadhus ca. 1960.

Foto: Privat.

Om mit arbejde i Det Unge grænseværn

I 1953 kom jeg til Rens Efterskole og tiltrådte stillingen som kokkepige. Det var spændende at komme nordfra og ned til en skole så tæt på grænsen. Jeg var meget optaget af højskole-tanken, havde været på gymnastikhøjskolen i Ollerup og senere på Stensunds Folkehøjskole i Sverige som elev og gymnastiklærer.

Ved min ankomst til Rens var der indgået aftale om at jeg kunne komme til at lede gymnastik i Burkal og i Rens. Det blev starten til mere end 50 års gymnastik- og foreningsarbejde i grænselandet.

Arbejdet på Rens Efterskole gik med at sørge for, at alle de unge elever fik deres mad. Samværet med skolens forstanderpar og øvrige medarbejdere blev til halvanden gode år.

Med i det daglige arbejde på skolen var der også tradition for, at posten hver dag fik formiddagsfrokost ved køkkenbordet.

Og hvem var så posten?

Det var en høj, flot idrætsmand, som dengang var træner for de lokale hold og en ivrig gymnast og håndboldspiller. Han var fanebærer for Dansk Forening i St. Jyndeved. I 1947 var han i København med Jyndeved fane og stod sammen med andre unge fanevagter ved kong Christian den X's begravelse.

Og hvordan gik det så? Peter manglede en målvogter til pigeholdet, og hende fandt han altså i mig på Rens Efterskole. Det gik godt. Holdet klarede sig fint. Det var inden hallernes tid. Holdet spillede på Tønder Kaserne.

I maj 1955 ønskede bestyrerinden på DUG Vandrerhjem Jyndevedhus Catrine Pedersen at fratræde sin stilling. Peter og jeg fik en henvendelse fra DUG om vi ville overtage denne stilling. For os var det et ønskejob, så det ville vi gerne. Vi blev gift og flyttede ind på Jyndevedhus.

Det var mit første bekendtskab med DUG

Peter er født og opvokset i St. Jyndeved. Han har haft sin gang på Jyndevedhus, og i barne- og ungdomsårene er der ikke tvivl om, at Carla Schibler og senere Tage Albertsen har betydet meget for ham. Som bestyrer har det været Solvejg Refslund, som deltog aktivt i lokalarbejdet efterfulgt af Catrine Pedersen. Vi var så nummer 5 i rækken.

Betingelserne ved ansættelsen var også, at vi skulle virke i det lokale arbejde. Det var gymnastik, idræt og forsamlingshusarbejde. Skolegymnastik hørte også med, for den gang havde vi en skole i Jyndeved. Samtidig fik vi støtte til den daglige drift, så vi kunne ansætte en ung pige på vandrerhjemmet.

Det blev nogle spændende år på det smukke hjem, som jeg kom til at holde uendelig meget af. Det var også spændende at komme til en egen, hvor der var et mindretal, en tysk forening og en dansk forening. Her havde jeg en utrolig stor støtte i Peter, der på sin rolige, følsomme måde hjalp mig til en forståelse af, hvad det vil sige at bo i et grænseland. Han forstod at værdsætte de menneskelige egenskaber, enten man tilhørte det ene eller det andet. Det er jeg ham taknemlig for.

Antallet af gæster på vandrerhjemmet steg år for år. Den ene lejrskole afløste den anden. Vi havde efterhånden faste skoler, der bestilte tid til året efter når de rejste. Ligeledes var der masser af gæster i ferietiden. Der var liv og glade dage.

Men det udadvendte arbejde tog også til for mit vedkommende. Jeg ledede gymnastik, snart i hele kommunen. Jeg var engageret i Tønder Amts Idrætsforening og i Sønderjydske Idrætsforening, så i 1970 valgte vi at holde på Jyndevedhus. Jeg valgte gymnastik- og foreningsarbejdet, men stadig med bopæl i Jyndeved.

I de 15 år vi var på Jyndevedhus havde vi et godt samarbejde med formanden Sven A. Helsen og med hele hovedbestyrelsen for DUG. Men hvad med DUG og den europæiske udvikling?

I november 1962 fastslog hovedbestyrelsen, at der ikke var mange medlemmer tilbage, og at det derfor var korrekt at gå over til betegnelsen bidragsydere.

I 1975 blev jeg kontaktet om at indtræde i DUG's bestyrelse. Det var en henvendelse, jeg blev meget glad for. Jeg var med i de år, hvor der blev foretaget en omlægning af DUG.

I 1971 fremsatte formanden tanken om at få alle aktiver opgjort og omdanne DUG til en fond, der gennem renteaftast kunne yde hjælp til det nationale arbejde væsentligst i Sydslesvig.

I 1975 solgtes villaerne ved Flenborg Fjord, Kohagen og jordtilliggende i Jyndeved. Den 22. januar 1978 afsluttedes forhandlingerne med bestyrerparrene på Jyndevedhus og Grænseshjemmet om salg, men med de salgsvilkår, at hjemmene skulle fungere som vandrerhjem til år 2000.

*Bestyrelsen i DUG 1983. På billedet ses fra venstre Boghandler Jørgen Andersen, København. Gymnasielærer Bent Meng, Flensborg. Artiklens forfatter Anne Grethe Cornelsen, St. Jyndeved. Gårdejer Paula Cour Møller, Kettig. Lektor Knud Olrik, Haderslev. Bagermester Chr. Buch, Tønder. Revalideringschef Sv. A. Hell, Sønderborg.
Foto fra bogen Det Unge Grænseværn*

Det, der kom ind ved salget af ejendommene og de forskellige legater og indgik i fonden betød at DUG havde betydelige midler. Derved var der skabt en mulighed for, at DUG fortsat kan leve op til den del af formålsparagraffen der angår støtte til det danske ungdomsarbejde nord og syd for grænsen.

Hellesen døde den 13. februar 1996. Ved hans død besluttede bestyrelsen for DUG at fonden skulle indgå som en selvstændig fond under Grænseforeningen med en selvstændig fondsbestyrelse, der hvert år fordeler fondens midler på indkomne ansøgninger.

Dette er et glimt af DUG's historie. Det er et stykke historie, som også kan have interesse for eftertiden, en forening som har haft stor betydning for grænselandet. Jeg vil som afslutning gerne citere sidste vers af grundlovssangen: „Frihed under ansvar som en grundlovssikret ret vil vi danske kæmpe for til sidste åndedræt“. Det er selve dybden i den danske folkesjæl i et grænsløst Europa -dog en grænsepæl.

*Anne Grethe Cornelsen født i Gabøl , Nustrup Sogn. Mor fra Sjællands Odde, far fra Brakker midtvejs mellem Kolding og Vejle. Mine forældre købte en ejendom på Gabøl Mark først i 30'erne, hvor jeg blev født. Efter ophold på Elbæk Efterskole, Gymnastikhøjskolen i Ollerup og på Stensunds Folkhøjskole i Sverige kom jeg til Rens Efterskole 1953. Blev gift med Peter Cornelsen maj 1955. Vi overtog Jyndevedhus hvor vi holdt maj 1970. Jeg arbejdede som faglærer gymnastik og idræt på skolerne i Jyndeved, Rens og Bylderup. Havde tillidshverv inden for TAI - SI- DDSG & I - senere DGI - DUG. og forsamlingshuset.
Min mand Peter Cornelsen døde ved landsstævnet i Silkeborg 1998.
Jeg virker stadig og med glæde i foreningsarbejdet og med aldreidret som speciale.*

Erindringer fra hjemmet Blaagaard i Overlert

Af Kirsten Sørensen

I julen 1935 ville Claus Hansen Gram (1843-1936) glæde sine slægtninge med at sende dem spredte minder fra sin familie.

Først vil jeg fortælle om, hvor vi stammer fra.

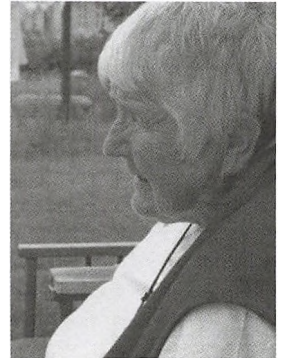
Min tipoldefar hed Andreas og var gift med Anne. Deres søn min oldefar hed Hans Andreasen Gram gift med Heilveg. De boede i Aalkjær ved Gram. Da han var soldat fik han tilnavnet Gram som blev anvendt af officererne i stedet for soldatenummeret. Og siden har vi beholdt dette hæderlige navn som stammer fra én af Sønderjyllands skønne byer omkranset af skov og åvandet iblandet med slotshavens blomsterflor. Der har navnet sin rod og bærer som oftest ædel frugt.

Min fars far hed Peter Hansen Gram født i Aalkjær den 9. marts 1748 og død i Kjøbenhoved den 22. januar 1813. Han var gift med Kirsten Andersdatter født i Langetved i juni 1764 og død i Kjøbenhoved den 8. maj 1849. Bedstefar var en oplyst mand, der skrev både dansk og tysk. Han holdt på sin ret, men respekterede andres mening. Det var en modsætning til andre i byen.

Fars mor Kirsten var så stærk at hun kunne stå i en skæppe og kaste en tønne rug på nakken (det var 200 pund). Hun strøg mursten. Dengang have de fleste eget teglværk for at få sten til husene. Hun var egnens benbrudslæge og kunne hele sår og bullenskab. Hendes flid og dygtighed reddede gården i krisetiden efter 1814.

Om far i barndomshjemmet ved jeg intet. Kun husker jeg, at far fortalte, at der engang var kommet et vildsvin med de tamme svin hjem i gården fra skoven. Bedstefar lukkede gårdsleddet for om muligt at fange vildsvinet. Med voldsom fart løb det mod leddet som sprængtes,

*Kirsten Sørensen
født Gram (1921).
Det er hendes farbror,
der gengiver minder
fra familien Gram*

og vildbassen fortsatte ad skoven til. Dengang var der vildsvin i skovene, og der var vist nok også ulve.

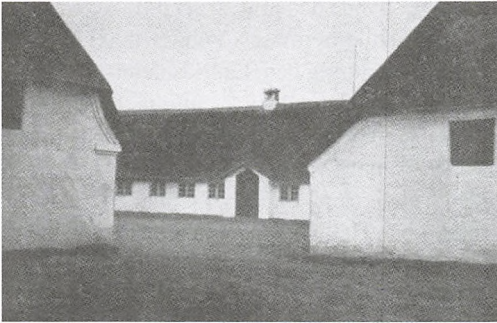
Fars ungdom og opvækst kender jeg ellers intet til, lige så lidt som jeg ved, hvad han havde lært. Men jeg ved, at han var træarbejder og må have haft gode evner til at arbejde sig ind i faget.

Han var søn af gårejer Peter Hansen Gram. Er født i Københoved den 13. maj 1798 og døde i Overlert, Sommersted Sogn, den 3. juli 1856. Han var gift med Anne Marie Dall født i Københoved den 16. november 1808 og død i Jels den 14. juli 1861.

Så vil jeg fortælle lidt om hvad jeg ved og kan tænke mig, hvorledes han så ud. Lidt højere end jeg hans yngste søn Claus. Ansigtet har jeg og mine 2 sønner Hans og Svend noget af ligheden af. Særlig panden og øjnene. Far havde sort hår og bakkenbarter. Påklædningen var til daglig en skødefrakke af vadmél og en krave uden flip og et sort silketørklæde bundet i sløjfe om halsen. Jeg husker, at han havde hjorteskins underbenklæder vel mest for ikke at live skoldet af ridning. Han sad altid på hesteryggen når han var ude ved møllerne, hvor hans svende arbejdede.

Han havde oftest en snes mand i arbejde. En af hans svende har fortalt mig, at når han var hos dem, gav han besked på, hvad de skulle lave og tilføjede, at han kom om 14 dage igen. Det passede altid nøjagtigt, at de nøje måtte passe deres arbejde for at være færdige til datoen. Arbejdet var ikke nøje afmålt, men der skulle arbejdes.

En af svendene møllebygger O.Nielsen beundrede den bedømmelsesevne far var i besiddelse af. Han udtalte, at far var meget bestemt, men at han også var et menneske der forstod at påskønne et menneskes troskab, og alle svendene var glade for at tjene ham.

Blaagaard i Overlert.

Foto: Fra bogen: Gram-slægten fra Blaagaard

Jeg ved, at der var 46 møller, der var fars kunder. Før jeg går over til det mere personlige om far, vil jeg fremhæve hvor vidtstrakt hans virkekreds var. Der ligger en herregård Rysenstein nogle mil nord for Lemvig. Herfra blev der bestilt et hestekrafts kærneværk. Alt blev lavet hjemme i Overlert, og da det var færdigt til opstilling, kom der fra gården et hestekøretøj forspændt med 3 heste. Det hele blev læsset på vognen. Kusken og min bror Hans Christian satte sig på sædet. Turen varede i to dage, før målet var nået. Min bror fortalte, at når kusken ved en afbrydelse af samtalen kom til at tænke på hestene og farten, løftede han pisken og råbte: „Nu bette Hjælm! Nu bette Blis! Hop Mariane! Æ seng er fuld af lopper!“ Sådan lød det stadig under færden som ikke foregik med bil eller iltogsfart. Hesten Mariane var hvid, de to andre brunblissede. Mariane gik yderst. Farten var ikke høj så det var en meget behagelig tilværelse. Det havde ingen hast.

Jeg går så til hjemmet, og fortæller, hvad jeg husker om far.

Jeg var kun 12 år, da far døde. Et barn ser jo ikke dybden, men jeg har det begreb om far, at han var en akkurat og pligtopfyldende mand. Det meste af tiden var han hjemme. Hans udrejser til svendene, som foregik på hesten blev i reglen endt samme dag. Jeg har ofte stået og set ud på vejen, og når han kom ridende i det vi kaldte „en pimpetrav“ løb jeg ind til mor og råbte glad. „Nu kommer far!“ Sådan var det i virkeligheden. Vi var altid glade, når far kom hjem. Han var uundværlig for os alle. Han var den omsorgsfulde og så alt til gode både på marken og i hjemmet.

Dengang han købte gården, var der lyng mange steder på marken. Kun på de let tilgængelige steder var der pløjet. Manden han købte gården af - der var i alt 120 tønner land hvoraf de 6 var skov, var blevet fattig. Han havde en plov af træ og halmreb til tømme. Han fik så aftægt ved far og passede stalden. Han hed Jes Lauridsen.

I marken var der en del engdrag. Der var rislende vand, og det var fars virkefelt. Min bror Jes og jeg var hans hjælpere ved at grave små grøfter hvor vandet blev ledet ind. Han var altid rede til at påskønne vores arbejdslyst. Ved slige lejligheder fik vi hver en lybsk skilling. Det var den tids småpenge og svarede til en tøre i 1935. Sådan behandlede han os. Ikke med tvang, men med kærlighed. Når vi om foråret kom hjem fra skolen som lå 1/2 mil borte og vi havde spist gik han med os ud på marken for at sprede muldskud. Han viste sin vurdering af kræfterne ved at de små fik marken, hvor der var færrest muldvarpeskud. Sådan havde han altid tanken og følelsen i orden. Sådan beherskede han tilværelsen. Det var en sund opdragelse for os børn.

Jeg vil lige fortælle om en lille oplevelse, som jeg aldrig glemmer. Min bror Jes og jeg var ude på græsmarken som vi kaldte den lille hede. Det var på et sted hvor det skrånede, og vi morede os med at slå kolbøtter ned ad skrænten. Så kom far ud til os, og han viste os hvordan vi kunne trille hjul som han kaldte det. Han satte sig ned, bøjede sig forover, satte benene over kors, tog

Københoved mølle i forfald.

Foto: Fra bogen: Gram-slægten fra Blaagaard

med hænderne fat i fødderne, væltede sig forover og trillede som hjul ned ad bakken i sammenrullet stilling. Han var dengang 52 år.

Jeg husker også engang far og mor vandrede ved siden af hinanden på en af gangene i haven. Far talte meget ivrigt, og mor fældede en tåre. Det satte mig i spænding, da jeg aldrig havde oplevet noget lignende. Jeg har siden erfaret, at det skyldtes, at rygten gik at alle fanger var løsladt og gik hærgende nordpå med slesvig-holstenerne. Der blev gjort forberedelse til landstorm, og far ville deltage i modstanden som siden ikke blev til noget. Far var en nidkær dansker, så når mor fældede tårer var det, fordi far ville med.

Under krigen, hvor det vekslede med indkvartering af danske og tyske tropper, husker jeg at far blev hentet op til en nabo Christen Kjær. Kjær var lidt vanskelig og kunne ikke enes med de tyske indkvarterede, og han havde ikke vidst anden udvej end at hente Hans Gram. Far kunne tale tysk, så ved hans indgriben blev freden sluttet.

Engang var jeg med far en kold vinterdag. Det var en gård i Jels Troldkjær, hvor mand og kone var døde af tyfus. De havde navnet Dall og var nok af slægt til mor. De havde to sønner Laurids og Jens Dall. Far blev formynder for Jens som blev opdraget hos os i hjemmet. Laurids kom til Haderslev. Til hvem husker jeg ikke. Der blev

holdt auktion over indboet af herredsfoged Hvidt fra Haderslev. Far var med til at vise genstandene op. Herredsfogeden så, at far stod og frøs, og han gav så far sin skindpels, som han trak på. Jeg husker tydeligt hvor det var et under for mig at se så fornem en mand, der ville lade far stå med pelsen.

Laurids, der ellers var kommet til Haderslev, kom i ferien hjem til os for at være sammen med sin bror. Han kom en dag med en udtalelse om noget, han kaldte en „svejdyfel“ som han ville vise os. Den bestod af krudt, som var fugtet. Han rullede krudtet mellem hænderne så det blev ligesom langagtigt. Så satte han den på enden og stivede den af med sand fra vejen hvor „dyflen“ skulle fremvises. Vi børn stod i en rundkreds omkring den. Laurids tændte med en tændstik, men den ville ikke sprutte. En af os løb så ind efter fars krudthorn og dryssede krudt på. Der må have været ild for krudtet eksploderede i hænderne på Laurids, og bunden røg ud af krudthornet. Heldigvis kom ingen noget til. Vi havde svedne øjenbryn og hår og Laurids havde ømme hænder.

Sådan endte den forestilling som ellers kunne være blevet en stor ulykke. Far må ikke have opdaget det sprængte horn, som blev hængt på plads. Vi kunne ellers have ventet en alvorlig irttesættelse af ham, men det blev aldrig omtalt. Hornet havde far selv lavet. Det var fladtrykt og gennemsigtigt.

Jeg går ud fra, at far var afholdt og betragtet som deltager i virkningen for det åndelige liv, der rørte sig i slutningen fyrrerne. Foruden dette var far altid livlig og underholdende i hjemmet. Der herskede altid en hyggelig og stille fred. Alle underordnede morede sig med ham, men der blev altid vist en vis agtelse. Han stod os alle nær, og ingen vil glemme ham. Mor var hans støtte i det lykkelige i hjemmet.

Hvorledes far var agtet og afholdt i vide kredse, fik jeg i min praksis et vidnesbyrd om, når jeg skulle give tilbud på et stykke arbejde i maskinfaget. Så blev der ofte spurgt, hvor jeg var fra, og fra hvem jeg stammede. Jeg gav det svar, at jeg var søn af møller Hans Gram, og så blev der straks svaret: „Er du hans søn? Så er vi klar over, hvem du er, og at du kan udføre

arbejdet.“ Der blev ikke talt om pris eller arbejdets udførelse. Dette tilkendegav hvilken tillid de havde til far.

At fars tanker gik i åndelig retning ses af at han gav spiren til, at der blev bygget en skole i Overlert. Der er 5 sogne, hvis jord støder ind til Blaagaards jorder og de 5 sogne er følgende: Ødis/Bramdrup, Stepping, Sommersted, Oksenvad og Jels. Vort hjem kan derfor lignedes ved et centrum. Børnene fra udflyttergårdene i sognene havde 1/2 mil i skole. Dette, så far, var besværligt, og han talte med forskellige af beboerne, om de ikke ville være med til ad offentlig vej til amtmanden at indgive en ansøgning om at få en fælles skole for udflytterbørnene. Far ville afstå 10 tdr. land fra gården til en lille pris, og det blev straks en overenskomst. Ansøgningen blev indgivet og blev vedtaget af myndighederne. Skolen blev bygget ved siden af vor have med landevejen imellem.

Der var dengang som nu slesvigholstenere i sognet, og det viste sig da skolen var rejst og der blev ophængt 2 kranser og et Dannebrogslag i midten. Natten efter var flaget revet ned, kastet på marken og ødelagt. At far var vred, sås tydeligt, men det gik så stille hen. Gerningsmændene var vist fra en tysker Thierm på Sottrupgård.

Da skolen var færdig og lærer Jørgensen var flyttet ind i lejligheden, mødte børnene op. Der var en underlig stemning. Vi kendte ikke hinanden, men kom efterhånden til en forståelse. Den første vinter med sne gjorde udslaget til forståelsen. Der blev kæmpet med snebolde. Vi fra Sommersted havde en tapper anfører. Han hed Ole og fik for sin tapperhed tilnavnet Rye. Han stod som Olaf Rye i kugleregnen på diget og slaget endte med, at de sommersteder og dem fra Jels drev dem fra Stepping og Bramdrup gennem et engdrag, der var overskyldt af vand. De våde fødder begge parter fik, var nok årsagen til, at freden blev sluttet.

Siden blev det en fredelig tilværelse i skolen, og vi kan alle være glade at der blev en fælles skole på Hans Grams mark. Der lærte vi noget som siden, tænker jeg, har bragt os alle begrebet om at leve livet på en ærlig og agtet måde. Det skylder vi først og fremmest min far tak for som

jeg ikke er i tvivl om var den, der undfangede ideen.

Så kommer jeg til afslutningen. Det alvorlige og sørgelige hvor vi alle står med tårefyldte øjne og ser på hinanden uden at vide, hvad vi kan sige. Vi tænker alle: „Hvorfor skulle dette ende så brat?“ Far havde været ridende ude til en mølle, jeg mener det var Haraldskjær. Ved hjemkomsten havde han fået ondt i halsen, og der blev hentet en læge i Christiansfeld. Far lå i 3 dage og kunne ikke få luft. I slutningen af den 3. dag fik han det sådan, at han kunne bede, og derefter døde han. Jeg sad i sovekammeret, da han udåndede ganske stille.

Så kom jordfæstelsen. Jeg sad på vognen ved min bedrøvede mor. Da vi var kommet over bakken ved Refsø, kunne vi se kirken, og vi kunne høre klokken melde om afskedsstunden. Jeg græd så barnligt at mor ikke kunne trøste mig, og jeg glemmer aldrig det øjeblik.

Der var et stort følge. 32 vogne fulgte far, og jeg husker, at Kloppenborg var bagest i rækken. Deltagelsen var hjertegribende. Jeg ved, alle følte med os.

Fars støv hviler på Sommersted Kirkegård, men mindet dør ikke. Det lever i efterslægten.

Claus Hansen Gram (1843-1936)
Foto: Fra bogen: Gram-slægten fra Blaagaard

Slægt efter slægt segner hen på nornens bud

Fortsatte erindringer af Hans Schmidt

Ravsted Skole

I 1920 var der kun en skole i Ravsted by. I den skulle både dansk og tysk undervisning foregå. Det mislykkedes for de to første danske lærere. Skoledirektionen i Tønder, hvor Hans Jepsen Christensen havde sæde, indså sammen med amtsskolekonsulent Nikolaj Svendsen, at sådan kunne det ikke fortsætte. De henvendte sig til Silkeborg seminarium, om de kendte nogle, der egnede sig til et skolearbejde i et grænsesogn. Seminarieret pegede på et lærerpar i Harlev ved Århus, som begge havde deres uddannelse fra Silkeborg Seminarium.

Hans Jepsen Christensen tog turen til Harlev og besøgte den i vide kredse kendte præst H. P. Christensen. Sammen opsøgte de det ret unge par, Mette og Christian Demuth i Harlev Skole. Jepsen Christensen lagde ikke skjul på, at Ravsted by ikke ville være det letteste sted at begynde en dansk lærergerning. I sognet var der også 3 gode skoler med dygtige danske lærere, en i Korup, en i Fogderup og en i Havsted. Hans Jepsen nævnte for dem, at en ny skolebygning var på tegnebrættet og senest ville stå færdig i året 1923. Sådan gik det til at lærerparret Mette og Christian Demuth, efter store overvejelser, tog til Ravsted og begyndte en dansk lærergerning i den tyske skole, med midlertidig bolig på skolens loft.

Mette Demuth har i uddrag af sine erindringer, udgivet i anledning af 50-året for Ravsted Skoles indvielse, skrevet om de store vanskeligheder og chikanerier, de var udsat for. I skolekommissionen var der tysk flertal, men med to meget betydningsfulde danske mænd, sognefoged Jes Kjær, Fogderup og Peter Gad, Hejsel.

Den nye skole blev indviet den 10/12 1923. Ingen kunne have forudset, hvad det kom til at betyde for Ravsted skole, for dansk ungdomsar-

Hans Schmidt

bejde, et litterært, kulturelt dansk folkeligt arbejde i sognet, der virkelig bar frugt. Mette og Christian Demuth ydede alt, hvad de havde i sig for skolen, og det bredte sig som ringe i vandet med oplæsning i forsamlingshusene i Sønderjylland, ja efterhånden hele Danmark.

Ravsted Skole.
Foto: Privat.

I den skole begyndte en lille forknyt fyr fra udmarken i Hejsel. Jeg kom gående sammen med min mor de 3-4 km den første skoledag i 1928.

Den første skoledag var lidt af en prøvelse. Alle de folk, - alle de børn! Da mødrene skulle forlade lokalet, brast det for den lille fyr. Fru

Demuth trøstede på alle måder, så gråden blev afløst af små snøft.

Næste dag blev det aftalt, at jeg skulle følges med Peter Madsen Jensen, hvis forældre havde en af de ejendomme, der lå ved den faste vej. Min mor fulgte mig derop, og så traskede vi af sted til skolen. Nu gik det straks meget bedre. Efterhånden gik det så godt, at jeg glædede mig til at komme i skole.

Ravsted skole havde to klasselokaler. I hver klasse var der en stor sort kakkellovn som eneste varmekilde. På loftet var der sløjdlokale med høvlebænke, og hvad dertil hører af småredskaber, som hammer, file og knibtang.

Indgangsportalen til skolen var prydet med et smukt ovalt skilt med mottoet:

„Solskinstænk fra din barnealder
varmer dit sind, når skygger falder.“

Fru Demuth havde en enestående evne til at rive os med, så begyndende stavning og læsning blev en kappestrid mellem vi 15 piger og drenge. Hun var utrolig dygtig til at fortælle bibelhistorie, så timerne fik alt for hurtigt ende. Vi lærte også en hel del børnesange, mange af dem kunne jeg i forvejen. Min mor var god til at synge, og hun havde lært mig sangene.

Det vedtages at bygge en ny fløj til skolen

Mette og Christian Demuth havde i deres gerning ved Harlev skole haft gymnastik med børnene og de unge karle og piger i fritiden. I de hele taget havde de begge taget del i ungdomsarbejdet i nær tilknytning til pastor H. P. Christensen. I Ravsted var der ingen gymnastiksal eller forsamlingshus. Møder blev holdt i skolen. Det var ikke helt i overensstemmelse med Tønder Amts Skoledirektions formening.

Christian Demuth gik til Peter Gad og forelagde ham ønsket om en gymnastik- og mødesal, et forsamlingshus. Ideen faldt i god jord. Her skal indskydes, at Peter Gads børn var blevet hjemmeundervist før Christian Demuths tid. Nu fik de deres skolegang hos Mette og Christian Demuth - en anerkendelse af lærerparret.

Peter Gad og Demuth blev enige om at henvende til H. J. Christensen i Høgsbro. Da

denne havde bemærket, at skolearbejdet i Ravsted lykkedes ovenud, blev det vedtaget at bygge en tredje fløj til skolen. Den stod færdig i 1926.

Kongebesøg i 1926.

Foto: Fra „Minder om en skole i grænselandet“.

Første og anden klasse mødte ikke samme tid som de ældre klasser. Dagen begyndte med en af Ingemanns morgensange, og der blev bedt fadervor.

Fra tredje klasse til syvende klasse (afgangsklassen) samledes man i det store klasseværelse. Demuths og som regel en vikar stod oppe ved katederet. Efter første morgensang bad Demuth fadervor, derefter sang vi igen en sang, inden vi gik til vores klasse.

Demuth havde gymnastik med drengene. Fru Demuth ledede pigerne.

Historien dramatiseres

Tiden gik, og vi er nu først i 30'erne. Jeg er kommet i den store skole, ja sådan kaldte vi det: den lille og den store skole.

Glæden og oplevelsen ved at gå i skole blev bestemt ikke mindre for mit vedkommende.

Foruden de obligatoriske fag havde vi Danmarkshistorie og dele af Sønderjyllands historie. Enkelte afsnit blev lavet til drama. Vi samledes i sløjdlokalet, hvor vi indstuderede vore roller. Jeg husker tydeligt et af stykkerne. Det var kong

Olav af Norge, der med sit flotte skib „Ormen hin lange“ ud for Rügen kommer i kamp med sine fjender. Ombord har han en af sine allerbedste mænd, skytten Ejnar Tampeskælver. Så længe bue og pil er intakte, er der ingen, der kan slå dem.

Min ven Bertel Schrøder spillede Ejnar Tampeskælver, han har bue og pil. Pludselig brister buen med en skrigende lyd. Kongen råber gennem larmen (vi andre larmer) :

„Hvad var det der brast?“

Ejnar Tampeskælver råber tilbage:

„Norges rige ud af eders hånd, herre konge!“

Derefter kaster kongen sig ud i bølgerne og drukner. Rollen som konge har Jørgen Petersen.

Vi lærte at læse og deklamere rollerne. Vi spillede „Den politiske kandestøber“ og „Erasmus Montanus“ af Holberg. Til sidst nævnte stykke skaffede Demuth originale dragter, og vi spillede for publikum.

Demuth havde på et tidspunkt nævnt for os, at vi ville få en ny sangbog, og at han glædede sig til at lære os nogle af de sange, der stod i den.

Endelig fik vi sangbogen. Demuth kom med sin violin, og som den allerførste lærte vi „Den danske sang er en ung blond pige“. I forvejen havde vi lært Demuths altid foretrukne sang: „Hvad vindes på verdens vidtløftige hav“ af Ambrosius Stub.

Demuth fortalte os også om de dystre ting, der var tilløb til fra det store naboland Tyskland. Han fortalte om de mange bevægelser, der var ved at få tag i dele af vor egen hjemstavnsbefolkning, som vi elever ikke havde kunnet undgå at høre om i vore hjem. Hejsel var en blanding af dansk- og tysksindede mennesker. I det daglige mærkedes det aldrig, men da det blev en realitet, at tyskerne besatte Danmark den 9. april 1940 til den 5. maj 1945, kunne det ikke helt undgås, at der opstod spændinger tysk og dansk imellem.

Men livet gik jo videre.

Tilbage til skoletiden.

Vi havde hvert år juletræsfest i skolen den 22. december i skolens gymnastiksal. Her samledes børnene fra alle klasser med deres forældre. Der stod et smukt pyntet juletræ midt i salen, og der

blev danset og sunget. Vi gik rundt om træet. Bagefter blev der uddelt godteposer til hvert barn. I posen var der et æble, en appelsin og lidt slik. De største børn fik en bog gave. Jeg har en af bøgerne endnu: „På felt fod“ af Christian Bredsdorf. Det var breve fra en dansk soldat til hjemmet under den sidste slesvigske krig 1864.

Nogle år senere som elev på Rødding Høj-skole (1940-41) gik det rigtigt op for mig, hvilket gudbenådet lærerpar vi havde haft i Mette og Christian Demuth.

Mette og Chr. Demuth.
Foto: Fra „Minder om en skole i grænselandet“.

To egetræer på Kirkepladsen i Ravsted

Jeg fulgtes gerne med nabodrengene Willi og Heini i skole, hvis tiderne passede sammen. De skulle til den tyske skole, jeg til den danske. Lidt godmodigt drilleri angående det danske og det tyske kunne ikke undgås mellem os drenge. Der blev midt på kirkepladsen i Ravsted omkring 1900 plantet to egetræer forbundet med en jernkæde. Det skulle symbolisere Slesvig og Holsten.

I Ribe i 1460 havde Kristian den I indgået en overenskomst med den holstenske adel om, at Slesvig og Holsten aldrig måtte adskilles. „Ewich tosamente ungedelt“. Men kæden strammede så hårdt om det slesvigske træ, at det sygnede hen. *Willi og Heini sagde drillende:* „Der kan du se, lille Hans, der er ingen livskraft tilbage i jer danske, kuns i holstenerne.“

Træerne blev fældet i 40'erne.

Min far var tillidsmand for Sønderjysk Skoleforening i Hejsel og Knivsig. Jeg mener at have hørt min far fortælle, at alle danske familier, der havde børn i skolen, var medlemmer af foreningen.

Jeg husker meget tydeligt en aften, han kom hjem, hvor han havde været ude at opkræve kontingenter. Min mor spurgte ham, om alle ville være medlemmer. Han svarede ja. Efter en pause sagde han: „Men de har ingen penge!“ Så sagde min mor sådan lidt fast: „Men du har vel gjort som du plejer?“ „Ja!“ sagde far helt stille.

Jo, landbrugskrisen var mærkbar. Jeg erfarede senere, at han ikke var den eneste tillidsmand på egnen, der betalte kontingent for andre ud af egen lomme. Det var vigtigt at værne om hver dansk familie.

Posten kom cyklende ud fra Ravsted med post hver dag, trods elendige veje. Posten kom kun ind de steder, hvor der var breve og tryksager til. I mit hjem holdt vi H. P. Hanssens blad „Hejmdal“. Derigennem blev vi orienteret om den begyndende uro, der kom sydfra. Der var ingen af os, der havde radio. Første gang jeg hørte og så noget, der lignede en radio, var hos Peter Madsen. De fik anskaffet et lille apparat med høretelefoner. De kaldte det et krystal-

apparat. Der blev sagt: „København-Kalundborg“, men det var næsten umuligt at høre, hvad der blev sagt.

Ligeledes kom der en gang om ugen en kommis fra Tjellesens købmandsbutik cyklende ud og tog mod bestilling af varer. Han skrev bestillingerne ind i folks kontrabog. Dagen efter blev varerne leveret i en lukket vogn, trukket af en hest med kusen på bukken.

Fru Demuth nævner i sine erindringer den første oplæsningsaften, de forsøgte sig med. Det var oplæsning af „Ambrosius Stub“. Det foregik i det store klasseværelse. Det var inden gymnastiksalen blev bygget. Demuth havde tænkt sig, at oplæsningen skulle strække sig over to aftener. Efter første afsnit fik de kaffe og sang nogle sange. Aftenen var nu så fremskreden, at det var på tide at bryde op. Men nej, det ville forsamlingen ikke høre tale om. De ville høre resten af Ambrosius! Klokken blev 1,30 om natten, inden folk gik hjem!

Omsider stod gymnastiksalen færdig, og den

*Elever og ansatte på Ravsted 1934.
Foto: Privat.*

blev brugt som forsamlingshus. Demuth blev formand og foregangsmand for alt det kulturelle, der kom til at foregå i sognet i de følgende år.

Demuths forstod at få mange gode kræfter inden for kulturlivet hentet til Ravsted. Jeg kan nævne nogle få stykker: polarforsker og forfatter Knud Rasmussen, litteraturhistoriker Vilhelm Andersen. Teatergruppen Einar Juhl fra København kom flere år i træk og spillede teater. Senere kom Kaj Holm og spillede forskellige stykker med gode skuespillere.

Alle medvirkende blev indkvarteret privat rundt om i hjemmene, hvor de sov og blev bispist til de drog videre til næste sted, hvor de skulle spille.

Store kulturoplevelser

Enebarn som jeg var, fik jeg lov til at komme med til det hele (til min store fordel). Jeg oplevede Demuths oplæsning af Nathansens „Inden for murene“. Det var en oplevelse så stor, at den ikke kan beskrives. Om sommeren var der skuespil på skolens grønsvær, hvor bl.a. Hostrups „Eventyr på fodrejsen“ blev spillet. Der blev afholdt gymnastikopvisning af et pige- og et drengehold og af et hold unge piger og karle. Alle hold blev ledet af hr. og fru Demuth.

Der blev også afholdt høstfest, altid på Christian den X's fødselsdag den 26. september med underholdning af forskellig art og efterfølgende dans.

En vidunderlig tid trods landbrugskrisen og torden sydfra.

De sidste 4 år i den store klasse var det muligt at tage tyskundervisning 4 timer om ugen.

Konfirmander Ravsted.
Foto: Privat.

Demuth fortalte os, at undervisningen var frivillig, men vi skulle spørge hjemme, om vi måtte følge undervisningen. Jeg måtte selv bestemme. De fleste, også jeg, fulgte så undervisningen. Den tyske lærer Korsemann kom over i vores skole og havde tysk med os. Demuth fra vores skole gik over i den tyske skole og havde dansk med de tyske børn. De tyske børn skulle alle følge dansk-undervisningen, det var lovbestemt. Ved Korsemanns undervisning lærte vi mange gode tyske sange bl.a. „Heidenröslein“. Efter et års tid blev Korsemann alvorligt syg. Vi fik en lærerinde, som vi ikke var særlig flinke overfor. Det sidste år fik vi skoleleder Arthur Lessov, som var dygtig og bestemt. Af ham fik jeg en velfortjent lussing, den første og eneste jeg fik i de 7 år, jeg gik i skole. Jeg kan næsten mærke den endnu. Det fortalte jeg selvfølgelig ikke hjemme!

I min skoletid var der ikke noget, der hed skoletandpleje. Når vi børn havde ondt i en tand, gik vi efter skoletid ned til Johannes Hyldtoft. Han var urmager, biavler og landmand og altså også sognets „tandlæge“. Det vil sige, han havde kun en måde at ordne tænder på: en tang i munden, fat om tanden og ud med den! Jeg har prøvet det nogle gange. Man blev placeret baglæns på en stol, og datteren Gyde satte knæet i ryggen og holdt med begge hænder fast om hoved på en, så måtte man åbne munden højt op, så „tandlægen“ rigtig kunne komme til med sin tang. Puha hvor gjorde det dog ondt! Så fik man en kop vand og gik udenfor og skyllede munden fri for blod.

Sofavælgerne hjælpes op af sofaerne

Den 30. november 1932 var der folketingsvalg. Min far lovede at køre de folk, der ville age med, til afstemningslokalet i Ravsted. For i danske kredse var man meget spændte på resultatet. Da stemmerne blev talt op, blev resultatet 223 danske stemmer og 155 tyske stemmer mod 1920 hvor der var 353 danske stemmer og 236 tyske stemmer.

Min mor og far drøftede valget meget grundigt, og de mente, at der var for mange danske, der svigtede valgdeltagelsen. De havde

stemt ved folketingsvalget i 1929, der var ret skuffende set med danske øjne, idet der manglede næsten 150 danske stemmer, sammenlignet med afstemningen 10. februar 1920.

I 1933 samledes nogle mænd i Ravsted Forsamlingshus (skolen), hvor de fik stiftet foreningen „Danske Samfund“. Ifølge avisen Hejmdal var der allerede stiftet flere foreninger af den slags i de sønderjyske sogne. Formålet var at styrke den truede danskhed, blandt andet ved at sørge for, at alle danske kom til valgstedet og afgav deres stemme ved næste folketingsvalg. Mine forældre var medlemmer og deltog i de mange fortrolige møder i forsamlingshuset.

Den tyske „Kreditanstalt Vogelgesang“ blev oprettet i midten af 1920'erne og forsøgte i stærkere og stærkere grad at udnytte krisen ved at tilbyde lån til jord og ejendomme for at få så meget som muligt i tysk eje.

Som modforanstaltning blev fra dansk side „landeværnet“ genoprettet i 1927. Det havde på grund af krigen ligget stille siden oprettelsen i 1913.

I Ravsted by skete der det opsigtsvækkende (som blev samtaleemne i mange danske hjem i flere år), at en god dansk familie med et godt dansk -sen navn, solgte sin gård til en tysk familie. Jeg husker tydeligt snakken derom, både i skolen og i mit hjem. Min far var ilde berørt over det. Den omtalte danske familie forlod sognet efter salget af gården. De var ikke velsete i danske kredse.

Hans Henrik Daniel Schmidt født 12. 02. 1921, Nordborg Slots Efterskole 1935-36. Rødding Højskole 1940-41. Gymnastikleder samme sted 1944-45. Læste Sønderjyllands historie under Hans Lunds vejledning. Gråsten Landbrugsskole 1946-47. Bestyrer på Rødding Højskolegård og Tanderupgård. Gift med Ellen 1953. Gårdejer Sandet 1962-93.

Tiderne skifter med tider

Af Henry Buhl, Mikkelberg

Skabes fremtidens grænsesten af granit eller skabes de af ånd?

Da dansk cricket kom til Sydslesvig

I den for psykologien tales der meget om arv og miljø. Lærebøgerne om dette emne fortæller os, at vores daglige adfærd påvirkes og grundlægges ligeligt af vort miljø og vore arvelige anlæg.

Og dog. I de sidste årtier er man kommet frem til, at vor daglige opførsel og adfærd mere og mere afspejler vort miljø. Det falder helt i tråd med, hvad etnografernes definition af kultur er. De siger nemlig: „Kultur består af alt, hvad mennesker gennem undervisning og påvirkning arver fra forskellige slægtled.

Andre menneskers adfærd spiller altså en afgørende rolle for os. Og det er da helt fint, at den gør.

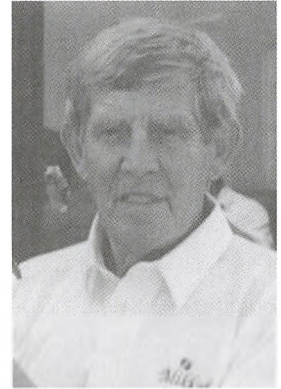
Vi bliver nemlig uden at vide det påvirket af det miljø, vi lever i og af de mennesker, vi er sammen med i dagligdagen. Nu er det nok hjemmets miljø og påvirkning, der skaber vor personlighed. Og dog! Fritiden og hvordan vi forvalter den og hvem vi deler den med, præger os så afgjort.

Med bevidstheden om disse grundlæggende menneskelige vilkår skulle der jo så være gode muligheder for ad åre at blive en naturlig del af dansk cricketkultur. Og det har altid været Husum Cricket Clubs mål.

Med denne indledning går jeg tilbage, hvor det sydslesvigske eventyr for mig egentlig begyndte, nemlig hos Svend Åge Thomsen, Vejle Idrætshøjskole.

Han spurgte, om jeg kendte noget til Sydslesvig. „Nej, det er ikke meget!“ lød mit svar. „På den sydslesvigske vestkyst søger man en mand, der kan sætte noget dansk ungdomsarbejde i gang. Det tror jeg, du kan,“ sagde han.

Det tænkte jeg så en del over.

Henry Buhl

I 1958 gik jeg i gang med arbejdet i Husum/Ejdersted i Sydslesvig.

Jeg startede med noget, jeg selv var god til nemlig fodbold, håndbold og bordtennis. Det gik da også godt et stykke tid. Men når mine unge blev rigtig gode, „fiskede“ de store tyske klubber mine bedste unge, og dertil kom, at hele fodboldarbejdet foregik helt på tysk og i tyske turneringer. Det betød, at jeg var blevet et udrukningscenter for tysk idræt. Ikke fordi jeg har noget imod tysk idræt, men det har jeg nu altid ladet tyskerne selv tage sig af. Og det var jo også for at sætte noget dansk ungdomsarbejde i gang, at jeg var taget til Sydslesvig.

Men så kom det endelig: „Prøv dog med cricket!“ tænkte jeg. I Kolding havde jeg godt nok kun spillet lidt i cricketklubben. I Kolding IF var man næsten altid i bekneb for spillere og på udkig efter emner. De fik da også „fisket“ mig fra håndboldafdelingen, hvor jeg stod i mål på førsteholdet. Og jeg blev faktisk betaget af spillet.

Godt nok havde Kolding IF's cricketafdeling udnævnt mig til „årets fund“, men det var nok bare for at holde på mig. Mine egentlige færdigheder i spillet var begrænsede og til at overse.

Men at få cricketspillet til Sydslesvig var lige sagen. Det ville pynte op i en verden, hvor tysk fodbold og håndbold var toneangivende både hos befolkningen og i pressen.

Vi begyndte så bare, dog i første omgang kun med indendørs cricket. I 1967 blev vi medlemmer af Dansk Cricket-Forbund.

Her skal dog lige bemærkes, at jeg selv, inden Husum Cricket Club blev startet i 1967, havde spillet et par år i Aabenraa Cricket Klub. Klubben under Børge Borgås ledelse holdt dog kun ud nogle få år.

Børge Borgå var en kendt og agtet lærer i Sydslesvig, der imod sin vilje måtte rejse tilbage til Danmark. Han var en kendt skakentusiast, og på hans skakkursus blev der altid spillet cricket i pauserne, har han fortalt mig.

I Husum havde jeg nu efterhånden fået skrabet en del unge sammen. En lang weekend på Vejle Idrætshøjskole i 1967 blev vort første cricketkursus. Jeg skrev til Dansk Cricket-Forbunds formand Leo Clasen og spurgte, om han kunne hjælpe mig. Det kunne han. Han kom selv og havde taget Jørgen Steen Larsen fra Skanderborg med. En strålende weekend blev det til for vore nye cricketspillere og til et livslangt venskab med Jørgen Steen Larsen.

Cricketspillet var nu sat i gang i Sydslesvig. I første omgang dog først som før beskrevet med indendørs cricket. Her kunne vi øve teknik. Det blev også i indendørs cricket, vi først gjorde os gældende. Et af højdepunkterne i Husum Cricket Clubs historie var, da vi i AB Hallen i

Holdet der blev Dansk Mester 1974

København i 1974 blev dansk mester i lilleput-rækken.

Et mellemrækkehold havde vi også fået etableret. Det blev til gode og hyggelige kampe, hvor mange af dansk crickets gentlemen hyggede sig i deres livs cricketefterår.

Vi oplevede med glæde, at en af dansk crickets „store gamle“ cricket-entusiaster Otto Høyer fra AB København meldte sig ind i klubben. Otto Høyer var lektor ved gymnasiet i Tønder. Han hjalp os som dommer og var manden, der repræsenterede klubben udadtil. En meget stor støtte blev han for klubben i mange år.

„Men tiderne skifter med tider“, som Jørgen Bukdahl skriver i sangen „Solen står stille i Gibeons dal“, og vort cricketarbejde i Sydslesvig fik efterhånden mere format. Vi var ikke mere en klub med „skæve bat“. Både ungdoms-afdelingen og seniorafdelingen havde efterhånden fine kvaliteter.

Mellemrækkeholdet i Skanderborg

Jeg var helt klar over, at hvis cricketspillet i Sydslesvig skulle holdes i live ud over min egen tid, måtte der på en eller anden måde skaffes bedre forhold end dem, vi havde på skolen i Husum. Vore spillere havde selv bygget sig et ret så primitivt lille klubhus, men det blev fjernet, da hallen skulle bygges på dette sted.

Vi havde godt nok nogle år før forsøgt at få lov af Skoleforeningen til at bygge i modsat side af sportspladsen, men fik dengang et overlegent afslag med den begrundelse, at der ad åre skulle bygges en sportshal der. Hallen blev senere bygget der hvor klubhuset stod. Ak ja, på en eller anden måde måtte vi væk fra disse umulige

Cricketklubbens medlemmer bygger klubhus

Holdet foran det færdige klubhus

og uvenlige forhold, som Skoleforeningen bød os, hvis cricketspillet skulle overleve i Husum.

Vi, min kone Dinne og jeg, havde derfor længe været på udkig efter et sted, hvor vi kunne bygge et dansk forsamlingshus og gerne også en cricketbane uden for de sydslesvigske organisationers snævre rammer og uden at få offentligt tilskud.

Det var nu ikke kun ønsket om at få bedre og friere forhold til vort cricketarbejde, der var drivkraften i vor stræben for at få „foden under eget bord.“ Det var også en protest mod de altid tilbagevendende ord fra folk, der kom nordfra. Måske mest fra politikere, der næsten altid fortalte os, at det danske arbejde i Sydslesvig ville gå nedenunder og hjem, dersom man ikke fik tilskud fra staten - altså fra de danske skatteborgere.

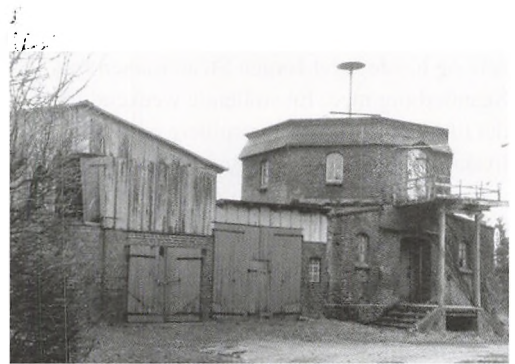
„Ja det ville det bestemt,“ sagde vi. „Men det ville nu heller ikke se godt ud for skolerne, bibliotekerne, kirkerne og andre offentlige

institutioner i Danmark, dersom de ej heller fik tilskud fra staten.“

„Nej, det er også rigtigt!“ blev politikerens svar. „Der er ikke forskel på danske skoler mm. i Danmark og de danske skoler mm. i Sydslesvig, hvad økonomi angår. Men læg så lige mærke til følgende: Hele det store danske kulturgrundlag i Danmark, som vi er så stolte af, som f.eks. forsamlingshusene, andelsbevægelsen og det omfattende foreningsarbejde. Det er alt sammen i Danmark vokset op nedefra uden offentlige tilskud, og derfor har det så stærke og dybe rødder i den danske befolkning. Og det er aldrig sket i Sydslesvig, hvor alt er kommet ovenfra med tilskud fra det offentlige.“

Men kunne vi finde det rette sted?

Ja, vi kunne. I 1967 var heldet med os. I Hatsted, en lille landsby 5-6 km fra Husum var en gammel, gammel mølle til salg.

Den gamle, gamle mølle

Det var nu ikke den gamle, gamle mølle, der var så interessant, men som Oswald Helmuth sang: „Der var 20 tdr. land til“. Og ad åre kunne dette sted blive både til et privat dansk forsamlingshus og senere til en cricketbane for vort cricketarbejde.

Mikkelberg- som på oldnordisk betyder „Det store bjerg“ voksede sig efterhånden stor på mange områder. Der kom private fondsmidler til Mikkelberg. Det betød, vi kunne gå i gang med at bygge et moderne cricketcenter, hvor både spillere og ledere kunne få ideelle arbejdsbetinger.

Mikkelsberg i dag

Vor drøm er nu gået i opfyldelse. Mikkelsberg er i dag blevet et moderne: **Nordisk kunst- og cricketcenter.**

Da min elskede kone Dinne døde i 1992, lavede jeg Mikkelsberg om til en FOND, så fremtidens cricketspillere vil kunne få glæde af Mikkelsberg. Fondens formål har følgende ordlyd: **At fremme dansk væremåde, Slesvigs historie, nordisk kunst og dansk cricket.**

Mikkelsberg- og dermed også cricket- er på denne måde sikret for fremtiden. „Vor egen dag er kort, men slægtens lang“ som Jeppe Åkjær skriver i sangen „Som dybest brønd gi'r altid klare vand“.

Gennem storstilet hjælp og forståelse fra Dansk Cricket-Forbund har vi nået meget. I denne udvikling har næstformanden i Dansk Cricket-Forbund, Søren Nissen, været af uvurderlig støtte for vort arbejde i Sydslesvig. Hos ham kunne vi altid få hjælp og støtte. Også i den svære tid, hvor det bestemt ikke var nogen dans på roser at være cricketspiller og cricketleder i Sydslesvig.

Uden hans forståelse og troen på værdien i vort arbejde, havde vi nok bukket under i et samfund, der havde mange konger - og for den sags skyld også dronninger - med helt fastlåste normer og meninger om, hvad unge skulle beskæftige sig med i fritiden i Sydslesvig.

Men Søren Nissens tro på os reddede os.

Det sker, at jeg for højskoler, foreninger eller andre grupper skal fortælle om vort arbejde om Sydslesvigs historie. Så taler jeg ofte „i billeder“ og om Henrik Ibsens Peer Gynt.

Peer Gynt søgte jo livet igennem at være en

fri mand - at være sig selv. Men da han en dag blev gammel og tænkte sit liv igennem, blev han meget ked af det. „Har jeg i mit liv dog kun været mig selv nok?“ tænkte han. I sorg henvendte han sig til sin ungdoms elskede Solvejg - som han heller ikke havde haft tid til at elske og sige ja til - og spurgte hende: „Hvornår har jeg været et menneske til glæde for andre som Gud har villet med mig?“ „Det har du altid været i min kærlighed og tro på dig Peer,“ sagde hun. Og han blev atter et glad menneske gennem Solvejgs tro på ham, ligesom Husum Cricket Clubs spillere og ledere blev glade og fik håb gennem Søren Nissens tro på vort arbejde. Vi stod ej heller alene.

Men også Dansk Idrætsforbund, hvor min kontaktperson var generalsekretær Bent Ager-skov, har gjort meget for at vi kunne nå vort mål: Nemlig at danske sydslesvigere kan - dersom de selv ønsker det - blive et naturligt led i dansk cricket- og idrætskultur.

Mikkelsbergs moderne Cricket-anlæg

Men ikke kun gennem Dansk Cricket-Forbund og Dansk Idrætsforbund er Mikkelsberg og cricketklubben blevet til en lille svane. Også gennem fondsmidler fra mennesker, hvis hjerte brænder for sagen og for Sydslesvigs danske historie har vi fået støtte. De har været medvirkende til at Mikkelsberg i dag er blevet et sted, der besøges af ca. 16.000 personer hvert år, hvor der hver weekend i sæsonen spilles cricket fra morgen til aften, og hvor alle danske cricketklubber elsker at komme.

Nu skal jeg selvfølgelig ikke glemme det allervigtigste, nemlig spillerne. Næsten alle spillere på vort elitehold har trådt deres barne-

sko på ungdomshjemmet i Husum. Et smukt kammeratskab med bevidstheden om, at de var danske sydslesvigere og med en idealisme og en „never-give-up“-holdning, der har båret dem frem til det, de er i dag: Et superdygtigt crickethold, der både er blevet kendt og anerkendt i dansk cricket. De gode og frie forhold, spillerne arbejder under, har nu sat dybe spor.

Så glæden er stor i vor lille verden. Også personligt har den unge generation formået at engagere og hævde sig i Dansk Cricket. Jørg Kryger, en engageret spiller på vort elitehold, er efterhånden blevet en både kendt og agtet ungdomsleder i Danmark og træner for Dansk Cricket-Forbunds udvalgte ungdomshold. Ligesom vore børn og unge, der har spillet på udvalgte danske hold har været med til at gøre Sydslesvig kendt- og agtet. Det er dog meget at opnå for en dansk klub i Sydslesvig.

Jørg Kryger

Lad os mennesker dog endelig komme sammen og lad os være fælles om livet og om gode fritidssysler. I dette fællesskab opstår der altid gensidige glæder.

Jeg har sagt og skrevet det mange gange, men nu skriver jeg det også her: Jeg tror bestemt, at fremtidige grænser ikke bliver lavet af granit, men skabt af kultur, ånd og sprog.

Her kan jeg så henvise til min indledning i denne artikel, hvor jeg skrev, at vi bliver påvirket af det miljø, vi lever i.

Det er jo nemlig vor egen adfærd, der sætter fremtidens grænsesten. Jo mere vi er sammen og jo mere det danske og dansk cricket færdes i grænselandet, jo større bliver vort danske og nordiske kulturområde. Men kun lykkeligt i et fællesskab. I dag har vi et stort bagland i Danmark og et godt fællesskab med Dansk Cricket-Forbund og alle danske cricketklubber.

Cricketungdommen i Sydslesvig har godt nok på Mikkelsberg fået sig et fristed, hvor de på egne betingelser kan dyrke deres sport. Resultaterne er da heller ikke udeblevet. Vort eneste herrehold spiller i dag i Dansk Cricket-Forbunds elitedivision, og ungdomsafdelingen er en af Danmarks bedste med flere danske mesterskaber bag sig.

To Husum-spillere bliver klappet ud af banen efter fint spil i landskampen Irland-Danmark i Dublin

Vi har fantastisk fine forhold at dyrke vort cricketarbejde under, men det er alligevel ikke så ligetil en sag at være en del af dansk idræt, når man bor i Sydslesvig. De store danske cricketklubber har jo både den lokale by, den lokale presse og ikke mindst mange store

danske firmaer, som støtter dem både moralsk og økonomisk. Disse betingelser har vi bestemt ikke i Sydslesvig. Vi har ingen presse, der interesserer sig for vort danske cricketarbejde, og svært er det også, dersom vi forsøger at få firmaer til at hjælpe os økonomisk. Et bagland, som den lokale by kan være det for klubberne i Danmark, har vi heller ikke. Vor ungdomsafdeling har 5 danske mesterskaber bag sig, men ikke en eneste hilsen fra vore organisationer angående dette enestående at vinde officielle danske mesterskaber i Sydslesvig har vi modtaget. Det kan måske lyde lidt „surt“, er det måske også, men det er nu først og fremmest for at fortælle, hvor svært det er at blive en del af dansk topidræt, når man er dansk i Sydslesvig.

Dansk Mester 2002

Det vidste vi sådan set godt, inden vi begyndte på cricketeventyret, men at det skulle blive så svært, havde vi nok ikke drømt om. Og på et eller andet tidspunkt vil vi nok også „sjokke bagud“. Jeg tror ikke, man over en længere periode i Sydslesvig uden et stort lokalt bagland - kan overleve i toppen af dansk idræt. Idrætten i dag er jo mere og mere blevet et interessefællesskab mellem by, erhvervsliv og forening.

*I hengivenhed
Henry Buhl
Mikkelberg*

NB: I bladet „Sydslesvig i dag“ udgivet af Sydslesvigsk Udvalg af 5. maj kunne man i bladet nr. 3- september 2002 i en artikel under overskriften „Da idrætten kom til grænselandet“ læse følgende om cricket:

„Cricketspillet blev indført i Sønderjylland af tyskuddannede lærere og blev især i 1890'erne udbredt på de tyske skoler i alle fire amter. En lærer, Gustav Adolf Becker (1860-95), der var lærer ved Auguste-Victoriaskolen i Haderslev fra 1891-95, var særlig ivrig og holdt flere instruktionskurser for lærere rundt om i landsdelen. I Hoptrup og Vedsted skiftedes lærerne Madsen og Dirks til at arrangere skoleidrætstævner, hvor eleverne kappede i cricket. I årene op til 1. Verdenskrig bredte et engländerhad sig i de tyske aviser, så alt hvad der smagte af engelsk, blev upopulært og cricket som i Kongeriget forsvandt fra øvelsesplanerne.“

En nydansker i Sønderjylland

Af Ebrahim Khalili Kia

I 1957 kom jeg til verden i Urmia, Iran, som nr. seks ud af en søskendeflok på syv.

23 år inden jeg blev født, døde min fars ældre bror. Han efterlod sig en kone, som pludselig stod uden en forsørger. Min far gjorde så det, som var almindelig praksis dengang, han giftede sig med sin noget ældre og barnløse svigerinde. Der gik dog ikke lang tid før de fik en søn sammen.

Min far var godsejer og en meget velhavende mand. Han boede inde i byen i et kæmpe hus og havde folk i 5 landsbyer til at dyrke sin jord for ham. Da min fars første søn døde og hans kone nu var blevet for gammel til at få flere børn, stod han i den situation, at han ingen arving havde. Han valgte derfor at gifte sig igen, hvilket hans første kone accepterede. Han forelskede sig i min mor, og de blev gift. Hun flyttede ind i huset, hvor hun boede dør om dør med min fars første kone. Efter et års tid kom deres første barn til verden, en søn. De fik yderligere seks børn sammen.

De første seks år af min barndom var lykkelig. Jeg havde min egen private barnepasser, Hussein, som fulgte mig overalt, hvor jeg gik. Det vrimlede med tjenestefolk, og det var utroligt spændende, når min far skulle modtage prominente gæster.

Da jeg var omkring de 6 år, mistede min far sine penge. Han blev nødt til at sælge stort set alt hvad han ejede, og vi flyttede ud i en af de landsbyer, som førhen havde tilhørt ham. Det var et stort nederlag for min far, som i løbet af ingen tid blev en gammel og slidt mand. 3 år senere døde han, uden at have vundet noget af sin status tilbage.

Kort tid efter vi flyttede til landsbyen skulle jeg og min jævnaldrende bror starte i skolen. Vi var godsejerens sønner, som førhen havde levet i overklassen, men nu skulle vi gå i skole med bøndernes børn. De andre børn mobbede

Billede af far og sønner. Ebrahim til venstre.

os, slog os og fortalte os skrækkelige historier om vores far. Forældrene til de andre børn greb ikke ind, men var med til at håne os. Det var en svær tid for os børn.

Heldigvis var min ældste bror flyttet ind til byen, hvor han havde fået arbejde på raffinaderiet. Han gik i skole om dagen og arbejdede om natten. Han ville være raffinaderiingeniør hvilket også lykkedes for ham. Han fik os ind til byen, og vi startede et helt nyt liv. Jeg startede i privatskole, og lidt efter lidt vandt vi vores selvværd tilbage.

Min rejse til det sønderjyske, hvor jeg nu har boet i 18 år, starter rent faktisk allerede i 1979. Dengang var jeg 21 år boede i en stor by i Iran som hedder Urmia. Mit liv var sorgløst og jeg nød livet, lige som alle andre unge på min alder. Men så blev shahen væltet og Iran blev til en islamisk republik. Hele min frihed blev på et splitsekund revet fra mig. Alt, der havde med vesten at gøre blev forbudt, såsom musik og dans. Kvinder skulle nu, ved lov, gå indhyllet i lange sorte klæder og hovedet skulle være dækket af et sort tørklæde. Mænd måtte ikke barbære sig, og vi blev kaldt til bøn 3 gange om dagen. Men værst af alt: Vi mistede vores ytringsfrihed.

Det var mere end jeg kunne klare. Sammen

med nogle andre shahtra mænd, begyndte jeg at planlægge og udføre politiske modangreb mod præstestyret. Det gjorde, at jeg kom på listen over efterlyste modstandere af præstestyret.

Da min gruppe og jeg, på et tidspunkt, arbejdede sammen med det kurdiske mindretal, gik min rejse ofte til Kurdistan, og det var her, jeg første gang blev arresteret.

I fem måneder sad jeg og ventede på at komme for en dommer. På det tidspunkt anede jeg ikke, om jeg var købt eller solgt. Det var en skrækkelig tid, hvor jeg så hvordan mine fængselskammerater blev tortureret og henrettet, og hvor jeg hele tiden gik i frygt for, at næste gang var det min tur.

Da jeg endelig kom for en dommer fik jeg en dom på 1 1/2 års fængsel. Jeg blev løsladt og fortsatte med mine politiske aktiviteter, og det endte med at jeg måtte i fængsel endnu 2 gange. Den sidste gang jeg sad fængslet, mente præstestyret åbenbart, at jeg sad inde med en masse viden om modstandsgrupperne, for de tilbød mig at samarbejde. Jeg vidste på dette tidspunkt, at jeg blev nødt til at flygte, for jeg ville aldrig samarbejde med præstestyret. Jeg vidste, at hvis jeg takkede nej til dem, ville det få alvorlige konsekvenser.

Derfor sagde jeg, den 1. december 1984, farvel til mit land og min familie og startede min rejse. Hvor den skulle gå hen, havde jeg ingen idé om, men ved en tilfældighed endte jeg i Danmark, hvor jeg den første måned opholdt mig i Birkerød på et asylcenter. Derefter gik turen videre til Agger oppe i Nordjylland.

Det var oppe i Agger, vi fik at vide, at en gruppe på 50 iranske flygtninge skulle til Øster Højst at bo og at jeg var én af dem. Men det var også her, vi fik at vide, at en stor del af lokalbefolkningen var imod at modtage så stor en gruppe flygtninge. Heldigvis stod Den Sønderjyske Højskole for Musik og Teater i Toftlund tom, og der kunne vi bo indtil flygtningehjælpen havde fundet et alternativ til Øster Højst.

Jeg husker tydeligt den dag, jeg ankom til Toftlund i Sønderjylland. Det var en grå og regnfuld dag midt i maj 1985, landskabet var fladt og helt anderledes, end det jeg var vant til, der var mennesketomt i gaderne. Det lignede

mest af alt en spøgelsesby.

Stemningen i bussen var trykket, vi var alle en smule nervøse. Ville vi blive taget godt imod eller ville der være demonstrationer, som der havde været i Øster Højst?

Da dørene på bussen gik op, stod der en lille gruppe af lokalbefolkningen og tog imod os. De var utrolig søde og hjælpsomme, men hvad de sagde havde jeg ingen idé om. Jeg kunne kun lidt dansk og da slet ikke noget sønderjysk.

De første par dage i Toftlund gik med at lære de ansatte på højskolen at kende. Specielt køkkenpersonalet fik jeg et godt forhold til. De første par dage lavede de traditionel dansk mad, og dansk franskbrød. Men da de så, at vi udhulede brødet og kun spiste skorpen, gik der ikke lang tid før de begyndte at bage fladbrød, en rigtig delikatess. De inviterede os ind i køkkenet og lod os deltage i madlavningen, så vi kunne vise dem vores madkultur.

Efter et par dage på højskolen, blev der etableret en lektiehjælp, som bestod af lokale personer, der brugte deres fritid på at lære os dansk.

Vi blev mødt af både en stor venlighed og en stor hjælpsomhed og når vi færdedes ude i byen, hilste folk venligt på os.

Men balladen fra Øster Højst blussede op igen og var på de lokale avisers forside. Det resulterede i, at mange af flygtningene tog til storbyer, hvor de havde familie og bekendte. Det var ikke rart at vide, at man var uvelkommen, og jeg overvejede da også mange gange at flytte til en storby, hvor man kunne være lidt mere anonym.

Men efter nogle dage i Toftlund, mødte jeg en sød pige, og der gik da heller ikke lang tid, før jeg skulle med hjem og præsenteres for hele familien. Der var forældrene og bedsteforældrene, 3 søstre og deres mænd. Så det var med nerverne uden på tøjlet, jeg mødte op.

Jeg kom præcis på klokkeslettet 3 og jeg var heldigvis en af de første, der var kommet.

Det varede dog ikke længe, før resten af familien indfandt sig. De hilste venligt på mig, men også med en vis portion nysgerrighed. Så blev der serveret kaffe med kager i lange baner, og vi drak og spiste i flere timer. Jeg synes det var underligt, at man kunne sidde så længe ved

et kaffebord, og det var her jeg første gang stødte på sønderjysk hygge. Alt i mens vi sad der, fik jeg set mig lidt om i stuen, og tænk sig, de havde tallerkener, kobbergryder og andre mærkelige kobberting hængende som pynt på væggene. Det havde jeg dog aldrig set før.

Mine svigerforældre, som begge er ægte sønderjyder, åbnede deres hjem for mig og hurtigt blev jeg som en søn af huset. I 1988 blev jeg gift i Toftlund kirke, og jeg bor stadig i Toftlund, sammen med min kone og vores fire børn

Billede af familien

Langsomt men sikkert lærte jeg det danske sprog. Jeg fik en uddannelse som teknisk assistent, men det var svært at få arbejde inde for faget. Så jeg begyndte at tolke på RCT i Haderslev. Den dag i dag arbejder jeg stadig som tolk. Så jeg behersker det danske sprog udmærket, men det sønderjyske sprog kan stadig volde problemer. Især når jeg kommer ind i et lokale hvor der sidder en flok mennesker, der kender hinanden godt. Det kan være fuldstændig umuligt at følge med i, når der skal høres nyheder om fælles bekendte, for sønderjyder afslutter aldrig deres sætninger. Man hører ofte sætninger som: "Ved I at ham Store Jens oppe på....," "nå, ja ham?" ja, han mødte hende, I ved med...." Nå ja, hende, og hvad så?"

Jeg elsker de danske traditioner, julen, påskefrokosten, den årlig pinseudflugt, Skt. Hans aften og sidst men ikke mindst nytårsaf-ten, hvor alle byens børn kommer og skyder nytår af og hvor der senere på aften vrirler med folk der bare lige vil ønske godt nytår.

Det, jeg synes, der kendetegner sønderjyderne er den omsorg de har for hinanden. Man dumper bare lige forbi til en kop kaffe hos naboen eller familien.

Jeg er glad for, at mine børn vokser op i et lille sønderjysk samfund, her bliver der taget hånd om hinanden og man kan trygt sende sine børn ud at lege eller til fest.

Her bliver jeg accepteret, som den jeg er og folk kender mig ved navn.

Jeg tror jeg holder så meget af det sønderjyske og det sønderjyske folk, fordi familiemønsteret, sammenholdet og omsorgen minder mig meget om mit eget land.

Da jeg i 1984 tog beslutningen om at flygte, havde jeg aldrig forstillet mig, at flugten skulle vare i 20 år. Jeg har ikke set min familie siden og jeg savner dem forfærdelig meget, savner at vise min kone og mine børn frem. Modsat længes jeg også efter at vise mine børn mit land, min by og min familie.

I skrivende stund er vi ved at planlægge en tur til Iran til sommer. Papirerne inde på ambassaden er næsten gået i orden. Og vi glæder os alle sammen rigtig meget, selvfølgelig er jeg også meget nervøs, hvad er der sket med familien og landet på 20 år, bliver jeg mon skuffet ???

Jeg ved godt at jeg aldrig kommer til at bo fast i Iran igen, jeg kan jo ikke rykke mine børn op med rode for min egen skyld.

Men det har jeg også accepteret og når det nu ikke kan blive anderledes, er jeg utrolig glad for, at det er Danmark, der er mit nye land.

Det kunne aldrig have lykkedes mig at falde så godt til her, hvis jeg ikke havde mødt min kone og hele hendes familie og jeg skylder dem alle en stor tak for at have taget imod mig uden fordomme.

Ebrahim Khalili Kia, født i Iran 1957, kom til Danmark 1984. Arbejder som tolk.

Sønderjysk, rigsdansk, sydslesvigsk - det er dansk i Sydslesvig

Af Karen Margrethe Pedersen

Dansk er mange ting, også i Sydslesvig. Læs her hvorfor de dansksindede næsten er holdt op med at tale sønderjysk, og hvorfor de taler sydslesvigsk i dag. Desuden bruger de rigsdansk, tysk og plattysk i det danske mindretal. Det er en sproglig mangfoldighed som er et forbillede for fremtidens flersprogede Europa.

Sønderjysk bliver i dag talt både i Sønderjylland og i Sydslesvig. Syd for grænsen er det dog kun i et begrænset område tæt ved Danmark. Dialekten er fælles for flertal og mindretal, både de danske og tyske. Den har altid været neutral i national henseende. Spørgsmålet er om den bliver ved med at være det. De yderst få børn som vokser op med sønderjysk som førstesprog i Sydslesvig, ser ud til at høre til dansksindede familier. De der arbejder for at bevare dialekten ved at lave amatørteater på sønderjysk og skrive litteratur på sønderjysk, har også tilknytning til det danske mindretal. Sønderjysk kan derfor i fremtiden blive en markør for et dansk tilhørsforhold i Sydslesvig.

En parallel udvikling tegner sig i Sønderjylland. Her giver det tyske mindretal i højere grad end flertallet en traditionel form for sønderjysk videre til børnene. Det kan være de bevarer sønderjysk som dialekt, mens flertalsbefolkningen får sønderjysk som regionalsprog. Det har kun få dialektale spor. Men fælles for de fleste som taler sønderjysk i dag, er at de også kan rigsdansk eller tysk, måske begge dele. De er tosprogede.

Hvis den sønderjyske dialekt ikke har samme status eller prestige som dansk og tysk, kan den forsvinde. De tosprogede har valget. Det havde de også i det nuværende Sydslesvig for et til to hundrede år siden. Der var sønderjysk oprindeligt folkets sprog. Men plattysk fik en højere

Karen
Margrethe Pedersen

status fordi de toneangivende talte det. Dertil hørte de rige købmænd fra Holsten og Hansestæderne som slog sig ned i købstæderne, og den holstenske adel som oprettede godser på Svans og Angel. De var sproglige normsættere. Borgerne og senere bønderne tilegnede sig deres plattyske sprog. Det blev jo talt af dem som de gerne ville ligne, og hvis ideer bragte fremskridt. Befolkningen blev tosprogede. Det gjaldt både dem som var orienteret mod Holsten, og dem som følte et fællesskab med kongeriget Danmark.

Da plattysk i tidens løb fik en dominerende status, valgte de tosprogede sønderjysk fra og gav børnene plattysk som førstesprog. Det tyske kirke- og skolesprog var med til at underbygge dette sprogskitte. Og på et sent tidspunkt spillede den nationale agitation også en rolle. Men det alt afgørende for et sprogskitte er holdningen til sprogene og deres status. Det gjorde sig også gældende da samme befolkning senere skiftede fra plattysk til højtysk. På det tidspunkt havde højtysk fået den højeste status. Det vi i dag slet og ret kalder tysk.

De tysktalende danske i Sydslesvig

Efter disse to sprogskitte som nåede næsten op til

den nuværende grænse, talte kun et fåtal sønderjysk og tysk, måske både højtysk og plattysk. De øvrige tosprogede havde højtysk og plattysk, de etsprogede for det meste højtysk. Dette gjaldt også blandt de dansksindede. Det var stadig tilfældet da de organiserede sig som et dansk mindretal i 1920. Nationalt sindelag stemte ikke overens med førstesprog og hjemmesprog. Det gav debat fordi omverdenen satte lighedstegn mellem førstesprog og nationalsprog og national identitet. Denne nationale forestilling har stået stærkt i debatten om sproglige idealer og danskhed lige siden.

Det danske mindretal forbinder sit nationale ståsted med dansk sprog og kultur, men færdigheder i dansk er ingen forudsætning for at tilhøre mindretallet. Heller ikke over for de tyske myndigheder. De som føler sig danske, skal myndighederne anerkende som danske. Sådan siger Bonn-erklæringen fra 1955. Den fastlægger mindretallets rettigheder. Det danske sindelag er således afgørende.

Sindelagsprincippet er også grundlaget for at Danmark vil være mindretallets tilhørsland. Den danske stat stiller ingen betingelser om færdigheder i dansk og dansk sprogbrug hos de enkelte medlemmer. Derfor kan nogle i mindretallet godt mene at man skal kunne dansk for at være dansk. Det er der også nogle i Danmark som mener. Der er ligeledes nogle som er af den opfattelse at man skal tale dansk derhjemme for at være dansk. Hvis det skulle være et kriterium i Sydslesvig, var der ikke mange danske og måske slet ikke et mindretal.

Dansk som andetsprog i mindretallet

Mens flertallet i Danmark i dag har dansk som førstesprog, er det ikke tilfældet i mindretallet i Sydslesvig. Det er karakteriseret ved at medlemmerne i stor udstrækning tilegner sig dansk som andetsprog i mindretallets børnehaver og skoler. Og en del voksne som ikke har haft dansk skolegang, lærer det inden for voksenundervisningen. Det er således ikke de dansksindedes førstesprog, men deres andetsprog som er med til at skabe tilhørsforholdet til mindretallet og til Danmark.

Denne sproglige situation har jeg belyst

Dansk Sprog i Sydslesvig. Institut for Grænseregionsforskning, Aabenraa, 2000.

nærmere i min bog om Dansk sprog i Sydslesvig som udkom på Institut for Grænseregionsforskning forlag i år 2000. Den kommer rundt i hele mindretallet, både i familien, skolen, foreningerne og Flensborg Avis. Og den viser i hvilke situationer dansk bliver anvendt inden for mindretallet. En karakteristik af det særlige sydslesvigske sprog indgår også. Alt dette er sammen med holdningerne til sprogbrugen med til at bestemme det danske sprogs status, dvs. sprogets prestige.

Vi ser at dansk først og fremmest bliver brugt i hjem hvor der er en tilflytter fra Danmark. Kommer begge forældre fra Sydslesvig og har dansk som andetsprog, er dansk sjældent hjemmesproget. Det hører også til sjældenhederne at begge forældre har gået i mindretallets skoler. Rundt regnet halvdelen af skoleeleverne i 6. klasse på 11 danske skoler

spredt over hele Sydslesvig har ikke nogen forældre som har gået i dansk skole. Derfor kan forældrene godt have lært dansk andetsteds.

Af disse skoleelever har en femtedel tilegnet sig dansk hjemme, nogle få mens de boede i Danmark. Dansk har således en lav status som hjemmesprog. De fire femtedele har lært dansk som andetsprog i mindretallets børnehaver og skole. Her er de blevet vant til at bruge dansk med de voksne som har deres erhverv inden for mindretallet. Det er først og fremmest pædagoger og lærere som er professionelt dansktalende. Blandt børnene i børnehaven og skolen spiller dansk derimod så at sige ingen rolle. De taler sjældent dansk sammen.

Det sprogmønster forbliver stort set det samme livet igennem. Dansk har den højeste status i samtaler med de mennesker som repræsenterer det officielle mindretal. Det er de ansatte inden for mindretallet fx pædagoger, lærere, præster, bibliotekarer, sygeplejersker, journalister og andre med job inden for administration og service. Det er også ledere med topposter i det frivillige ungdoms- og idrætsarbejde eller i det kulturelle og politiske foreningsliv. De er alle dansktalende og bruger dansk i mindretallets institutioner og foreninger, men ikke nødvendigvis derhjemme.

Sydslesvigsk

Når medlemmerne af mindretallet vælger at tale dansk eller skrive på dansk, er sproget ofte præget af deres tætte kontakt med tysk. Ordenes rækkefølge i sætningen kan være anderledes end den er på rigsdansk. Især får ordet *ikke* overraskende placeringer.

Desuden er ordforrådet præget af sydslesvigismer. Det er direkte oversættelser fra tysk til dansk hvor man bruger et andet ord i Danmark. Det er ord som *husmester*, der er oversat fra det tyske Hausmeister. I rigsdansk bruger man ordene *pedel* eller *vicevært*. Der er også danske sydslesvigord. Det er ord for begreber som ikke eksisterer i Danmark. De forekommer derfor ikke i de danske ordbøger. Et eksempel er en socialstation fra det tyske Sozialstation. Det er en institution hvor der kan søges råd og hjælp hos socialrådgivere, sygeplejersker og læger.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig har således flere socialstationer, men når der annonceres for den største i Flensburg, er ordet "socialstation" i anførselstegn. Sundhedstjenesten er bevidst om at det er et sydslesvigord.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig e.v.
 Waldstraße 45 · 24939 Flensburg
 Tel. 04 61 / 5 20 71 · Fax 04 61 / 5 73 26

Sundhedstjenesten vil gerne genbesætte følgende stilling snarest:
1 hjemmesygeplejerske
 på een For. Arbejdsopgaverne er både hjemme- og skolesygepleje.
 Ansøgeren skal være dansktalende. Lønforhold Lh. til Dansk Sygeplejeråd.
 Ansøgningen stiles til Sundhedstjenesten til led. Sygeplejerske J. Arndt

Sydslesvigernes »socialstation« for hele landsdelen

Annonce i Flensburg Avis 24.3.1999.

Inden for udtalen viser forskellen fra rigsdansk sig især i udtalen af vokalerne. Den bunders sandsynligvis i at tysk har færre vokaludtaler end dansk. Bruges de tyske for alle de danske, lyder det anderledes end på rigsdansk. Tonegangen i sætningerne kan også være påvirket af tysk.

Dansk med sådanne karakteristiske træk bliver kaldt sydslesvigsk. Det er først og fremmest dem som har lært dansk i Sydslesvig som bruger dette sprog. Men de som har tilegnet sig dansk i Danmark og er flyttet til Sydslesvig som voksne, kan også godt have nogle af de sydslesvigske træk. I mindretallets skole er rigsdansk som sagt målet, men eleverne når det sjældent. Da der er flere ting som tyder på, at sydslesvigsk er ved at få høj status uden for skolen, spiller det nok heller ingen rolle inden for mindretallet. Både nuværende og forhenværende formænd for store mindretalsforeninger har således udtalt deres accept af sporene på sprogkontakt. De anser tillige sydslesvigsk for at være det danske sprog som giver en sydslesvigsk identitet.

Det danske foreningsliv

Det danske mindretals foreninger stiller dog ingen krav om at man skal kunne sydslesvigsk for at blive medlem. Der bliver heller ikke rejst krav om at man skal beherske andre former for dansk. Nogle enkelte idrætsforeninger giver imidlertid udtryk for at de kun ønsker dansktalende medlemmer eller et begrænset antal tysktalende. Da det ikke står i foreningernes

love, er det formodentlig en uskreven lov. Men den udtrykker et sprogsyn. Og den siger at kun dansk har høj status.

„Æ amatører“ foto Johann Mikkelsen

Den eneste forening som åbent stiller krav om medlemmernes beherskelse af dansk, er Dansk Skoleforening for Sydslesvig. Her behøver forældre og børn ikke at kunne tale dansk ved indmeldelsen, men en af barnets forældre skal skrive under på at ville “bestræbe sig på at lære at forstå og at tale dansk“. Skoleforeningen præciserer derved at det er forældrenes opgave at tilegne sig dansk. De skal være tosprogede med tysk og dansk for at kunne kommunikere med de dansksprogede børnehaver og skoler. Hvornår og på hvilket niveau er op til dem selv. Det er heller ikke præciseret om det skal være rigsdansk eller sydslesvigsk. Deres børn derimod, skal ifølge Skoleforeningens læseplaner have rigsdansk som mål.

Forældrene får kun indflydelse i beslutningsprocesser på højt plan i Skoleforeningen hvis de er dansktalende. Men det er ligegyldigt hvilken form for dansk de taler. I samarbejdsrådene i børnehaverne og skolerne som forældrene indgår i, kan tysktalende derimod undertiden klare sig. Sådan er det også i de andre foreninger. Og som organisation er mindretallet faktisk bygget op af foreninger. Fx er biblioteks-væsenet, sundhedsvæsenet og kirken foreninger. Og det ligger i betegnelserne på den største kulturelle organisation Sydslesvigsk Forening (SSF) og på Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU) der tager sig af fritidsaktiviteter for børn og unge. Mindretallets parti SSW er også en forening. Bag den tyske forkortelse

gemmer sig det danske navn Sydslesvigsk Vælgerforening.

Medlemmerne kommer kun til tops i disse foreningers styrelser hvis de kan tale dansk. De dansktalende spiller den afgørende rolle og bestemmer det meste. I bestyrelsesarbejdet på lokalt plan er dansk dog ikke en betingelse alle steder. Som en formand for en idrætsforening siger:

“Jeg kan jo begynde med bestyrelsen og sige ja okay der er halvdelen der ikke kan tale dansk. det er bare sådan. hvis vi ikke kan finde de folk der er villige til at overtage et arbejde af de dansktalende så må vi være glade for at de andre kommer med ind og tager et stykke arbejde.”

Sprogbrugen i foreningslivet er mangfoldig. Inden for ungdoms- og idrætsarbejdet under Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU) har børn og unge i fritidshjem- og klub og aktivitetsudøvere i alle aldre et fælles træk. De taler sjældent dansk indbyrdes uanset om de har gået i dansk skole. Men de der behersker dansk, taler det med pædagoger og med ledere som instruerer på dansk. I den situation har dansk en høj status. Ellers har dansk en lav status. Det er der hvor både tysk-dansk tosprogede og tysktalende ledere taler tysk. Dog spores en tendens til at dansk i større udstrækning bliver talt og har en lidt højere status i individuelle idrætsgrene end i holdsport. Men begge steder findes etsprogede tysktalende deltagere og trænere.

I Sydslesvigsk Forening (SSF) og de foreninger som er tilsluttet den, er det karakteristisk for arrangementerne at rammen er dansksproget. Der bliver anvendt dansk til indledning og afslutning, og man synger på dansk. Men de behandlede emner kan forelægges på dansk eller tysk. Og deltagerne kan også tale dansk eller tysk med hinanden.

Det kirkelige liv er præget af en lignende sprogbrug. Blandt dem der har deres virke inden for den danske kirke, er det udbredt at betragte tysk som hjælpesprog. Denne funktion har det når dele af gudstjenesten bliver oversat til tysk, eller når dele af de kirkelige handlinger foregår på tysk. Det kan fx være barnedåb eller konfirmation hvor der er etsproget tysktalende familie

til stede. I begge tilfælde får alle mulighed for at forstå og modtage kirkens budskab. Dansk er dog hovedsproget og har den højeste status, også i de styrende organer.

Inden for mindretallets social- og sundhedsvæsen har dansk og tysk derimod en ligeværdig status når det gælder kontakten med klienterne. De får tosprogede breve, og det sprog de ønsker på tomandshånd, bliver valgt. Det kan være dansk, men er oftest tysk. Dansk bruges derimod blandt de ansatte i Sundhedstjenesten. I denne interne kommunikation har dansk en høj status.

Skilt ved Medborgerhuset i Egermørførde.
Foto: Karen Margrethe Pedersen.

Det politiske liv i Sydslesvigs Vælgerforening, som på tysk forkortes SSW, er præget af brug af både dansk og tysk. Valget af sprog afhænger af hvem partiet og dets politikere henvender sig til. Og det politiske arbejde i det tyske samfund foregår jo på tysk. Men foreningens medlemmer er ikke alle dansktalende, så på lokalniveau kan tosprogetheden vige til fordel for tysk etsprogethed.

Et anerkendt mindretal i det tyske samfund

Det er ingen forudsætning for den danske stats økonomiske støtte til det kulturelle arbejde i mindretallet at der kun bliver talt dansk i foreningerne. Det er heller ingen forudsætning for at blive anerkendt som mindretal af den tyske regering. Mindretallet er i stor udstrækning tosproget med tysk og dansk, men vælger ikke altid at bruge dansk. Men det har ret til at bruge det danske sprog. Det garanterer Bonnereklæringen fra 1955, hvor mindretallets

rettigheder er nedfældet. Her er et tilhørsforhold til mindretallet kun forbundet med sindelaget i forhold til de tyske myndigheder. De som siger at de føler sig danske, skal myndighederne anerkende som danske.

Mindretallets frie valg af sprog er sikret, men der står at den gældende lovgivning i landet fastlægger sprogbrugen ved domstolene og over for forvaltningsmyndighederne. Da lovene i dag fastslår at tysk er domstolenes og forvaltningens sprog, kan mindretallet ikke forvente at blive betjent på dansk.

Europarådets sprogpagt

Den tyske regering satte Europarådets sprogpagt for regionalsprog eller mindretalssprog i kraft i 1999, men sprogpagten medfører imidlertid ikke nogen forandringer i forhold til sproget over for myndighederne. Det står mindretallet frit for at bruge dansk, men dets medlemmer kan ikke stille juridiske krav om at offentlige myndigheder og andre skal kunne betjene dem på dansk. De er kun forpligtet til at tilgodese mindretalssproget så vidt muligt. Tysk og dansk er med andre ord ikke blevet ligestillede sprog.

Tyske og danske statsborgere som tilhører mindretallet, står heller ikke lige i forhold til sprogpagten. Den er i princippet kun møntet på statsborgerne i et land. I Sydslesvig vil det sige dem som har tysk statsborgerskab.

Dansk som mindretalssprog har således sine begrænsninger i forhold til de tyske samfundsinstitutioner, men ikke inden for mindretallet. I hjemmet og i foreningerne kan medlemmerne frit vælge at bruge dansk. Det står dem også frit for at bruge dansk i tale og skrift i offentligheden. Og de har mulighed for at tilegne sig dansk i mindretallets institutioner både som børn og voksne.

Den sydslesvigske sprogmodel

Muligheden for dansk er der, men mindretallets medlemmer lever under andre forhold end danskere i Danmark. Som aktive samfundsborgere har de fleste brug for at tale tysk hver dag. Myndighederne taler tysk, naboerne og kollegerne på arbejdspladsen er som regel tysktalende lige bortset for dem i mindretallets

institutioner. Venner og familie kan måske også kun tysk, for de behøver ikke at tilhøre mindretallet. Ja, måske træffer man ikke nogen i hverdagen som kan tale dansk. Men derhjemme så da. Da de fleste har tysk som hjemmesprog, er chancerne heller ikke store der.

Denne sproglige situation har indflydelse på valget af sprog i mindretallets foreninger, og sproget har været debatteret lige siden de blev grundlagt. En national pegfinger med et bør - vi bør tale dansk, har været dominerende. Meget tyder imidlertid på at det tosprogede mindretal er ved at satse på at dansk, både rigsdansk og sydslesvigsk, og tysk kan have

hver deres områder med høj status i mindretalsregi. Mindretallet er dermed ved at udvikle en sydslesvigsk sprogmodel for en funktionel tosprogethed. Den kan være forbillede ikke blot for Danmark, men for det flersprogede Europa som er ved at udvikle sig.

Karen Margrethe Pedersen er født i Århus i 1949 og har boet i Sønderjylland siden 1976. Hun er dr. phil. og lektor på Institut for Grænseregionsforskning i Aabenraa. Til hendes seneste udgivelser på instituttets forlag hører Dansk sprog i Sydslesvig fra 2000. På internettet har hun offentliggjort Sprog og sprogkontakt i den dansk-tyske grænseregion - en bibliografi i 2003. Den kan hentes via instituttets hjemmeside: www.ifg.dk og omfatter publikationer fra 1920-2003.

Fra Limfjorden til Kongeåen

Af Signe Førby

I 1937 kom jeg første gang til Sønderjylland. Det var som ung pige i huset. Lysten til at opleve nye ting og steder var stor og at rejse 250 km mod syd måtte da give en forandring. Og det gjorde det.

Sproget var ikke værst, men der var flere udtryk, som lød helt udenlandsk. Flere gange undervejs til en opgave måtte jeg spekulere over, hvad det dog kunne betyde og håbede, min uvidenhed ikke var alt for tydelig.

Egnens gårde havde lange stuehuse og næsten alle havde centralvarme. De måtte helt sikkert være rige, mente jeg. Mange havde flotte mahognimøbler, der var købt i Flensborg. For en nordjyde er Flensborg meget langt borte. Det var også imponerende at se dækketøjsskabets indhold af komplette kaffe- og spisestel, nyligt indkøbt gennem Brugsen, som netop den gang kunne skaffe det ønskede efter enhvers specielle smag. Med en Tommerup-dug på bordet, hvor man selv havde lagt hørren til, ja så kunne man roligt byde til gilde. De årlige nabogilder blev for det meste afviklet i vintertiden, hvor folk havde bedst tid. Ind imellem skete det, at den samme personkreds mødtes flere gange i ugens løb blot med den forskel, at stedet var forskelligt.

Husmoderen instruerede, at pigen hele tiden skulle cirkulere rundt om bordet med kaffekanden, ingen måtte sidde med en tom kop, og var der kun lidt tilbage i koppen, skulle man sige: „Værsgod at drikke af.“ Derefter kunne man skænke en ny forsyning. Og der var behov for mange kopper kaffe til det overdådige kagebord. Husmødrene var rene mestre i bagekunsten, og i dag forekommer det utroligt, at nogen kunne spise så mange slags kager et par timer efter aftensmaden, men hvis nogen forsøgte at „snyde“ sig uden om en enkelt slags, var værtinden straks opmærksom: „Du skal smage det hele!“ Større gilder som runde fødselsdage,

Signe Førby

bryllupper og andre familiebegivenheder blev fejret tit i hjemmet.

Den store stue kunne rumme mange, når alt var ryddet ud, og ellers tog man det næste rum med. Man klarede sig. Først sikrede man sig en kogekone, og nabopigerne blev bedt om at varte op. Så lånte man ting og sager i nabolaget. Alle hjalp hinanden. Den gode skik med at medbringe sit eget bestik i en fin broderet pose, når man var bedt til gilde og efter brug tage det med hjem igen, var en stor lettelse - især for opvaskerne.

I flere år fandtes her på egnen en næsten professionel skaffer, som kunne lejes. Han var velanskreven og havde overblik over enhver detalje. Han sørgede for stort og småt og var nærmest garant for et godt og vellykket gilde. Til hverdag kørte han udlejningsbil, men uanset om gildedet var flere kilometer væk fra hans bopæl, så kom han spadserende dertil. Derved undgik han at være en slags „stik-i-rend-dreng“ og køre hid og did i bilen i stedet for at være skaffer. Private biler var der jo ikke mange af dengang.

Fritiden

I fritiden var det nemt at få kontakt med egnens unge. Gymnastik og folkedans var for alle, og pludselig kendte man en hel del, og vi piger

blev tilskyndet til at gå på kogeskole i Hygum en gang om ugen, hvor vi lærte en fornuftig og overkommelig madlavning, og endda om næringsindhold samt prisen. Det må have været meget moderne. Vi var 20 deltagere i det lille lokale, og det var en god læretid.

En speciel oplevelse kom dumpende, idet Røddingegnen blev indbudt til at sende et gymnastikhold af piger til opvisning på det årlige Bellahøjstævne i sommeren 1938. Mange meldte til, og næsten alle kom med. Anne Marie Børup ledede, Marie Mikkelsen spillede til. Vi var 90 deltagere, og vi øvede energisk. Mange kom langsvejs fra, og næsten alle kom cyklende. Fra Obbekær startede to piger, vi fra Harreby sluttede os til, og sådan gik det, indtil vi nåede Rødding, hvor vi ankom fra alle sider. Det var meget festligt, og snakken gik livligt både hen og hjem. Turen til København blev godt forberedt. Hver især syede sin egen dragt. Den bestod af en hvid bluse og ternet bomulds-spencer med snøreliv. Flertallet af os havde aldrig sat vore ben i hovedstaden før, så det var en stor, stor oplevelse. Opvisningen gik efter sigende godt, selvom vi i sidste øjeblik skulle ændre opstilling til 9 gymnaster på tværs. Friluftsscenenes facon lignede bestemt ikke en gymnastiksal, men fru Børup tog det i stiv arm, og vi kunne slutte værdigt med: „Jeg ser de bøgelyse øer“.

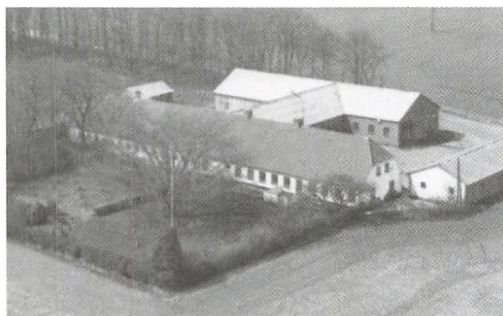
Forsamlingshuset har gennem årene lagt rum til utallige sammenkomster, store som små, sorg og glæde. En af de første jeg oplevede var Våbenstilstandsdagen den 11/11, hvor sønderjyske krigsdeltagere indbød til fest med faneindmarch, taler og sange- og ikke mindst gule ærter til alle.

Barndomshjem

Det var forengens medlemmer og bestyrelse, som ordnede alt. Køkkenholdet havde viskestykker om livet og passede gruekedlen med ærter den udslagne dag. Det havde de prøvet før, og de leverede velsmagende mad til alle. En anden mindedag var den 10/2, hvor Afstemningsdagen blev fejret hvert år. Det bliver den stadig. Sammenkomsten består af lokale indlæg af ældre, som kan huske Afstemningen i 1920, talere, musik, sang og kaffebord.

Dagens store betydning for alle sønderjyder er soleklar, men Genforeningen var en gave til hele Danmark. Et andet afstemningsresultat er slet

Harrebyvej 8

ikke til at forestille sig, men intet var sikkert før 1920.

Efter 1 år vendte jeg tilbage til Nordjylland for at være pige i mit barndomshjem, men i 1939 kom jeg igen. Denne gang på Rødding Højskole, hvor Lunds var forstanderpar, fru Børup lærer for delingsførerne og lærere var Fogh-Petersens, Rosendahl, Richard Andersen og Else Kock. Det var en dejlig tid, men man kan godt misunde karlene, der var på skole i 5 måneder, hvor vi måtte nøjes med 3 måneder. Heldigvis var dagene jo lange på denne årstid, så vi udnyttede det fuldt ud. Siden har jeg været på gymnastikkursus i Rødding og besøgt egnen flere gange.

At jeg og senere min familie blev bosat her på stedet, er ikke ren tilfældighed. Min mor havde i 1912 været på Ollerup Folkehøjskole og der truffet 8-9 piger fra netop denne egn. Efter skoleopholdet blev hun overtalt til at rejse til Harreby og blive ung pige i huset på Bakkely, nu Harrebyvej 8. Ingen kunne ane, at jeg 25 år senere landede i samme plads og endnu mindre

at min afdøde mand og jeg 10 år senere købte gården. De gamle Olleruppiger vedligeholdte kontakten gennem årene med besøg og breve, så egnen var ikke længere et „fremmed sted“.

Husmor på egen gård

Efter ophold på Klejsgård Husholdningsskole og en enkelt huslig plads blev jeg gift i 1942, hvor min mand og jeg havde købt en mindre gård på vores hjemegn.

I årene deromkring var der mange tyske soldater langs hele Jammerbugten, de var alle vegne, hvor alle havde deres daglige ærinder. Vi lod, som om de ikke eksisterede, men det var klogest ikke at være alt for åbenmundet. Deres ærinde var ikke at passe på nordjyderne, men at bygge en masse bunkers fra grænsen i syd til Skagen i nord.

Arbejdskraften kneb det med, men så blev københavnske arbejdere tvundet eller overtalt til at rejse til Nordjylland, og der kom 300 personer på én gang. Så blev der støbt bunkers. Indkvarteringen foregik ved, at sognefogeden gik fra dør til dør med tilsigelser om at huse 1-2 eller 3 personer. Kravet lød på seng, morgenmad, madpakke og varm aftensmad efter arbejdstid. Arbejderne blev afhentet og hjembragt af en bus og den beskedne fritid blev mest anvendt til en kroaften, så det var gyldne tider for krofolket.

Mange af egnens beboere deltog i byggeriet med hestekøretøj og vogne med sand og grus, og de tjente sig derved en god skilling. Betalingen var god, og mange opfattede tyskerne som gavmilde, men mon det ikke var Danmark, der fik regningen til sidst? Men heldigvis vendte hverdagene tilbage efter 1945, og mange af soldaterne måtte vandre hjem til Tyskland, hvis de ikke fandt en tom bus, der kunne køre. Min mand og jeg havde nu to børn, og vores hverdag bestod af at forbedre bygninger og marker og forny, hvor det var tiltrængt. Efterhånden følte det, som om vi fik mindre og mindre travlt, og langsomt modnedes tanken om en større ejendom.

Teltpælene rykkes op

Mange overvejelser og lange diskussioner gik

forud for beslutningen om at rykke teltpælene op. Vi havde et dejligt nabolag og turde næsten ikke røbe, hvad vi havde i sinde. Men enden på spekulationerne blev, at vi ville til Røddingegnen og vi købte Harrebyvej 8. Den 11. september 1947 kørte vi med børn og habengut ind i Sønderjylland for at skabe os en tilværelse, hvor ikke alt var helt fremmed. Her var nok at tage fat på, som der altid er, når ældre overlader styret til unge. Vi befandt os godt og deltog i egnens liv. I 1950 blev vores yngste født og den ældste begyndte i skolen.

Så udvider bekendtskabskredsen sig meget, og Kamtrup Skole var både god og tryk. Lærerne deltog meget aktivt i hele egnens liv. Her i skolen mødte næsten alle eleveres forældre op, når skolen indbød os. For eksempel begyndte en aftenhøjskole, hvor 80 deltagere mødte op hver gang. Det er meget imponerende i så begrænset et område, og det var ingen døgnflue, da møderne fortsatte uafbrudt i 10 år. Indlederne var kompetente folk som Hans Lund, Rødding, Arnfred fra Askov, skoleinspektør Kjær Hansen, Ribe og andre.

En rigtig sønderjyde

På et tidspunkt blev jeg valgt til formand for

Familie med 2 børn

Hygum Husholdningsforening, og det var en stor forening som var i absolut god gænge, så der var meget at leve op til. En tidligere formand ønskede mig til lykke med jobbet og tilføjede, at man jo havde tænkt sig en rigtig sønderjyde som formand. „Men du er sandelig god nok, det er slet ikke sådan ment“, sagde hun! Vores hverdage var travle og fornøjelige, men mod på tilværelsen blev der behov for, da besætningen fik en smitsom sygdom, som dog heldigvis blev overvundet lidt efter lidt. En tid efter kom mund- og klovsygen gennem byen, og vi var flere, som stiftede bekendtskab med det. 13 af vore dyr døde og blev begravet oppe i marken, da de ikke måtte transporteres. Ingen måtte forlade ejendommen, og brugsmænd skulle aflevere vore varer i indkørslen i 14 dage.

Gæster

Vore karle, børn og vi spillede alle mulige slags spil om aftenen i mangelen på adspredelse. Jeg husker tydeligt, at min mand og jeg forsikrede hinanden om, at ulykken fik ende. Det var heldigvis ikke børnene, der fejlede noget, og også vi var sygdomsfrie - og vi var unge.

Vore store familier i Nordjylland syntes, at vi var flyttet alt for langt bort, men efterhånden fandt de på at følge Hovedvej 11 fra Frøstrup til Ribe, så vi fik efterhånden mange gæster, der fik set den sydlige ende af Jylland. Flere fik bil og dermed bedre mulighed for en udflugt rundt i landet. Alle ville se diget og sluserne ved vadehavet. Fra vores hjemegn kendte vi til Limfjordens mange oversvømmelser, hvor det altid gik ud over lavtliggende marker og enge og så komme her til landsdelen og forestille sig, at man kan stoppe havet fra at gå ind i landet! „Det må vi ind at se!“ sagde mange.

Vores tidligere nære nabo fra Højstruptiden besøgte os sammen med mine forældre. En aften kørte vi til Kelstrup Strand, hvor gamle P. Back længe stod i strandkanten og beundrede udsigten. Hans syn var svækket, men pludselig udrød han: „Jeg har aldrig været længere sydpå end Viborg, nu har jeg set det allerskønneste i mit liv. Nu kan vi godt rejse hjem!“ Han var da 90 år.

Livet forandres

Vi fik 9 år sammen i Harreby som en hel familie og deltog i egnens liv på enhver måde og følte os ikke spor fremmede mere. Men den 30. oktober 1956 blev vor elskede mand og far dræbt ved en bilulykke på vej til mejeri-generalforsamling.

Han var bare 40 år.

Det kan ikke beskrives!

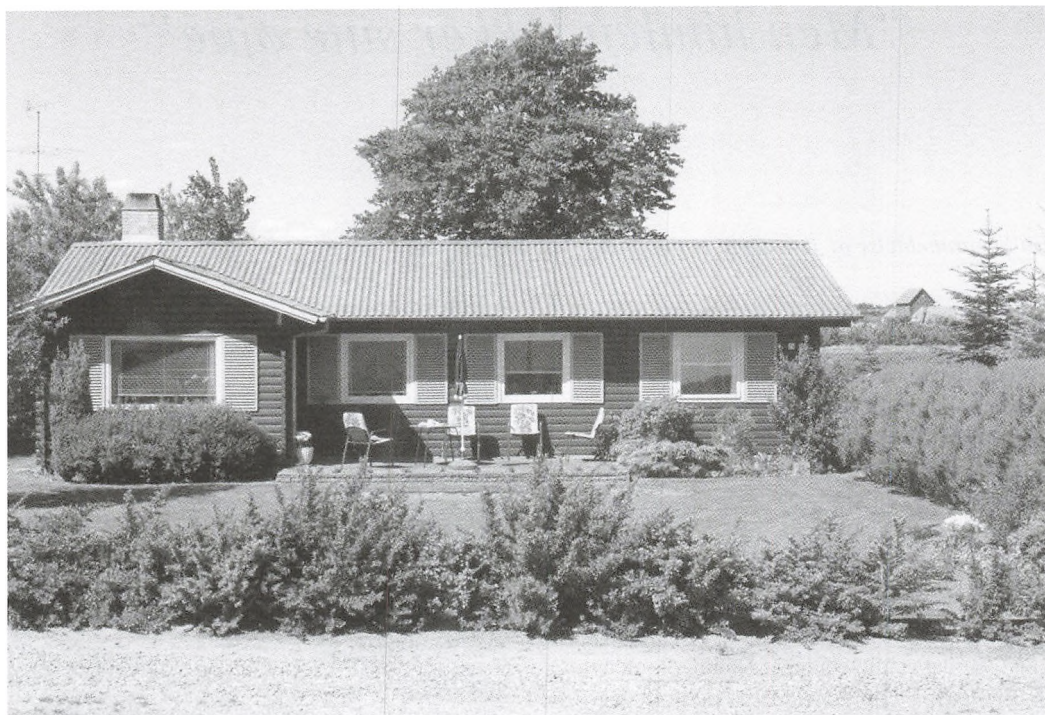
De nærmeste dage ved jeg ikke ret meget om, men børnene på 6, 11 og 13 år havde et stort ønske: at vi skulle blive i vort hjem. Her var alt, hvad de kendte og holdt af. Vi forsøgte at få en rimelig hverdag med hinanden, men hvor var det svært. Hele egnen viste os den største sympati, og med skiftende hjælp i stald og mark samt konsulentrådgivning fortsatte vi bedriften efter bedste evne. Da drengene blev større, kom de på ungdomsskole. Siden blev de soldater. I den tid kunne de afløse fodermesteren lørdag/søndag. Lommepenge var velkomne på det tidspunkt, men ordningen duede ikke, da de senere fik plads på en gård.

Derfor indskrænkede vi dyreholdet, og markarbejdet var nemmere at få en maskinstation til at klare. Jeg blev på gården i 16 år efter min mands død, og i 1972 ville min yngste søn og hans kone gerne fortsætte, hvor jeg slap.

Aftenskolehold

De sidste år på gården havde jeg fået mange aftenskolehold i gang. Det startede oprindeligt, mens jeg var i sognerådet, og som tiden tillod, blev hele ugen optaget af kursus. Næsten alle emner drejede sig om samfundsforhold og var uhyre spændende. Lutter interesserede kvinder og mænd, der kom ganske frivilligt. Og de vidste meget. Avisen var læst. Radioen var aflyttet, så jeg måtte skynde mig at købe en bilradio, så jeg undervejs til et hold kunne høre det sidste nye. Det havde holdet allerede hørt!

Vi kiggede både kommunens, amtets og statens finanser efter i sømmene og nåede endda et godt stykke ind i retsvæsenets mysterium. Alle steder var man imødekomme med at vise frem og fortælle om sine arbejdsområder. Holdene var spredt over et større område fra Agerskov i syd til Varde i nord, så det var lidt af

Ønskehus Harrebyvej 21

et rakkerliv i al slags vejr og altid om vinteren, men trods sne og glat føre landede jeg kun en eneste gang i grøften. Det er da billigt sluppet. I alt nåede jeg at få 190 hold igennem i de ca. 25 år, hvor jeg oplevede at møde en masse dejlige mennesker.

Som hovedbestyrelsesmedlem i husholdningsforeningen blev jeg repræsentant i Nordens Landbokvinder, og flere gange blev der afholdt møder i både Finland og Norge, hvor kvindernes vilkår var meget anderledes end vores. Det var en stor oplevelse at være med. En sidegevinst var at se deres boliger, og efterhånden gik jeg og fantaserede jeg om at få et bjælkehus som deres. Drømmen blev til virkelighed, idet min nye svigersøn kendte til flere nyopførte bjælkehuse

nær Tønder. Efter at have beset dem var sagen klar, og den 21. marts 1973 kunne jeg flytte ind i min pensionistbolig, ganske vist uden pension, men på et hjørne af vores mark, som jeg kort forinden havde solgt til min søn. Det har været en daglig glæde at opleve børnebørn vokse op og siden er nye naboer kommet til med to småpiger, som også føles som mine.

Når vinterens aftenkoler sluttede, blev der god tid til at være sammen med familien og venner fra nær og fjern. Ingen kan have et bedre nabolag end jeg, så jeg har kun et ønske, og det er at blive i Sønderjylland på denne plet min tid ud. Efter 56 år har jeg hjemme her!

Signe Førby f. 26/2 1920 i Tønnerby, Thisted Amt.

“Men himlen lukker sine øjne”

Af Gerd Rindel

En boganmeldelse af Jens Emil Holm

Det er sjældent at læse en moderne bog om forholdene i Sønderjylland.

Gerd Rindel formår virkelig at rive læseren med, når hun med et nuanceret og til tider gammeldags sprog beskriver personerne og miljøet i bogen.

Vi er tilbage i 1914, og 1. verdenskrig er netop brudt ud. Vi befinder os i en lille landsbyflække i det Sønderjylland der dengang hed Nordslesvig. Nordslesvig havde på det tidspunkt ikke været tysk i mere end 48 år. Før krigen i 1864 var det stadig en del af Danmark, men nu lå det altså på den tyske side på trods af, at beboerne i den lille landsbyflække stadig følte sig danske.

Familien, vi følger, er familien Ravn, som har en lille købmandsforretning med de fornødne sager til landsbyens beboere. Familien består af Anders og Meta Ravn og deres fem børn. Jens Peter som er den ældste, Thea som er den næst-ældste, Marius og Linus som er nogle særdeles livlige tvillinger og til sidst lille Kerstine, som altid går og spekulerer på en hel masse.

En yderst velfungerende og glad familie indtil - krigen. Krigen der senere skulle vise sig næsten at fjerne al ungdom fra den lille landsby tæt ved vadehavet, sådan som den gjorde i mange andre sønderjyske byer.

Det første tegn på, at krigen er gået i gang er, at Theas kæreste Ejnar bliver indkaldt til fronten. Thea bliver selvfølgelig ked af det, selvom hun inderst inde ikke føler så meget for den store og uromantiske Ejnar. Inden Ejnar tager af sted, får Thea ham til at love, at han ikke vil kigge efter de franske piger nede ved fronten. Det lover han højt og helligt, og derefter føler Thea, at hun med tryghed kan sende ham ned i krigen. Det skal senere vise sig, at det løfte var helt unødvendigt.

Imens går familiens ældste søn Jens Peter og fantaserer om krigen. Han håber på, at han snart bliver indkaldt, for han er helt sikker på at det lige er noget for ham. Da han endelig bliver indkaldt, er han dog knap så kæphøj. Han skal jo samtidig sige farvel til sin familie.

Nu begynder kommunikationen mellem fronten og landsbyflækken for alvor. Det bliver skrevet breve både til Jens Peter og Ejnar. Lille Kerstine, som faktisk ikke er så lille mere, får en masse breve fra Jens Peter. De to har altid holdt meget sammen, så derfor er der også dem, der skriver mest sammen. I brevene fortæller Jens Peter om, hvordan det er ved fronten, og om alt det skrækelige, som han ser. Han ønsker blot at

komme hjem. Væk fra al den rædsel og elendighed. Og som han skriver: "Jeg ved knap nok, hvad det er vi slås om."

Anders Ravn, købmanden, får også et problem, da Jens Peter drager i krig. Jens Peter er nemlig budbringer for faderen, og nu er der ingen til at bringe varerne ud. Han får dog lavet en nødløsning, ved at få Fredrik, Ejnars lillebror, fra kroen til at komme og hjælpe. Det er dog kun en midlertidig løsning, da det kun er et spørgsmål om tid, før Fredrik bliver indkaldt.

Fredrik er en stille og tankefuld dreng, der kun ønsker at komme på seminarium og studere til lærer. Han holder sig mest for sig selv, men Kerstine får langsomt åbnet lidt op for ham, og de begynder at snakke om skole og bøger. Kerstine elsker nemlig også at læse, og hun er meget nysgerrig og interesseret i mange ting. Kerstine og Fredrik har det godt sammen, selvom Fredrik stadig er indelukket og ikke siger særligt meget.

Men så sker det - Fredrik bliver indkaldt, og Kerstine er lige pludselig helt alene tilbage. Nu begynder hun også at skrive til Fredrik, og det viser sig, at Fredrik er meget bedre til at udtrykke sig i breve, end han er til at udtrykke sig i ord.

I mellemtiden er Thea blevet forelsket i en prædikant, som er meget fordybet i Gud. Hun tænker meget på prædikanten og har næsten glemt Ejnar. For første gang finder hun ud af, hvad rigtig kærlighed er. Og så sker det forfærdelige. I markmandens hytte ud til havet sker det utænkelige - Thea bliver "lyksaliggjort". Derefter forsvinder prædikanten fra landsbyen, og ingen ser ham nogensinde igen.

Nu starter en hård tid for Thea. I starten prøver hun at skjule, at hun er blevet gravid, men til sidst finder hendes mor ud af det, og da bryder fanden løs i det lille hjem. Anders Ravn vil næsten ikke kendes ved sin egen datter, og på få dage ved hele byen, at Thea skal have en "horeunge" som de siger.

Marius og Linus er på det tidspunkt også sendt i krig. Og Jens Peter er blevet forgiftet af giftgas i krigen. Han ligger på et lazaret, og det har dårlige udsigter med ham.

Midt i alt dette kaos tænker Kerstine mest på

at komme på folkehøjskole. Det er noget Fredrik har skrevet om til hende, og hun ønsker brændende at komme på sådan en.

Jeg synes, at det er en fantastisk bog, som virkelig giver et godt indblik i det almindelige menneskes hverdag på den tid.

Gerd Rindel skriver i et flot sprog, som giver historien karakter. Man lever sig virkelig ind i den og føler med personerne. Ligeså er de mange breve i bogen velskrevet. Sproget deri er lidt mere gammeldags, hvilket også medvirker til, at man kan leve sig ind i bogen. Derudover gør Gerd Rindel det også tydeligt, at alle personerne ikke har et lige stort talent for at udtrykke sig i brevene. Det gør, at man på en måde lærer personerne at kende.

Ideen med, at man kun hører om krigen gennem sladder og breve, er også rigtig god. Det giver et indblik i folks reaktioner på krigen. Der er så mange krigsbøger hvor man selv følger krigen, og derfor også kun ser og hører, hvad der foregår i krigen. I denne bog ser man også, hvilken forandring en sådan krig kan have på omverdenen.

Bogen har utrolig mange detaljer og små historier, forstået på den måde at der sker så mange ting og forandringer med Kerstine, Jens Peter, Thea og alle de andre. Der er så mange tanker og følelser, som overhovedet ikke er kommet med i anmeldelsen ovenover. Der ville for det første ikke være plads, og for det andet er det noget, man er nødt til at læse selv for at danne sig sit eget indtryk.

Bogen sætter mange tanker i gang hos mig. Gode tanker, triste tanker og alvorlige tanker. Det er blandt andet det, jeg bedømmer bøger på. Jeg elsker bøger, man kan tænke over, og som man dermed lærer noget af. Bøger, som man bare læser, lægger fra sig og derefter tager en ny, er kedelige. Næ - jeg værdsætter en bog, man kan tænke længe over. Nogle gange skal jeg have et par dage, før jeg synes at have gennemtænkt en bog nok til at kunne begynde på en ny. Det er derfor, at jeg synes, Gerd Rindels bog er så god.

Jens Emil Holm, 13 år

Om Gerd Rindel og hendes research til bogen

Af Lis Mikkelsen

Forfatteren Gerd Rindel har siden sin debut i 1981 udgivet ca. 25 bøger. Det er mest børnebøger, ofte med historisk motiv, men der er også en del voksenbøger imellem. Hun har skrevet to kunstnerbioграфier dels om H. C. Andersen, dels om Eckersberg. Nu har hun så også skrevet en gribende bog om sønderjyske familier under 1.verdenskrig.

Gerd Rindel fortæller til Almanakken at hun har tænkt på at skrive om emnet i en årrække. Gerd Rindels far, der var sønderjyde og født i 1892, deltog som tysk soldat i 1. verdenskrig. Gerd Rindel var barn af faderens 2. ægteskab, og hun havde derfor en gammel far. Han talte aldrig om sin tid ved fronten, og da han døde i 1967, var Gerd Rindel ikke gammel nok til at tænke over hvad der kunne ligge bag faderens tavshed. Som voksen spekulerede Gerd Rindel meget over hvad faderen kunne have oplevet som soldat. Hun opsøgte sin halvbror, der fra sin mor havde arvet en dagbog fra 1917. Moderen havde dengang som 20-årig været forlovet med Gerd Rindels far, og hun skrev meget rørende i dagbogen om hvor frygtelig tiden var.

Oplysningerne var imidlertid ikke tilstrækkelige. Gerd Rindel havde en veninde hvis mosters mand deltog i krigen på engelsk side. Hans historie var forfærdelig trist. Den stakkels mand kom aldrig over sine krigstraumer, og efter nogle år begik han selvmord.

Også Odense Universitetsbibliotek leverede researchmateriale til Gerd Rindel. Hun fandt her „Nyt fra Vestfronten“ der består af soldaterbreve fra verdenskrigen. Brevene giver et godt indtryk af hvad man kunne skrive i breve fra fronten. Det var ret begrænset. Man måtte naturligvis ikke skrive noget om politik eller om hvor man befandt sig helt præcist. Det blev mest til breve om daglige fornødenheder eller mangelen på

Gerd Rindel

samme. Ofte sultede soldaterne. Ja, man mener ligefrem at en del af strategien var at familien skulle sende fødevarer til fronterne som en del af soldaternes forplejning. Gerd Rindel har brugt sin viden om soldaterbreve direkte i „Men himlen lukker sine øjne“.

Også Erich Maria Remarque har med sine krigsbøger bidraget til at give Gerd Rindel viden og indsigt .

Gerd Rindel er en grundig researcher. Da hun havde læst en masse om den historiske periode, rejste hun en uge til Skærbæk. Her boede hun, og gik på opdagelse i lokalsamfundet. Faderens sønderjyske hjemstavn var lige uden for Skærbæk, så det var naturligvis herude vestpå, handlingen skulle finde sted. H. E. Sørensens bog „Skærbæk i billeder“ var en god hjælp. Det var også materialer om naturen på Rømø og på vaden. Gerd Rindel læste om fugle, småkravl og bevoksning. Endelig måtte hun på Skærbæk Museum for at studere en rigtig tysk uniform

Det er en god roman Gerd Rindel har skrevet. Den videregiver vigtig viden til nutidens unge sønderjyder - og også til alle andre.

Gerd Rindel er født i 1941 på Frederiksberg. Hun har fået mange litterære priser og legater.

Völker Bock

Sprogforeningen

- oprettet 1880 til fremme af dansk sprog og kultur

Den sidste vandrelærer.

Det er 114 år siden at den første vandrelærer i 1889 påbegyndte sit virke i Sønderjylland, og nu for to år siden i sept. 2001 gik jeg som den sidste vandrelærer på pension.

I mellemtiden har ca. 70 vandrelærere i kortere eller længere tid været ansat i både Nord- og Sydslesvig.

Hvad var grunden til at ansætte vandrelærere?

Efter 1864 blev der indført tysk undervisning i Sønderjylland til en linie Flensborg - Tønder.

I de nordslesvigske byer blev der tysk undervisning dog med mulighed for nogen undervisning på dansk.

I landdistrikterne blev der i begyndelsen fortsat undervist på dansk; men efterhånden kom der flere skoleforordninger, som indskrænkede undervisningen på dansk.

1871 kom den første forordning, som betød 6 timer tvungen undervisning på tysk fra 3. klasse.

1878 kom den anden forordning. Fra nu af skulle der undervises 12 timer på tysk. Historie, geografi, naturfag og regning skulle holdes på tysk.

1888 kom så den tredje forordning, som betød, at al undervisning skulle være på tysk. Religion kunne dog holdes på dansk.

Disse skoleforordninger skabte stor modvilje i landbefolkningen. På forskellig måde prøvede man at give børnene mulighed for fortsat at lære dansk sprog og historie. Vi har kendskab til, at Elise Lindberg fra 1872 gennemførte hjemmeundervisning i Råhede ved Ribe. Hun måtte dog stoppe i 1878, fordi myndighederne krævede, at undervisningen skulle foregå på tysk. Der kendes ellers ikke til andre oplysninger om egentlig dansk undervisning. Det er dog sikkert, at man-

ge hjem har gjort en indsats for at bevare det danske sprog og kendskab til den danske historie.

Efter den sidste forordning var spørgsmålet så: Hvordan kan den truende fortykning modvirkes og hvordan kan dansk sprog-, kultur- og historiebevidsthed opretholdes?

I 1889 kontaktede Kasper Jensen, som var friskolelærer ved Holstebro, H. P. Hanssen og tilbød sin hjælp. Kasper Jensen var født i Gærup Mark ved Visby, han havde, på trods af, at han boede i Holstebro, beholdt sit preussiske statsborgerskab og kunne derved let komme tilbage til Sønderjylland. Kasper Jensen havde hele tiden fulgt med i udviklingen i Sønderjylland og ville nu gerne gøre en indsats for det danske sprog. I sept. 1889 begyndte han som vandrelærer at give hjemmeundervisning i forskellige landsbyer, først på vestegnen, han kom sidenhen rundt i det meste af Nordslesvig. Han samlede børnene efter skoletid på en gård i landsbyen og underviste dem der.

Året efter i 1890 kontaktede H.P. Hanssen Henriette Gubi, som var læreruddannet i København. Hun var svagelig og kunne ikke udøve en egentlig lærergerning. På dette tidspunkt holdt hun hus for sin bror i Neder Jerstal. Hun var der så småt begyndt at undervise egnens børn. H. P. Hanssen bad hende om at blive vandrelærer. I sept. 1891 startede hun så. Hendes vandrelærertid varede dog alt for kort, hun døde i 1894.

H. P. Hanssen sørgede for, at både Kasper Jensen og Henriette Gubi fik en lille løn. Pengene dertil fik han fra forskellige kilder bl.a. fra Skoleforeningen og Sprogforeningen, i hvis bestyrelse han var fra 1891.

De tyske myndigheder var hurtigt ude efter

vandrelærerne, og de måtte derfor ofte flytte for at undgå gendarmernes indblanding.

Alle der underviste skulle godkendes af myndighederne som egnede til at undervise, og der måtte ikke gives løn. Kost og logi blev regnet som løn.

Vandrelærernes undervisning strandede til sidst på det med lønnen, et vederlag måtte ikke gives uden tilladelse. H. P. Hanssen førte sagen helt op til Overforvaltningsretten i Berlin. Han tabte sagen, og dermed var det i 1896 foreløbig slut med vandrelærerundervisningen.

I Sydslesvig efter 1920

Efter afstemningen i 1920 gjaldt det Sydslesvig. Kort efter afstemningen i 1. zone begyndte Martin Fr. Lange at organisere sprogkurser i det nordligste område af 2. zone. Her blev der endnu talt dansk til daglig.

Ni dage efter afstemningen i 2. zone hentede Lange sin ven bagersvenden Rudolf Hansen fra Horsens til Flensborg. Rudolf Hansen var med til at opbygge skolearbejdet i Flensborg. Efterhånden som skolerne kom i gang, og der blev ansat uddannede lærere blev Rudolf Hansen overflødig.

I dec. 1920 besluttede den da nyoprettede Skoleforening at ansætte vandrelærere i landsbyerne udenfor Flensborg. Rudolf Hansen kom til at virke i dette område. Efter den første sæson påbegyndte Rudolf Hansen sin læreruddannelse på Tønder Seminarium, og har siden da indtil sin pensionering været lærer i Horsens.

Udviklingen gik hurtigt videre. I sæsonen 1920-1921 var der 3 undervisningssteder og i 1922-1923 var der allerede 14 steder i 2. zone.

I 1924 blev Jørgen Jørgensen som den første vandrelærer uden for 2. zone ansat som vandrelærer om vinteren og landbrugskonsulent om sommeren i Slesvig. Med den nye skolelov fra februar 1926 blev det muligt at oprette skoler i 2. zone. Men først efter skoleloven fra 1929 kom der skub i oprettelsen af skoler udenfor Flensborg. Ifølge den nye lov skulle forældrene nu bare bekende sig til det danske. Dette måtte ikke bestrides eller efterprøves. Der kom nu ret hurtigt skoler, hvor der før havde virket vandrelærere. 1929 kom skolen i Langbjerg, 1930 i

Slesvig, 1935 i Tønning og 1936 i Ladelund. Indtil krigen blev det til 8 skoler udenfor Flensborg. Ved begyndelsen af krigen var der fire vandrelærere.

To var danske og to var tyske statsborgere. De to danske statsborgere kunne videreføre deres arbejde under krigen, men de to som var tyske statsborgere måtte trække i trøjen og deltage i krigen. I begge tilfælde sørgede konerne for at vandrelærerarbejdet blev videreført, mens mændene var ved fronten.

En ny situation efter 1945

Efter krigen kom der hurtigt krav om danske skoler fra hele det sydslesvigske område. Der hvor vandrelærerne havde virket blev der nu bygget eller indrettet skoler. I den første tid fik vandrelærerne andre opgaver end undervisning. De var med til at etablere skoler, hjælpe til med tøj- og maduddelinger, hjælp med ved børnenes ferierejser og sørgede for kontakter ude i landområderne. Der blev dog brug for egentlige vandrelærere igen; der kunne nemlig ikke bygges skoler alle de steder, det blev ønsket.

Der var børn, som boede så langt fra de nye skoler, at det ikke var muligt for dem at besøge en sådan. Her fik vandrelærerne opgaven at give undervisning til disse børn ved siden af den tyske skolegang. Der var ingen skolebusser dengang. Der blev ansat flere vandrelærere, i 1947 var der seks, fra 1961 til 67 var der hele ti vandrelærere i de såkaldte skoletomme områder. På denne tid kom der en forandring, Skoleforeningen etablerede skolebuskørsel, og snart kunne alle, som ønskede det, komme til at gå på en dansk skole.

Jeg blev ansat i 1968 samtidig med, at tre gik på pension. Antallet af vandrelærere gik nu støt tilbage, der var nemlig indgået en aftale med Sydslesvigsk Forening, at Skoleforeningen ikke måtte ansætte nye vandrelærere, når de gik fra enten på grund af alder eller anden årsag.

Mit arbejde som vandrelærer

I 1968 var situationen den, at der ikke mere var undervisning af børn, som på grund af afstande ikke kunne komme i skole, nu var der skolebusser.

Hvad var så opgaven ? Af daværende tilsynsførende højskoleforstander Bøgh Andersen fik jeg at vide, at vandrelærernes opgave var at styrke og udbrede dansk sprog og kultur. Han fortalte også i hvilket område jeg skulle virke. Jeg skulle selv finde ud af, hvad der var muligt og hensigtsmæssigt. For at forstå dette må jeg oplyse, at vandrelærerne altid har arbejdet selvstændigt. Normalt var der ikke nogen, som blandede sig i, hvordan den enkelte tilrettelagde sit arbejde. Den tilsynsførende understøttede kun og gav gode råd, men ellers organiserede hver især sit arbejde selv.

Lige siden vandrelærerne begyndte syd for grænsen har det ikke kun været undervisning af børn, det gjaldt. Danskkurser, husflidsarrangementer for voksne om aftenen lige som foredrag, sang og anden underholdning har hele tiden hørt med til vandrelærernes opgaver.

Og alt efter den enkeltes evne er det også blevet varetaget.

Jeg tilrettelagde mine arbejdsområder efter Sydslesvigsk Forenings distriktsinddelinger. Det blev til mange husbesøg for at finde ud af, hvad der kunne gennemføres. Danskkurser for voksne var det, jeg for det første fik i gang. Da mit område jo var et såkaldt skoletomt område og lå i yderområdet, boede de enkelte familier ret spredte. I første omgang gjaldt det om at finde ud af, hvor der kunne etableres noget og hvem der ville stille sin stue til rådighed, der var jo ingen mødesteder. Det gik nu godt med dagligstuerne, de fleste var villige. Det har siden vist sig, at dagligstuemøderne, som gik på omgang, var noget af det bedste, når deltagerantallet ikke kom over 10 - 12. Ved dagligstuemøderne kom de fleste jo til at være vært, og dermed stå for kaffen, en vigtig ting. Det gav en vis forpligtigelse, også til at møde op de andre steder.

Der kom så danskkurser, husflidsaftener og forskellige underholdningsaftener, som jeg selv stod for eller fik hjælp til af Sydslesvigsk Forenings sekretær.

Flere steder kom jeg også i gang med børnearbejde, efter min mening var det vigtigt, at der også var noget dansk for børnene ude i de små landsbyer og ikke kun i skolen inde i byen. Efterhånden som børnene blev ældre, blev det

muligt at starte med ungdomsarbejde, og siden finder man disse børn - unge i foreningsbestyrelser og i det politiske arbejde. Det er dejligt at få bekræftet, at linien var rigtig.

Udover det her omtalte, som kom til at ligge i faste rammer, var jeg i de forskellige foreninger med til at planlægge og gennemføre foreningsarbejdet. Især i de små foreninger i yderområdet, hvor det kneb med at få en egentlig bestyrelse op at stå. Kontakten til de enkelte familier i form af husbesøg tog meget tid. Det var vigtigt at holde denne personlige kontakt. Der ved var der mulighed for at være bindeled mellem de enkelte familier og de danske institutioner som skole, børnehave, SSF, SSW, ungdomsforeninger, præster, syge- og sundhedsplejersker, landbrugskonsulenter og biblioteket, som vandrelærerne faktisk var temmelig involveret i. Jeg havde altid bøger til udlån med i bilen.

Hvert andet år lånte jeg kvindeforeningens håndarbejdsbuffert. Der var mange som herigenem fik mulighed for at få mønstre og materialer til danske håndarbejder.

Kontakten til de forskellige venskabsforeninger i Danmark var også en vigtig del af mit arbejde. Det er meget vigtigt, at der er en god kontakt over grænsen, så der gensidigt kan følges med i udviklingerne. Især er det vigtigt for os i Sydslesvig at følge med i, hvordan samfundet i Danmark forandrer sig.

September 2001 var det så tid for mig at gå på pension. De sidste år har jeg bestræbt mig på at hjælpe de ni foreninger, jeg havde i mit område med at klare sig uden den hjælp, jeg havde bidraget med. Og nu to år efter glæder jeg mig meget over, at arbejdet de fleste steder går videre.

Volker Bock

NB: Hvis nogen skulle have kendskab til personer, som i tiden op til 1920 har undervist på lignende måde som vandrelærerne, er jeg meget taknemmelig for oplysninger herom.

Min adresse er:

Volker Bock, Meiereistr. 7,
D 24891 Schnarup-Thumby.

Sprog- og Kulturpris 2003

Ved generalforsamlingen den 5. maj 2003 blev Sprogforeningens Sprog- og Kulturpris uddelt. Modtageren var forfatter og tidl. højskolelærer Jens Rosendal, Ballum. Overrækkelsen blev foretaget af formanden Ove Nissen, som overlod motivationen til foreningens kontaktperson i Højer Svend Kristiansen. Han sagde bl.a.

"Du fortæller gerne om det at bo og leve helt ude ved Vadehavet - og se fuglene følge med ebben ud - først de store med de lange ben, så de med de mellemste ben og til sidst de små med de korteste ben. På din rejse fra Vendsyssel til vadehavsbyen Ballum har du også fulgt tidevandet. Du er blevet en del af Grænselandet. Du kan fortælle om de danske sangskrivere, der har hjertesproget som deres væsen. Du har meninger - du forlanger ikke, at vi skal være enige med dig. Men du kom med alt det der var dig, derfor vil jeg bede dig modtage Sprogforeningens Sprog- og kulturpris som tak for, hvad du har givet os."

Med prisen følger 5.000 kr.

Bestyrelsen

Jens Rosendal (tv), Svend Kristiansen (th) og Ove Nissen (midten). Foto: P.V.Hansen.

Sprogforeningens kontaktpersoner

<i>Kommune</i>	<i>Navn</i>	<i>Telefon</i>
Aabenraa	Knud Kristensen	74 61 36 32
Augustenborg	Regnar Liboriussen	74 47 44 41
Bredbro	Else Nielsen	74 71 01 18
Bov	Hans H. Bang Lorens C. Hansen	74 67 16 18 74 60 82 24
Broager	Johan Tychsen	74 44 18 90
Christiansfeld	Povl Verner Hansen Karen Bagge Hansen	74 56 22 48 74 56 61 44
Gram	Jens Grosbøl Nielsen	74 82 16 69
Gråsten	Ove Nissen Poul Jørgensen	74 65 07 45 74 65 05 26
Haderslev	Niels Aage Madsen Jette Hørslev-Petersen Niels P. Bladt	74 52 16 24 74 58 43 78 74 52 41 95
Højer	Svend Kristiansen Bianca Wendt	74 78 32 15 20 43 60 40
Lundtoft	Tove Asmussen	74 68 53 30
Løgumkloster	Jens A. Berg Thomas Rodenberg	74 74 35 10 74 74 33 83
Nordborg	Marie Hess	74 45 62 65
Nr. Rangstrup	Hans Schmidt Inger Rahbek Andersen	74 83 41 08 74 83 40 81
Ribe	Andreas Smidt	75 42 15 48
Rødding	Aage Sørensen Johan A. Olsen	74 84 52 59 74 84 10 80
Rødekro	Mary Andresen	74 66 21 44
Skærbæk	Tage Bundgaard	74 75 31 34

	Rosa Schmidt	74 75 52 10
Sundeved	Helga Staugaard	74 46 14 02
Sydals	Marie Simonsen	74 41 51 12
Sønderborg	Hans Jørgen Nielsen	74 42 64 32
Tinglev	Matthias Mathiesen	74 76 21 54
Tønder	Thorbjørn Heick	74 72 12 07
	Tove Lorenzen	74 72 71 44
	Ingolf Haase	74 73 85 69
	Birgitte Schmidt	74 72 66 42
Vojens	Povl Solmer Frank	74 54 10 01
Sydslesvig	Signe Andersen	04846 590
	Volker Bock	04623 7189
	Johann Mikkelsen	04662 3185

Sprogforeningens bestyrelse

Ove Nissen, Rinkenæs (formand)
 Signe Andersen, Hatsted (næstformand)
 Thomas Rodenberg, Løgumkloster (kasserer)
 Povl Verner Hansen, Christiansfeld (sekretær)
 Volker Bock, Schnarup-Thumby

Ingolf Haase, Møgeltønder
 Johann Mikkelsen, Læk

Sprogforeningens kontor

Sprogforeningen, Folkehjem, Haderslevvej 7
 DK 6200 Aabenraa. Tlf. 74 62 11 50.
 E-post: sprogforeningen@post.tele.dk
 Hjemmeside: www.sprogforeningen.dk
 Giro-konto: 641-3463.
 Kontortid: 2. og 4. mandag i måneden kl. 15-17
 eller efter aftale.
 Telefonsvareren tager altid imod en besked.
 Man er velkommen til at besøge Sprogfore-
 ningens kontor og f.eks. se, hvad vi har af bøger
 og gamle almanakker, - og helst træffe aftale i
 forvejen.
 Kontingent: Livsvarigt medlemskab koster 200
 kr.
 Vi sender gerne info-materiale og girokort.
 Enkelte har givet udtryk for, at et kontingent på
 200 kr. ikke er ret meget for så mange år. Men
 vi tager gerne imod gaver som livstegn.

**Næste ordinære generalforsamling
 mandag den 3. maj 2004**

Sønderjydsk Skoleforenings årsberetning 2003

Af Lisbet Skau

Årsberetning 2003 blev afgivet på Sønderjydsk Skoleforenings årsmøde den 11. juni 2003 på Folkehjem i Aabenraa.

*I sne står urt og busk i skjul;
det er så koldt derude;
dog synger der en lille fugl
på kvist ved frosne rude.*

*Giv tid! giv tid! - den nynner glad
og ryster de små vinger,-
giv tid! og hver en kvist får blad;
giv tid! - hver blomst udspringer:*

*Giv tid! og livets træ bli'r grønt,
må frosten det end kue;
giv tid! og hvad du drømte skønt,
du skal i sandhed skue.*

*Giv tid! og åndens vinterblund
skal fly for herlig sommer;
giv tid, og bi på Herrens stund,
- hans skønhedsrige kommer!*

B. S. Ingemann

Med disse vers vil jeg indlede Sønderjydsk Skoleforenings beretning 2002/2003. Jeg bruger disse vers, fordi jeg vil udtale mindeord over to af Sønderjydsk Skoleforenings bestyrelsesmedlemmer, som vi har mistet i årets løb.

Jes Caspersen døde den 17. december 2002. Jes Caspersen blev valgt ind i skoleforeningens bestyrelse i 1957 og trådte ud i 1993. Ved udtrædelsen blev Caspersen udnævnt til æresmedlem af Sønderjydsk Skoleforening med ret til at få indkaldelse til alle vore bestyrelsesmøder og samtidig have taleret på alle møderne. Den ret gjorde Jes Caspersen ofte brug af og

Lisbet Skau

med hans store indsigt i skoleforeningens historie, har bestyrelsen fået mange gode råd.

Johan Philipsen døde juleaften 2002.

Johan Philipsen sendte afbud til årsmødet sidste år med en hilsen om, at han syntes at være i bedring og snart ville indtage sin plads i bestyrelsen. Det blev ikke sådan.

Johan Philipsen blev valgt ind i skoleforeningens bestyrelse i 1967 og var et meget aktivt bestyrelsesmedlem. Med sin store viden og føling omkring ting, der rørte sig i landsdelen og med sin evne til at formulere sine tanker og ideer videre til bestyrelsen i Sønderjydsk Skoleforening var Johan Philipsen en stor hjælp for mig, da jeg overtog formandsposten i skoleforeningen, hvad jeg er meget taknemmelig for.

Efter Johan Philipsens smukke begravelse i Ullerup kirke 3. juledag, sang vi ved minde-samværet bagefter "I sne står urt og busk i skjul". Vi indledte med den og sluttede med den. Ofte har jeg læst og sunget den for mig selv siden. Jeg synes ordene siger meget, derfor indledte jeg dette års beretning med den.

Både Jes Caspersen og Johan Philipsen vil blive omtalt i Sønderjydsk Almanak 2004.

Tilfældigt faldt jeg over et lille vers, som jeg synes kan bruges over disse to brave mænd:

*"En stemme, som var os bekendt, er
blevet tavs.
Et menneske, som altid og til hver en tid
var tilstede, er taget fra os.
Et eller andet sted vil der altid være spor
fra dit liv;
tanker, billeder og følelser;
disse vil altid minde os om dig."*

Jeg vil gerne at forsamlingen rejser sig og samtidig med at jeg udtaler:

"Ære være deres minde" tænker vi på dem, som jeg ikke nævner ved navn, men som også har stået Sønderjyds Skoleforening nær og er gået bort det sidste år.

Vi har i det forløbne år været samlet til tre bestyrelsesmøder samt vor studietur i september måned.

Det ene bestyrelsesmøde bliver som sædvanligt afholdt sammen med, at Sønderjysk Almanak udkommer i begyndelsen af november. Vi kalder den "Store pakkedag", fordi vi den dag prøver at pakke så mange forudbestilte almanakker som muligt. Alle disse almanakker bringer bestyrelsen og almanakudvalget ud. Det sparer os for megen porto og alle er med til at nedbringe almanakudgifterne. Når vi kommer til gennemgang af regnskabet vil I kunne se, at almanakken igen har haft overskud. Det skyldes ene og alene, at alt arbejde med almanakken er ulønnet. Jeg kan kun udtrykke en stor tak til almanakudvalget. Redaktøren Lis Mikkelsen har påtaget sig en stor opgave. Det er en fornøjelse som udvalgsmedlem at være med til møderne. Udvalget afholder ca. otte møder. Vi mødes på skift hos hinanden, har det hyggeligt, samtidig med at redaktøren sørger for, at vi følger en stram dagsorden. Som nyt medlem af almanakudvalget er Georg Bendix indtrådt. Vi håber, at Georg Bendix vil befinde sig godt i udvalget og vil kunne afløse Hans-Ole Mørk på nogle af Hans-Oles mange områder. Hans-Ole Mørk har besluttet at forlade udvalget, når 11. årgang af almanakken er udkommet. Udvalget må nok indrømme, at Hans-Ole Mørk bliver svær at erstatte.

Tak også til jer tillidsmænd som forudbestiller almanakken og sælger den i jeres område.

På februar-mødet er bevilling af tilskud til efter- og ungdomsskoleelever det vigtigste punkt. I år har vi bevilget det største beløb i foreningens historie - 690.100 kr. til 574 elever. Flere skoler beklager, at de må bortvise elever og at andre elever rejser før afslutningen af opholdet, fordi efterskolen ikke svarede til deres forventninger. Men hvis skolerne skal leve op til deres formål og troværdighed, er skolerne nødt til at tage disse beslutninger. Det beløb, som skulle udbetales til disse elever, kommer så de elever til gode, som for sent har indsendt deres ansøgningsskema. Det godkendte beløb bliver først udbetalt, når opholdet er næsten slut. Vi vil være sikre på, at opholdet gennemføres. Beløbet bliver overført til hver enkelt elev, det er et stort arbejde for kassereren. I bestyrelsen mener vi, at det er ret vigtigt, at det foregår på denne måde, så den enkelte elev er klar over, at pengene kommer fra Sønderjyds Skoleforening. Efterhånden håber vi også, at elever og forældre får lært at opgive korrekt kontonummer, det vil lette meget på kassererens arbejde.

Til højskoleelever uddeler vi løbende, men kravet fra vores side er, at opholdet skal have en varighed af mindst tre måneder og samme regel som for efterskoleelever, at opholdet skal være gennemført før pengene udbetales.

I stipendier har vi bevilget 1000 kr. til 19 ansøgere i alt 19.000 kr. Stipendier uddeler vi til elever, som lige har startet deres højere uddannelse. For at søge stipendium skal man være medlem af Sønderjyds Skoleforening.

"Købmand af Nørre Hostrup Hans Jessen og Hustru Kela Jessens Studielegat" har som sædvanlig, kan jeg næsten sige, mange ansøgere. Som følge af at renteafkastet ikke har været så stort, har vi i udvalget nøje vurderet, hvem vi skulle bevilge penge. 63 studerende blev hver tildelt 1100 kr. og dermed var der i alt bevilget legater for 69.300 kr.

Fra "Den Sønderjydske Fonds Legat for skolehjælp til danske syd for grænsen" har vi uddelt 4000 kr. til 4 ansøgere, desuden overføres et beløb på 25.000 kr., som vi gerne vil båndlægge til en bestemt ting, enten lejrskolen Vesterled eller Rendbjerg. Vi efterkommer dermed fondens formål: at yde sønderjyds

ungdom syd og nord for grænsen hjælp.

Jeg vil gøre forsamlingen opmærksom på, at de beløb, jeg nævner, er bevilget i år så de er altså først med i regnskabet næste år.

Godkendelse af regnskabet foregår på regnskabsmødet i maj og er derfor et ret vigtigt møde.

Vi får regnskabet grundigt gennemgået af vores revisor. Når vi administrerer så mange penge, er det vigtigt, at så mange som muligt fra bestyrelsen har indsigt i regnskabet. Her er der igen grund til stor ros til vores kasserer, som forstår at få pengene anbragt, så vi får så stort et udbytte som muligt. Det er til glæde for dem, som får del i uddelingerne.

Studieturen var i år vel tilrettelagt af Kirsten Dahlmann og Uffe Bjerre. Vi besøgte blandt andet Sønderjyllands Idræts- og Naturefterskole i Løgumkloster. Det er spændende at opleve skolerne indefra og dejligt når elever og medarbejdere er glade for "deres skole".

Så er der sket det i år, at Københavnsafdelingen er blevet nedlagt. Ifølge deres vedtægter skal afdelingens kapital overgå til hovedforeningen, som er Sønderjysk Skoleforening. Vi er blevet tildelt et beløb på godt 200.000 kr., men det kommer først med i regnskabet 2004. En stor tak til Niels Jørgen Nørgaard for hans arbejde i forbindelse med afdelingens nedlæggelse. Og tak for beløbet.

Det bliver spændende at følge de frie skoler de næste år. Undervisningsminister Ulla Tørnæs vil gerne, at de unge mennesker starter deres uddannelse noget før. Der er ikke tid til fjumreår, som nogle kalder 10. klasse.

Bladet "Efterskolen" har i den senere tid haft flere artikler omkring efter- og ungdomsskolernes fremtid. Man er enig om, at skolerne skal bestå som en vigtig del af elevens ballast på den videre vej. Forfatterne til bogen "Efterskoleveje" (Efterskolelærerne Anders Iburg Andersen og Heine Boe Nielsen) skriver blandt andet:

"Efterskolen er en del af en samfundsudvikling, som mere end nogensinde kræver mobilitet, omstillingsparathed og kreativitet, og hvor forandring og bevægelse er blevet det normale." Og de fortsætter: "Efterskolen bør stadig tilbyde kurser, hvis hovedsigte er folkelig oplysning og

som mål har elevernes hele menneskelige udvikling og modning samt almene opdragelse og uddannelse."

Indenfor Sønderjysk Skoleforening håber og tror vi, at efter- og ungdomsskoler samt højskoler fremover vil bestå. Gennem vores uddelinger får vi mange positive tilbagemeldinger om et indholdsrigt ophold.

Flere skoler i landsdelen har haft jubilæum og vi deltager gerne, når vi bliver inviteret.

Jeg vil slutte beretningen med at sige tak til bestyrelsen for et godt arbejdsår. Tak til jer som tager en tårn i andre udvalg - Jessens Legat, H. P. Hanssens Fond, Hejlsfonden, Løgumkloster Højskole, Refugiet og flere andre steder. I er alle med til at fortælle, hvad Sønderjysk Skoleforening står for. Tak til Sørensen Legat for tildeling af penge som er medvirkende til, at skoleforeningen kan gøre mange unge glade og give en håndsørkning, så uddannelsesvejen bliver lidt lettere.

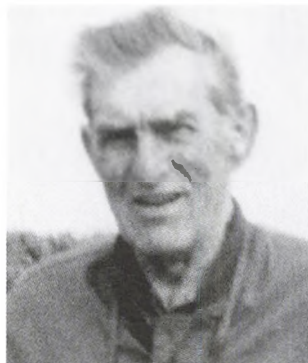
Sidder en skønne majdag og formulerer beretningen til årsmødet og kom til at tænke på sangen: "Du gav os de blomster, som lyste imod os" af Helge Rode. Jeg vil slutte dette års beretning med andet vers samtidig med en stor tak til foreningens sekretær for god støtte i årets løb.

*"Du gav os de marker så bølgende brede,
hvor kornakset modnes og gyldnes af sol,
hvor kløveren dufter af sommer og hede
så sundt som vort brød og så sødt som viol,
hvor lærken ved morgen går op fra sin rede
og melder til skyen, at gårdhanen gol."*

Lisbet Skau

Efterfølgende var der to nyvalg til bestyrelsen, nemlig Povl Chr. Callesen, Brobøl i stedet for Johan Philipsen, Ullerup og Ove Kirk Andersen, Kelstrup i stedet for Birthe Boe, Hostrupskov.

MINDEORD

Boj Berndt Friis Andresen

Emmerlev

† 12. 12. 2002

* 19. 9. 1923

Den 19.9. 1923 blev Emmerlevdrengen Boj Berndt Friis Andresen født på gården Traneborg, Traneborgvej 1 i Emmerlev. Han voksede op som enebarn hos forældrene Ingeborg Andresen født Friis (død 1940) og Bernhard Hansen Andresen (død 1943).

Bojs udgangspunkt var gården derhjemme kun afbrudt af et efterskoleophold på Nordborg Slots Efterskole og Gråsten Landbrugsskole. Desuden var han hos Anton Lauritzen på Søndergårde ved Hammelev.

Boj mistede allerede som 17-årig sin mor og 3 år senere sin far, og han blev derved tidligt alene om gårdens drift.

Boj havde i årenes løb mange tillidshverv i bl.a. Sønderjyds Skoleforening, Emmerlev Sogneråd, Sprogforeningens Almanak, senere også Sønderjysk Almanak, som han ved juletid kørte rundt til folk og solgte. Desuden sad Boj mange år i bestyrelsen for Emmerlev Sogns Låne- og Sparekasse, som senere gik i fusion med Højer Sparekasse.

Også Sparekassens Højers Fond fik glæde af Boj som bestyrelsesmedlem i mange år.

Bojs store interesse var lokalhistorie, både sin egen slægt, sognets historie, kirkelige forhold og alt vedrørende marker, dræning, gårde og jordfordelinger.

I sine yngre år, hvor der endnu var køer på gården, var også avlsarbejdet af stor interesse for ham.

I de sidste mange år Boj levede, var han et skattet medlem af Sognekrøniken for Emmerlev Sogn, en form for sognehistorie skrevet af en lille flok sognebørn, hvor tit lærerne fra sognets skoler var primusmotor. Bojs viden var enorm og mange fok, også langvejs fra, er blevet hjulpet i deres søgen efter slægtninge eller deslige, enten i Krøniken eller hos Boj privat.

I de sidste 13 år levede Boj sammen med sit livs Karoline, som stammede fra Margrethegård ved Adelvad. De havde et dejligt og gæstfrit hjem, hvor det var rart at komme. Boj selv drev de 60 ha jord, som hørt til Traneborg med lidt hjælp helt til det sidste.

Boj sov stille ind i sit hjem uden forudgående sygdom den 12/12 2002 og vesterkanten mistede en af sine gode mænd og Karoline Christensen sin allerkæreste ven.

Vi der kendte Boj vil mindes ham i taknemlighed.

*Emmerlev Sogns Sognekrønike
Ved Jette Laustsen*

Jes Peter Caspersen, R.

Aabenraa

† 17. 12. 2002

* 24. 8. 1905

Tidligere amtskontorchef Jes Peter Caspersen døde i den høje alder af 97 år.

Dermed sluttede et usædvanligt langt og aktivt liv på mange felter i samfundslivet. Selv om det efterhånden er mange år siden, Caspersen trak sig tilbage, så husker mange sønderjyder ham stadig med glæde og taknemlighed.

Udgangspunkt og ledetråd i hans liv var kampen for danskheden i Sønderjylland. Hans barndom foregik på en gård i det nordligste Sønderjylland, men i 1913 flyttede han sammen med familien til en gård i Värmland i Sverige, fordi faderen ikke ønskede at gøre tysk militærtjeneste.

Efter 1. Verdenskrig kunne familien vende tilbage. Faderen deltog i den store begivenhed, som genforeningen var, og Caspersen glemte aldrig afstemningsdagene i 1920. Caspersen havde usædvanlig gode intellektuelle evner og forlod derfor det hjemlige landbrugsmiljø. I første omgang kom han i gammeldags banklære og blev derefter ansat som kontorist på et sagførerkontor i Rødding. Der fandt han ud af, at han lige så godt selv kunne blive jurist. Under vanskelige økonomiske forhold lykkedes det ham med stor viljestyrke på kort tid at gennemføre studenterkursus og jurastudiet i København. Her mødte han sin senere hustru Carla, der dengang studerede medicin, og som blev hans trofaste livsledsager i 68 år.

Efter embedseksamen i 1934 fik Caspersen embede som dommerfuldmægtig først i Vejle og året efter i Aabenraa. Det var i Sønderjylland, at det nygifte par ville lægge deres arbejdsindsats.

Efter et par år blev Caspersen ansat i amtet, og i hele 38 år - fra 1937 til 1975 - indtog han en fremtrædende stilling i den statslige lokaladministration som amtsfuldmægtig og senere amtskontorchef.

Ved siden af den professionelle indsats deltog han som privatperson på mangfoldige områder i det danske nationale liv i Sønderjylland. Et højdepunkt var den aktive deltagelse i valget den 3. april 1939, hvor det tyske mindretals ønske om en grænseflytning blev afvist. En stor indsats gjorde han også i Aabenraas Bys Danske Samfund, blandt andet via retshjælpen for ubemidlede.

Som ung blev Caspersen formand for en lille privatejet børnehave. I konkurrence med de hjemmetyske institutioner udbyggedes den under hans formandskab til en forening af danske daginstitutioner. Igennem hans 40-årige formandsperiode udviklede Foreningen De Danske Børneinstitutioner sig til at omfatte 14 institutioner i Aabenraa.

Behovet for uddannede pædagoger medførte, at Caspersen kæmpede for og gennemførte oprettelsen af det første børnehaveseminarium i Danmark uden for de større byer. Det er nu kendt som Seminariet i Aabenraa. Det var i 1952, og Caspersen var formand for seminariet frem til 1983. Igennem børnehavarbejdet kom han senere ind som den danske repræsentant i verdensorganisationen for undervisning af førskolebørn under FN.

Ved kommunalvalget i 1946 blev Caspersen medlem af Aabenraa Byråd, som den ene af to

repræsentanter for lokallisten Dansk Liste uden for partierne. Medlemmerne kom overvejende fra modstandsbevægelsen og fra Dansk Samling. Caspersen medvirkede også til at få listens repræsentant Erik Jessen valgt til borgmester i 1958.

Det var dog ikke lokalpolitikken, men det nationalpolitiske der havde Caspersens store interesse, også efter besættelsen. Det bør nævnes, at han fra 1958 til 1970 var formand for den nationale forening, Det Sønderjyske Danske Samfund. Han var også aktiv i foreningen Norden og var med til at oprette en nordisk folkehøjskole i Snoghøj.

Caspersen har skildret sit livslange engagement i det danske, sønderjyske samfund i sin erindrings „Sådan var det“ som udkom i 1990. Grundlag for hele hans tilværelse var det varme og kulturelt rige familieliv i hjemmet med Carla. Deres hus på Kirkebakken havde altid en åben dør, og der kom venner fra hele verden. Det var mig altid en glæde at samtale med ham som en god, ældre ven, der både var vidende, interesseret og forstående og som altid havde en rank, menneskelig holdning.

Jørgen Witte

Johan Andresen Philipsen

Ullerup

† 24. 12. 2002

* 17. 10. 1929

Johan Andresen Philipsen, Ullerup på Sundeved er her ikke mere. Han døde juleaften 2002 efter en svær kamp med en uhelbredelig sygdom, og sammen med hans familie står vi nu i sorgen og savnet af en god ven, som med sin store loyalitet, sin trofasthed og sin gode humor aldrig svigtede, når der var brug for hjælp.

Bag ved det gode humør og den smittende latter, som var Johans, vidste vi alle, at der lå en dyb besindighed med dybe tanker om livet og den måde, vi omgås hinanden på, samtidig med en positiv viden om mennesker - en viden han gerne delte med andre

Johan A. Philipsen var søn af Johanne Philipsen, f. Andresen og Jens Philipsen, Nørgård i Ullerup

Efter skolegang i Ullerup skole og senere på Nordborg Slots Efterskole kom han på Ladelund

Landbrugsskole for at dygtiggøre sig til overtagelsen af slægtsgården.

Johan A. Philipsen var stærkt optaget af højskolen og alle dens muligheder. I sin ungdom havde han selv været på Engelsholm højskole, hvor han traf Elna, der senere blev han kone, og de ting, som de sammen erfarede der på højskolen, bar dem videre i det daglige, slidsomme arbejde på slægtsgården Nørgård i Ullerup. Her levede og åndede han for sin families velfærd, og her sled han fra morgen til sen aften med markerne, besætningen, avlen og alt, hvad et familielandbrug medfører af arbejde. Men han havde glæden og sangen med i sit arbejde.

Interessen for højskolelivet gjorde også, at man altid kunne finde Johan ved aftenhøjskolearrangementer i hjemsoget, og især de herlige højskoledage i Bylderup-Bov tiltrak hans

interesse. Elna og Johan var altid at finde på forreste række her, Johan endog som den, der sørgede for, at selv de mest ivrigt snakkende deltagere fandt deres plads, så han kunne lukke døren.

Johan var i sjælden grad i stand til at få sine omgivelser til at være optaget af skønheden i naturen, af dyrene i naturen - især fuglene, men også de mange rådyr, som færdedes på hans marker. Altid havde han mindst en eller to historier parat om sine iagttagelser.

Han fik også tid til at følge med i sine fire børns opvækst, - derhjemme, i skolen og siden ude i samfundet. Han satte sit tydelige præg på dem med sit lyse syn på skolens arbejde, som han fulgte med allerstørste interesse.

Johan A. Philipsen var fra 1967 til sin død bestyrelsesmedlem i Sønderjysk Skoleforening, - et arbejde, som optog ham meget, og et arbejde som nød godt af hans store trofasthed. For os i Sundeved var det altid godt, når han dukkede op med "Sønderjysk Almanak" - både på grund af almanakken men især for den hyggelige snak, som altid fulgte med Johans besøg. Også i arbejdet i bestyrelsen for H. P. Hanssens mindefond var Johan i en årrække trofast medlem.

Kirken og menigheden i Ullerup sogn havde Johans særlige interesse. Fra 1965 til 1977 var han medlem af menighedsrådet - i en periode som formand. Ved den store, gennemgribende

restaurering af Ullerup kirke måtte Johan sammen med sognepræsten bære en meget stor del af ansvaret og æren for løsningen af de mange, mange problemer, der opstod ved et så omfattende arbejde. I dag er Ullerup kirke en smuk, lys, imødekommende kirke, hvor der er udvist stor respekt for de gamle, bevaringsværdige inventarier. Igen fra 1996 - 2000 var Johan medlem af menighedsrådet - denne gang som rådets næstformand.

Johan Andresen Philipsen talte sønderjysk - ægte Sundeved-mål. Alle steder talte han sønderjysk, og det var en fornøjelse at høre ham tale den uforfalskede dialekt. Han kendte sit sogn, han kendte sognets beboere, deres huse, deres forbindelser og hans lokalhistoriske viden var som sådan meget stor. Vor landsdel - Sønderjylland - var Johan Andresens hjemstavn. Han elskede sin hjemstavn og var, som kun få, inde i landsdelens hele historie, allermest i "udlændighedsperioden", hvor hans slægt på Nørgård var med til at holde fast i danskheden, og hvor den satte sit præg langt uden for Ullerup sogns grænser.

Ved Johans død har vi alle mistet. Mest har hans familie mistet, men samtidig kan vi alle - med minderne i erindringen - takke for den tid, vi har haft sammen med en mand af ægthed, en mand, der hvilede i sig selv, og i hvis nærhed der var godt og trygt at være.

Annelise og Knud Tejlgaard Jensen

Carla Caspersen

Aabenraa

† 9. 1. 2003

* 18. 9. 1907

Efter et virksomt liv døde Carla Caspersen, Aabenraa, den 9. januar 2003, 94 år gammel. Hun blev født i Lundø 1907, hvor forældrene Thomas Dahl og Carli F. Møller var lærerpar. Efter realeksamen kom hun på klosteskole i Belgien, og hjemme igen tog hun studentereksamen, læste medicin, men afbrød studiet for at gifte sig med cand. jur. Jes Caspersen. Parret bosatte sig i Aabenraa i 1935.

Begge blev de såre værdifulde medarbejdere i landsdelens nationale og folkelig-kulturelle liv, og gerne udnyttede Carla Caspersen under besættelsen sin oplevelse af amatørteatret i Belgien: Hun cyklede i vintermørket fra Aabenraa til Holbøl Landbohjem, hvor hun instruerede en gruppe amatører i dansk, klassik - bl.a. i Henri Nathansens „Indenfor murene“.

Hun fik tidligt føling med Just Thorning, pioner for dansk amatørteater, og var med til at stifte Dansk Amatør Teater Samvirke i 1948. Sad i dets bestyrelse i adskillige år, men hendes hjertebarn var og blev Sønderjysk Forsøgsscene, oprettet 1959.

Det var typisk for Carla Caspersen, at hun allerede i 1960 tog initiativ til det første internationale amatørteaterstævne i Danmark. Det holdtes på Søgaard Kaserne med Bitten Clausen, Danfoss som protektrice og med et præsidium af notabiliteter med amtmand og biskop i spidsen. Programmet omfattede bl.a. amatører fra Belgien, Holland og England, samt Just Thornings DNU-gruppe fra København.

Det var karakteristisk for Carla Caspersen at hellige sig sådanne opgaver, der kunne vise

amatørteatrets værdi for dansk kulturliv. I 1964 blev det til Forsøgsscenens første egnesspil: Holger Jacobsens „Hvo som tror“ med premiere på Folkehjem ved Mindefesten for stormen på Dybbøl 1864, og senere til en collage, der i Sønderjyllandshallen skulle fortælle 500 unge, hvorfor de skulle gå i fakkeltog til Folkehjem for at hædre H. P. Hanssen på 50-årsdagen for hans store tale til de sønderjyske tillidsmænd.

Til de nationale foreningers fest på Skamling 1964 blev Sønderjysk Forsøgsscene opfordret til at afslutte dagen med opførelse af Johanne Louise Heibergs „En søndag på Amager“. Naturligt var det for Carla Caspersen i en sammenhæng som denne, at amatørteatret burde udfolde sig i „al sin magt og væld“. Intet blev sparet for at gøre forestillingen repræsentativ. Selv det Kongelige Teaters talelærer blev hidkaldt for at lægge ensembles stemmer, så de 5.000 tilhørere kunne få en „totaloplevelse“. For de store tiltag overså Carla Caspersen dog ikke de mindre opgaver. Hun var „til stede“ med råd og dåd, med opmuntring og hjælp, hvor hun fandt vilje til at „modtage og gengive digterens gode ord med respekt og kærlighed, pleje vort sprog som ikke blot stærkt og blødt, men også - nænsomt behandlet - uendelig smukt“ som hun skrev i et af sine sidste breve til mig. Carla Caspersen var bevidst om sit værd, og den viden brugte hun gerne, hvor hun fandt, at amatørteatret kunne være værktøj i kulturlivet, men hun gav samtidig og hjertens gerne plads for andre. Hendes virke vil længe kunne spores i dansk amatørteater.

Arne Aabenhus

Niels Lorenzen, R.

Ballum

† 11. 2. 2003

* 3. 8. 1923

Den 11. februar døde fhv. digegreve Niels Lorenzen, Ballum i en alder af 79 år. Han blev født i Ballum den 3. august 1923.

Han overtog gården efter sin far Jens Lorenzen, som han også efterfulgte som digegreve. Den stilling beklædte han i 15 år. Hjemmet, der blev bygget af Niels Lorenzens tipoldefar, var præget af den gamle bondekultur.

Niels Lorenzen uddannede sig på Nordborg Slots Efterskole, Dalum Landbrugsskole, Ollerup Gymnastikhøjskole og Askov Højskole.

I 1948 blev han gift med Hanne, født Matthiesen. De var 10 år på ejendommen i Vesterende. I 1957 flyttede de hjem og overtog fødegården, som blev drevet med dyr og planteavl. De fik 2 sønner, Jens, der driver landbrug i Gl. Hviding, og Christian, der i 1985 overtog gården. I 1989 havde Niels Lorenzen den sorg at miste sin hustru.

Med bedsteforældrene Hansigne og Hans Lorenzen og forældrene Herle og Jens Lorenzen var han hjemmefra udstyret med vestslesvigsk, dansk arvegods. Han elskede sin hjemstavn og sit land.

Niels Lorenzen har gennem årene haft mange tillidshverv. Han var sognefoged i en lang årrække, medlem af menighedsrådet, formand for Ballum Enge i 21 år, medlem af Ballum Grande i over 50 år. Han var medlem af afvandingskommissionen for Ballum Enge og Skast Mose 1966-70. Hans indsats for hjemstaven blev belønnet med en udnævnelse til ridder af Dannebrog 14. februar 1984. I Ballum Enge var han særlig glad for at færdes. Den jord, som

han kaldte noget af Danmarks mest frugtbare. Niels Lorenzen var en foregangsmand. Han var med til at stifte Ballum Enges Forskønnelsesforening i 1972, og han var formand og kasserer i 31 år. Hans store kærlighed til området og historien gjorde Mølle-kilen til hans hjertesag. Foreningens store indsats var at genopføre de 2 bevandingsmøller i 1973 (bygget i 1842). Der var senere mange tiltag, og de blev kronet med held.

Besøgstallet steg år for år. Trods travlhed på gården tog han sig tid til at vise mange mennesker om på Møllekilen og ofte videre til dige, sluse og vadehav. Hans fængslende fortælleevne og humor gjorde ham til en populær turleder nord og syd for grænsen.

Fortidsvirke - Fremtidsgavn står der på stenen ved indkørslen til Møllekilen. Niels Lorenzens livsværk er lykkedes. Han har sat sig et minde for kommende slægter. Møllekilen er blevet et udflugtsmål, og de sammenkomster, der er blevet holdt, har samlet mange mennesker.

Om vinteren holdt han mange foredrag. Han tilbød følgende emner: Vadehavets økologi, Marskens tilblivelse, historie og benyttelse, Stormfloder, Møller, Digebyggeri, Afvanding. De gamle overfartssteder til Rømmø, Sagnet om Sorgagre og de gamle bebyggelser kunne han også fortælle om. Han forlangte ikke honorar.

Efter Hanne Lorenzens død blev Niels Lorenzen boende på gården og var dybt engageret i livet på gården, indtil sygdom satte en stopper herfor. Trods savnet af sin hustru, fik han en lykkelig alderdom med børn, børnebørn og et oldebarn.

Tage Bundgaard

Helmut Leckband, R.

Flensborg

† 20. 2. 2003

* 17. 9. 1916

I en alder af 86 år er den tidligere forretningsfører og mangeårige leder af byggeafdelingen i Dansk Skoleforening for Sydslesvig Helmut Leckband, afgået ved døden.

Helmut Leckband var født og opvokset i Flensborg, og han hørte til det danske mindretal, der i deres unge år måtte betale en høj pris ved i anden verdenskrig at blive indkaldt til tysk militærtjeneste.

For Leckbands vedkommende betød det, at han først i slutningen af 1949 kunne vende hjem til Flensborg efter at have været tysk soldat i over 11 år og siddet i russisk fangenskab i næsten 4 år.

Helmut Leckband var inden indkaldelsen i 1937 blevet uddannet i Union Bank, og her skulle han efter hjemkomsten have fortsat sin karriere. Det blev i stedet hos Skoleforeningen, at han nu kom til at præge udviklingen flere årtier frem.

Som leder af byggeafdelingen i mindretallets ekspansionsår var han en drivende kraft bag opkøb af grunde til en lang række danske skoler, bl.a. Cornelius Hansen-Skolen, Gustav Johannsen-Skolen, Jens Jessen-Skolen og Gottorp-Skolen i Slesvig.

Helmut Leckband efterlader fire voksne børn.

Mads Bruhn

Gerhard Wehlitz, R. p. p.

Kappel

† 5. 3. 2003

* 4. 8. 1922

Vi har mistet en storartet foregangsmand i Sydslesvigsk Vælgerforening, og hele mindretallet har ved Gerhard Wehlitz' død mistet en forkæmper, der igennem et helt menneskeliv på utallige måder har været en forkæmper både for det danske arbejde, men også for det voksende fællesskab mellem mindretallet og flertalsbefolkningen.

Der er ikke det område inden for mindretallet, som Gerhard Wehlitz med sit fine og menneskelige væsen ikke satte sit præg på. Han var i alle kredse et højt respekteret menneske, der modtog en endda meget bred vifte af hyldestord, da han besluttede at nyde sit velfortjente otium - også i det frivillige arbejde.

Som synligt udtryk for den taknemlighed, der med rette blev vist Gerhard Wehlitz blev han udnævnt til Ridder af Dannebrogordenen og modtog Folkerepublikkens fortjenstmedalje.

Det er i Sydslesvigsk Vælgerforening, Gerhard Wehlitz satte sine dybeste spor. Han var med, da SSW blev startet i 1948. Han blev

byrådsmedlem i Kappel, hvor han var med til at præge byens udvikling igennem årtier.

Tillige blev han kredsagspolitiker og var i mange år værdsat leder af kredsagsgruppen. Gerhard Wehlitz var synonym for en markant dansk politisk holdning, men også for en udvikling, der ville forståelse mellem mindretal og flertal.

Med god grund har Gerhard Wehlitz været en person, der nød den største respekt i alle kredse. Det var derfor helt naturligt, at Gerhard Wehlitz blev valgt til landsformand for det danske og de nationale friseres parti i 1975 efter Karl Otto Meyer, en opgave, som han varetog i 14 år på sin egen måde, retlinet, med stor politisk pondus og en uforlignelig balance mellem partiet og landdagsarbejdet. Gerhard Wehlitz blev en stor politiker, som Sydslesvigsk Vælgerforening har meget at sige tak for.

*Gerda Eichhorn
SSW-landsformand*

Alfred Boysen

Risum

† 18. 3. 2003

* 14. 2. 1915

„Rüm hart - klaar kiming“ (rummeligt hjerte, klar horisont) står over døren til familien Boysens hyggelige friserhjem i Risum.

„Rüm hart - klaar kiming“ var også Alfred Boysens livsholdning til det danske mindretal og de danske kulturværdier. Ikke blot som støtte for det frisiske arbejde, men mange gange som udtryk for venskabelige bånd og som inspirationskilde.

Sine venskabsbånd til det danske lærte han under et højskoleophold i Danmark og gennem den erkendelse, han fik dengang, skærpedes også hans frisiske identitet.

Alfred Boysen blev 88 år.

Han havde igennem en række år - fra 1954 til 1959- boet og arbejdet i staterne og var først vendt hjem i 1959.

Hans skolegang var tysk. Han måtte afbryde sine studier i nazitiden, men tog til gengæld på højskoleophold på Hoptrup Højskole. Han fik også mulighed for at gå på landbrugsskole i Heide. Siden arbejdede han i landbruget på Før, hvor han lærte føring så godt, at han blev ansat som vandrelærer for Før og Amrum.

Men siden måtte han som så mange andre trække i den forhadte trøje og gøre krigstjeneste.

Blev sendt hjem efter at være blevet såret. Men krigen slap ham ikke. Han blev sendt til bl.a. Sorø og Sydtyskland, og amerikanere tog ham til fange i 1943, sejlede ham til Boston og sendte ham først hjem igen i 1946, hvor han - stadig i tysk uniform - blev sendt til England for arbejde på fabrik.

Hjemvendt fortsatte han som vandrelærer på øerne. Men udlængslen slap ham ikke, så han tog til USA igen, denne gang sammen med Hanne, som han blev gift med i New York i 1956.

Deres børn, - og dem fik de tre af, - skulle imidlertid vokse op i frisiske omgivelser, så de tog tilbage til Risum/Lindholm, byggede hus, og Alfred Boysen blev ansat som frisersekretær. I det embede virkede han til sin pensionering i 1982.

Han gjorde sig altid til talsmand for, at det frisiske folk permanent skulle være sig sin frisiske identitet bevidst, værne om den og udbygge den. Og han var særdeles glad for, at den frisiske bevidsthed er blevet styrket igennem de seneste mange år.

Heinrich Schultz

Karsten Outzen

Løgumkloster

† 13. 4. 2003

* 30.1. 1929

Ved tidligere landmand i Ellum og byrådsmedlem i Løgumkloster Kommune Karsten Outzens bortgang er et stort hjerte holdt op med at slå. Den store Klosterkirkes kirkeklokker har ringet for sidste gang for en af Løgumkloster Landsogns gæve mænd.

Karsten Outzen var jordbunden i sin gerning som dygtig landmand på Skansen i Ellum og i overført betydning i sit virke som foreningsmand og i byrådsarbejdet. Ingen gik forgæves til Karsten Outzen. Han vidste, at han havde ørerne til at lytte med. Somme tider kunne han høre også, hvad der ikke blev sagt. Han var et stort menneske. Karsten kunne man regne med.

Karsten Outzen blev kun 74 år, og sine sidste ca. 10 år måtte han tilbringe i kørestol. Det var ikke den aktive og livlige Karstens natur, men familien stod det igennem med Petra som enestående midtpunkt. Ikke blot gennem de sidste år, hvor hendes hjælp blev så påkrævet, har hun ydet en helt enestående og uselvsk støtte og omsorg, men gennem hele deres ægteskab har hun været en uvurderlig støtte for sin kære mand.

De var fælles om driften af ejendommen i Ellum med jord fra den fædrene gård. Fælles om alt - ikke mindst den store familie, som Karsten satte så stor pris på - hver og en. Der er meget at takke Karsten for - og meget som Karsten fik at takke for. Selv i vanskelige stunder - hvor kræfterne ikke var til at udtrykke det, var han taknemlig.

I foreningslivet gjorde Karsten Outzen er en stor indsats som idrætsudøver, som leder og i

bestyrelsesarbejdet både lokalt, men også indenfor TAI (nu DGI Tønderegnet) var der bud efter Karsten Outzens organisatoriske evner og menneskelige kvaliteter. I en årrække var Karsten Outzen formand for Tønder Amts Idrætsforening. For sin store indsats i det sønderjyske foreningsliv blev Karsten Outzen i 1966 tildelt Lektor Aage Rosenkjærs Mindefonds æreslegat.

Han ydede først i sognerådet i Løgumkloster Landsogn og senere i Løgumkloster Byråd en prisværdig indsats gennem 28 år. Karsten Outzen var formand for Undervisnings- og Kulturudvalget fra 1978 til 1993, og indenfor den periode var han tillige formand for PPR i Tønder (skolepsykologisk kontor). Opgaver han kun lige havde sluppet, da han blev ramt af sygdom.

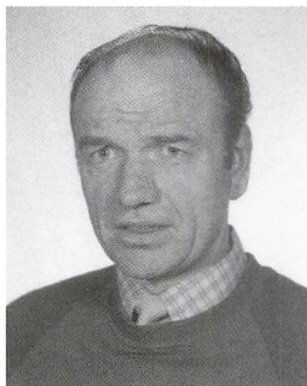
Der er mange, der vil savne Karsten Outzen og det, han stod for.

Karsten Outzen vil være i erindringen som den stoute bonde og som en personlighed, der favnede så vidt som familiefar og i sin gerning som landmand og foreningsmand.

Vore tanker går til Petra og hele familien med håbet om lyse og lykkelige stunder med en god familiefar i erindring. Vi vil erindre Karsten Outzen i taknemlighed.

Birgitte Bang Schmidt

Hans Holt

Poul Villadsen

Øster Lindet
 † 31. 7. 2003
 * 29. 7. 1938

Poul Villadsen kom til verden på gården Skovløkke i Øster Lindet den 29. juli 1938. Han voksede op på en gård i en tid, hvor landbolivet i Sønderjylland stadig ikke var ramt af de samme effektiviseringer som nord for Kongeåen. Det gav muligheder for et rigt ungdomsliv med karle og piger og deraf følgende gode muligheder for foreningslivet i landsbyen, hvor Poul Villadsen allerede som 17-årig indtrådte i den lokale ungdomsforenings bestyrelse. Det blev til en post som kasserer og derefter mange år som formand.

Som 17-årig tog Poul sammen med sin far den store beslutning, at han skulle tage en landbrugsuddannelse og overtage gården, når faderen ikke kunne drive den mere. Det blev herefter til et ophold på Viborg gymnastikhøjskole, soldatertid ved Livgarden og så Kærgård Landbrugsskole. Mens Poul var på landbrugsskole døde faderen kun 61 år gammel, så Poul tog efter endt uddannelse hjem på gården, som han bestyrede i tre år, hvorefter han endeligt overtog den. Udover sammen med konen Signe at drive den store gård mønsterværdigt blev der også overskud til at deltage aktivt i det omgivende samfund.

Af bestyrelsesposter kan udover ungdomsforeningen nævnes 12 års arbejde for Andelsbanken, senere Nordeas bankråd. Her virkede Poul helt til sin død. Også DLG kunne glæde sig over Pouls engagement. Her virkede han i 15 år. Arbejdet i disse bestyrelser medførte også en del udvalgsposter. Den lokale venstreforenings bestyrelse har han ligeledes været en del af i en

lang årrække. Poul og Signe fik tre børn, Margrethe, Erik og Søren, og mens disse var skolesøgende tog Poul sin tørn i skolenævnet, også som formand, ligeledes i skolekommissionen.

Pouls interesseområder var mange. Udover gymnastikken spillede han i mange år amatørteater; den daværende instruktør, Johannes Søberg (Søbergs Have), instruerede gerne, men betingelsen var, at Poul tog en stor rolle.

Senere blev det sangen der fyldte meget. Poul har altid i forsamlinger været den, der ledte fællessangen, og de sidste 17 år har han sunget i Øster Lindet Kor. Også her tog han det organisatoriske arbejde på sig i form af en bestyrelsespost i Grænsekorene. De sidste 2 1/2 år var han formand og gjorde også her et fremragende stykke foreningsarbejde.

Det der har præget Pouls virke hele vejen igennem har været grundighed, indsigt, jysk stædighed og lune. Det lokale engagement har været stort, indsatsen for den sønderjyske region beundringsværdig. Helbredet har ellers været svigtende i mange år, allerede som 35-årig rantes han af epilepsi, 15 år senere kneb det også med lungerne, og de seneste år stødte flere alvorligere ting til, således at Poul kun blev 65 år. Men det blev alligevel til et stærkt engageret liv, og mange har nydt godt af Pouls indsats. Hans kone Signe driver gården videre.

Ellinor Jensen
 skoleinspektør i Øster Lindet

Viggo Rømer

Abild

† 5. 8. 2003

* 29. 4. 1917

Som repræsentant for Tønder Amts Idrætsforening, Sønderjydsk Idrætsforening og De Danske Skytte-, Gymnastik- & Idrætsforeninger, der nu er samlet i Danske Gymnastik og Idrætsforeninger, er jeg blevet bedt om at samle nogle mindeord om det folkelige foreningsmenneske, Viggo Rømer.

Viggo kom fra Vendsyssel til Sønderjylland i 1943. Han kom til Abild og han kom til det vestlige Sønderjylland. Han kom hurtigt med i foreningsarbejdet på lokal plan. På sin stille og praktiske måde gik han ind i foreningsarbejdet på en naturlig måde. Han kunne bruges til gymnastik, folkedans, håndbold og atletik og til bestyrelsesarbejde. Det var naturligt, at Viggo kom med i arbejdet i Tønder Amts Idrætsforening og dermed også i samarbejdet med Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger. Han fortsatte ind i arbejdet i Sønderjydsk Idrætsforening og i 1971 blev han medlem af gymnastikudvalget på landsplan og dermed medlem af bestyrelsen i De Danske Skytte-, Gymnastik- & Idrætsforeninger. Viggo var en god person at arbejde sammen med. Han var god til at lytte, han sagde ikke så meget til møderne - alligevel var han en god igangsætter, og han gik altid med i praktiske arbejde.

Efter årene i landsarbejdet vendte han tilbage til arbejdet i Abild. Arbejdet omkring kirken og menigheden i Abild. Han var idemand til starten af familiesvømningen i Abild. Hver fredag aften samledes børn, unge og voksne i svømmehallen i Tønder, Viggo tog livredderprøven, og det fortsatte han med efter han var fyldt 70. Senere blev han formand for pensionistforeningen, hvor han sammen med Alma, stod for mange gode arrangementer. Familien betød meget for Viggo. Båndet til Vendsyssel var vigtigt.

Sønderjydsk Idrætsforening har i år 100 års jubilæum. Mange er de personer, der har været med til at muliggøre, at det folkelige foreningsarbejde stadig lever i Sønderjylland. Blandt dem skal Viggo Rømer nævnes. Vi har i Viggo Rømer mistet et menneske, for hvem det folkelige foreningsarbejde stod i højsædet. Hans evner som igangsætter og formidler af glæde var stor. Vi har grund til at mindes Viggo Rømer med en tak for det, han sammen med Alma bragte os.

Svend Kristiansen

Inger Bjørn Svensson

Haderslev

† 2. 9. 2003

* 10. 7. 1911

Inger Bjørn Svensson, f. Hagemann, var københavner af fødsel. Faderen var civilingeniør, og efter matematisk-naturvidenskabelig studentereksamen tog hun 1936 eksamen som cand.polit., en dengang ikke helt almindelig uddannelse for en kvinde. Studiet blev hendes skæbne, for her traf hun sin Bjørn. I eksamensåret blev de gift i Gammel Haderslev Kirke i Bjørn Svenssons hjemby, hvor de fik deres bopæl fra 1950. Som nyt medlem af redaktørfamilien Svensson levede Inger sig snart ind i det sønderjyske. Skønt københavner af fødsel følte hun sig nu hjemme i Haderslev og fremmed i hovedstaden. Fem børn voksede op i hjemmet, der var meget at gøre i hus og have, men energien rakte videre. Hun blev formand for Red Barnet i Haderslev, og engagerede sig på det sociale område. Især gjaldt interessen børnene og kvindernes kår. Hun var medinspirator til oprettelse af vuggestuer og fritidshjem og var blandt andet drivkraften bag etableringen af Fritidshjemmet Ryeshave og institutionen Rosengården på Thrigesvej i Haderslev med vuggestue og børnehave, som toges i brug i 1969. Sidstnævnte er i dag kommunens største integrerede børneinstitution. Engagementet blev i 1968 påskønnet af byens socialdemokratiske borgmester Peter Olesen ved at tildele hende "optimistpokalen".

Fra krigens år skrev Inger Bjørn Svensson indlæg til dagspressen om praktisk indretning af gøremålene i den moderne familie, om god familieøkonomi og lettelser til den moderne husmoder, hun gav gode råd som "den kloge

kone", og holdt aftenskole i familiekundskab. Hun skrev boganmeldelser i dagspressen, og da ægtemanden var arbejdsløs sidst i 1950'erne blev den journalistiske virksomhed øget til gavn for familiens økonomi.

I 1959 dukkede der også en artikel op af Inger Bjørn Svensson i Sønderjysk Månedsskrift om Anne Helene Michelsen og det lille museum på Kolstrupgård i Aabenraa. Det fik følger. I 1963 sagde hun ja til at indtræde i redaktionen af dette landets eneste lokalhistoriske tidsskrift på månedsplan. Hun havde medredaktører, Werner Christiansen og Christian Stenz, i de sidste år Jørn Buch, men som redaktionssekretær fik Inger Bjørn Svensson fra første færd hovedarbejdet. Hurtigt kunne man spore den nye redaktørs indsats. Sønderjysk Månedsskrifts omfang voksede fra omkring 260 sider til 450-500 sider årligt efter 1971. Layout blev ændret, der kom et nyt og flottere omslag fra 1968, den gamle énspaltede opsætning blev ændret til 2 spalter, der kom flere billeder, der kom flere artikler om aktuelle nationale og kulturelle forhold og emner af dagsaktuel, politisk og økonomisk-kulturel art, og museumsstoffet blev styrket. Der kom også flere anmeldelser. Selv skrev Inger Bjørn Svensson en del artikler, ofte om emner med tilknytning til museernes arbejde, eller hun leverede interviews med markante sønderjyder. Ægtemanden Bjørn Svensson satte også sit aftryk på Sønderjysk Månedsskrift i disse år med mange artikler og anmeldelser. Succesen udeblev ikke. Fra omkring 750 abonnenter omkring 1960 steg

tallet til over 1.500 fra sidst i 1960'erne. I 1986 kunne den garvede redaktør aflevere et velkørende og tungtvejende månedsskrift til et nyt team. Det var med fuld ret at udgiveren, Historisk Samfund for Sønderjylland, i 1989 udnævnte Inger Bjørn Svensson til æresmedlem.

Inger Bjørn Svensson engagerede sig med liv og sjæl i månedsskriftets sag. Dertil skrev hun Grænsforeningens Årbog 1974 om "Dansk kvindehverdag i Sydslesvig", redigerede

(sammen med Knud Fanø) "Bogen om Det unge Grænseværn" (1983), og skrev biografier til Dansk Kvindebiografisk Leksikon. Interessen for mennesker, for børn og familiernes vilkår var hele tiden nærværende. Bag den store indsats lå det gode samliv med ægtefællen og et varmt familieliv.

Lars N. Henningsen

HÅNDBOG OG VEJVISER

Håndbog og vejviser-delen revideres på grundlag af returnerede spørgeskemaer
Redaktionen afsluttet den 15. september 2003

Det danske kongehus

Ifølge § 1 i tronfølgeoven af 27. marts 1953 nedarves tronen inden for Kong Christian X og Dronning Alexandrines efterslægt

Margrethe II,

(Alexandrine Þorhildur Ingrid) Danmarks Dronning, født 16. april 1940 på Amalienborg, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 i København med Prins Henrik af Danmark (født Henri-Marie-Jean-André greve de Laborde de Monpezat), født 11. juni 1934 i Talence, Gironde, Frankrig.

Sønner:

- (1) Kronprins Frederik André Henrik Christian, født 26. maj 1968 i København.
- (2) Prins Joachim Holger Waldemar Christian, født 7. juni 1969 i København, gift 18. november 1995 i Frederiksborg Slotskirke med Prinsesse Alexandra Christina, født Manley, født 30. juni 1964 i Hong Kong.
Børn:
Prins Nikolai William Alexander Frederik, født 28. august 1999 i København.
Prins Felix Henrik Valdemar Christian, født 22. juli 2002 i København.

Dronningens søstre

Prinsesse Benedikte Astrid Ingeborg Ingrid, født 29. april 1944 på Amalienborg, gift 3. februar 1968 på Fredensborg Slot med Richard Casimir Karl August Konstantin Prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934 på Berleburg.

Børn:

- (1) Prins Gustav Frederik Philip Richard, født 12. januar 1969 i Frankfurt a.M.
- (2) Prinsesse Alexandra Rosemarie Ingrid Benedikte, født 20. november 1970 i København, gift 6. juni 1998 i Gråsten Slotskirke med Jefferson-Friedrich Volker Benjamin Graf von Pfeil und Klein-Eilguth.
Søn:
Friedrich Richard Oscar Jefferson Graf von Pfeil und Klein-Eilguth, født 14. september 1999 i København.

- (3) Prinsesse Nathalie Xenia Margareta Benedikte, født 2. maj 1975 i København.

Prinsesse Anne-Marie Dagmar Ingrid, født 30. august 1946 på Amalienborg, gift 18. september 1964 i Athen med Konstantin II, fhv. Konge af Grækenland. Ved ægteskabets indgåelse er arveretten til Danmarks trone bortfaldet for prinsessen og de i ægteskabet fødte børn og disses afkom.

Dronningens farbroder

† Arveprins Knud Christian Frederik Michael, født 27. juli 1900 på Sorgenfri Slot, død 14. juni 1976 i Hellerup, gift 8. september 1933 på Fredensborg Slot med Arveprinsesse Caroline-Mathilde Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid, født Prinsesse til Danmark, født 27. april 1912 på Jægersborghus, død 14. december 1995.

Børn:

- (1) Prinsesse Elisabeth Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée, født 8. maj 1935 i København.
- (2) Ingolf, Greve af Rosenborg.
- (3) Christian, Greve af Rosenborg.

Regeringen Anders Fogh Rasmussen

Udnævnt 27. november 2001

Statsminister · Anders Fogh Rasmussen (V)

Økonomi- og erhvervsminister · Bendt Bendtsen (C)

Udenrigsminister · Per Stig Møller (C)

Finansminister · Thor Pedersen (V)

Beskæftigelsesminister · Claus Hjort Frederiksen (V)

Justitsminister · Lene Espersen (C)

Kulturminister · Brian Mikkelsen (C)

Minister for flygtninge, indvandrere og
integration samt minister
uden portfølje (Europaminister) · Bertel Haarder (V)

Skatteminister · Svend Erik Hovmand (V)

Trafikminister samt
minister for nordisk samarbejde · Flemming Hansen (C)

Minister for videnskab,
teknologi og udvikling · Helge Sander (V)

Fødevareminister · Mariann Fischer Boel (V)

Forsvarsminister · Svend Aage Jensby (V)

Miljøminister · Hans Christian Schmidt (V)

Indenrigs- og sundhedsminister · Lars Løkke Rasmussen (V)

Kirkeminister · Tove Fergo (V)

Undervisningsminister · Ulla Tørnæs (V)

Socialminister og
minister for ligestilling · Henriette Kjær (C)

Valg i Sydslesvig

Danske stemmer ved kommunevalgene i Sydslesvig 1970-1998

Kredsresultater:

	FLENSBORG	SLESVIG- FLENSBORG	NORD- FRISLAND	RENDSBORG- EGERNFØRDE	KIEL	SAMLET
1970	10.055	6.005	4.346	1.294	103	21.803
1974	10.196	6.196	4.634	1.232	109	22.367
1978	10.447	8.116	4.144	1.558	115	24.380
1982	10.454	8.624	4.875	1.526	104	25.583
1986	8.918	7.860	4.997	1.503	138	23.416
1990	8.323	8.192	4.383	1.906	225	23.029
1994	11.091	13.398	7.415	4.978	1.043	37.925
1998	9.487	12.979	7.071	8.048	1.130	38.715
2002	6.924	10.830	5.888	6.160	684	30.486

Antal kommunerådsmedlemmer

1990	94
1994	137
1998	137
2002	136

Antal kredsmedlemmer

1990	15
1994	21
1998	24
2002	21

Danske stemmer ved landdagsvalgene 1983-2000

1983	21.807
1987	23.316
1988	26.646
1992	28.245
1996	38.285
2000	60.367

Antal landdagsmedlemmer

1983	1
1987	1
1988	1
1992	1
1996	2
2000	3

5-mandsudvalget

(Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig)

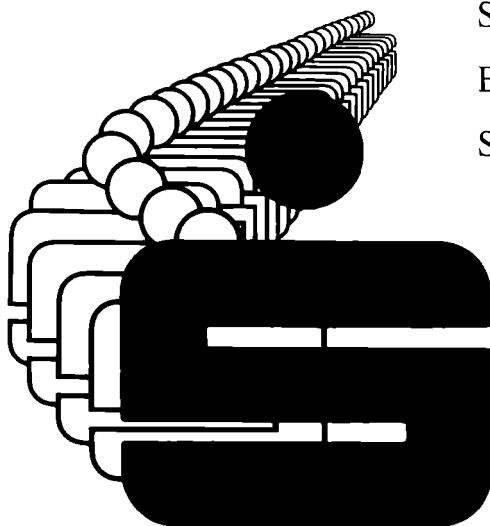
- V MF, Eva Kjer Hansen (formand)
Stollig Bygade 12, 6200 Aabenraa
tlf. 74 62 81 18, fax 74 62 81 16,
mobil 40 25 81 18
E-post: vevkh@ft.dk
Christiansborg, tlf. 33 37 45 13
- A Fhv. minister og MF Frode Sørensen
Vesterled 19, 6400 Sønderborg
tlf./fax 74 48 64 28, mobil 22 18 19 38
E-post: sfros@ft.dk
Christiansborg, tlf. 33 37 40 56
- C Fhv. minister og MF, Torben Rechendorff
Ørbækgårds Allé 623, 2970 Hørsholm

tlf./fax 45 86 29 08
E-post: tlrech@get2net.dk

- F Jørgen Ulrik Larsen
Farverhus 112, 6200 Aabenraa
tlf. 74 62 62 23
E-post: 112jul@post.tele.dk
- O MF, Sognepræst
Søren Krarup
Spillebjergvej 15, Seem, 6760 Ribe
tlf. 75 44 10 12, fax 75 44 14 50
Christiansborg, tlf. 33 37 51 17

Sekretær:
Fhv. chefkonsulent C. E. Laurrup
Undervisningsministeriet
Privat adresse: Jasminvej 3, Frederiksberg
tlf. 36 46 64 37
E-post: carl.erik.laurrup@uvm.dk

Velkommen i

Sparekassen Bredebro
Broager Sparekasse
Sparekassen Løgumkloster

Få råd som aldrig før!

Statsamtet Sønderjylland

H.P. Hanssens Gade 42, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 31 31 31.

E-post: soenderjylland@statsamt.dk

Statsamtmand: Torben Sørensen.

Ekspeditionstid: Mandag-onsdag kl. 9-14,

torsdag kl. 9-17, fredag kl. 9-12.

Telefontid: Mandag og torsdag kl. 10-15,

tirsdag og onsdag kl. 10-14, fredag kl. 10-12.

Man kan desuden få nærmere oplysninger,
blanketter m.v. på statsamternes hjemmeside:

www.statsamt.dk

Telefax:

Fax til familieretlig afdeling 74 62 84 09, fax til
det sociale nævn og tilsynsrådet 74 31 31 74

Der findes 14 statsamtter i Danmark, der er geografisk sammenfaldende med amtskommunerne, samt et overpræsidium for Københavns Kommune.

Blandt opgaverne, der er mangeartede, kan nævnes ægteskabsager, bidrag, samvær, faderskabsager, adoption, værgemål, fri proces, navnesager, indfødsret, opholdsbevis til EU/EØS-statsborgere, session, byggelovsklager, opholdstilladelser og tilsyn med kommunerne. Statsamtterne er desuden sekretariat for det sociale nævn og for det psykiatriske patientklagenævn.

Tilsynet med kommunerne udøves af Tilsynsrådet for Sønderjyllands Amt, der har statsamtmanden som formand samt følgende fire medlemmer, der er valgt af Sønderjyllands Amtsråd: Orla Tangbæk, Thorkild Dahl Nielsen, Mads Schmidt Eriksen og Eva Roth.

Kort over Sønderjyllands Amt

Sønderjyllands Amt

Amtsgården

Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa
tlf. 74 33 50 50, fax 74 33 51 51
E-post: amtet@sja.dk
Internet: www.sja.dk

Amtsborgmester

Carl Holst

Amtsdirektør

Niels Johannesen

Amtsrådsmedlemmer 2002-2005

pr. 1. juli 2002

V	Carl Holst, amtsborgmester, lærer,
Nordhaven 5, 6630 Rødding	A	Søren Rishøj Jakobsen, elektriker,
Simmerstedvej 72, 6100 Haderslev
V	Helge M. Lauritzen, 1. viceamtsborgmester,
lærer,
Ulkebølsten 13, Ulkebøl, 6400 Sønderborg	V	Torben Jessen, forstander,
Gamle Kongevej 56, 6200 Aabenraa
A	Karsten Meyer Olesen,
2. viceamtsborgmester, overlærer,
Grønningen 34, Smedeby, 6340 Kruså	S	Hinrich C. Jørgensen, landmand,
Flensborg Landevej 71, 6360 Tinglev
A	Heine Andersen, lærer,
Birkevænget 2, Abild, 6270 Tønder	V	Chr. Jørgensen, gårdejer,
Hørup Bygade 74, Hørup, 6470 Sydals
V	Jens Andresen, gårdejer,
Tingvej 2, 6535 Branderup	V	Oluf Stenrøjl Kristensen, fiskeskipper,
Stagebjergvej 29, 6792 Rømø
O	Mads Schmidt Eriksen, fhv. landmand,
Lusigvej 7, Broballe, 6430 Nordborg	B	Bjarke Larsen, redaktør,
Ulvedalen 2, 6400 Sønderborg
V	Annette Frederiksen, skolebibliotekar,
Sdr. Landevej 16, Kliplejv, 6200 Aabenraa	O	Jytte Lauridsen, socialkonsulent,
Frydendal 13, 6200 Aabenraa
V	Nanna Hørlück, gårdejer, uddannelseskonsulent,
Kirkevej 5, Skodborg, 6630 Rødding	V	Kirsten Lorenzen, sygeplejerske,
Vester Snogbæk 5, Vester Snogbæk,
6400 Sønderborg
C	Anna Margrethe Ikast, fhv. markedschef,
Hasselvej 39, 6510 Gram	V	Egon Lykke, gårdejer,
Bramhalevej 45, Bramdrup, 6100 Haderslev
F	Bent Iversen, uddannelseschef,
Fælleslykkevej 34, 6100 Haderslev	V	Jens Møller, salgschef
Fasanvej 19, 6240 Løgumkloster
		V	Inge Marie Møller, sygeplejerske,
„Vertemine“, Tovrup 1, 6440 Augustenborg
		A	Grethe H. Nielsen, uddannelseskonsulent,
Nederbyvænget 83, 6100 Haderslev
		V	Thorkild Dahl Nielsen, gårdejer,
Stormsgårdevej 38, 6372 Bylderup-Bov
		A	Kurt Nissen, afdelingskasserer,
Skoletofte 2, Svenstrup, 6430 Nordborg
		A	Bent Krogh Petersen, skolepsykolog,
Pileløkke 36, 6310 Broager
		A	Eva Roth, lektor,
Slotsvej 49A, 6510 Gram
		V	Johan Schmidt, gårdejer,
Kastvråvej 9, Kastvrå, 6560 Sommersted
		V	Orla Tangbæk, fhv. politiinspektør,
Nygade 29, 6270 Tønder
		A	Bente Weber Tiettje,
Skovtoften 2, Havnbjerg, 6430 Nordborg

Udvalgenes sammensætning i Sønderjyllands Amt

Økonomiudvalget:

Carl Holst, formand
Karsten Meyer Olesen
Grethe Nielsen
Egon Lykke
Jens Andresen
Mads Schmidt Eriksen
Hinrich C. Jürgensen

Udvalget for teknik og miljø:

Jens Andresen, formand
Heine Andersen
Kurt Nissen
Thorkild Dahl Nielsen
Egon Lykke
Oluf Stenrøjl Kristensen
Johan Schmidt

Sundhedsudvalget:

Helge M. Lauritzen, formand
Bent Krogh Petersen
Eva Roth
Orla Tangbæk
Annette Frederiksen
Nanna Hørlück
Kirsten Lorenzen

Undervisnings- og kulturudvalget:

Anna Margrethe Ikast, formand
Grethe Nielsen
Bente W. Tiettje
Bjarke Larsen
Jens Møller
Torben Jessen
Chr. Jørgensen

Socialudvalget:

Karsten Meyer Olesen, formand
Thorkild Dahl Nielsen
Bent Iversen
Bjarke Larsen
Jytte Lauridsen
Inge Marie Møller
Søren Rishøj Jakobsen

Psykatriudvalget:

Nanna Hørlück, formand
Kurt Nissen
Bent Iversen
Helge M. Lauritzen
Kirsten Lorenzen

Regionalrådet for Region Sønder- jylland-Schleswig

Til Regionalrådet for Region Sønderjylland-Schleswig er der udpeget 21 medlemmer fra hver side af landegrænsen.

Pr. 1. august 2002

Udpeget af Sønderjyllands Amtsråd:

Amtsborgmester Carl Holst,
Amtsdirektør Niels Johannesen,
Amtsrådsmedlem Karsten Meyer Olesen
Amtsrådsmedlem Torben Jessen,
Amtsrådsmedlem Anna Margrethe Ikast,
Amtsrådsmedlem Jens Andresen,
Amtsrådsmedlem Bjarke Larsen,
Amtsrådsmedlem Hinrich C. Jürgensen,
Amtsrådsmedlem Thorkild Dahl Nielsen.

Udpeget af Det tyske Mindretal:

Formand for BdN Hans Heinrich Hansen.

Udpeget af Sønderjyllands ErhvervsCenter:

Formand Jens Sejer Sørensen,
Næstformand Willy Sahl

Udpeget af Det regionale

Arbejdsmarkedsråd:

Kredsformand Thorkild Jacobsen,
Rådsformand Carlo Daus-Petersen,
Regionschef Søren Nielsen.

Udpeget af Kommuneforeningen for Sønderjyllands Amt:

Borgmester Jørn Lehmann Petersen,
Borgmester Nis Mikkelsen.

Udpeget af kommunerne i Sønderjyllands Amt:

Borgmester Hans L. Hansen,
Borgmester Ole Østvig Nissen,
Borgmester Aase Nyegaard,

Kommunalbestyrelsesmedlem Villy B. Jakobsen

Udpeget af byrådet i Flensborg:

Bypræsident Hartmut Strauss,
Overborgmester Hermann Stell,
Byrådsmedlem Barbara Philipsen,
Byrådsmedlem Oliver Dörflinger,
Byrådsmedlem Gerhard Maas,
Direktør Peter Michael Stein,
Kredsformand Peter Köhler.

Udpeget af Slesvig-Flensborg Amt:

Amtspræsident Johannes Callsen,
Landråd Jörg-Dietrich Kamischke,
Amtsrådsmedlem Ingo Degner,
Amtsrådsmedlem Peter-Dietrich Henningsen,
Borgmester Andreas Lorenzen,
Amtsrådsmedlem Dr. Hans-Werner Johannsen,
Amtsrådsmedlem Frauke Kramer.

Udpeget af Nordfriesland Amt:

Amtspræsident Helmut Wree,
Landråd Dr. Olaf Bastian,
Amtsrådsmedlem Henning Möller,
Amtsrådsmedlem Antje Bartels,
Amtsrådsmedlem Peter Martinen,
Amtsrådsmedlem Hauke Christiansen,
Amtsrådsmedlem Siegfried Struwe.

Observatører:

Folketingsmedlem Poul Qvist Jørgensen,
Folketingsmedlem Eva Kjer Hansen,
Direktør Jørgen Kühl,
Landdagsmedlem Heinz Maurus,
Landdagsmedlem Ulf von Hielmcrone.

Regionskontor:

Hærvejen 11B, Bov, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 05 01, fax 74 67 05 21.
Sekretariatsleder: Andrea Kunsemüller.

Amtsmusikudvalget

Amtsmusikudvalget, der er nedsat i henhold til lov om musik, har til opgave af fremme musiklivet i amtet. Udvalget skal i samarbejde med andre foreninger og organisationer m.v. søge at koordinere og samordne de musikalske aktiviteter i og uden for amtet. Amtsmusikudvalget afgiver indstilling til Statens Musikråd og Amtsrådet om støtte til musikformål. Derudover fordeler amtsmusikudvalget den tilskudspulje, som Amtsrådet årligt afsætter til musikformål.

Personer med særlig bred musikalsk baggrund
Ole Livbjerg Klitgaard (fungerende formand),
„Vesterland“, Skinderbro 31,
6200 Aabenraa

Peter Langberg,
Digevej 11, 6270 Tønder

Kirkemusiklivet
Birgitte Romme,
Spangmosevej 30D, 6430 Nordborg

Sønderjyllands Symfoniorkester
Hans Jørgen Leth Hansen,
Havbogade 66, 6400 Sønderborg

Musikforeninger - det rytmiske område
Hans Jørgen Albrechtsen,
Lundtoftvej 1, Kværs, 6300 Gråsten

Musikforeninger - det klassiske område
Bent Valeur,
Kastanie Allé 1, 6270 Tønder

Amatørmusik - kor
Mette Rasmussen,
Snogbæk Nederby 7, 6400 Sønderborg

Amatørmusik - orkestre
Ove Steiner Rasmussen,
Lindedal 16, 6200 Aabenraa

Samvirkende Sønderjyske Musikskoler
Jan Østergaard Nielsen,
Broager 6, 6400 Sønderborg

Nyorienteret ungdomsmusik
Tanja Yndigegn Hansen,
Gamle Kongevej 13A, 6200 Aabenraa

Sønderjyllands Amtsråd
Torben Jessen,
Gl. Kongevej 56, 6200 Aabenraa

Kommuneforeningen
Ib Jensen,
Røddingvej 20, Nustrup, 6500 Vojens

Sekretariat:
Sønderjyllands Amt,
Kultursekretariatet,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa, tlf. 74 33 50 50

Rønshoved
H Ø J S K O L E

Højskolen ved Flensborg Fjord
Højskolevej 4 · 6340 Kruså
Tlf. 74 60 83 18 · Fax 74 60 85 46
E-mail: info@ronshoved.dk
www.ronshoved.dk

Det regionale faglige kultur- miljøråd

Det regionale faglige kulturmiljø- råd for Sønderjyllands Amt, der er nedsat i henhold til lov om regio- nale faglige kulturmiljøråd, består af 8 udpegede medlemmer. Rådet yder faglig rådgivning til offentlige myndigheder, foreninger og private om kulturmiljøspørgsmål, herunder om spørgsmål, der angår fortids- minder, fredede og bevaringsvær- dige bygninger og bymiljøer, landskabshistorie, kulturhistoriske elementer i landskabet, kulturhisto- riske helheder og sammenhænge og landskabstræk.

Udpeget for perioden 2002-2006

Sammenslutningen af Lokalarliver
Kim Furdal, cand.mag. (formand)
Stalholt 16, 6200 Aabenraa

Sønderjyllands Amtsråd
Thorkild Dahl Nielsen, (amtsrådsmedlem)
Stormsgårdevej 38, 6372 Bylderup-Bov

Kommuneforeningen
Hans Linding, arkitekt m.a.a.,
Ørnevej 7, 6500 Vojens

Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur
Jørgen Toft Jessen, arkitekt m.a.a., (næstformand)
Ny Allégade 8, 6100 Haderslev

Danmarks Naturfredningsforening
Flemming Nissen, skovfoged,
Simmersted Byvej 11, 6500 Vojens

Museumsrådet for Sønderjyllands Amt
Hanne Christensen, cand.mag.,
Forstallé 7, 1., 6200 Aabenraa

Inger Lauridsen, cand.mag.,
Vestergade 14, 6270 Tønder

Akademirådet
Mads Thuesen Møller, arkitekt m.a.a.,
Gl. Kongevej 54, 6200 Aabenraa

Sekretariat:
Sønderjyllands Amt,
Kultursekretariatet,
Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa,
Tlf. 7433 5050

Kommuner i Sønderjyllands Amt

Komfo, Kommuneforeningen i Sønderjyllands Amt

Rådhuset, 6510 Gram,
tlf. 73 82 11 14, fax 73 82 11 89
E-post: komfo@komfo.dk
Internet: www.komfo.dk
Formand: Borgmester H.P. Geil,
Gram Kommune
Sekretariatschef: Annegrete Axelsen

Kommuner:

Aabenraa Kommune
6200 Aabenraa, tlf. 73 63 30 00 · fax 73 63 30 01
Borgmester: Poul Thomsen
Kommunaldirektør: Torben Holding

Augustenborg Kommune
6440 Augustenborg, tlf. 73 47 73 47
Borgmester: Aase Nyegaard
Kommunaldirektør: John Borggreen

Bov Kommune
6330 Padborg, tlf. 73 67 55 00,
fax 73 67 55 99
E-post: raadhus@bovkommune.dk
Internet: www.bovkommune.dk
Borgmester: Jens Aage Helmig
Kommunaldirektør: Bent Sørensen

Bredebro Kommune

6261 Bredebro, tlf. 73 71 10 00, fax 73 71 10 01
 E-post: raadhus@bredebro.dk
 Internet: www.bredebro.dk
 Borgmester: Vagn Therkel Pedersen
 Kommunaldirektør: Thorkild Præstegaard

Broager Kommune

6310 Broager, tlf. 74 44 10 33
 E-post: raadhuset@broager.dk
 Borgmester: Jørn Lehmann Petersen
 Kommunaldirektør: Erik Breum

Christiansfeld Kommune

6070 Christiansfeld, tlf. 74 26 74 26
 Borgmester: Jørgen From
 Kommunaldirektør: Ib Østergaard Rasmussen

Gram Kommune

6510 Gram, tlf. 73 82 11 00 · fax 73 82 11 89
 E-post: post@gramkom.dk
 Internet: www.gramkommune.dk
 Borgmester: Hans Peter Geil
 Kommunaldirektør: Niels A. Koustrup

Gråsten Kommune

6300 Gråsten, tlf. 74 65 12 30 · fax 74 65 30 70
 Borgmester: Bendt Olesen
 Kommunaldirektør: Ejner Stølting

Haderslev Kommune

6100 Haderslev
 tlf. 74 22 23 24 · fax 74 22 21 24
 E-post: post@haderslev.dk
 Internet: www.haderslev.dk
 Borgmester: Jens Christian Gjesing
 Kommunaldirektør: Jens Kaptain

Højer Kommune

6280 Højer, tlf. 73 78 27 27
 Borgmester: Peter Christensen
 Kommunaldirektør: Asger Wind

Lundtoft Kommune

Gråstenvej 1, Felsted, 6200 Aabenraa
 tlf. 73 68 55 11
 Borgmester: Hans Philip Tietje
 Kommunaldirektør: Jes Schramm

Løgumkloster Kommune

Rådhusstræde 2, 6240 Løgumkloster
 tlf. 73 74 55 55 · fax 73 74 55 56
 E-post: raadhuset@loegumkloster.dk
 Internet: www.loegumkloster.dk
 Borgmester: Kaj Armann
 Kommunaldirektør: Hans Holt

Nordborg Kommune

6430 Nordborg,
 tlf. 74 15 16 17 · fax 74 15 16 16
 E-post: nordborg@nordborg.dk
 Internet: www.nordborg.dk
 Borgmester: Jan Prokopek Jensen
 Kommunaldirektør: Lisbeth Binderup

Nørre-Rangstrup Kommune

6520 Toftlund,
 tlf. 73 21 21 00 · fax 73 21 22 21
 E-post: post@nrkadm.dk
 Borgmester: Ole Østvig Nissen
 Kommunaldirektør: Mathias M. Achner

Rødding Kommune

Østergade 28, 6630 Rødding,
 tlf. 73 84 24 00 · fax 73 84 24 24
 E-post: kommunen@roedding.dk
 Internet: www.roedding.dk
 Borgmester: Tage Sørensen
 Kommunaldirektør: Normann Pedersen

Højer Kommune

**Byen bag digerne
 - et godt sted at være...**

Kirkegårdsgade 1-3
 6280 Højer
 Telefon 73 78 27 27
 Telefax 73 78 27 28

E-mail: Raadhuset@Hoejer.dk
 Hjemmeside: www.Hoejer.dk

Røde Kro Kommune

6230 Røde Kro,
 tlf. 73 36 36 36 · fax 74 66 29 80
 E-post: epost@roedekro.dk
 Internet: www.roedekro.dk
 Borgmester: Tove Larsen
 Kommunaldirektør: Jakob Kyndal

Skærbæk Kommune

6780 Skærbæk
 tlf. 73 95 95 95 · fax 73 95 95 73
 Borgmester: Svend Ole Gammelgård
 Kommunaldirektør: Niels Brix Andersen

Sundeved Kommune

Avnbølvej 12, Sundeved, 6400 Sønderborg
 tlf. 74 46 12 16 · fax 74 46 10 12
 E-post: sundeved@sundeved.dk
 Borgmester: John Solkær Pedersen
 Kommunaldirektør: Frank Larsson

Sydals Kommune

6470 Sydals
 tlf. 73 11 50 00 · fax 73 11 51 00
 Borgmester: Jens Peter Kock
 Kommunaldirektør: Henning Popp

Sønderborg Kommune

6400 Sønderborg
 tlf. 74 12 64 00 · fax 74 12 64 02
 E-post: raadhus@sonderborg.dk
 Internet: www.sonderborg.dk
 Borgmester: A. P. Hansen
 Kommunaldirektør: Alfred Holm-Petersen

Tinglev Kommune

6360 Tinglev
 tlf. 73 34 35 36 · fax 73 34 36 96
 Borgmester: Susanne Beier
 Kommunaldirektør: Morten Knudsen

Tønder Kommune

6270 Tønder
 tlf. 74 72 80 00, fax 74 72 80 01
 E-post: toender@toender.dk
 Borgmester: Hans L. Hansen
 Kommunaldirektør: Vakant

Vojens Kommune

6500 Vojens
 tlf. 74 20 30 40
 Borgmester: Nis Mikkelsen
 Kommunaldirektør: Mogens Olsen

TA' ET ÅR PÅ

AGERSKOV
UNGDOMSSKOLE

Gymnastik – Boldspil – Svømning
 Mange spændende værkstedsfag
 Boglig undervisning

*Prøv et år med nye kammerater
 på en efterskole med masser af
 muligheder og udfordringer!!*

Tlf.: 74 83 33 15 Fax: 74 83 39 62
WWW.AGERSKOV-UNGDOMSSKOLE.DK

Foreninger, organisationer, institutioner m.v.

Sønderjydsk Skoleforening

Formand: Lisbet Skau,
Hasselvej 4, Hammelev, 6500 Vojens,
tlf. 74 50 79 22

Næstformand: Peder Moltesen Ravn,
Høgsbrovej 52, Høgsgbro, 6760 Ribe

Kasserer: Hanne Clausen,
Sydbank, 6270 Tønder
Privat: Møllevej 33, Møgeltønder,
6270 Tønder

Sekretær: Inger Rahbek Andersen
Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup,
tlf. 74 83 40 81

Povl Callesen,
Varnæsvej 700, Varnæs, 6200 Aabenraa

Jens Østergaard,
Københovedvej 11, Københavned,
6630 Rødding

Steffen Oxholm,
Bevtoftvej 28, Tirslund, 6541 Bevtoft

Inger Langhede,
Varnæsvej 559, Felstedskov, 6200 Aabenraa

Ellen Christensen,
Nyrøjsvej 6, Lavensby, 6430 Nordborg

Kern Haurum Pedersen,
Vestergade 14, 6240 Løgumkloster

Hans Diderik, Kloppenborg-Skrumsager,
Sjølund Landevej 24, 6093 Sjølund

Uffe Bjerre,
Mølleparken 97, 6240 Løgumkloster
Kirsten Dahlmann,
Rønmøvej 5, 6780 Skærbæk

Marie S. Simonsen,
Mjang Bygade 13, Mjang, 6470 Sydals

Henrik Nissen,
Surreroj 4, Bylderup, 6372 Bylderup-Bov

Ove Kirk Andersen,
Kelstrup Bygade 14, 6100 Haderslev

Povl Chr. Callesen,
Brobølvej 18, Brobøl, 6400 Sønderborg

Almanakudvalget

Formand: Lisbet Skau,
Hasselvej 4, Hammelev, 6500 Vojens,
tlf. 74 50 79 22

Ansvarshavende redaktør: Lis Mikkelsen,
Gl. Ørderupvej 8, 6520 Toftlund,
tlf. 74 83 20 18

E-post: lismikkelsen@mobilixnet.dk

Hans-Ole Mørk,
Farverhus 21, 6200 Aabenraa

Hanne Clausen,
Møllevej 33, Møgeltønder, 6270 Tønder

Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109, D-25917 Leck

Inger Rahbek Andersen,
Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup

Kern Haurum Pedersen
Vestergade 14, 6240 Løgumkloster

Uffe Bjerre,
Mølleparken 97, 6240 Løgumkloster

Andreas Andresen,
Tårnvej 5, 6520 Toftlund

Georg Bendix,
Hindballevej 8, Brændstrup, 6630 Rødding

Sprogföreningen

Folkehjem, Haderslevvej 7,
6200 Aabenraa, tlf. 74 62 11 50

Bestyrelse:

Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmark 3, Rinkenæs, 6300 Gråsten,
tlf./fax 74 65 07 45

E-post: ove.nissen@mail.tele.dk

Ingolf Haase,
Slotsgaden 28, Møgelønder, 6270 Tønder,
tlf. 74 73 85 69
E-post: haase@mail.dk

Kordeg्न Povl Verner Hansen,
Damgårdsparken 51, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 22 48
E-post: p.v.hansen@mail.tele.dk

Vandrelærer Volker Bock,
Meiereistrasse 7, D-24891 Schnarup-Thumby,
tlf. 0049 462 37 189
E-post: henning.bock@debitel.net

Lærer Johann Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109, D-25917 Leck,
tlf. 0049 4662 3185

Gårdejer Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 33 83
E-post: th.rodenberg@post.tele.dk

Lærer Signe Andersen,
Osterwung 5, D-25856 Hattstedt,
tlf. 0049 4846 590, fax 0049 4846 63948
E-post: signe_andersen@skoleforeningen.de

Grænsforeningen

Kontor: Peder Skrams Gade 5,
Postboks 9074, 1022 København K,
tlf. 33 11 30 63, fax 33 32 73 76
E-post: info@graensforeningen.dk
Internet: <http://www.graensforeningen.dk>
Protektor: H.K.H. Prins Joachim
Formand: Tidl. minister Torben Rechendorff
Generalsekretær: Knud-Erik Therkelsen

Haderslev Østeramts Grænsforening

Formand: Lisbet Skau,
Hasselvej 4, Hammelev, 6500 Vojens,
tlf. 74 50 79 22

Haderslev Vesteramts Grænsforening

Formand: Sigrid Andersen,
Rangstrupvej 20, 6534 Agerskov, tlf. 74 83 31 56
E-post: sigrid@andersen.mail.dk

Sønderborg Kreds

Formand: Marie Hess,
Frydenlundvej 5, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 62 65

Tønder Kreds

Formand: Svend Kristiansen,
Østerbyvej 32, 6280 Højer,
tlf. 74 78 32 15, fax 74 78 32 17
E-post: sv.kristiansen@mail.tele.dk

Aabenraa Kreds

Formand: Ove Nissen,
Dalsmark 3, Rinkenæs,
6300 Gråsten, tlf./fax 74 65 07 45
E-post: ove.nissen@mail.tele.dk

Grænsforeningens Landbrugsudvalg

Formand: Forpagter Edmund Mogensen,
Rønshovedvej 2, 6340 Kruså, tlf. 74 60 84 94

Slesvigsk Samfund

Formand: Direktør Andreas Nicolaisen,
Bukkeballevvej 54 A, 2960 Rungsted Kyst,
tlf. 45 86 71 79
Kontor: Vagtelvej 65 ^{4. tv.}, 2000 Frederiksberg,
tlf. 38 88 80 04

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Rita Jespersen,
Dimen 55, 6200 Aabenraa
Næstformand: Agnete Hansen,
Hørup Bygade 38, 6470 Sydals
Sekretær: Henriette Jessen,
Hjartbro Byvej 11, 6541 Bevtoft
Kasserer: Kirsten Nissen,
Sandemandsvej 3, Brøns, 6780 Skærbæk
Adresse: Rømmø Kur og Rekreation
Havnebyvej 119, 6792 Rømmø, tlf. 74 75 52 14

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 46 83
E-post: hist.samf.sdj@netbruger.dk
Internet: www.hist-samf-sdj.dk
Åbningstider: Mandag-torsdag kl. 9-14

Forretningsudvalg:

Formand: Lars N. Henningsen
Næstformand: Hans Schultz Hansen
Kasserer: Henning Mathiesen
Kim Furdal

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Henrik Becker-Christensen

→

Elsemarie Dam-Jensen
 Lennart S. Madsen
 Henrik Skov Kristensen
 Carsten Porskrog Rasmussen
 Axel Johnsen
 René Rasmussen
 Inge Adriansen

Redaktionsadresser:

Sønderjyske Årbøger:
 Axel Johnsen
 Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig
 Postboks 528, 6330 Padborg, tlf. 0049-461 86970

Sønderjysk Månedsskrift:
 Kim Furdal
 Institut for Sønderjysk Lokalhistorie
 Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 58 60

Skriftrækken:
 Hans Schultz Hansen
 Landsarkivet for Sønderjylland
 Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 58 58

Amtsudvalgsformænd:
 Karl Erik Olesen, Starup (Haderslev amtskreds)
 Finn Clemmensen, Skærbæk (Tønder amtskr.)
 Erling Madsen, Løjt (Aabenraa amtskreds)
 Lene Junker-Hansen, Broager
 (Sønderborg amtskreds)
 Jesper Bolund Nielsen, Slesvig (Sydslesvig)

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Provst Lorenz P. Christensen,
 Stationsgade 1, Vester Sottrup,
 6400 Sønderborg, tlf. 74 46 74 70
 Sekretariat: Museet på Sønderborg Slot,
 6400 Sønderborg, tlf. 74 42 25 39,
 (bedst tirsdag kl. 13 - 16)

Landsforeningen

Danske Forsamlingshuse

Formand: Otto Hallberg,
 Sidingevej 23, 4560 Vig, tlf. 59 31 65 85
 E-post: ldf@pc.dk
 Næstformand: Henrik Nielsen, Guldbjergvej 5,
 Brændstrup, 6630 Rødding, tlf. 74 82 06 01

Sønderjysk Forsamlingshusforening

Formand: Anders Sørensen, Åbenråvej 133,
 Øster Gasse, 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 22 73

Næstformand: Henrik Nielsen,
 Guldbjergvej 5, Brændstrup,
 6630 Rødding, tlf. 74 82 06 01
 Kasserer: Peter Bonde, Urnehovedvej 98, Uge,
 6392 Bolderslev, tlf. 74 64 69 80
 Sekretær: Anne Mette Bonde,
 Nørbygårdsvej 50, Marstrup, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 57 52 66

Institut for Grænseregionsforskning

Persillegade 6, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 62 55 50, fax 74 62 51 69,
 E-post: ifg@ifg.dk
 Internet: www.ifg.dk
 Direktør: Jørgen Kühl

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
 Rosenbakken 109, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 52 27 65

DGI Sønderjylland

Øbeningsvej 1, 6230 Rødekro,
 tlf. 73 66 90 50, fax 74 66 96 42,
 tlf.tid: Mandag kl. 10.00-12.30 og 13.00-16.00
 Tirsdag-torsdag kl. 8.00-12.30 og
 13.00-16.00 samt fredag kl. 8.00-12.30
 Formand: Kim Lindberg, Kløvermarken 79,
 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 22 77
 1. næstformand: Severin Sivesgaard,
 Bjerndrup Bygade 32, Bjerndrup,
 6200 Aabenraa, tlf. 74 64 37 97
 2. næstformand: Michael B. Jørgensen,
 Hans Tausensvej 9, 6100 Haderslev,
 tlf. 74 52 22 73
 Haderslev/Rødding-egnen: H. K. Christensen,
 Bakkevej 9, 6560 Sommersted,
 tlf. 74 50 46 70
 Sønderborg-egnen: Knud Møller,
 Skolegade 14, Guderup, 6430 Nordborg,
 tlf. 74 45 97 68
 Tønder-egnen: Birgitte Bang Schmidt,
 Vinklen 5, 6270 Tønder, tlf. 74 72 41 92
 Aabenraa-egnen: Birgit Langelund,
 Søndergade 7, 6392 Bolderslev, tlf. 74 64 64 68
 SI Skyttegruppen:
 Formand: Steen Schmidt,
 Færgevej 51, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 47 69

Løgumkloster Refugium

Refugievej 1, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 33 01, fax 74 74 33 25,
E-post: mail@loegumkloster-refugium.dk
Internet: www.loegumkloster-refugium.dk
Forstanderpar: Svend og Kirsten Stidsen

Danmarkssamfundet

Amtsformand: Helge Moosmann,
Hjort Lorenzensvej 47, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 14 43

Amnesty International

Gammeltorv 8^s, 1457 København K,
tlf. 33 45 65 65, fax 33 45 65 66
E-post: amnesty@amnesty.dk
Internet: www.amnesty.dk

Foreningen »Venner af Rømø's natur«

Formand: Rosa Schmidt, Temevej 11, Havneby,
6792 Rømø, tlf. 74 75 52 10

Foreningen Hjemmeværnsmuseets Venner

Formand: Oberstløjtnant Jørn Nielsen,
Hjemmeværnsdistrikt Sønderjylland,
Søgaardlejren, 6200 Aabenraa

Bund Deutscher Nordschleswiger

Deutsches Generalsekretariat, Vestergade 30,
6200 Aabenraa, tlf. 74 62 38 33
Formand: Dyrilæge Hans Heinrich Hansen,
Fredeshøj 3, Hejsager, 6100 Haderslev,
tlf. 74 57 12 52
Generalsekretær: Peter Iver Johannsen

**Deutscher Jugendverband
für Nordschleswig**

Haderslevvej 486, Genner, 6230 Rødebro,
tlf. 74 69 89 00, fax 73 69 89 78
Formand: Klaus Wittmann, Tørsbølvej 2B,
Hokkerup, 6340 Kruså, tlf. 74 60 87 05
Forretningsfører: Knut Lippert

**Deutscher Schul- und Sprachverein
für Nordschleswig**

Ramshered 49A, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 41 03, fax 74 62 73 61
Skolekonsulent: Claus Diedrichsen
Formand: Gårdejer Joachim Schramm,
Karlsmindevej 1, Lydersholm, 6270 Tønder,
tlf./fax 74 73 42 37

Kirkelige foreninger og organisationer

**Den Sønderjydske Forening
af Menighedsrådsmedlemmer**

Formand: Fhv. viceskoleinspektør
Bent F. Petersen,
Parkvej 11, Brøns, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 34 39
Næstformand: Sognepræst Hans Fabricius,
Søndergade 7, Skodborg, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 81 14
Sekretær: Fru Bodil Bjerre,
Tøndervej 13, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 14 10

Sønderjyske landsstyrelsesmedlemmer:

Sognepræst Hans Fabricius,
Søndergade 7, Skodborg, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 81 14

Danske Sømands- og Udlandskirker

Nørregade 43 B, Postboks 83, 5100 Odense C,
tlf. 66 13 95 13, fax 66 13 96 69
eller:
Frederiksberg Allé 10 A, 1820 Frederiksberg C,
tlf. 33 21 09 44, fax 33 21 09 72
E-post: kontor@dsuk.dk
Internet: www.dsuk.dk
Giro 900-1395
Formand: Tidl. kirkeminister A. O. Andersen,
Poppelvej 8, 4690 Haslev, tlf. 56 31 35 22
Tilsynsførende biskopper:
Biskop Erik Normann Svendsen,
Nørregade 11¹, 1165 København K,
tlf. 33 47 65 00
Biskop Søren Lodberg Hvas,
Thulebakken 1, 9000 Aalborg, tlf. 98 18 80 88
Medlem af bestyrelsen:
Geralkonsul Henrik Becker-Christensen,
Nordergraben 19, D-24937 Flensburg,
tlf. 0049 - 461 144 000
Generalsekretær: NN

Brødremenighedens Danske Mission (BDM)

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld,

tlf. 74 56 22 33, fax 74 56 13 34

E-post: bdm@dmr.org

Generalsekretær: Jørgen Bøytker

Dansk Ethioper Mission

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld, tlf. 74 56 22 33

E-post: info@dem-dk.dk

Internet: www.dem-dk.dk

Sudanmissionen

Folkekirkelig Mission i Afrika

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld,

tlf. 74 56 22 33, fax 74 56 06 33

E-post: sum@dmr.org

Internet: www.sudanmissionen.dk

Generalsekretær: Jens Møller Pedersen

Den Danske Israelsmission

Nørregade 14, 6070 Christiansfeld, tlf. 74 56 22 33

E-post: kontor@israel.dk

Internet: www.israel.dk

Generalsekretær: Heinrich W. Pedersen

DANMISSION

Strandagervej 24, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 99 11

Generalsekretær: Mogens Kjær

Formand: Lars Mandrup,

Skolevangs Alle 72, 8240 Risskov

Løgumkloster Refugium

Et sted til
ferie, studier, hvile og rekreation

- * Refugiedage med foredrag, fortælling, sang, koncerter og udflugter i grænselandet
- * Åbent hele året - perioder med pensionistrabat
- * Tæt ved byen, klosterkirken, eng og skov
- * Velegnet som kursussted for mindre grupper

Løgumkloster Refugium

6240 Løgumkloster

tlf. 74 74 33 01 - fax. 74 74 33 25

www.loegumkloster-refugium.dk

mail@loegumkloster-refugium.dk

Kirsten og Svend Stidsen

Fonde

Dansk Kultursamfund af 1910

Formand: Fhv. minister J. K. Hansen,

Strandparken, Sundgade 58 D,

6400 Sønderborg

Sekretær: Jutta Petersen,

Bjerggade 4C, 1., 6200 Aabenraa,

tlf. 73 62 10 80, fax 73 62 10 81

Fonden til bevarelse af gamle Rømhuse

Formand: Rosa Schmidt,

Ternevej 11, Havneby, 6792 Rømmø

H. P. Hanssens Mindefond

Formand: Margrethe Wind,

Foldingbrovej 3, Hjerting, 6630 Rødding,

tlf. 74 84 14 66

Næstformand: Helge Jensen,

Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk,

tlf. 74 75 43 24

Kasserer: Finn Dyhr,

H. P. Hanssensvej 23, 6100 Haderslev,

tlf. 74 52 00 53

Danske og frisiske foreninger og institutioner i Sydslesvig

Sprogforeningen

Sydslesvigafdelingen

Formand: Signe Andersen, Osterwung 5,

D-25856 Hattstedt, tlf./fax 04846/63948

E-post: schaltzand@aol.com

Kgl. dansk Generalkonsulat

Generalkonsul: Henrik Becker-Christensen

Konsul: Hanne Eder

Nordergraben 19, D-24937 Flensburg,

tlf. 0461/144000, fax 0461/17928

Sydslesvigsk Forening (SSF)

Formand: Heinrich Schultz
Krimm 4, D-25881 Tating,
tlf. 04862-512, fax 04862-102935

Flensburg by

Formand: Maren Schultz,
Stuhrsallee 19, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/51120
Sekretariat: Sekretær Viggo Petersen,
Schiffbrücke 42, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-125+126+127,
fax 0461/14408-128

Flensburg amt

Formand: Peter Kreuzer,
Kallhoi 6, Kupfermühle, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/75810
Sekretariat: Sekretær Monika Jansen,
Norderstrasse 74, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-155+156, fax 0461/14408-157

Gottorp amt

Formand: Chr. Ulrich Terp,
Mansteinstr. 9, 24837 Schleswig,
tlf. 04621/32566
Sekretariat: Sekretær Gudrun Petersen,
Lollfuss 69, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/23888, fax 04621/21105

Husum amt

Formand: Lass Erhardtsen, Dörpumer Weg 75,
D-25821 Bredstedt, tlf. 04671/4227
Sekretariat: Sekretær Peter Johannsen,
Neustadt 95, D-25813 Husum,
tlf. 04841/2612, fax 04841/63618

Ejdersted amt

Formand: Erik Johansen, Yurian-Ovens-Str. 17,
25832 Tönning, tlf. 04861/5129
Sekretariat: Am Hafen 30, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/5493, fax 04861/1607

Rendsborg/Egernførde amt

Formand: Anne Mette Jensen,
Lehmborg 4, D-24357 Fleckeby,
tlf. 04345/8516, fax 04354/986944
E-post: lehmborg4@aol.com

»Amtmandsgården«,
Torstrasse 4, D-24768 Rendsburg,
tlf. 04331/23376 og
H. C. Andersen-Weg 8,
D-24340 Eckernförde,
tlf. 04351/2527, fax 04351/5183

Sydtønder amt

Formand: Inger Merete Hansen,
Lecker Strasse 42, D-25917 Achtrup,
tlf. 04662/2635
Sekretariat: Sekretær Uwe Petersen,
Lorenz Janssen Strasse 1, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/2755, fax 04661/2432

Aktivitetshuset

Norderstr. 49, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/150140, fax 0461/150420
Leder: Hans Harald Sørensen

»Christianslyst«

Lejrskole og kursushjem,
D-24392 Süderbrarup,
tlf. 04641/92229, fax 04641/922229
Forstander: Vakant

Dansk Alderdomshjem

Nerongsallee 27, D-24943 Flensburg,
tlf. 0461/51311, fax 0461/582397
Forstander: Bodil Bjerregaard-Brocks

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-24939 Flensburg,
Dansk postadresse:
Box 528, 6330 Padborg
tlf. 0461/86970, fax 0461/8697220
Åbent: Sommerhalvåret kl. 10-18,
lørdag kl. 9-13. Vinterhalvåret kl. 10-19,
lørdag kl. 9-13. Overgangsdatoer mellem
halvårene meddeles i Flensburg Avis
Overbibliotekar: Alice Johansen
Studieafdelingen og arkivet:
Arkivar, dr. phil. Lars N. Henningsen

Dansk Erhvervsforening i Sydslesvig

Formand: Gerd Pickardt,
Annenweg 11, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/75900, fax 0461/78299

→

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
D-24939 Flensburg eller
Postfach 2664, D-24916 Flensburg,
tlf. 0461/144080, fax 0461/14408-130
Generalsekretær: Jens A. Christiansen
Regnskabsafdelingen: Jens Søren Jess
Kulturafdelingen: Fuldmægtig Marianne Wulff
Dansk postadresse: Box 369, 6330 Padborg

Dansk Gymnastikforening Flensburg

Formand: Heinz Dieter Franz, Nikolaiallee 1-3,
D-24937 Flensburg, tlf. 0461/55836
Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-24939 Flensburg (Frueskovens Idrætspark),
tlf. 0461/5700477

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekontor,
Wrangelstrasse 14, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/52925, fax 0461/9091596
Provst: Viggo Jacobsen
Forretningsfører: Jytte Nickelsen

Dansk Lærerforening for Sydslesvig

Süderstr. 31, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/773230, fax 0461/73073
Formand: Niels Nielsen

Dansk Menighedspleje, Flensburg

v/ provst Viggo Jacobsen,
Wrangelstr. 14, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/52565, fax 9091598
E-post: provsten@foni.net
Internet: www.dks.folkekiren.dk/hellig

Dansk Menighedspleje, Slesvig

v/ pastor Morten Mortensen,
Bismarckstrasse 18A, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/25815

Dansk Menighedspleje, Tønning

v/pastor Susanne Bramsen Bøll,
Herrengården 3, D-25832 Tønning
tlf. 04861/453, fax 04861/5044

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand: Lone Schuldt, Heidewinkel 1,

D-24955 Harrislee, tlf. 0461/74426
Skoledirektør: Anders Molt Ipsen
Kontor: Stuhrs Allee 22, D-24937 Flensburg
eller Postfach 1461, D-24904 Flensburg,
tlf. 0461/50470, fax 0461/5047137
Dansk postadresse: Box 389, 6330 Padborg
Børnehaveinspektørens kontor:
Waldstrasse 43, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/503380, fax 0461/581816
Feriekontoret: friedrichstal 17,
D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/56664, fax 0461/54372
Skolepsykologisk kontor:
Waldstrasse 43, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/570870, fax 0461/581816
Centralen for Undervisningsmidler:
Stuhrs Allee 33, D-24937 Flensburg eller
Postfach 1461, D-24904 Flensburg,
tlf. 0461/5047146, fax 0461/5047153

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Dieter Matthiesen,
Richard-Wagner-Strasse 17,
D-24943 Flensburg, tlf. 0461/62788
Korpschef: Anne Margrethe Jessen,
Haferstieg 20, D-24941 Flensburg-Weiche,
tlf. 0461/9576100

Dansk Sportsfiskerklub Sydslesvig

Formand: Heinz Boehme, Kappelner Strasse 3,
D-24996 Sterup, tlf. 04637/275

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Waldstrasse 45, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/570580, fax 0461/5705888
E-post: dansk.sundhedstjeneste@t.online.de
Dansk postadresse: Box 119, 6330 Padborg
Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget: Hans-Erik Hansen,
Fritz-Graeff-Weg 15, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/9091190
Kontorchef: Georg Hanke
Ledende sygeplejerske: Jochen Arndt,
tlf. 0461/57058-26

Dansk Tunghøreforening

Formand: Helmuth Autzen, Drosselweg 2,
D-24939 Flensburg, tlf. 0461/41830

→

De Sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Inge-Lise Møller, Toosbuyst. 7,
D-24939 Flensburg, tlf. 0461-26545

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Annemarie Erichsen,
Ulstrupfeld 5, D-24999 Wees, tlf. 04631/1478

Det danske Bibliotek i Husum

Neustadt 81, D-25813 Husum, tlf. 04841/82280
Leder: Bibliotekar Keld Klemith Madsen

Det danske Bibliotek i Slesvig

Lollfuss 69, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/988054
Leder: Bibliotekar Carsten F. Reyhé

Det lille Teater

Hjemmet, Marienstr. 20, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/24835
Formand: Hans Jørgen Henningsen,
Fischerweg 2, D-25927 Aventoft, tlf. 04664/868
Foreningspost til: Else Fanø, Gertrudenstr. 1,
D-24939 Flensburg, tlf. 0461/52795

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Lone Schuldt,
Heidewinkel 1, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/74426
Næstformand: Anne Kämper,
Kappellerstrasse 22, D-24975 Husbyholz,
tlf. 04634-346
Sekretær: Provst Viggo Jacobsen,
Wrangelstr. 14, 24937 Flensburg,
tlf. 0461-52565

Duborg-Samfundet

Formand: Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 2, Kupfermühle, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/75668

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/144390, fax 0461/22430
Dansk postadresse: Box 380, 6330 Padborg
Privat dansk gymnasium
Rektor: Ebbe Bendikt Rasmussen
Pedel: Tlf. 0461/22282

Flensborg Avis

Hovedredaktion og lokalredaktion Flensborg
Wittenberger Weg 19, D-24941 Flensborg
tlf. 0461/50450, fax 0461/5045140
Chefredaktør: Bjarne Lønborg
Direktion: Bjarne Lønborg
Husum: Neustadt 95, D-25813 Husum,
tlf. 04841/3593, fax 04841/62739
Nibøl: Hauptstr. 46, D-25899 Niebüll,
tlf. 4661/5904, fax 04661/2886
Slesvig: Lollfuss 69, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/26228, fax 04621/27976

Flensborg danske Journalistforening,

Formand: Hans Chr. Davidsen,
Wittenberger Weg 19, D-24941 Flensborg,
tlf. 0461/50450

Flensborg Y's Men's Club

Præsident: Volker Schade,
Havremarken 75B, Holbøl, 6340 Kruså,
tlf. 74 60 89 05
E-post: nedergaard@foni.net
Internet: www.dks.folkekirken.dk/fl_nord

Friisk Foriining

(Friserforeningen)

Formand: Jörgen Jensen Hahn,
Dorfstr. 91, D-25920 Risum-Lindholm,
tlf. 04661/5620, fax 04661/6498
Sekretariat: Moose 4, D-25842 Bargum,
tlf. 04672/77520, fax 04672/77521
Sekretær: Manfred Nissen

Foreningen »Norden«, Sydslesvig afdeling

Formand: Lars Aagaard,
Twedter Feld, 32, D-24944 Flensborg,
tlf. 0461-3132807
Nordisk Informationskontor: Norderstrasse 76,
D-24939 Flensborg,
tlf. 0461/14408329, fax 0461/14408332
Forretningsfører: Anette Jensen

Frivilligt Dreng- og

Pigeforbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Knud Morsing,
Waldstr. 39B,
D-24939 Flensborg, tlf. 0461/57854

Lejrskoler og hytter:

»Trenehytten«, Markielweg 2, D-24963 Tarp,
tlf. 04638/527,

udlejning v/Arne Hou, Emmerlev,
DK-6280 Højer, tlf. 74 78 25 93

»Kongenshus«, D-25882 Tetenbüll,
udlejning v/Ole Hübertz Knudsen,
Yurian-Ovenstrasse 19,
D-25832 Tönning, tlf. 04861/476

Gamles Værn

Formand: Svend Lekkat,
Mistelhof 11, D-24944 Flensburg,
tlf. 0461/315003

Hejmdal Blæseorkester

v/Ejnar Geipel, Industrieweg 47,
D-24955 Harrislee, tlf. 0461/75983

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sydslesvigs Amtskreds
Formand: Jesper Bolund Nielsen,
Hafengang 8, D-24837 Schleswig,
tlf. 04621/25509

I. C. Møller-Fonden

v/ Henrik Geipel, Osterlücken 13 A,
D-24955 Harrislee, tlf. 0461/71969

Idrætshallen

Moltkestrasse 20 C, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/5035021
Inspektør: Ullrich Schmitzkowski

Jaruplund Højskole

Lundweg 2, D-24941 Jarplund-Weding,
tlf. 04630/343+344, fax 04630/690
Forstander: Dieter Paul Küssner

KFUM og KFUK i Sydslesvig

Formand: Ole Rinneberg,
Timm-Kröger-Weg 40, 24939 Flensburg,
tlf. 0461/582510

Kunstkredsen, Flensburg

Formand: Peter Balcker,
Reepschlägerbahn 32 A, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/23909

Ladelund Ungdomsskole

Karlumer Str. 1, D-25926 Ladelund,
tlf. 04666/714, elevtlf. 1200, fax 04666/853
Forstander: Asger Gyldenkærne

Landboforeninger

Falleslandboforeningen for Sydslesvig
Kontor: Schiffbrücke 42, 24939 Flensburg,
tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603
Formand: Bo Hallberg,
Kragstedtmoor 4, D-24997 Wanderup,
tlf. 04606/96337,
Sekretær: Joachim Spitz,
Birkenweg 12, D-25923 Süderlügum,
tlf. 04663/187020, fax 04663/187019

Landboforeningen for Flensborg og Omegn
Formand: Bo Hallberg, Kragstedtmoor 4,
D-24997 Wanderup, tlf. 04606/96337
Konsulent: Jes Simonsen,
Schiffbrücke 42, 24939 Flensburg,
tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603

*Landboforeningen for
Gottorp og Ejdersted amter*

Formand: Preben Holl,
Fleckebyer Landstr. 7, Lehmrade,
D-24811 Brekendorf,
tlf. 04353/581, fax 04353/584
Konsulent: Dirk Hansen,
Straussweg 5, D-25887 Winnert,
tlf 04845/535, fax 04845/536

Landboforeningen for Sydthønder amt (Gest)

Formand: Frede Andresen,
Sprakebüller Str. 2, D-25917 Achtrup,
tlf. 04662/4802
Konsulent: Joachim Spitz,
Birkenweg 12, D-25923 Süderlügum,
tlf. 04663/187020, fax 04663/187019

Den nordfriske Landboforening (Marsk)

Formand: Karl-Heinz Matthiesen, Dammhusum,
Bundesgarderweg 10, D-25927 Neukirchen,
tlf. 04664/815
Konsulent: Joachim Spitz,
Birkenweg 12, D-25923 Süderlügum,
tlf. 04663/187020, fax 04663/187019

Lejrskolehjemmet »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-25832 Tönning,
tlf. 04861/5493, fax 04861/1607

Nordfriisk Instituut

Süderstrasse 30, D-25821 Bredstedt,
tlf. 04671/2081, fax 04671/1333
Institutleder og direktør: Dr. Thomas Steensen

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Helmuth Werth,
Tydal 1, D-24852 Eggebek,
tlf. 04609/91030, fax 04609/494

Sct. Knuds-Gildet

Oldermand: Heinz Rudebeck,
Jarplunder Weg 14, D-24941 Jarplund-Weding,
tlf. 0461/979393

Slesvigsk Kreditforening

Formand for tilsynsrådet:
Hans Christian Paulsen,
Am See 6, D-24850 Lürschau,
tlf. 04621/4445, fax 04621/41192
Kontor: Süderstrasse 89, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/71975, fax 0461/78617
Forretningsfører: Frank Baasch

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Hans Jessen,
Holstengang 1, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/13562

**Sydslesvigs danske
Ungdomsforeninger**

Formand: Anne Kämper,
Kappelnerstr. 22, D-24975 Husby,
tlf. 04634/346 fax 04634/9616
Dansk Ungdomssekretariat:
Norderstr. 76, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-0, fax 14408-222
Forretningsfører: Horst Schneider

Sydslesvigs Museumsforening

Formand: Dieter Paul Küssner,
Jaruplund Højskole,
Lundweg 2, D-24941 Jarplund,
tlf. 04630/343+344, fax 04630/690

Sydslesvigsk Pressetjeneste

Norderstrasse 76, D-24939 Flensburg, eller
Postfach 2664, D-24916 Flensburg,
tlf. 0461/14408-120+122, fax 0461/14408-131
E-post: spt@syfo.de

Sydslesvigsk Selvhjælp SSH

Formand: Anne Kathrine Terp, Mansteinstr. 9,
D-24837 Schleswig, tlf. 0461/32566

Sydslesvigs Skakkreds

Kontaktmand: Horst Wesoly, Stenbusch 1,
D-24885 Sieverstedt, tlf. 04603/541
Post til: Svend Kjems Hove, Marienhöhlungs-
weg 45, D-24939 Flensburg, tlf. 0461/57279

Sydslesvigsk Vælgerforening (SSW)

Landsformand: Gerda Eichhorn,
Lornsenstr. 2, D-24392 Süderbrarup,
tlf. 04641/2970, fax 04641/2920
Landssekretariat: Schiffbrücke 42,
D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-310, fax 0461/14408-313
Landssekretær: Dieter Lenz
SSW-Landdagsfraktionen i Flensburg:
Norderstr. 76, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/14408-300, fax 0461/14408-305
Landdagsmedlemmer: Anke Spoorendonk,
Achter de Möhl 35, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/73187, fax 0461/75398
Lars Harms, Mühlenfenne 40, D-25840
Koldenbüttel, tlf. 04881/381
Silke Hinrichsen, Burgstr. 33, D-24939
Flensburg, tlf. 0461/13635
SSW-Landdagsfraktionen i Kiel:
Schleswig-Holsteinischer Landtag,
Düsternbrooker Weg 70, D-24105 Kiel,
tlf. 0431/988-1380 eller 0431/988-1381,
fax 0431/988-1382

Sydslesvigiske Folkedansere Flensburg

Formand: Inge-Marie Christensen, Rudekamp 36,
D-24960 Glücksburg, tlf. 04631/2800

Sønderjysk Arbejdsforening (SAF)

Formand: Rüdiger Schulze, Richthofenstr. 16,
D-24159 Kiel, tlf./fax 0431/361945
E-post: ruediger.f.m.schulze@t-online.de

Torsdagskoret

Formand: Kirsten Anthonisen,
Westerstr. 30B, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/74102

»Tydal« Spejdergård

D-24852 Eggebek,
tlf. 04609/91030, fax 04609/494
Bestyrer: Helmuth Werth

Ungdomskollegiet

Marienhölungsweg 66, D-24939 Flensburg,
tlf. 0461/52444, fax 0461/5002795
Forstander: Uwe Becher

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-24937 Flensburg,
tlf. 0461/8414-0, fax 0461/8414-290
Süderstrasse 89, D-24955 Harrislee, →

**Kulturelle værdier
og traditioner med plads,
miljø og grobund
for meget mere...**

Løgumkloster kommune

Rådhusstræde 2 · 6240 Løgumkloster · Telefon 73 74 55 55

tlf. 0461/700320, fax 0461/7003232
 Schleswiger Str. 85, D-24941 Flensburg,
 tlf. 0461/902100, fax 0461/9021010
 Direktion: Volker Andersen, Uwe Axen
 tlf. 0461-14408-600, fax 14408-603

Voksenundervisningsnævnet for Sydslesvig

Formand: Erik Jensen,
 Nerongsallee 10, D-24939 Flensburg,
 tlf. 0461-9093257
 Sekretær: Signe Andersen,
 Osterwung 5, D-25856 Hattstedt,
 tlf./fax 04846/63948

Æ' Amatør

Formand: Johann Mikkelsen,
 Flensburger Strasse 109, D-25917 Leck,
 tlf. 04662/3185, fax 04662/698906

Musik, teater og kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Musikhuset, Skovvej 16, 6400 Sønderborg,
 tlf. 74 42 61 61, fax 74 42 61 06
 E-post: info@sdjsymfoni.dk
 Internet: www.sdjsymfoni.dk
Repræsentantskab:

Formand: Amtsrådsmedlem
 Anna Margrethe Ikast
Bestyrelse:

Formand: Amtsrådsmedlem
 Anna Margrethe Ikast
Orkesterchef:
 Henrik Wenzel Andreasen

Der eksisterer mange private ensembler i Sønderjyllands Symfoniorkester, og man kan rette henvendelse til ensemblerne på nedenstående telefonnumre:

Den Danske Harpeduo

Benedikte Johansen, Torill Hald-Nielsen
 Henv. tlf. 74 43 20 67

Fløjte og Harpeduo

Thomas Jensen, Benedikte Johansen
 Henv. tlf. 74 40 75 18

Wiener Ensemblet

Atli Sigfusson, Eliane Karecki, Jan Åkerlind,
 Finn Sigfusson
 Henv. tlf. 74 46 74 53 og 74 41 62 22

Duo Virtuoso

Cello og kontrabas:
 Anna Kristina Hindø, Jesper Hindø
 Henv. tlf. 74 43 12 13

Symphonic Brass

Sønderjyllands Symfoniorkesters
 Messingkvintet
 Henv. John Frederiksen, tlf. 74 43 74 37

2 Trompeter og Orgel

John Frederiksen, Bo Fuglsang, Helge Granum
 Henv. tlf. 74 42 94 23

Strygetrio

Lars Rimer, Johan Korsfeldt, Henrik Steensgaard,
 Henv. tlf. 74 42 93 55

Two Gents

Mogens Eskildsen,
 Flemming Neergaard Pedersen
 Henv. tlf. 74 43 37 13

Jesper Hindøs Dream Band (selskabsmusik)

Henv. Jesper Hindø, tlf. 74 43 12 13

Trio Tre Træ

Bettina Zielke, fløjte, Susanne Cornelius,
 klarinet, Karen Andersen, fagot
 Henv. Susanne Cornelius, tlf. 74 43 43 37

Duo Corto (klarinet og marimba/slagtøj)

Susanne Cornelius, Henrik Cornelius
 Henv. tlf. 74 43 43 37

Plankeværks Ekvilibristerne

(vibrafon og marimba)
 Henrik Thrane, Henrik Cornelius
 Henv. 74 43 43 37

Slagkraft

(dynamisk underholdning på et hav af slagtøj)

Henrik Cornelius, Henrik Termansen,

Henrik Thrane, Bo Valbjørn

Henv. tlf. 74 43 43 37

Madsens Partyband

Henv. Lars Kristiansen, tlf. 74 40 36 94

Sønderjysk Amatørsymfoniorkester (SASO)

Jens Petri, Jomfrusti 9, 6400 Sønderborg,

tlf. 74 42 32 92

Slesvigske Musikkorps

Haderslev Kaserne, Postboks 1059

Louisevej 2A, 6100 Haderslev,

tlf. 74 22 47 15, fax 74 22 47 18

E-post: slmuk@mail.tele.dk

Internet: www.slesvigskemusikorps.dk

Haderslev Musikforening af 1987

Formand: Gitte Hørup,

Rolighedsvej 20, 6100 Haderslev, tlf. 74 53 41 18

Midtlandets Musik- og Teaterforening

Erik Stent Pedersen,

Herredstedgade 3, 6520 Toftlund,

tlf. 74 83 28 66/74 83 01 04

Nordschleswigsche Musikvereinigung

Hans H. Lodemann,

Klostervænget 1, 6100 Haderslev, tlf. 74 52 36 55

Musikkonsulent Peter von der Osten,

Dyrhave 37, 6200 Aabenraa, tlf. 74 67 72 79

Sønderborg Musikforening

Sus Beckedorf,

Rendbjergvej 21, 6320 Egernsund,

tlf./fax 74 44 04 23

Tønderegnens Musikforening

Max Kjær Nielsen, Markgade 14, 6270 Tønder,

tlf. 74 72 45 61

Aabenraa Kunst- og Musikforening

Mogens Mølskov,

Hipholm 2, Varnæs, 6200 Aabenraa

tlf. 74 68 08 44

Sønderjysk Teaterforening

Formand: Henrik Flygare,

Tækkerløkke 26, 6200 Aabenraa,

tlf. 74 62 05 26

Sekretær: Erik Stent Pedersen,

Herredstedgade 3, 6520 Toftlund,

tlf. 74 83 28 66

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Villy Dall,

Ørholmvej 15, Ørholm, 2800 Kgs. Lyngby, tlf.

45 87 86 27, mobil 28 19 69 75

Generalsekretær: Thomas Hauger

Redaktør af »Rampelyset«: Thomas Hauger

Landssekretariat:

Nygade 15, 6300 Gråsten,

tlf. 74 65 11 03, fax 74 65 20 93

E-mail: dats@dats.dk

Internet: http://www.dats.dk

Teaterforlaget DRAMA: Nygade 15,

6300 Gråsten, tlf. 74 65 11 41, fax 74 65 20 93

Sønderjysk Forsøgscene

Formand: Randi Jepsen,

Ryes Møllevej 33, 6100 Haderslev,

tlf. 74 52 23 25

Sekretær: Kirsén Løbner, Ved Dammen 14,

6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 42 77

Forsøgsscenen, Haderslev

Formand: Erik Mynster, Dæmningen 23,

Nustrup, 6500 Vojens, tlf. 74 87 15 81

Det lille Teater, Gråsten

Formand: Ole Gaul Nilum,

Smedebakken 2, Adsbøl, 6300 Gråsten,

tlf. 74 65 37 67, fax (arb.) 62 69 12 23

Internet: www.lilleteater.dk

Det lille Teater, Aabenraa

Formand: Lise Bekker,

Svinget 2 A, 6200 Aabenraa, tlf. 74 63 03 63

E-post: detlilleteater@mail.dk

Amatørteaterforeningen Stjernen

Formand: Per Mølgaard,

Digevej 9, Brøns, 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 36 03

Teatergaleasen, Højer

Formand: Kai Kjær-Andersen,
Prilen 14, 6280 Højer, tlf. 74 78 92 41

Teatret Møllen

Møllepladsen 4, 6100 Haderslev
Administrator: Kristian Hald Jensen,
tlf. 74 52 66 79 mellem kl. 10 og 15
E-post: post@teatretmoellen.dk
Internet: www.teatretmoellen.dk

Tønder Festival Fond

Vestergade 80, Postboks 113, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 46 10 - Information
tlf. 74 72 10 00 - Billetsalg

Broagerlands Kunstforening

Mona Nielsen,
Farverløkke 9, 6310 Broager,
tlf. 74 44 20 82

Christiansfeld Kunst- og Museumsforening

Formand: Ilse Søgaard,
Lysestøbervej 3, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 16 73

Haderslev Kunstforening

Formand: Jette Bro,
H. P. Hanssens Vej 10, 6100 Haderslev
E-post: poulbro@dadl.net.dk

Kunstforeningen Vandtårnet

Nr. Rangstrup Kommune
Formand: Karen Christensen,
Bakken 2B, 6520 Toftlund,
tlf. 74 83 23 62

Lokalhistoriske foreninger, arkiver og samlinger

Landsarkivet for Sønderjylland

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 58 58, fax 74 62 32 88
E-post: mailbox@laa.sa.dk
Internet: www.sa.dk/laa
Arkivchef: Steen Ousager

Institut for Sønderjysk Lokalhistorie

Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 58 60
Leder: Kim Furdal
E-post: isl@isl.dk

Lokalhistoriske Arkiver og Samlinger i Sønderjylland (LASS)

Formand: Bent Vedsted Rønne,
Bispebroen 3, 6100 Haderslev, tlf. 74 22 21 18

Dansk Slægtsgaardsforening

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen,
Kaaregård, Badstrupvej 39, Badstrup,
5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Haderslevkredsen:

Formand: Elise Jensen,
Højtoftegård, Gammelbyvej 40, 6100 Haderslev,
tlf. 74 56 63 16

Det sydlige Sønderjylland:

Formand: Gårdejer Chr. A. Krogh,
Majbølvej 17, 6470 Sydals,
tlf. 74 41 53 12

Hjemmeværnsregion III's historiske udvalg

v/Mette M. Andersen, Pilehaven 36,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 15 37

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Ole K. Boje,
Kirsebærhaven 9, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 03 22
E-post: okboje@city.dk

Augustenborg Kommune**Lokalhistorisk Arkiv****for Augustenborg Kommune**

Slotsallé 10, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 18 08

Formand: Paul Hartmann,

Vibevej 10, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 10 50

Åbent: Onsdag kl. 9-12 og 16-18.

Første mandag i hver måned kl. 19-21.

Arkivleder: Ruth Forum Møller

Bov Kommune**Bov lokalarkiv**

Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg,

tlf. 74 67 34 54, fax 74 67 34 88

E-post: bov.bibliotek@bovkommune.dk

Åbent: Mandag-fredag i bibliotekets åbningstider og efter aftale

Historisk forening for Vis Herred

v/Henrik Meyer, Fjordvejen 55, 6340 Kruså

Bredebro Kommune**Historisk Forening for Bredebro Kommune**

Formand: Lauge Jepsen, Møllevvej 5, Visby,

6261 Bredebro, tlf. 74 78 36 40

Lokalhistorisk Arkiv for Bredebro Kommune

Arkivets adresse: Brede Bygade 14, (biblioteket), 6261 Bredebro

Åbent: Tirsdag kl. 14.00-16.30 eller efter aftale

Juli og aug. kun efter aftale

Arkivleder: Søren H. Schmidt

Randerup 66, 6261 Bredebro, tlf. 74 71 63 39

E-post: randerup@post7.tele.dk

Broager Kommune**Lokalhistorisk Forening for Broagerland**

Formand: Christian Frederiksen,

Klør-Fire 20, 6310 Broager, tlf. 74 44 29 23

Arkiv: Storegade 33, 6310 Broager,

tlf. 74 44 93 51

Åbent: Tirsdag kl. 15-17 og efter aftale

Leder: Christian A. Krogh, Møllegade 42,

6310 Broager, tlf. 74 44 17 64

Christiansfeld Kommune**Christiansfeld lokalhistoriske forening**

Formand: N. P. Wiborg,

→

Bojskov Byvej 25, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 35 07Arkiv: Nørregade 1, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 25 98

Åbent: Fredag og lørdag kl. 14-16

Leder: Annelise Gram,

Kongensgade 19^{14v}, 6070 Christiansfeld,

tlf. 74 56 19 92

Fjelstrup Lokalhistoriske Forening

Formand: Anne-Kirsten Glumsø,

Fjelstrup Nørrevej 70, 6100 Haderslev,

tlf. 74 56 62 14

Arkiv: Skolebakken 2, Fjelstrup, 6100 Haderslev

Åbent: Efter aftale med formanden

Lokalhistorisk Forening og**Arkiv for Hejls-Hejlsminde**

Formand: Gunnar M. Krag,

Trappendalvej 29, 6094 Hejls, tlf. 75 57 47 54

E-post: hejlsarkiv@mail.dk

Internet: www.lokalarkiver/hejlsarkivet.dk

Arkiv: Hejls Landevej 57, 6094 Hejls

Åbent: Sept.-april onsdag kl. 15.30-17.30 og

1. onsdag i måneden kl. 19-21

Leder: Gunnar Krag

Vejstrup lokalhistoriske Forening og Arkiv

Formand: Johannes Larsen, Toldbakken 53,

6094 Hejls, tlf. 75 57 50 97

Arkiv: »Lærkebo«, Sjølundgade 28,

6093 Sjølund

Åbent: 1. mandag i måneden kl. 19-22

og efter aftale

Leder: Jørgen Hesselberg, Vejstruprødvej 17,

6093 Sjølund, tlf. 75 57 48 77

Gram Kommune**Lokalhistorisk Arkiv for Gram og Omegn**

v/Gunnar Lundgaard,

Kirkeallé 16, 6510 Gram, tlf. 74 82 21 61

Arkiv: Slotsvej 9, 6510 Gram

Åbent: Sept.-april tirsdag kl. 9-11 og 1. mandag

i måneden kl. 19.30-21.30 samt efter aftale

Leder: Gunnar Lundgaard

Tiset Lokalhistoriske Forening

Formand: Niels Schmidt,

→

Gammel Kirkevej 3, Tiset, 6510 Gram,
tlf. 74 82 12 68

Arkiv: Kongevej 248, Tiset, 6510 Gram
Åbent: I ulige uger mandag kl. 14-17 og
19-20.30 samt efter aftale

Leder: Niels Schmidt

Højrup Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Andreas Petersen,
Kastrupvej 27, 6510 Gram, tlf. 74 82 63 74

Arkiv: Kongevej 248, Tiset, 6510 Gram
Åbent: I lige uger torsdag kl. 15-17 og 19.30-22
samt efter aftale

Leder: Agnes Trans,
Kastrupvej 12, Arnum, 6510 Gram,
tlf. 74 82 64 31

Gråsten Kommune

Lokalhistorisk Arkiv for Graasten By og Egn

Ahlmannsparken, 6300 Gråsten, tlf. 74 65 13 75

E-post: lok.hist@graasten.dk

Åbent: Mandag kl. 14-16, torsdag kl. 16-18 og
efter aftale

Leder: Else Egholm,
Toldbodgade 6, st.tv., 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 12 43

Historisk Forening for Gråsten By og Egn

Formand: Hans Paulsen,
Damhusparken 7, st.th., 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 10 70

Haderslev Kommune

Haderslev Arkiv- og Museumsforening

Formand: Jens Peter From,
Grarupvej 65, 6100 Haderslev, tlf. 74 57 13 48

Haderslev Byhistoriske Arkiv

Stadsarkiv for Haderslev Kommune

Bispebroen 3, 6100 Haderslev,
tlf. 74 22 21 18, fax 74 22 21 27

E-post: hba@haderslev.dk

Internet: www.bispen.dk

Åbent: Mandag-torsdag kl. 10-16,
1. sept. - 31. marts torsdag tillige kl. 16-19.

Kontortider: Mandag-torsdag kl. 9-16,
fredag kl. 9-14

Leder: Bent Vedsted Rønne

Haderslev Slægtsforsknings Forening

Formand: Orla Iver Madsen,
Skovbrynet 15, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 15 15

E-post: oim@get2net.dk

Internet: www.home3.inet.tele.dk/svmi

Halk-Hejsager Lokalhistoriske Forening

Formand: Jørgen D. Schmidt,
Halkvej 100, 6100 Haderslev,
tlf. 74 57 13 64

Arkiv: Halk Skole,
Hejsagervej, 6100 Haderslev

Leder: Jørgen D. Schmidt

Hoptrup sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Jens M. Knudsen, „Kalmargård“,
Nørbygårdvej 40, Marstrup, 6100 Haderslev,
tlf. 74 57 51 65

Arkiv: Hoptrup Hovedgade 62, 6100 Haderslev
Åbent: Torsdag kl. 14-16 (ikke i skoleferier)
og efter aftale

Leder: Holger Bonde, Lysmosen 34,
Marstrup, 6100 Haderslev, tlf. 74 57 52 74

Moltrup sogns lokalhistoriske Forening

Formand: Karin Bonde, Bramdrup Lillefort 5,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 23 98

Arkiv: Bramdrup Vestergade 7, 6100 Haderslev
Åbent: Efter aftale

Leder: Hans Skøtt, Rovstrupvej 61,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 24 25

Starup sogns lokalhistoriske Arkivforening

Formand: Karl Erik Olesen,
Starup Kirkevej 25, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 54 20

Arkiv: Starup Skole, Starup Skolevej,
6100 Haderslev

Åbent: Medio september - ultimo april
hver anden torsdag (lige uger) kl. 19.30 og
efter aftale

Leder: N. P. Bladt, Bjørnøvej 3, Starup,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 41 95

Vilstrup Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Orla Iver Madsen, Skovbrynet 15,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 15 14

→

E-post: oim@get2net.dk
 Arkiv: Bispen, Bispebroen 3, 6100 Haderslev
 Åbent: Torsdag kl. 13-16 og efter aftale
 Leder: Orla Iver Madsen

Lokalhistorisk Forening for Vonsbæk Sogn
 Formand: Holger Eskildsen, Kildager 30, Bæk, 6100 Haderslev, tlf. 74 57 91 10
 Arkiv: Vonsbæk Skole, Vonsbækvej 88, 6100 Haderslev
 Åbent: Tirsdag kl. 15.30-17.00 samt efter aftale

Højer Kommune

Højeregnens Lokalhistoriske Forening
 Formand: Svend Kristiansen, Østerbyvej 32, 6280 Højer, tlf. 74 78 32 15, fax 74 78 32 17
 E-post: sv.kristiansen@mail.tele.dk

Højeregnens Lokalhistoriske Arkiv
 Møllegade 12, 6280 Højer
 Åbent: Mandag kl. 14.30-17 og efter aftale
 Brevadresse: Lis Hindrichsen, Nørregade 38, 6280 Højer, tlf. 73 78 20 45

Lundtoft Kommune

Historisk Forening for Felsted Sogn
 Formand: Andreas Asmussen, Kirkevej 2, Felsted, 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 53 30
 Arkiv: »Patsches Hus«, Præstegårdsvej 4, Felsted, 6200 Aabenraa
 Åbent: Onsdag kl. 15-17 (ikke i skoleferier) eller efter aftale
 Leder: Ejgild Dyrmosé, Østergade 8, Felsted, 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 57 81

Lokalhistorisk Forening for Kliplev Sogn
 Formand: Jørgen Hansen, Lillegade 3, Kliplev, 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 76 28
 Arkiv: »Straagaards Smedie«, Skolegade 4, Kliplev, 6200 Aabenraa
 Åbent: 1. juni - 1. oktober: Tirsdag og fredag kl. 15-17 og efter aftale
 Leder: Jørgen Hansen

Historisk Sogneforening for Varnæs og Bovrup
 Formand: Anne Marie Jensen, Stenagervej 1 B, Bovrup, 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 03 17 →

Arkiv: Bovrup Aktivcenter, Bytoften 13, Bovrup, 6200 Aabenraa
 Åbent: Efter aftale
 Leder: Knud Krog, Blansvej 28, Bovrup, 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 00 37

Løgumkloster Kommune

Historisk forening for Løgumkloster Kommune
 Formand: Vagn Lauritzen, Ved Dammen 56, 6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 43 03
 Arkiv: Mellemgade 4 st., 6240 Løgumkloster
 Åbent: Mandage kl. 19.30-21.00, lørdage kl. 10.00-12.00 samt efter aftale
 Leder: Frede Gotthardsen, Ringgade 15, 6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 42 04

Nordborg Kommune

Lokalhistorisk Arkiv for Nordborg Kommune
 Løjtertoft 32, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 08 29
 Åbent: Mandag kl. 10-17, tirsdag-torsdag kl. 10-14
 Leder: Erik Manthei Nielsen, Fribjerg 32, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 18 10

Egen Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: Peter Petersen, Møllevej 6, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 82 36
 Arkiv: Præstevænget 3E, Guderup, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 93 01
 Åbent: Torsdag kl. 16-18 og efter aftale
 Leder: Peter Petersen

Oksbøl Sogns Lokalhistoriske Arkiv

v/ Henning Wriborg, Rytterhaven 3, 6430 Nordborg, tlf. 74 45 13 49

Nørre-Rangstrup kommune

Lokalhistoriske Forening for Agerskov Sogn

Formand: Niels E. Baunsgaard, Bovlund Bjergvej 17, 6535 Branderup J, tlf. 74 83 51 20
 Arkiv: Elvej 2A, 6534 Agerskov
 Åbent: Tirsdag kl. 15-17 og efter aftale (lukket i skoleferier)
 Leder: Niels E. Baunsgaard

Lokalhistorisk Forening for Arrild Sogn

Formand: Inger Rahbek Andersen,
Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup,
tlf. 74 83 43 84
Arkiv: Skærbækvej 16, Arrild, 6520 Toftlund
Åbent: Efter aftale
Leder: Inger Rahbek Andersen

Branderup-Rurup Lokalhistoriske Forening

Formand: Niels Jørgen Petersen,
Branderup Mark 3, 6535 Branderup,
tlf. 74 83 52 76
Arkiv: Branderup Bygade 19, 6535 Branderup
Åbent: Efter aftale
Leder: Tage Willadsen, Branderup Mark 7,
6535 Branderup, tlf. 74 83 51 37

**Lokalhistorisk Forening
for Toftlund og Omegn**

Formand: Tove Rasmussen, Østergade 41,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 17 33
Arkiv: Søndergade 56, 6520 Toftlund
Åbent: Mandag kl. 16-18 og efter aftale
Lukket i juli måned
Leder: Tove Rasmussen

**Lokalhistorisk forening
for Bevtoft og Tirslund Sogne**

Formand: Søren Kjær, Bevtoftvej 27, Tirslund,
6541 Bevtoft, tlf. 74 83 19 67
Arkiv: Bevtoft skole, Krügersvej 45, 6541 Bevtoft
Åbent: Mandag kl. 14.30-16.30
Leder: Grethe Iversen, Hyrupvej 43,
6541 Bevtoft, tlf. 74 51 42 60

Rødding Kommune**Rødding lokalhistoriske Arkiv**

Vestergade 9, 6630 Rødding,
tlf. 73 84 25 85 eller 74 84 11 28
Åbent: Tirsdag kl. 9-12 og torsdag kl. 15-17.30
og efter aftale
Leder: Hans Carlo Jensen

Brændstrup Hjemstavnsforening

Formand: Johan Roos,
Brændstrup Røddingvej 12, 6630 Rødding,
tlf. 74 82 30 16
Arkiv: Brændstrup Hjemstavnsforening, →

Låsleddvej 16 A, 6630 Rødding
Åbent: 1. mandag i hver måned (undt. juni og
juli) kl. 19-21 og efter aftale.
Leder: Johan Roos

Hjerting sogns historiske udvalg

Formand: Deth Block Jacobsen,
Trøksvej 1, Hjerting, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 13 63
Åbent: Efter aftale

Hygum lokalhistoriske Forening

Formand: Peter Fredslund,
Herredsfogedvej 13, Sdr. Hygum,
6630 Rødding, tlf. 74 84 53 05
Arkiv: Ribevej 42, Hygum, 6630 Rødding
Åbent: Okt.-maj 1. og 3. tirsdag i måneden
kl. 15-17 og efter aftale.
Leder: Edith Jensen,
Lindeallé 2, Sdr. Hygum, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 52 28

Lokalhistorisk forening for Jels sogn

Formand: Margit Falkenberg Ottosen,
Jelsvej 39, Grønnebæk, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 22 45
Arkiv: Jels Torvet 2, Jels, 6630 Rødding
Åbent: Efter aftale
Leder: Niels Clausen, Jels Toftevej 6,
6630 Rødding, tlf. 74 55 30 50

Lintrup Sogns lokalhistoriske udvalg

v/Mogens Lorentzen,
Grænsevej 1, Foldingbro, 6660 Lintrup,
tlf. 74 85 53 45
Arkiv: Lintrup skole, Kirkepladsen 1,
6660 Lintrup
Åbent: 1. og 3. tirsdag i måneden kl. 16-18
og efter aftale.
Leder: Mogens Lorentzen

Skodborg Hjemstavnsforening

Formand: Kirsten Fynbo,
Rugtoften 43, Skodborg, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 81 48,
Arkiv: Vestergade 3, Skodborg,
6630 Rødding, tlf. 74 85 01 04
Åbent: Onsdag kl. 9.30-12, torsdag →

kl. 17.30-19.30 og efter aftale
 Leder: Kristian Holmgård, Mølletofte 16,
 Skodborg, 6630 Rødding, tlf. 74 84 84 85
 E-post: skodborg-hjemstavnsarkiv@mail.tele.dk

Skrave Hjemstavnsforening

Formand: Karl Kristoffer Juhl,
 Skravevej 28, Langetved, 6630 Rødding,
 tlf. 74 84 71 75
 Arkiv: Skrave Skole
 Åbent: 1. mandag i måneden kl. 19.30-20.30
 (i vinterhalvåret) og efter aftale

Lokalhistorisk Forening for Øster Lindet Sogn

Formand: Arne Buhrkal,
 Villavej 7, Ø. Lindet, 6630 Rødding,
 tlf. 74 84 61 54
 Arkiv: Stadionvej 5, Øster Lindet, 6630 Rødding
 Åbent: 1. torsdag i måneden kl. 14-17 og
 efter aftale
 Leder: Jacob Holst,
 Terpevej 57, Ø. Lindet, 6630 Rødding,
 tlf. 74 84 64 20

Rødekro Kommune

Lokalhistorisk Forening for Rødekro Kommune

Formand: Ellen Jensen, Stationsvej 36,
 Hovslund, 6230 Rødekro, tlf. 74 66 44 04
 Arkiv: Borgerhuset, Østergade 40C,
 6230 Rødekro
 Åbent: Hver mandag kl. 15-17 og efter aftale
 Leder: Poul Agerbæk,
 Bøgeparken 37, 6230 Rødekro, tlf. 74 66 17 47

Skærbæk Kommune

Rejsby-arkivet

Formand: Niels L. Petersen,
 Hovedvejen 33, Kærbølling, 6780 Skærbæk,
 tlf. 74 75 33 64

Rømø lokalhistoriske Forening

Formand: Rosa Schmidt,
 Ternevej 11, Havneby, 6792 Rømø,
 tlf. 74 75 52 10
 Arkivleder: Arne Jørgensen, Strømmen 10,
 6792 Rømø, tlf. 74 75 63 47

Historisk Samfund i Brøns

v/ Godfred Degn, Astrupvej 68, 6780 Skærbæk

Historisk Forening for Skærbæk og Omegn

Formand: H. E. Sørensen, Melbyvej 27,
 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 17 04
 Arkiv: Skærbækegnens Museum, Storegade 47,
 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 20 52
 Åbent: Juni-oktober mandag-fredag kl. 10-17
 Leder: Bodil Bjerre

Sundeved Kommune

Historisk Forening for Sundeved

Formand: Jørgen Schmidt,
 Kirkeagervej 3, V. Sottrup, 6400 Sønderborg
 tlf. 74 46 71 94
 Arkiv: Truenbrovej 21 A, Avnbøl,
 6400 Sønderborg
 Åbent: Onsdag kl. 15-18 og efter aftale
 (juli kun efter aftale)
 Leder: Inga Christensen, V. Snogbæk 10,
 6400 Sønderborg, tlf. 74 46 75 35

Selskabet for Nydamforskning

Formand: Vincent Jessen, Peberbjerg,
 Skovbyvej 14, 6470 Sydals, tlf. 74 41 57 47
 Arkiv: Nydamskolen, Vester Sottrup,
 6400 Sønderborg
 Åbent: Efter aftale
 Leder: Ejgild Dyrmosé, Bøgevang 18, Felsted,
 6200 Aabenraa, tlf. 74 68 57 81
 Udstilling: Nydamhuset, Nydamvej 41,
 Øster Sottrup, 6400 Sønderborg

Sydals Kommune

Lokalhistorisk forening for Kegnæs sogn

Formand: Peter Wehl, Torsthoved 3, Kegnæs,
 6470 Sydals, tlf. 74 40 51 92
 Arkiv: Kegnæs Skole, Østerbyvej 11,
 Kegnæs, 6470 Sydals
 Åbent: 1. mandag i måneden kl. 18-19.30
 og efter aftale
 Leder: Anna Hansen, Stortoft 25, Kegnæs,
 6470 Sydals, tlf. 74 40 51 85

Tandslet Sogns Lokalhistoriske Forening

Formand: E. Bauer, Mommarkvej 259, Tandslet,
 6470 Sydals, tlf. 74 40 75 24 →

Arkiv: Tandslet skole, Ertebjergvej 2,
6470 Sydals
Åbent: 1. oktober- 1. april torsdag kl. 14-17 og
efter aftale
Leder: Sven Iversen, Østkystvej 117, Ertebjerg,
6470 Sydals, tlf. 74 40 77 85

Lysabild Sognehistoriske Forening

Formand: Viggo Vandkær Thomsen, »Degne-
gården«, Lysabildgade 1, Lysabild, 6470 Sydals,
tlf. 74 40 42 84 (kl. 9-10, 17-18), fax 74 40 30 30
Arkiv: Lysabild Skole, østfløjen,
Lysabildgade 2, Lysabild
Åbent: 1. torsdag i hver måned kl. 18-20 og
efter aftale med arkivlederen: Bent Bonefeld,
Mommarkvej 368, Mommark, 6470 Sydals,
tlf. 74 40 77 82

Lokalhistorisk Forening for Hørup sogn

Formand: Chresten A. Krogh,
Majbølvej 17, 6470 Sydals, tlf. 74 41 53 12
Arkiv: Hørup Centralskole, Vestervej 42,
Kirkehørup, 6470 Sydals
Åbent: Efter aftale med arkivlederen
Anna Kirstine Nielsen, Mjanghaij 11,
6470 Sydals, tlf. 74 41 52 65

Sønderborg Kommune

Lokalhistorisk Forening for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand: Bent Lundt, Søndergade 22,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 93 35

Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand: H. C. Carstensen, Sundquistgade 7,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 52 75
Arkivafdeling: Kirkegade 8, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 43 27 10
Åbent: Mandag kl. 9-12, onsdag kl. 15-17
Leder: Kai Viggo Jørgensen, H. P. Hanssensvej 2,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 61 19
Arkivafdeling: Torvet 2, Ulkebøl,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 93 66
Åbent: Tirsdag kl. 10-12, onsdag kl. 19.30-21
og efter aftale
Leder: Sophie Rasmussen, Sneppevej 5, Skovby,
6470 Sydals, tlf. 74 40 48 63

Tinglev Kommune

Lokalhistorisk Forening for Tinglev Kommune

Formand: Benny Lau,
Kværnholtvej 16, 6372 Bylderup-Bov,
tlf. 74 76 11 00
Arkiv: Bylderup-Bov Bygade 17,
6372 Bylderup-Bov, tlf. 74 76 21 41
Åbent: Mandag kl. 15-18 og onsdag kl. 15-22
og efter aftale
Postadresse: Tinglev Bibliotek,
Tinglev Midt 2, 6360 Tinglev, tlf. 73 34 36 45
Åbent: Mandag og torsdag kl. 13.00-19.00,
tirsdag og onsdag kl. 10.00-17.00,
fredag kl. 10.00-15.00 samt 1. sept. - 30. april
lørdag kl. 10.00-13.00
Leder: Ina Juhl,
Porsevænget 4, 6360 Tinglev,
tlf. 74 64 32 61

Tønder Kommune

Lokalhistorisk Forening for Tønder Kommune

Formand: Kaj Elkjær Larsen,
Grev Schacksvej 3, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 20 20
Arkiv: Biblioteket, Richtsensgade 10,
6270 Tønder, tlf. 74 72 33 26
Åbent: Tirsdag kl. 13-18, onsdag-torsdag
kl. 13-17 og efter aftale (lukket i juli)
Leder: Britta Bargfeldt, Østergade 19,
6270 Tønder, tlf. 74 72 33 11

Vojens Kommune

Lokalhistorisk Forening for Vojens Kommune

Formand: Preben F. Nørup,
Kædevænget 1, 6500 Vojens,
tlf. 74 54 16 02
Arkiv: Møllerens Hus, Tørning Mølle,
Tørningvej 7, Hammelev, 6500 Vojens,
tlf. 74 50 70 31
Åbent: Tirsdag kl. 19-21, torsdag kl. 14-16
og efter aftale
Leder: Laurids Lund,
Hovedgaden Vest 104, Over Jerstal,
6500 Vojens,
tlf. 74 54 73 45

Lokalhistorisk Forening for Jegerup sogn

Formand: Mathias Nørgaard, Haderslevvej 2,
6500 Vojens, tlf. 74 50 61 84

Arkiv: Jegerup skole, Bygaden 16, Jegerup,
6500 Vojens

Åbent: 1. mandag i måneden kl. 19-21

Leder: Kaj Sandholdt, Kærager 8, Jegerup,
6500 Vojens, tlf. 74 54 29 80

**Lokalhistorisk Forening
for Oksenvad Sogn og Omegn**

Formand: Ernst K. Svennesen, Vadstedvej 10,
Oksenvad, 6560 Sommersted, tlf. 74 50 43 05

Arkiv: Øster Lindetvej 5, Oksenvad,
6560 Sommersted

Åbent: Efter aftale.

Leder: Ernst K. Svennesen

Aabenraa Kommune**Ensted sogns lokalhistoriske forening**

Formand: Niels H. Rossen,
Sdr. Hostrup Bygade 64, 6200 Aabenraa
Arkiv: Dybkærvej 2, Stubbæk, 6200 Aabenraa

Åbent: Torsdag kl. 14-16 og efter aftale

Leder: Frederik Daabeck, Ågade 12, Kliplevej,
6200 Aabenraa, tlf. 74 68 81 25

Løjt lokalhistoriske Forening

Formand: Erling Madsen, Dybvighoved Mølle-
vej 1, 6200 Aabenraa, tlf. 74 61 78 04

Foreningens billedarkiv er åbent efter aftale med
formanden.

Arkiv og Lokalmuseum: Rundemølle

Henv.: Erling Madsen, tlf. 74 61 78 04 eller

Jacob Holdt, tlf. 74 61 77 90

Aabenraa Byhistoriske Forening

Formand: Carlo Daus-Petersen, Kaholt 12,
6200 Aabenraa, tlf. 74 62 23 17

Biblioteker

Augustenborg Kommune

Augustenborg Kommunes biblioteker
6440 Augustenborg, tlf./fax 74 47 16 71
Afdelinger i Augustenborg og Fynshav

Bov Kommune

Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 34 54, fax 74 67 34 88

E-post: bov.bibliotek@bovkommune.dk

Internet: www.bovbibliotek.dk

Filial i Holbøl

Bredebro Kommune

Bredebro Bibliotek

6261 Bredebro, tlf. 74 71 14 28

Afdeling af Vestsønderjyllands Bibliotek

E-post: biblioteket@toender.dk

Internet: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Broager Kommune

Sundeved & Broagerlands Biblioteker

Storegade 6 A, 6310 Broager, tlf. 74 44 16 13

E-post: biblioteket@broager.dk

Åbent: Mandag, tirsdag, torsdag og

fredag kl. 13-18, onsdag kl. 9-15

Christiansfeld Kommune

Christiansfeld Bibliotek

Nørregade 12, 6070 Christiansfeld

tlf. 74 56 18 37, fax 74 56 11 49

Gram Kommune

Gram Bibliotek, Østergade 10, 6510 Gram,

tlf. 73 82 11 90, fax 73 82 11 99

E-post: biblioteket@gramkom.dk

Filial i Arnum, tlf. 74 82 68 11

Gråsten Kommune

Gråsten Bibliotek

6300 Gråsten, tlf. 74 65 13 75, fax 74 65 03 95

E-post: graasten.bibliotek@graasten.dk

Haderslev Kommune

Haderslev Bibliotek

Bispebroen 3, 6100 Haderslev,

tlf. 74 22 21 20, fax 74 22 21 23

E-post: biblioteket@haderslev.dk

Internet: www.haderslevbibliotek.dk

Åbent: Mandag-torsdag kl. 9.30-19,

fredag kl. 9.30-17, lørdag kl. 9.30-13

Højer Kommune

Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer, →

tlf. 74 78 26 86, fax 74 78 26 85
 Afdeling af Vestsønderjyllands Bibliotek
 E-post: bibliotek@hoejer.dk
 Internet: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Lundtoft Kommune

Felsted Bibliotek
 Sønderborgvej 137, Felsted, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 68 53 20

Kliplev Bibliotek
 Skolegade 12, Kliplev, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 68 78 37

Søgård Bibliotek
 Søgård Ringvej 1, Søgård, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 68 79 01

Bovrup Bibliotek
 Bytoften 13, Bovrup, 6200 Aabenraa,
 tlf. 73 32 30 11

Løgumkloster Kommune

Løgumkloster Bibliotek,
 Storegade 16, 6240 Løgumkloster,
 tlf. 74 74 30 42, fax 74 74 30 57
 E-post: loegumkloster.bibliotek@adr.dk
 Åbent: Man. kl. 13-19, tirs. og ons. kl. 13-17,
 tors. kl. 10-18, fre. kl. 15-17 og lør. kl. 10-13

Nordborg Kommune

Nordborg Bibliotek,
 Løjtetoft, 6430 Nordborg,
 tlf. 74 45 03 36 , fax 74 45 08 20
 E-post: bibliotek@nordborg.dk →

Sønderjysk litteratur i stort udvalg

**Thomsens
 Boghandel**

Storetorv 2 · 6200 Aabenraa
 Telefon 74 62 37 20 / 74 62 22 29

Internet: www.nordborg.dk/biblioteket
 Filialer i Guderup og Havnbjerg

Nørre-Rangstrup Kommune

Toftlund Bibliotek,
 Toldbodgade 8, 6520 Toftlund,
 tlf. 73 21 22 33, fax 73 21 22 34

Rødding Kommune

Rødding Bibliotek
 Søndergyden 15, 6630 Rødding,
 tlf. 73 84 54 44
 E-post: bibl@roedding.dk
 Åbent: Mandag kl. 13-19,
 tirsdag-torsdag kl. 10-17, fredag kl. 13-17

Afdelingen i Jels,
 Søndergade 25, 6630 Rødding,
 tlf. 74 55 23 96
 Åbent: Mandag kl. 14-16,
 tirsdag kl. 16-18, torsdag og fredag kl. 15-17
 Afdelingen i Skodborg, Søndergade 2, 6630
 Rødding, tlf. 74 84 85 69
 Åbent: Mandag kl. 14-17,
 onsdag kl. 14-17, torsdag kl. 17.30-19.30

Rødekro Kommune

Rødekro Bibliotek Vestergade 20,
 6230 Rødekro, tlf. 74 66 26 23

Skærbæk Kommune

Skærbæk Bibliotek, Jernbanegade 2,
 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 17 80
 Afdeling af Vestsønderjyllands Bibliotek
 E-post: skbbib@itai.dk
 Epost: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Sundeved Kommune

Sundeved & Broagerlands Biblioteker,
 Skolevej 8, Vester Sottrup, 6400 Sønderborg,
 tlf. 74 46 74 30
 E-post: biblioteket@sundeved.dk

Sydals Kommune

Sønderborg og Sydals Kommuners Biblioteker,
 Vestervej 42, Kirke-Hørup, 6470 Sydals,
 tlf. 73 11 50 96, fax 74 41 60 73
 E-post: sydalbib@po.ia.dk

Sønderborg Kommune

Sønderborg og Sydals Kommuners Biblioteker,
Kongevej 19, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 26 31, fax 74 43 09 18
Internet: www.biblioteket.sonderborg.dk
Sekretariatet: Fax 74 42 26 18
Filialet: Ulkebøl, Torvet 1, tlf. 74 42 82 58
Dybbøl, Gl. Aabenraa-vej 20, tlf. 74 48 84 88
Sydals, Vestervej 42, Kirke-Hørup, 6470 Sydals,
tlf. 73 11 50 96

Tinglev Kommune

Tinglev Bibliotek og Turistinformation
Tinglev Midt, 6360 Tinglev
tlf. 73 34 36 45, fax 74 64 22 64

Bolderslev Lokalbibliotek

Smedefod 10A, 6392 Bolderslev, tlf. 74 64 64 35

Bylderup-Bov Lokalbibliotek

Bylderup-Bov Bygade 17, 6372 Bylderup-Bov,
tlf. 74 76 21 41

Tønder Kommune

Vestsønderjyllands Bibliotek, Richtsensgade 10,
6270 Tønder, tlf. 74 72 33 26, fax 74 72 33 21
E-post: biblioteket@toender.dk
Internet: www.vestsoenderjyllandsbibliotek.dk

Vojens Kommune

Vojens Bibliotek, Rådhuscentret 5, 6500 Vojens
tlf. 74 20 39 00, fax 74 20 39 10
E-post: biblioteket@vojens.dk

Aabenraa Kommune

Det sønderjydske Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Aabenraa,
tlf. 73 62 36 00, fax 74 62 14 80
E-post: dsl@dslbibl.dk
Internet: www.dslbibl.dk

TYSKE BIBLIOTEKER

Aabenraa

Deutsche Zentralbücherei Apenrade
Vestergade 30, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 11 58, fax 73 62 07 36
E-post: zentral@buecherei.dk
Internet: www.buecherei.dk

Åbent: Man. og tirs. kl. 10-18, ons. kl. 13-18,
tors. og fre. kl. 10-18, lør. kl. 10-13
Desuden 3 bogbusser

Haderslev

Deutsche Bücherei Hadersleben, Åstrupvej 9,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 15 29, fax 74 52 15 29
E-post: hadersleben@buecherei.dk
Internet: www.buecherei.dk
Åbent: Mandag, tirsdag og
fredag kl. 10-12 og 14-17, torsdag kl. 10-12
og kl. 14-18. 1. lørdag i måneden kl. 10-13

Sønderborg

Deutsche Bücherei Sønderburg
Rønhaveplads 12, 6400 Sønderborg
tlf. 74 42 57 69
E-post: sonderburg@buecherei.dk
Internet: www.buecherei.dk/sonderburg/htm
Åbent: Mandag, tirsdag og fredag kl. 9-12.30 og
15-17, torsdag kl. 9-12.30 og kl. 15-18
1. lørdag i måneden kl. 10-13

Tinglev

Deutsche Bücherei Tingleff
Hovedgaden 100, 6360 Tinglev,
tlf./fax 74 64 35 77
E-post: tingleff@buecherei.dk
Internet: www.buecherei.dk
Åbent: Mandag, tirsdag og fredag kl. 10-12 og
13.30-17, torsdag kl. 10-12 og 13.30-18
1. lørdag i måneden kl. 10-13

Tønder

Deutsche Bücherei Tondern
Popsensgade 6, 6270 Tønder, tlf. 74 72 33 59
Åbent: Mandag, tirsdag og fredag kl. 10-12 og
13.30-17, torsdag kl. 10-12 og 13.30-18
1. lørdag i måneden kl. 10-13

→

Frie skoler

Ungdoms- og efterskoler

Efterskoleforeningen

Foreningen af Frie Ungdoms- og Efterskoler

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27, opg. H,

1463 København K,

tlf. 33 12 86 80, fax 33 93 80 94

E-post: sekretariat@efterskole.dk

Formand: Lærer Anna Kolind,

Snevrevej 2, Højrup, Horne, 9850 Hirtshals,

Tlf. 98 94 96 77

Agerskov Ungdomsskole

Vellerupvej 25, 6534 Agerskov,

tlf. 74 83 33 15, fax 74 83 39 62

E-post: au.525300@skolekom.dk

Internet: www.agerskov-ungdomsskole.dk

Oprettet 1919 (hvilende 1930-42)

Forstanderpar: Vakant

Broagerlands Efterskole

Dyntvej 113, 6310 Broager, tlf. 74 44 27 62

Oprettet 1992

Forstanderpar: Ingeborg og Georg Pedersen

Deutsche Nachschule Tingleff

Grønnevej 51, 6360 Tinglev,

tlf. 74 64 48 20, fax 74 64 48 79

E-post: nachschule@tingleff.dk

Internet: www.nachschule.dk

Oprettet 1951

Forstander: Bendix Brodersen

HØJSKOLE

Lange kurser 3, 4, 5 måneder hvert forår incl. studietur til Kina eller Sydafrika. Også dagelever. Gode støttemuligheder. Ca. 40 korte kurser sommer og efterår. Få vores program.

Løgumkloster Højskole

tlf. 74 74 40 40 Fax: 74 74 45 51

Email: info@lkhojskole.dk www.lkhojskole.dk

Dybbøl Efterskole

Ragebølskovvej 3, 6400 Sønderborg

tlf. 74 48 70 80, fax 74 48 70 81

Oprettet 1992

Forstanderpar: Evelyn og

Erik Rosenbæk Bollerslev

Efterskolen Strand på Danebod

Færgevej 5, Fynshav, 6440 Augustenborg

tlf. 74 42 21 60

Oprettet 2001

Forstander: Lone Plesner

Emmerske Efterskole

Åbenråvej 14, St. Emmerske, 6270 Tønder,

tlf. 74 72 44 33

Internet: www.emmerskeefterskole.dk

Oprettet 1978

Forstanderpar: Mette og Niels Johansen

Frøslevlejrens Efterskole

Lejrvejen 85, 6330 Padborg,

tlf. 74 67 66 44, fax 74 67 67 94

E-post: post@froeslevlejrens-efterskole.dk

Internet: www.froeslevlejrens-efterskole.dk

Oprettet 1996

Forstanderpar: Heidi og Bjarne Flyman

Gram Efterskole

Slotsvej 19-21, 6510 Gram,

tlf. 74 82 04 82, fax 74 82 03 94

Oprettet 1998

Forstander: Werner Sternberg

Højer Ungdomsskole

Nørrevej 68, 6280 Højer,

tlf. 74 78 21 40, fax 74 78 22 40

Oprettet 1951

Forstanderpar: Bodil og Wolfgang Dibbern

Kongeådalens Efterskole

Foldingbrovej 19, Dover, 6660 Lintrup,

tlf. 74 85 53 33, fax 74 85 50 00

E-post: info@keskole.dk

Internet: www.kongeaaadalens-efterskole.dk

Oprettet 1979

Forstander: Jes Imer

Løgumkloster Efterskole

Tønder Landevej 6, 6240 Løgumkloster

tlf. 74 74 36 52

Oprettet 1951

Forstanderpar: Ulla og Jens Peter Rejkjær

Nordborg Slots Efterskole

6430 Nordborg, tlf. 74 45 15 28, fax 74 49 11 51

Oprettet 1922

Forstanderpar: Merete og Arley D. Bastiansen

Rejsby Europæiske Efterskole

Kogsvej 3, 6780 Skærbæk,

tlf. 74 75 36 22, fax 74 75 30 04

Oprettet 1994

Forstanderpar: Anne og Lars Brudvig

Rens Ungdomsskole

Pebersmarkvej 21, Rens, 6372 Bylderup-Bov,

tlf. 74 64 83 70

Oprettet 1921

Forstander: Olav Velds

Rinkenæs Ungdomsskole

Sejrsvej 100, Rinkenæs, 6300 Gråsten

tlf. 74 65 13 08, fax 74 65 36 08

E-post: post@rinkenaes.dk

Internet: www.rinkenaes.dk

Oprettet 1952

Forstanderpar: Lis og John Østergaard

Skamlingsbanke Ungdomsskole

Gl. Skamlingsvej 1, 6093 Sjølund, tlf. 75 57 40 26

Internet: www.skamling.dk

Oprettet 1955

Forstander: Ole-Kristian Warthoe

De fleste kender Skærbæk og alle kender Rømø

*...og vi synes selv, at vi er værd
at lære nærmere at kende,
fordi vi har meget at byde på!*

Skærbæk Kommune

Storegade 51 · 6780 Skærbæk
Telefon 73 95 95 95 · Fax 73 95 95 73
www.skaerbaek.dk

Sommersted Ungdomsskole

Talind 2, 6560 Sommersted,

tlf. 73 50 40 40, fax 74 50 49 55

E-post:

kontoret.543300@sommersted-ungdomssk.dk

Internet: www.sommersted-ungdomssk.dk

Oprettet 1951

Forstander: Torsteen Nielsen

Sundeved Ungdomsskole

Storegade 5, Bovrup, 6200 Aabenraa,

tlf. 74 68 03 11

Oprettet 1957

Forstander: Bjarne Ebbesen

Sønderjyllands Idræts- og Naturefterskole

Idrætsvej 23, 6240 Løgumkloster,

tlf. 74 74 49 90, fax 74 74 59 90

E-post: sine@sine.dk - Internet: www.sine.dk

Oprettet 1997

Forstander: René Jacobsen

Vojens Ungdomsskole

Ungdomsskolevej 8, 6500 Vojens,

tlf. 74 54 11 29, fax 73 20 22 09

Oprettet 1939

Forstander: Bjarne Friis Pedersen

Aabæk Efterskole

Jørgensgård Skovvej 101, 6200 Aabenraa,

tlf. 74 62 50 63, fax 74 62 53 55

Oprettet 1970

Forstander: Jørgen Kusk

Højskoler

Løgumkloster Højskole

Brorsonsvej 2, 6240 Løgumkloster,

tlf. 74 74 40 40, fax 74 74 45 51

E-post: loegumkloster.hoejskole@grundtvig.dk

Internet: www.loegumkloster-hoejskole.dk

Oprettet 1960

Forstandere: Vita og Bent Andreasen

Rødding Højskole

Flors Allé 1, 6630 Rødding, tlf. 74 84 22 84

Oprettet 1844

Forstander: Annemarie Morris

Rønshoved Højskole

Højskolevej 4, Rønshoved, 6340 Kruså,
tlf. 74 60 83 18, fax 74 60 85 46

E-post: info@roenshoved.dk

Internet: www.ronshoved.dk

Oprettet 1921

Forstanderpar: Thue og Nina Kjærhus

Idrætshøjskolen i Sønderborg

6400 Sønderborg, tlf. 74 42 18 48, fax 74 42 17 89

E-post: admin@ihs.dk

Internet: www.ihs.dk

Oprettet 1952

Forstander: Kjeld Klintø

Den Sønderjyske Højskole for musik og teater

Herredstedgade 6-8, 6520 Toftlund,
tlf. 74 83 01 04

E-post: kontor@musikogteater.dk

Internet: www.musikogteater.dk

Oprettet 1984

Forstander: Erik Stent Pedersen

Højskolen Østersøen

Flensborgvej 50, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 47 00, fax 74 62 47 01

E-post: adm@hojoster.dk

Internet: www.hojoster.dk

Oprettet 1993

Forstanderpar: Birthe og Knud-Erik Therkelsen

Husholdningsskoler og håndarbejds-skoler

Kost & Tekstilskolen

Præstegårdvej 11, 6630 Rødding

tlf. 74 84 25 00, fax 74 84 25 08

E-post: mail@kostogtekstilskolen.dk

Internet: www.kostogtekstilskolen.dk

Oprettet 1981

Forstander: Annelise Zander

Kirkemusikskoler

Løgumkloster Kirkemusikskole

Vestergade 9-13, 6240 Løgumkloster

tlf. 74 74 40 70

E-post: lkms@km.dk

Internet: www.locus-dei.dk

Telefontid: Mandag-fredag kl. 8.30-12.30 samt
tirsdag, onsdag og torsdag kl. 13.30-15.30

Rektor: Peter Langberg

Telefontid: Tirsdag, onsdag og torsdag
kl. 9.30-12.30

Horsens afdeling, tlf. 74 74 40 70

Erhvervsskoler

EUC SYD

Erhvervs-Uddannelses-Center Syd
Grundtvigs Allé 88, 6400 Sønderborg
tlf. 74 12 42 42, fax 74 12 42 00
Med uddannelsessteder i Aabenraa, Tønder,
Haderslev og Sønderborg
Direktør: Svend Aage Olsen

Gråsten Landbrugsskole

Fiskbækvej 15, 6300 Gråsten
tlf. 74 65 10 24, fax 74 65 06 24
E-post: adm@graastenls.dk
Internet: www.gl.dk
Oprettet 1924
Forstander: Peder Damgaard

KØBMANDSSKOLEN

Aabenraa Business College
Dronning Margrethesvej 6-12, 6200 Aabenraa
Dagskolen: Tlf. 73 62 73 00
Kursus Center: Tlf. 73 62 73 62
Fax 73 62 73 01
Forstander: Torben Jessen

Mommark Handelskostskole

Mommarkvej 376, 6470 Sydals, tlf. 74 40 79 13
Forstander: Jens Schultz
Viceforstander: Karen Marie Madsen
Administrationschef: Bente E. Jensen

F L E N S B O R G

AVIS

Tættere på i grænselandet

Tlf. 00 49-4 61 / 50 45-0
www.flensborg-avis.de

Skolen for Social- og Sundhedsuddannelser

Bjergparken, Postboks 120, Bjerggade 4M,
6200 Aabenraa, tlf. 73 33 43 00, fax 73 33 43 01
E-post: sosu@sosu-aabenraa.dk
Internet: sosu-aabenraa.dk

Sønderborg Handelsskole

Sdr. Landevej 30, 6400 Sønderborg, tlf. 73 42 55 25
Direktør: Frede Kühl

Tønder Handelsskole

Martin Hammerichsvej 2, 6270 Tønder
tlf. 74 72 43 53, fax 74 72 05 84
E-post: toendhs@toendhs.dk
Internet: www.toha.dk

Gymnasier og voksen-uddannelsescentre

Gymnasier

Amtsgymnasiet i Sønderborg

Grundtvigs Allé 86, 6400 Sønderborg
tlf. 74 42 05 01, fax 74 43 32 38
E-post: ags@amts gym-sdbg.dk
Internet: www.amts gym-sdbg.dk
Rektor: Birgitte Vedersø

Deutsches Gymnasium für Nord Schleswig

Svinget 26-28, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 26 36, fax 74 62 76 60
Rektor: Ilse Friis

Haderslev Katedralskole

Christiansfeldvej 31, Postboks 135,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 27 21, fax 74 53 46 27
E-post: adm@haderslev-gym.dk
Internet: www.haderslev-gym.dk
Rektor: Jørn Jul Pedersen

Studenterkurset og Kostskolen i Sønderjylland

Vestergade 8, 6520 Toftlund

→

tlf. 74 83 20 62, fax 74 83 20 63
 Rektor: Niels Leth Sørensen
 Afdelingsinspektør: Hans Erik Erichsen

Sønderborg Gymnasium og HF

Kongevej 37, 6400 Sønderborg
 tlf. 74 42 34 27, fax 74 42 80 27
 E-post: sg@sndrborg-gym.dk
 Internet: www.sndrborg.gym.dk
 Rektor: Karl Kristian Højberg

Tønder Gymnasium og HF

Astronom Hansens Gade 9,
 Postboks 143, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 10 28, fax 73 61 33 97
 Rektor: Jesper Vildbrad

Aabenraa Gymnasium og HF

Forstallé 14, Postboks 50, 6200 Aabenraa
 tlf. 74 62 23 11, fax 74 62 33 24
 Internet: www.aabgym.dk
 Rektor: Ole Daneved

Voksenuddannelsescentre

VUC Sønderjylland

Vestergade 12, 6200 Aabenraa,
 tlf. 73 61 33 33, fax 73 61 33 99
 E-post: post@vucsyd.dk
 Leder: Hans Jørgen Hansen

VUC Sønderjylland Tønder afdeling

Richtsensgade 12, 6270 Tønder,
 tlf. 73 61 33 35, fax 73 61 33 97
 E-post: toender@vucsyd.dk
 Afdelingsforstander: Hans Pilegaard

VUC Sønderjylland Gram afdeling

Åvej 3, 6510 Gram,
 tlf. 73 61 33 31, fax 73 61 33 94
 E-post: gram@vucsyd.dk
 Afdelingsforstander: Ole Stryhn

VUC Sønderjylland Haderslev afdeling

Christiansfeldvej 31D, 6100 Haderslev
 tlf. 73 61 33 32, fax 73 61 33 95
 E-post: haderslev@vucsyd.dk
 Afdelingsforstander: Lise S. Laursen

VUC Sønderjylland Sønderborg afdeling

Sct. Jørgens Skole, Asylvej 18,
 6400 Sønderborg, tlf. 73 61 33 44, fax 73 61 33 96
 Afdelingsforstander: Elin Lunding

VUC Sønderjylland Aabenraa afdeling

Nygade 20, 6200 Aabenraa
 tlf. 73 61 33 36, fax 73 61 33 98
 E-post: aabenraa@vucsyd.dk
 Afdelingsforstander: Torben Bjerring

Videregående uddannelser

CVU Sønderjylland

(Center for videregående Uddannelse)

Lembecksvej 3-7, 6100 Haderslev,
 tlf. 73 22 24 01, fax 73 22 24 97
 Rektor: Søren Vang Rasmussen

Haderslev Seminarium

Lærerruddannelsen
 tlf. 73 22 24 24, fax 73 22 24 98

Haderslev Seminarium

Pædagoguddannelsen
 tlf. 73 22 24 54, fax 73 22 24 99

Den Sønderjyske Sygeplejerske

Sygeplejerskeuddannelsen
 tlf. 74 43 65 30, fax 74 42 50 16

Design Seminariet i Højer

Bacheloruddannelsen i Visuel Kommunikation
 tlf. 74 78 27 33, fax 74 78 92 25

Efter- og Videreuddannelsen

tlf. 74 52 69 77, fax 74 22 24 97

Seminariet i Aabenraa

Sønderjyllands Pædagogseminarium
 Dr. Margrethesvej 11-13, 6200 Aabenraa
 tlf. 74 62 40 06, fax 74 62 27 03
 E-post: aabenraa@aabenraasem.dk
 Rektor: Peder Andersen

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger

Formand: Palle Ømark,
Violvej 4, 3050 Humlebæk, tlf. 49 19 23 25
Sekretariat: Skeelslund, 9440 Aabybro
tlf. 98 24 47 33

Turist-Marketing Sønderjylland

H. P. Hanssens Gade 5, 6200 Aabenraa,
tlf. 73 31 20 20, fax 73 31 20 21
Formand: Amdirektør Niels Johannesen
Leder: Michael Hansen

Augustenborg Turistbureau

Storegade 28, 6440 Augustenborg
tlf. 74 47 17 20, fax 74 47 28 99
E-post: info@visitaugustenborg.com
Internet: www.visitaugustenborg.com
Bureauleder: Jonna Schmidt Hansen

Broagerlands Turistforening

Formand: Stefanie Boyens,
Brunsnæs Fjordvej 35, 6310 Broager,
tlf. 74 44 90 66, fax 74 44 28 87

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Andreas Gaarde,
N. J. Holms Park 45, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 06 40, mobil 23 21 00 30
Bureau: Kongensgade 9A, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 16 30, fax 74 56 32 18
E-post: turist@christiansfeld.dk
Internet: www.christiansfeld.com

Gram Turistinformatiøn

Østergade 10, 6510 Gram,
Leder: Lars Thomassen,
tlf. 73 82 11 90, fax 73 82 11 99
E-post: visitigram@gramkom.dk

Haderslev Turistforening

Formand: Flemming Hansen, Sydbank A/S,
Storegade 5-7, 6100 Haderslev
Bureau: Honnørkajen 1, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 55 50
Turistchef: Kerstin Petersen

Højer Turistbureau

Møllegade 12, 6280 Højer,
tlf. 74 78 29 93, fax 74 78 28 93
E-post: hoejer-turist@tdcadsl.dk

Nordborg Turistbureau

Stationsvej 14, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 05 92, fax 74 45 05 95
E-post: info@visitnordborg.com
Internet: www.visitnordborg.com
Bureauleder: Lene Østergaard

Turistforeningen for Rødding Kommune

Formand: Conni B. Tetens, Haraldsholmvej 7,
Jels, 6630 Rødding, tlf. 74 55 25 35
Bureau: Midtsønderjyllands Turistbureau,
Møllegade 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 21 10, fax 74 55 32 77
Leder: Lone Skøtt

Rømø-Skærbæk Turistforening

Formand: Henning Schmidt, Elmevej 14,
6780 Skærbæk, tlf. 74 75 15 10
Bureau: Havnebyvej 30, Tvismark,
6792 Rømø, tlf. 74 75 51 30
Turistchef: Bodil Glistrup,
Havnebyvej 30, 6792 Rømø, tlf. 74 75 51 30
E-post: romo@romo.dk

Sydals Turistbureau

Kegnæsvej 52, Skovby, 6470 Sydals,
tlf. 74 40 47 11, fax 74 40 47 12
E-post: info@visitsydals.com
Internet: www.visitsydals.com
Bureauleder: Conni Ernst

Sønderborg Turistbureau

Rådhusstorvet 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 35 55, fax 74 42 57 47
E-post: info@visitsønderborg.com
Internet: www.visitsønderborg.com
Turistchef: Vakant

Tønder Turistforening

Formand: Bent Schulz, Skibbroen 6, 1. sal,
6270 Tønder, tlf. 74 72 57 31
Bureau: Torvet 1, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 12 20, fax 74 72 09 00

→

Turist- og centerchef: Lis Langelund-Larsen

Vojens Turistforening

Formand: Ove Soltendick,
Spætmejsvej 3, 6500 Vojens
Vojens Turistbureau, Stadionallé 10,
6500 Vojens, tlf. 74 20 39 70
E-post: turist@vojens.dk
Internet: www.vojens.dk
Turistchef: Lone Nissen

Turistforeningen for Aabenraa og Omegn

Formand: Bjarne Kock, tlf. 74 62 86 84
Bureau: H. P. Hanssens Gade 5, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 35 00
Turistchef: William Klinker

Vandrerhjem

Danhostel Enderupskov Vandrerhjem

Ribelandsvej 30, 6510 Gram
tlf. 74 82 17 11, fax 74 82 07 82

Danhostel Haderslev Vandrerhjem

Erlevvej 34, 6100 Haderslev
tlf. 74 52 13 47, fax 74 52 13 64

Danhostel Jels Idrætscenter og Vandrerhjem

Ørstedvej 10, Jels, 6630 Rødding
tlf. 74 55 28 69, fax 74 55 31 07
Centerleder: Lene Nielsen

Danhostel Rudbøl Vandrerhjem

Rudbølvej 21, Rudbøl, 6280 Højer
tlf. 74 73 82 98, fax 74 73 80 35
E-post: danhostelrubb@mail.tele.dk

Danhostel Sønderborg Vandrerhjem

Kærvej 70, 6400 Sønderborg
tlf. 74 42 31 12, fax 74 42 56 31
E-post: sonderborg@danhostel.dk
Internet: www.danhostel.dk/sonderborg

Danhostel Tønder Vandrerhjem

»Kogsgården«, Sønderport 4, 6270 Tønder
tlf. 74 72 35 00, fax 74 72 27 97

Danhostel Sønderborg/Vollerup

»Abildgården«, Mommarkvej 17 og 22,
6400 Sønderborg,
tlf. 74 42 39 90, fax 74 42 52 90
E-post: vollerop@post1.tele.dk
Internet: www.visit-sonderborg.dk

Danhostel Aabenraa Vandrerhjem

Sønderskovvej 100, 6200 Aabenraa
tlf. 74 62 26 99, fax 74 62 29 39

Museer m.v.

Augustenborg Slot

Slotskirken, slotsparken og minimuseet
er åbent året rundt i dagtimerne.
Guidede rundvisninger for grupper
Henv. til Augustenborg Turistbureau,
Storegade 28, 6440 Augustenborg,
tlf. 74 47 17 20

Banegården Kunst & Kultur

Jernbanegade 2, 6200 Aabenraa, tlf. 74 62 74 20

Bov Museum

„Oldemorstof“, Bovvej 2A, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 51 50
Åbent: 1. april-31. okt. tirsdag-fredag kl. 10-16,
lørdag-søndag og helligdage kl. 14-17
Besøg uden for disse tider modtages efter aftale

Bronzealderhuset

Syd for Brdr. Grams Fabrikker, 6500 Vojens

Brødremenighedens Museum

Enkehuset, Nørregade 16, 6070 Christiansfeld.
Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 14-17
Besøg uden for disse tider efter
aftale med Ella de Molade,
Lindegade 3, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 12 37

Cathrinesminde Teglværksmuseum

Illerstrandvej 7, 6310 Broager,
tlf. 74 44 94 74, fax 74 44 17 20

E-post: cmt@mail.tele.dk

Åbent: 30. marts-30. apr. kl. 10-16,
1. maj-31. aug. kl. 10-17, 1. sept.-2. nov.
kl. 10-16, mandag lukket
Rundvisninger kan bestilles, minimum en uge
i forvejen

Christiansdal Vandkraftanlæg

Christiansdalvej, Hammelev, 6500 Vojens

Christiansfeld Apoteker Have

Lindegade 21, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 13 14

Danfoss Museum & Teknorama A/S

Gl. Fabrikvej 7, Elsmark, 6430 Nordborg,
tlf. 74 88 59 77, fax 74 88 53 35
E-post: museum@danfoss.com
Internet: www.danfoss.com/dmt
Åbent: Jan. - april, okt. - dec.,
mandag-lørdag kl. 10.00-16.00,
maj - sept., mandag-søndag kl. 10.00-17.00
Specialarrangementer for skoleklasser efter aftale

Danmarks Mekaniske Dukkemuseum

Havnebyvej 227, 6792 Rønmø,
tlf. 74 75 50 13, fax 74 75 50 14

Dansk Klokkemuseum

Over Lerte Kirke, Farrisvej 12,
6560 Sommersted,
tlf. 62 21 39 68 eller 75 42 38 73
Åbent: 1. maj-19. okt. onsdag-søndag kl. 13-17

Deutsches Museum Nordschleswig

Rønhave Plads 12, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 43 54 23
Åbent: tirsdag kl. 14.00-16.00 og
fredag kl. 10.00-12.00

Dybbøl Mølle

Dybbøl Banke 7, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 48 69 91, fax 73 48 50 52
Åbent: 1. april-31. okt. kl. 10-17

Egns- og Landbrugsmuseet i Egen

Sebbelundvej 26, Egen, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 89 19

Ehlers-Samlingen

Slotsgade 20, 6100 Haderslev, tlf. 74 53 08 58
Åbent: 1. juni-31. aug. tirs.-fre. kl. 10-17,
lør.-søn. kl. 13-17, 1. sept.-31. maj, tirs.-søn. og
helligdage kl. 13-17. Mandag lukket
Besøg eller studier herudover kan aftales

Elstrup Mølle museum

Fynshavvej 12, Elstrup, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 89 89

FN-Museet

Frøslevlejren, 6330 Padborg, tlf. 74 67 68 55
Åbent: 1. april-31. okt. daglig kl. 9-17

Frøslevlejrens Museum

Lejrvej 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57, fax 74 67 60 77
E-post: froslevlejrensmuseum@mail.tele.dk
Åbent: tirsdag-fredag kl. 9-16,
lørdag-søndag og helligdage kl. 10-17,
18. juni-10. aug. hver dag kl. 10-17
December og januar lukket

Genforenings- og Grænsemuseet

Koldingvej 52, Frederikshøj,
Postboks 58, 6070 Christiansfeld,
tlf. 75 57 30 03
E-post: info@genforeningsmuseet.dk
Internet: www.genforeningsmuseet.dk
Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 10-17

Gram Lergrav

Midtsønderjyllands Museum,
Slotsvej 63 C, 6510 Gram,
tlf. 74 82 10 00
Lergraven er altid tilgængelig
Lergravshuset er åbent: 1. apr.-30. sept.
kl. 10-16, 1. okt.-31. mar. lørdag og søndag
kl. 10-16. Hverdage lukket. 1. juni-31. aug.
kl. 10-17. December, januar og februar lukket

Gram Slotspark

Slotsvej, 6510 Gram

Haderslev Domkirke

Domkirkepladsen, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 51 31

Haderslev Museum

Dalgade 7, 6100 Haderslev,
tlf. 74 52 75 66, fax 74 53 40 14
E-post: mail@haderslev-museum.dk
Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 10-16,
1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 13-16,
mandag lukket

Historiecenter Dybbøl Banke

Dybbøl Banke 16, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 48 90 00
Internet: www.1864.dk

Hjemmeværnsmuseet

Barak H2, Lejrvej 101, Frøslevlejren,
6330 Padborg, tlf. 74 67 68 38,
fax 74 67 60 17
Åbent: 1. marts-30. nov. alle dage kl. 9-17
Rundvisning og foredrag aftales på
tlf. 74 67 68 38 eller 74 67 65 58

Hjemsted Oldtidspark

Museum samt aktivitets- og oplevelsespark
Hjemstedvej 60, 6780 Skærbæk,
tlf. 74 75 08 00, fax 74 75 08 42
Åbent: 1. marts-31. dec. Mandag lukket.
1. juli-15. aug. åbent alle dage.
E-post: oldtidspark@hjemsted.dk
Internet: www.hjemsted.dk

Højer Mølle- og marskmuseum

Møllegade 13, 6280 Højer,
tlf. 74 78 29 11, fax 74 78 29 11
Åbent: 1. april-31. okt. kl. 10-16
Lejrskole- og gruppebesøg uden for
åbningstiden kun efter aftale på
tlf. 74 78 29 11 eller 74 72 26 57

Jacob Michelsens Gård i Kolstrup

Toften 37B, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 26 45
Åbent: Ved bageweekender og
efter aftale med Aabenraa Museum,
tlf. 74 62 26 45

Jels Mølle

Jels Møllegade 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 21 10

Jørgen Riecks**Arkæologiske Samling**

Egebjergvej, Svenstrup, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 05 92

Klosterkirkegården

Præstegade, 6100 Haderslev

Kunstmuseet Brundlund Slot

6200 Aabenraa, tlf. 74 63 36 49, fax 74 63 24 07
E-post: kunstmuseet@aabenraa.com.dk
Internet: www.brundlund-slot.dk
Åbent: Tirsdag-søndag kl. 11-17

Landbrugsmuseet

Kalvetoftens 1, Ullerup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 11 04

Den levende Landsby**Hygum Hjemstavngård**

Ribevej 74, Sdr. Hygum, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 55 66
Åbent: medio juni-ultimo aug. tirsdag-søndag
kl. 11-16.30. Mandag lukket.

Lorenzens Gård

Nørrevej 29, Bådsbøl-Ballum, 6261 Bredebro,
tlf. 74 71 61 11
Åbent: Hver dag i juli måned kl. 14-18

Løgumkloster Kirke og Kloster

Slotsgade 11, 6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 52 40

Midtsønderjyllands Museum

Gram Slot, 6510 Gram, tlf. 74 82 10 00,
fax 74 82 04 23, aften evt. 74 82 24 24
Åbent: 1. maj-31. aug. kl. 10-17, mandag lukket
1. sept.-30. april tirsdag-lørdag kl. 13-16,
søn- og helligdage kl. 10-16, mandag lukket

Museet Holmen

Østergade 13, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 74 41 65, fax 74 74 41 22
E-post: museet_holmen@mail.tele.dk
Skiftende kunst- og kulturhistoriske udstillinger

Museet på Sønderborg Slot

6400 Sønderborg, tlf. 74 42 25 39, fax 74 43 06 55

E-post: mss@sja.dk
 Kontortid: Mandag-torsdag kl. 9-15,
 fredag kl. 9-13
 Åbent: 1. maj-30. sept. alle dage kl. 10-17,
 1. okt.-30. apr. tirsdag-søndag kl. 13-16,
 mandag lukket. I ferier og helligdage også åbent
 om mandagen

Nationalmuseets Kommandørgård

Juvrevej 60, Toftum, 6792 Rømø, tlf. 74 75 52 76
 Åbent: Påskeåbent fra palmesøndag til lørdag
 efter påskedag kl. 10-15, 1. maj-30. sept.
 kl. 10-18, 1.-31. okt. kl. 10-15. Mandage lukket

Naturcentret Tønningård

Havnebyvej 30, Tvismark, 6792 Rømø,
 tlf. 74 75 52 57
 E-post: tonnisgaard@romo.dk

Orion Planetarium

Søvej 36, Jels, 6630 Rødding,
 tlf. 74 55 24 00
 Internet: www.orionplanetarium.dk

Rømø Minimuseum

Lakolk, 6792 Rømø

Skærbæk Museum

Storegade 47, 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 20 52
 Åbent: maj-okt. mandag-fredag kl. 10-17 samt
 1. weekend i hver måned kl. 14-17

Slesvigske Vognsamling

Simmerstedvej 1-3, 6100 Haderslev

Søbergs Have

Præstegårdsvej 21,
 Ø. Lindet, 6630 Rødding, tlf. 74 84 64 71
 E-post: kmk@post4.tele.dk
 Internet: www.soebergs-have.dk

Sønderjydsk Brandværnsmuseum

Fabriksvej 5, 6510 Gram,
 tlf. 74 82 24 95 eller 40 17 31 47
 Internet: www.frivilige-brandvaern.dk
 Åbent: 1. maj-31. aug. søndag-fredag kl. 10-16,
 lørdag efter aftale

Sønderjyllands Kunstmuseum

Kongevej 51, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 89 89, fax 74 72 89 80
 E-post: om@sonderjyllandskunstmuseum.dk
 Åbent: 1. juni-31. aug. alle dage kl. 10-17,
 1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 10-17

Tønder Museum

Kongevej 51, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 89 89, fax 74 72 89 80
 E-post: museerne_toender@sja.dk
 Åbent: 1. juni-31. aug. alle dage kl. 10-17,
 1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 10-17

Tønder Museums Byanneks

Drøhses Hus,
 Storegade 14, 6270 Tønder, tlf. 74 72 49 90
 Åbent: 1. april-31. dec. mandag-fredag
 kl. 10-17, lørdag kl. 10-13, 1. lørdag i måneden
 kl. 10-15

Tøndermarskens Naturcenter

Møllegade 12, 6280 Højer,
 tlf. 74 78 92 22, fax 74 78 90 32
 E-post: igr@sns.dk

Tørning Mølle

Tørningvej, Hammelev, 6500 Vojens,
 tlf. 74 50 76 57

Vibæk Vandmølle

Vibæk Mølle 3, 6470 Sydals

Wellings Landsbymuseum

Mejlbyvej 10, 6660 Lintrup, tlf. 74 85 52 86

Zeppelin Museet

Gasværkvej 1, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 72 54, fax 74 72 72 55
 E-post: zeppelin@zeppelin-museum.dk
 Internet: zeppelin-museum.dk
 Åbent: maj - okt. lørdag-søndag kl. 12-17

Aabenraa Museum

H.P. Hanssens Gade 33, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 62 26 45, fax 74 63 29 50
 Åbent: 1. juni-31. aug. tirsdag-søndag kl. 10-16,
 1. sept.-31. maj tirsdag-søndag kl. 13-16

Museer m.v. i Sydslesvig

BREDSTED

Naturcentrum Nordfrisland

Bahnhofstr. 23, D-25321 Bredstedt,

tlf. 04671/4555

Åbent: maj-okt. mandag-lørdag kl. 14-17
eller efter aftale

DANEVIRKE

Danevirkegården

Ochsenweg 5, D-24867 Dannewerk,

tlf. 04621/37814, fax 04621/31025

Åbent: 15. febr.-25. marts og
26. okt.-30. nov. tirsdag-søndag kl. 10-16,
26. marts-25. okt. tirsdag-fredag kl. 9-17,
lørdag-søndag og helligdage kl. 10-18.
1. dec.-14. febr. vinterlukket

EGERNFØRDE

Det gamle rådhus

Rathausmarkt 8, D-24340 Eckernförde,

tlf. 04351/712547 + 48, fax 04351/712549

Åbent: maj-okt. tirsdag-lørdag kl. 10-12.30 og
14.30-17, søndag kl. 11-17, helligdage kl.
14.30-17. Nov.-april tirsdag-lørdag kl. 14.30-17,
søndag kl. 11-17, helligdage kl. 14.30-17.
Lukket 24., 25. og 26. dec. samt 1. jan.

FLENSBURG

„Museumsbjerget“

Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,

tlf. 0461/852956, fax /852993

Åbent: Nov.-marts tirsdag-søndg kl. 10-16, apr.-
okt. tirsdag-søndag kl. 10-17, mandag lukket

Naturhistorisk Museum

Museumsberg 1, D-24937 Flensburg,

tlf. 0461/852504, fax 0461/852159

Internet: www.museen-sh.de/inst.phd?inst=93

Åbent: Apr.-okt. tirsdag-søndag kl. 10-17,
nov.-marts tirsdag-søndag kl. 10-16

Phänomena

Norderstrasse 159-163, D-24939 Flensburg,

tlf. 0461/144490, fax /1444920

E-post: science@phaenomena.com

Internet: www.phaenomena.com

Åbent: Okt.-maj mandag-fredag kl. 9-16.30,
lørdag kl. 12-18, søndag kl. 10-17, juni-sept.
mandag-fredag kl. 10-18, lørdag kl. 10-18,
søndag l. 12-18

Søfartsmuseum

Schiffbrücke 39, D-24939 Flensburg,

tlf. 0461/852970, fax /851665

E-post: schiffahrtsmuseum@flensburg.de

Internet: www.schiffahrtsmuseum.flensburg.de

Åbent: apr.-okt. tirsdag-søndag kl. 10-17,
nov.-marts tirsdag-søndag kl. 10-16.

FREDERIKSSTAD

Museet „Gammel Mønt“

Am Mittelburgwall 23, D-25840 Friedrichstadt,

tlf. 04881/939315, fax 04881/7093

E-post: c.thomsen@museum-friedrichstadt.de

Internet: www.museum-friedrichstadt.de

Åbent: 1. apr.-14. maj og okt. lørdag, søndag og
helligdage kl. 13-17, tirsdag-fredag kl. 15-17,
15. maj-sept. tirsdag-søndag kl. 11-17

GARDING

Mindeværelse for historikeren

Theodor Mommsen

„Præsteboligen“, D-25836 Garding,

tlf. 04862/100310, fax 04862/100348

E-post: kk.sekretariat@t-online.dk

Internet: www.garding.de/mommsen

Åbent: juni-aug. tirsdag-fredag kl. 8.30-11.30
og efter henv., sept.-maj tirsdag-fredag kl. 15-17

HALLIG HOOGE

Kongepeselen, Hanswarft

D-25859 Hooge,

tlf. 04849/219, fax /337

Åbent: daglig efter skibenes ankomst
eller efter aftale

HALLIG LANGENÆS

Friserstue, Honkenswarft

D-25863 Langeness (Hallig)

tlf. 04684/235, fax 04684/215

E-post: info@langeness.de

→

Internet: www.museem-sh.de/inst.php?inst=49
 Åbent: Dagligt kl. 10-19, grupper efter aftale

Kaptajn Tadsen museet, Ketelswarft

D-25863 Langeness (Hallig),
 tlf. 04684/217, fax 04684/289
 E-post: info@langeness.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=50
 Åbent: fra påske til okt. mandag-lørdag
 kl. 13.30 og 15.30 og efter aftale

HATSTED

Mikkelberg, Nordisk center for kunst & cricket

v/Henry Buhl, D-25856 Hattstedt,
 tlf. 04846/6604, fax /1790

Åbent: fredag, lørdag og søndag kl. 14-18
 eller efter aftale

HUSUM

Nissenhaus - Nordfrisisk Museum

Herzog Adolf-Str. 25, D-25813 Husum,
 tlf. 04841/2545, fax /63280
 E-post: nf-museum.nissenhaus@gmx.de

Internet: www.nissenhaus.de
 Åbent: april-okt. daglig kl. 10-17, nov.-marts,
 tirsdag-fredag og søndag kl. 10-16,
 grupper efter aftale

Ostenfeldhuset

Nordhusumer Str. 13, D-25813 Husum,
 tlf. 04841/4334, fax /8973120
 E-post: af-museum.nissenhaus@gmx.de

Internet: www.nissenhaus.de
 Åbent: apr.-okt. tirsdag, onsdag og torsdag kl.
 14-15, grupper efter aftale (tlf. 04841/2545)

Nordfrislands Skibsfartsmuseum

Am Zingel 15, D-25813 Husum, tlf. 04841/5257
 E-post: schiffahrtsmuseum-nf@t-online.de
 Internet: schiffahrtsmuseum-nf.de

Åbent hele året kl. 10-17
 Grupper efter aftale

Husum Slot

Prof.-Ferdinand-Tönnies-Allee,
 D-25813 Husum,
 tlf. 04841/8973130

fax 04841/63280

E-post: nf-museum.nissenhaus@gmx.de

Internet: www.nissenhaus.de

Åbent: marts-okt. tirsdag-søndag kl. 11-17
 Grupper desuden efter aftale

Theodor Storm-Huset

Wasserreihe 31, D-25813 Husum,
 tlf. 04841/666270

E-post: info@storm-gesellschaft.de
 Internet: stormgesellschaft.de

Åbent: apr.-ot. tirsdg-fredag kl. 10-17, lørdag
 kl. 11-17, søndag-mandag kl. 14-17, nov.-marts
 tirsdag, torsdag og lørdag kl. 14-17

ISTED

Isted-mindehallen

D-24879 Istedt üb. Schleswig,
 tlf. 04621/87352

E-post: kreis@schleswig-flensburg.de
 Internet:

www.museen-sh.de/inst.php?inst=10010001541
 Åbent: april-sept. tirsdag-søndag kl. 8-18,
 okt.-marts søndag-fredag kl. 9-17
 Grupper efter aftale

KAPPEL

Sli-museet

Mittelstr. 7-8, D-24376 Kappeln, tlf. 04642/1428
 E-post: erne@gmx.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=6
 Åbent: medio marts-okt. tirsdag-lørdag
 kl. 10-12.30 og 13.30-17, nov.-medio marts
 efter aftale

Møllen „Amanda“

Schleswiger Str. 1, D-24376 Kappeln,
 tlf. 04642/4027

E-post: stadt_kappeln@t-online.de
 Internet: museen-sh.de/inst.php?inst=7
 Åbent: mandag-fredag kl. 10-12 og 15-17,
 rundvisning efter aftale

Angel Museumsjernbane mellem

Kappel og Sønderbrarup

tlf. 0461/13112, fax 0461/9789500

E-post: angeln-bahn-flensburg@t-online.de
 Internet: www.angeln-bahn.de

→

KEJTUM/SILD**Det frisiske Hus**

Am Kliff 13, D-25980 Keitum/Sylt,
tlf. 04651/32895 eller /31101

Åbent: april-okt. daglig kl. 10-17, nov.-marts
torsdag-lørdag kl. 13-16

Hjemstavnmuseet på Sild

Am Kliff 19a, D-25980 Keitum/Sylt,
tlf. 04651/32805 eller /31669

Åbent: april-okt. kl. 10-17, nov.-marts
torsdag-lørdag kl. 13-16

KOBBERMØLLE**Kobbermøllesamlingen**

Zur Kupfermühle 14, D-24955 Harrislee,
tlf. 0461/7935

Åbent: hver tirsdag kl. 14.30-17
og efter aftale

LADELUND**KZ-mindeland ved den
evangelisk-lutherske kirke St. Petri**

Raiffeisenstr. 3, D-25926 Ladeland,
tlf. 04666/449

E-post: kz-gedenkstaette-ladelund@t-online.de

Internet: www.kz-gedenkstaette-ladelund.de

Åbent: 15. marts-14. dec. tirsdag-fredag
kl. 14-17, lørdag-søndag kl. 14-18 og efter
aftale. 15. dec.-14. marts efter aftale og hele året
1 time efter gudstjenesten om søndagen

LYKSBOURG**Lyksborg Slot**

D-24960 Glücksburg, tlf. 04631/2243
fax 04666/989537

E-post: info@schloss-gluecksburg.de

Internet: www.schloss-gluecksburg.de

Åbent: nov.-marts lørdag-søndag kl. 10-17,
apr.-sept. dagligt kl. 10-18,
okt. tirsdag-søndag kl. 10-18,
grupper efter aftale

NEBEL/AMROM**Hjemstavnmuseum**

An der Mühle, D-25946 Nebel/Amrum,
tlf. 04682/872, fax 04682/962274

E-post: harkthomsen@t-online.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=85

Åbent: forår-efterår mandag-lørdag kl. 10-12 og
14.30-17, søndag kl. 14-17

NIBØL**Naturhistorisk museum**

Hauptstr. 108, D-25899 Niebüll,
tlf./fax 04661/5691

E-post: info@nkm-niebuell.de

Internet: www.nkm-niebuell.de

Åbent: 1. apr.-31. okt. tirsdag-søndag

kl. 14-17.30, juni-aug. også om mandagen.

Hele året efter aftale.

Frisisk Hjemstavnmuseum

Alwin-Lensch-Strasse 54, D-5899 Niebüll,
tlf. 04661/4590

E-ost: museum@stadt-niebuell.de

Internet:

www.niebuell-com/schulen/bsn/fm/O.htm

Åbent: juni-sept. kl. 14-16

og efter aftale

Richard-Haizmann-museet

Rathausplatz 2, D-25899 Niebüll,
tlf. 04661/1010,

fax /60166

Internet: museen-sh.de/inst.php?inst=99

Åbent: tirsdag-fredag kl. 11.00-16.30,

lørdag kl. 10-12, søndag kl. 14-17

OEVENUM/FØR**Oevenum-museet**

Burnstraat 48, D-25938 Oevenum/Föhr,
tlf. 04681/2673

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=104

Åbent: Tirsdag-søndag kl. 14-17,
mandag formiddag samt i vintermånederne
efter aftale

PELLWORM**Ø-museet**

Uthlandstr. 2, D-25849 Pellworm,
tlf. 04844-18935

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=105

Åbent: Vinter mandag-torsdag kl. 8-12 og

kl. 14-16, fredag kl. 8-12, sommer mandag-

torsdag kl. 8-12 og 14-18, fredag kl. 8-12

→

RENDSBORG

Historisk museum og

Det nordtyske Trykkerimuseum

Arsenalstr. 2-10, D-24768 Rendsburg,

tlf. 04331/331336, fax 04331/27687

E-post: museenrendsburg@web.de

Internet: rendsburg.de/kultur-sport/museen.html

Åbent: tirsdag-fredag kl. 10-12 og 15-18,

lørdag-søndag kl. 10-13 og 14-17

Elektricitetsmuseet Schleswag

Kieler Strasse 19, D-24768 Rendsburg,

tlf. 04331/182789, fax 04331/182685

E-post: info@schleswag.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=155

Åbent: mandag-fredag kl. 10-17.

Grupper efter aftale

Jødisk museum - galleri for billeder

Dr. Bamberger-Haus

Prinzessinstr. 7, D-24768 Rendsburg,

tlf. 04331/25262,

fax /24714

E-post: jmuseumrd@t-online.de

Internet: www.juedisches-museum-rendsburg.de

Åbent: Tirsdag-søndag kl. 12-17.

Grupper efter aftale

Kunststøberimuseet

Glück-Auf-Allee 4,

D-24782 Rendsburg-Büdelndorf,

tlf. 04331-38711,

fax 04621/813/555

E-post: info@schloss-gottorf.de

Internet: www.schloss-gottorf.de/eisenkunst/frameset.htm

Åbent: tirsdag-lørdag kl. 15-18,

onsdag kl. 9-12, søndag kl. 10-12 og efter aftale

SKT. PETER-ORDING

Ejdersted Hjemstavnsmuseum

Olsdorfer Str. 6, D-25826 St. Peter-Ording,

tlf. 04863/1226, fax 04863/703337

E-post: d.unddeutsch@gmx.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=158

Åbent: marts-okt. tirsdag-lørdag kl. 10-17,

søndag kl. 10-13, nov.-febr. tirsdag-lørdag

kl. 15-17, søndag kl. 10-12

SLESVIG

**Det slesvig-holstenske Landsmuseum for
forhistorie samt for kunst- og kulturhistorie**

Schloss Gottorf, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621-8130, inf.: 04621/813222,

fax /813555

E-post: info@schloss-gottorf.de

Internet: www.schloss-gottorf.de

Åbent: apr.-okt. dagligt kl. 10-18, nov.-marts

tirsdag-fredag kl. 10-16, lørdag-søndag

kl. 10-17, guidede skoleklasser fra kl. 9.

Arkæologisk Landsmuseum

Schloss Gottorf, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621/813300, fax /813535

E-post: info@schloss-gottorf.de

Internet:

www.schloss-gottorf.de/alm/frameset.htm

Åbent: apr.-okt. dagligt kl. 10-18, nov.-marts

tirsdag-fredag kl. 10-16, lørdag-søndag

kl. 10-17. Lukket 24., 25., 31. dec. og 1. jan.

Guidede skoleklasser fra kl. 9

Holm-museet

Süderholmstr. 2, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621/936820

Åbent: daglig kl. 10-18 hele året

Slesvig Bymuseum

Friederichstr. 9-11, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621/936820, fax 04621/936899

E-post: stadtmuseum@schleswig.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php±inst=164

Åbent: tirsdag-søndag kl. 10-17

Lukket 24., 25., 31. dec. og 1. jan.

Slesvig-Holstenske landsarkiv

Prinzenpalais, Gottorfstr. 6, D-24837 Schleswig,

tlf. 04621/861800, fax /861801

E-post: landesarchiv@la.landsh.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php±inst=163

Åbent: mandag-fredag kl. 8.30-17

Vikingsmuseet Hedeby

Haddeby ved D-24837 Schleswig,

postadr. Schloss Gottorf,

tlf. 046121/813-222, fax 04621/813-55

E-post: info@schloss-gottorf.de

→

Internet:

www.schloss-gottorf.de/haithabu/frameset.htm

Åbent: april-okt. daglig kl. 9-17, nov.-marts

tirsdag-søndag kl. 10-16 Lukket 24., 25., 31.

dec. og 1. jan.

SATRUP

Landsbymuseet „Satruphuus“

Flensburger Str. 8, D-24786 Satrup,

tlf. 04633/7122, fax 04633/967677

E-post: t.jansen-satrup@t-online.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=208

Åbent: Maj-sept. mandag-tirsdag og torsdag-fre-

dag kl. 10-12 og 16-30-17.30, onsdag kl. 10-12,

lørdag kl. 11-12 og 16-18, søndag kl. 10.30-12,

okt.-apr. søndag kl. 10.30-12 eller efter aftale

SVAVSTED

Sognets hjemstavshistoriske samling

Kurgæstehuset, D-25876 Schwabstedt,

tlf. 04884/420

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=171

Åbent: marts-okt. kl. 9-18

Rundvisning efter aftale

SØBØL

Nolde-museet

Neukirchen, D-25927 Seebüll,

tlf. 04664/364, fax /1475

E-post: info@nolde-stiftung.de

Internet: www.nolde-stiftung.de

Åbent: marts-okt. dagligt kl. 10-18, nov. dagligt

kl. 10-17

TETENBØL

„Haus Peters“

Dörpstraat 16, Eiderstedt, D-25882 Tetenbüll,

tlf. 04862/681, fax /103028

E-post: seidel.pellworm@t-online.de

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=185

Åbent: tirsdag-søndag kl. 14-18

Rundvisning efter aftale

TYDAL

Tydal Spejdermuseum

Beliggende på Spejdergården Tydal, D-24852

Eggebek, tlf. 04609/263 eller /91030

Åbent: efter aftale med bestyreren

TØNNING

Hjemstavsmuseum

Neuweg 17, D-25832 Tønning, tlf. 04861/1470

Åbent: april-okt. tirsdag-søndag kl. 10-12

og 14-17

Historisk pakhuis ved havnen

Herrengården 1, D-25832 Tønning,

tlf. 04861/6750

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=187

Åbent: maj-sept. tirsdag-søndag kl. 14.30-17.30

UNDEVAD

Museumslandsby

Unewatt, D-24977 Langballig,

tlf. 04636/1021, fax 04636/8226

Internet: www.museen-sh.de/inst.php?inst=125

Åbent: maj-sept. tirsdag-søndag kl. 10-17,

apr. og okt. fredag-søndag kl. 10-17. Nov.-marts

lukket. Grupper og rundvisning efter aftale

VYK/FØR

Haeberlin-museet

Rebbelstieg 34, D-25938 Wyk/Föhr,

tlf. 04681/2571, fax 04681/748420

E-post: info@friesen-museum.de

Internet: www.friese-museum.de

Åbent: marts-okt. tirsdag-søndag kl. 10-17, juli-

aug. dagligt kl. 10-17, nov.-febr. tirsdag-søndag

kl. 14-17

WITZWORT

Roter Haubarg

Eiderstedt, D-25889 Witzwort, tlf. 04864/845

Åbent: tirsdag-søndag fra kl. 10.00

til restauranten lukker ca. kl. 22.00

Forbruger- organisationer

Familie og Samfund Sønderjylland

Regionsformand: Edel Petz, Smedegade 35,
6535 Branderup, tlf. 74 83 53 77, fax 74 83 52 24
Næstformand: Kristine Justesen, Korup
Markvej 27, 6372 Bylderup-Bov, tlf. 74 64 72 32
Kasserer: Margith Schmidt, Kådnergade 12,
Kassø, 6230 Rødekro, tlf. 74 66 69 32

Lokalforeningsformænd:

Als og Sundeved: Ida Nielsen, Mjang Mark 6,
6470 Sydals, tlf. 74 41 65 50
Daler: Sonja Jensen, Gærupvej 13,
6280 Højer, tlf. 74 78 34 90
Emmerlev: Marie Holst, Sejerslevvej 3,
6280 Højer, tlf. 74 78 27 14
Ballum: Karen Madsen, Byvej 16, Ballum,
6261 Bredebro, tlf. 74 71 63 65
Haderslev: Johanne Petersen, Højgårdhave 10,
6100 Haderslev, tlf. 74 52 99 29
Løgumkloster: Maren Eriksen, Koldingevej 8,
6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 45 24
Bedsted: Ulla Abild, Haderslevvej 8,
6240 Løgumkloster, tlf. 74 77 75 28
Arrild: Annette Boll Schmidt, Sandetvej 1,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 45 00
Toftlund: Ingeborg Asmussen, Skovsbjergvej 4,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 14 80
Agerskov: Alice Jessen, Lillebjergvej 1A,
6534 Agerskov, tlf. 74 51 92 75
Ravsted: Kristine Justesen, Korup Markvej 27,
6372 Bylderup-Bov, tlf. 74 64 72 32
Lintrup/Hjerting: Inga Hjort Hansen,
Kongeåvej 10, 6660 Lintrup, tlf. 74 85 52 66
Kassø: Jytte Katborg, Kassøvej 46,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 64 96
Egvad: Marie Wollesen, Nr. Hostrupvej 19,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 20 88
Vis herred: Edel Christiansen, Kragelundvej 26,
6330 Padborg, tlf. 74 67 66 51
Hovslund: Astrid Raun, Nr. Hjarupevej 3,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 41 07
Hjordkær: Sonja Beuschau, Agertoften 49,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 68 90

Husholdnings- foreninger

Aktive Kvinder, Rødding

Formand: Aase Lausen, Bregnegårdsvej 15,
6630 Rødding, tlf. 74 84 22 00
Sekretær: Jutta Dall, Jelsvej 2, 6630,
tlf. 74 84 20 28

Aktive Kvinder, Skodborg

Formand: Hanne Andersen, Knagemøllevej 47,
Skodborg, 6630 Rødding, tlf. 74 84 82 15

Jels og Omegns Husholdningsforening

Formand: Anna-Marie Bertelsen,
Søndermarken 5, Jels, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 21 76

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Karen Rasmussen,
Nørre Landevej 38, 6470 Sydals, tlf. 74 40 53 30

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Ulla Johannsen,
nordvesthavnen, Jagten 1.st., 6400 Sønderborg

Havebrugsudvalget:

Formand: Ole Brink, Hølleskovvej 3,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 17 12

Landboforeninger

Dansk Landbrug

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4A, 4. sal,
1620 København V,
tlf. 33 39 46 00, fax 33 39 46 06
E-post: dl@danslandbrug.dk
Formandskab:
Formand: Gårdejer Peter Gæmelke,
Røjgård, Egholtvej 38, 6600 Vejen,
tlf. 75 55 52 87, fax 75 55 50 89

→

Viceformand: Gårdejer Henrik Høegh,
Møllevej 31, 4960 Holeby,
tlf. 54 60 69 72, fax 54 60 68 72
Viceformand: Gårdejer Gert Karkov,
Hærvejen 14, Immervad, 6500 Vojens,
tlf. 74 66 46 36, fax 74 66 46 39
Viceformand: Husmand Peder Thomsen,
Godrimsvvej 8, Sir, 7500 Holstebro,
tlf. 97 43 20 87

Foreningen af jyske Landboforeninger

Kontor: Udkærsvvej 15, 8200 Århus N,
tlf. 87 40 55 40
Formand: Gårdejer Peter Gæmelke,
Røjgård, Egholtvej 38, 6600 Vejen,
tlf. 75 55 52 87, fax 75 55 50 89
Sønderjyder i bestyrelsen:
Gårdejer Gert Karkov, Hærvejen 14, Immervad,
6500 Vojens, tlf. 74 66 46 36, fax 74 66 46 39

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Gårdejer Gert Karkov, Hærvejen 14,
Immervad, 6500 Vojens,
tlf. 74 66 46 36, fax 74 66 46 39
Regionssekretær: Helge Petersen, Billundvej 3,
6500 Vojens, tlf. 73 20 26 00, fax 73 20 26 05

Sønderjysk Landboforening

Billundvej 3, 6500 Vojens, tlf. 73 20 26 00,
fax 73 20 26 05
Aabenraavej 22, 6240 Løgumkloster,
tlf. 73 74 23 00, fax 73 74 23 05
Bestyrelse:
Formand: Gert Karkov, Hærvejen 14, Immervad,
6500 Vojens, tlf. 74 64 46 36, fax 74 64 46 39
Næstformand: Hans Petersen Schmidt,
Vestergade 55, Arnum, 6510 Gram,
tlf. 74 82 63 21, fax 74 82 64 21
Hans R. Andersen, Friskærvej 15, Rurup, 6520
Toftlund, tlf. 74 83 10 77, fax 74 83 09 77
Nis Fallesen, P. Hansensvej 2, Ustrup, 6500
Vojens, tlf. 74 54 51 26, fax 74 54 51 27
Jørgen Gram, Gabøl Byvej 11, 6500 Vojens,
tlf. 74 87 16 18, fax 74 87 16 11
Peter Mamsen, Gammelmark 2, Brørstrup,
6630 Rødding, tlf. 74 84 56 40, fax 74 84 57 40
Christian Lund, Gilbjergvej 6, Skodborg,
6630 Rødding, tlf. 74 84 56 40, fax 74 84 57 40

Henrik Frandsen, Ulleruplund, Toftlundvej 7,
6780 Skærbæk, tlf. 74 75 20 89, fax 74 75 20 86
Hans Petersen, Flensborg Landevej 14, Rørkær,
6270 Tønder, tlf./fax 74 72 38 52
Karsten Rindom, Flensborgvej 124, 6360
Tinglev, tlf. 74 64 20 33, fax 74 64 27 57
Jens Frandsen, Jelsvej 37, Grønnebæk,
6630 Rødding, tlf. 70 24 34 61, fax 70 24 35 61
Bjarne Skou, Midtervej 10, Stenderup, 6520
Toftlund, tlf. 74 83 20 26, fax 74 83 20 36
*Sønderjysk Landboforening er en fusion af
Haderslev Amts Landboforening, Den nordsles-
vigske Landboforening, Nr. Rangstrup Herreds
Landboforening og Landboforeningen for
Vestslesvig*

LandboSyd

Peberlyk 2, 6200 Aabenraa, tlf. 74 36 50 00
Formand: Gårdejer Henrik J. Enderlein,
Bjerggaard, Osmark 5, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 72 92
Sekretær: Direktør Gunnar Fink, LandboSyd,
Peberlyk 2, 6200 Aabenraa, tlf. 74 36 50 00

*LandboSyd er en fusion af Landboforeningen
for Als og Sundeved og Aabenraa Amts Landbo-
forening*

LHN

Formand: Jørgen Popp Petersen, Solderupvej 9,
Søvang, 6240 Løgumkloster, tlf. 74 77 51 70
Centerleder: Erik Lydixsen,
Industriparken 1, Postboks 61, 6360 Tinglev

Sønderjyllands Landboudom

Kontor: Landboudomscentret, Billundvej 3,
6500 Vojens, tlf. 73 20 26 50, fax 73 20 26 05
Formand: Troels Sørensen

Familielandbrug

Dansk Familielandbrug

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4A, 4. sal,
1620 København V, tlf. 33 39 46 00
Formand: Husmand Peder Thomsen,
Godrimsvvej 8, Sir, 7500 Holstebro,
tlf. 97 43 20 87

Sønderjyder i bestyrelsen:

Peter Petersen, Tønder Landevej 40, Ellum,
6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 31 69

Sønderjysk Familielandbrug

DSH Faglige Center, Guldagervej 2,
6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 30 51,
fax 74 74 54 40
E-post: dsh@dsh.dk
Centerleder: Mogens W. Birch
Formand: Peter Petersen, Tønder Landevej 40,
Ellum, 6240 Løgumkloster, tlf. 74 74 31 69

Haderslev Østeramts Familielandbrug

Formand: Preben Hansen, Gl. Skovbyvej 2,
Skovby, 6500 Vojens, tlf. 74 54 55 36
Sekretær og kasserer: Jørgen Peter Sørensen,
Godthåbsvej 19, 6100 Haderslev, tlf. 73 52 07 97

Haderslev Vesteramts Familielandbrug

Formand: Antoni Stenger, Ribevej 99, Harreby,
6510 Gram, tlf. 74 84 54 02
Sekretær: Egon Schmidt, Tøndervej 15, Roost,
6520 Toftlund, tlf. 74 83 45 19

Bredebro Kommune

Stationsvej 5
6261 Bredebro
Tlf. 73 71 10 00
Fax 73 71 10 01

E-mail: raadhus@bredebro.dk
Hjemmeside: www.bredebro.dk

-satser på trivsel og vækst!

Familiebruget Als og Sundeved

Formand: Arne Thomhave, Thomhavevej 12,
Mjang, 6470 Sydals

Tønder Amts Familielandbrug

Formand: Erik Obling Petersen, Barsbølgaard,
Barsbølvej 1, 6780 Skærbæk, tlf. 74 75 12 90

Aabenraa Amts Familielandbrug

Formand: Knud Strøm, Øster Løgumvej 63,
Genner, 6230 Rødekro, tlf. 74 69 87 41

Land- og skovbrug

Det danske Hedeselskab

Hovedkontor: Klostermarken 12, postboks 110,
8800 Viborg, tlf. 87 28 10 00
Direktion: Ove Kloch, adm. direktør,
koncernchef og Carsten With Thygesen,
koncerndirektør
Formand: Hofjægermester, godsejer Peter Skak
Olufsen, »Quistrup«, Hjermevej 59, 7600 Struer
Hedeselskabet, Miljø og Energi A/S,
Klostermarken 12, Postboks 110, 8800 Viborg,
tlf. 87 28 10 00
Direktør: Jesper Nybo Andersen
Hedeselskabet, Skov og Landskab,
Klostermarken 12, Postboks 110, 8800 Viborg,
tlf 87 28 10 00
Direktør: Carsten With Thygesen
Region Syd og Vest: Regionschef
Jesper Madsen, Klosterparken 12, Postboks 110,
8800 Viborg, tlf. 87 28 10 00

Direktoratet for Fødevarerhverv

Kampmannsgade 3, 1780 København V,
tlf. 33 95 80 00, fax 33 95 80 80
Direktør: Arent B. Josefsen
Kontor i Tønder: Allégade 24, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 13 80, fax 74 72 19 80 →

Jordbrugskommissionen

Formand: Kontorchef Peter Jørgensen,
Amtsgården, Skelbækvej 2, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 33 50 50

Medlemmer:

Gårdejer Tøge Tychsen, Krammarksvej 22,
6310 Broager, tlf. 74 44 17 46
Husmand Vagn Madsen, Hornsgårdvej 3, Fole,
6510 Gram, tlf. 74 82 27 67

Tiltrædende formand

i henhold til jordfordelingsloven:

Dommer Frida Liebach,

Retten i Haderslev

Realkreditkyndigt medlem:

Landmand Bendix Nielsen, Harris 63,
6261 Bredebro, tlf. 74 71 11 86

Landbrugsraadet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 3,
1609 København V, tlf. 33 39 40 00,
fax 33 39 41 41

E-post: landbrugsraadet@landbrug.dk

Præsident: Gårdejer Peter Gæmelke,
Røjgård, Egholtvej 38, 6600 Vejen,
tlf. 75 55 52 87,
fax 75 55 50 89

Adm. direktør: Klaus Aa. Bustrup

Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab

Grevevej 20, 2670 Greve,
tlf. 43 71 17 69, fax 43 41 02 10

Præsident: Godsejer Jon Krabbe, Frederiksdal,
Frederiksdalsvej 30, 4912 Harpelunde

Skovdyrkerforeningen Syd

Formand: K. Sejer Sørensen, Bramdrupgård,
Bramdrupgårdsvej 3, 6580 Vamdrup,
tlf. 75 59 82 38

Konsulent: Skovrider T. W. Stranddorf,
Billundvej 3, 6500 Vojens,
tlf. 73 20 28 00, fax 73 20 28 09

*Skovdyrkerforeningen Syd dækker hele Sønder-
jyllands Amt og den sydlige del af Ribe og Vejle
Amter*

Haveselskaber

Det Jydske Haveselskab

Clausholmvej 316, 8370 Hadsten,
tlf. 86 49 17 34, fax 86 49 17 35

**Det Jydske Haveselskab,
Region IV Sønderjylland**

Formand: Susanne Kjeldsen, Mojbølvej 1,
Ø. Lindet, 6630 Rødding, tlf. 74 84 62 34

Konsulenter i området:

Birgit Møller Bach, Valmuevænget 28,
6710 Esbjerg V, tlf. 75 11 64 08

Kredse/Formænd:

Aabenraa: Frode Christiansen, Dyssevej 13,
6200 Aabenraa, tlf. 74 61 32 85

Christiansfeld: Helge Mariegaard,
Damgårdsparken 15, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 24 44

Føvling-Holsted-Gørding: Kirsten Lauridsen,
Lourupvej 22, 6690 Gørding, tlf. 75 17 84 29

Gråsten og Fjordeggen: Anne Carstensen,
Lyshøj 26, Rinkenæs, 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 00 23

Haderslev: Lisbeth Fredslund, Ærøvej 16,
Starup, 6100 Haderslev, tlf. 74 53 01 04

Jels-Oksenvad-Sommersted: Nis Thomsen,
Helletvej 4, Grønnebæk, 6630 Rødding,
tlf. 74 55 29 50

Nordals: Willy Nielsen, Skovbrynet 18,
6430 Nordborg, tlf. 74 45 36 43

Padborg: Tove Nielsen, Grønningen 2,
Smedeby, 6340 Kruså, tlf. 74 67 19 73

Ribe: Rita Dueholm, Farup Kirkevej 10,
6760 Ribe, tlf. 75 42 24 33

Rødding: Susanne Kjeldsen, Mojbølvej 1,
Ø. Lindet, 6630 Rødding, tlf. 74 84 62 34

Røde kro: Karen M. Jakobsen, Skovvænget 9,
6230 Røde kro, tlf. 74 66 16 05

Sønderborg: Bent Adamsen, Humlehaven 19,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 94 14

Toftlund: Børge Christensen, Gyvelvej 4, 6520
Toftlund, tlf. 74 83 13 97

Tønder: Frank Clausen, Hjejlen 90, 6270
Tønder, tlf. 74 72 54 88

Vamdrup: Ejvind Gram, Hjarupvej 24,
Skanderup, 6640 Lunderskov, tlf. 75 59 41 80 →

Vestslesvigs Havekreds: Svend Christensen,
Lindevej 8, Bedsted, 6240 Løgumkloster,
tlf. 74 77 73 86

Vojens-Skrydstrup: Theodor Schmidt,
Vojensvej 14, Over Jerstal, 6500 Vojens,
tlf. 74 54 78 64

Husdyrbrugs- organisationer

Sønderjysk Avlsforening SDM Dansk Holstein

Formand: Carsten Port,
Bjørnkærvej 5, Arrild, 6520 Toftlund

Avlsforeningen Den jyske Hest

Formand: Kresten Møller,
Nedre Vej 77, Ålbæk, 8900 Randers
Sekretær: Grethe Busk, Kolstrupvej 4,
8581 Nimtofte

Bestyrelsesmedlemmer fra Sønderjylland:

Birgit Jørgensen, Nørrevang 8, 6230 Rødekre

Kontaktperson:

Birgit Jørgensen,
Nørrevang 8, 6230 Rødekre

Sønderjysk Kvæg

Kontor: Østergade 11, 6500 Vojens,
tlf. 74 54 00 00, fax 74 54 05 98

Formand: Hans Petersen,
Flensborg Landevej 14, Rørkær, 6270 Tønder,
tlf. 74 72 38 52

Dansk Landbrugsrådgivning

Landscentret, Fjerkræ,
Udkærvej 15, 8200 Århus N,
tlf. 87 40 50 00, fax 87 40 50 10

Mejeriforeningen Danish Dairy Board

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C,
tlf. 87 31 20 00

Formand: Gårdejer Kaj Ole Pedersen,
Hirtshalsvej 15, 9881 Bindslev, tlf. 98 93 81 64
Direktør: Ole Willemann (adm.)

Slagterier

Danske Slagterier

Axelborg, Axeltorv 3, 1609 København V
tlf. 33 11 60 50

Formand: Gårdejer Bent Claudi Lassen,
Båring Lykkegård, Lykkegårdsvej 2,
5466 Asperup, tlf. 64 48 16 17

Adm. direktør: Anne Birgitte Lundholt,
Ålegårdsvænget 41, 2791 Dragør,
tlf. 32 53 91 94

Slagteriselskabet Danish Crown A.m.b.a.

Formand: Niels Mikkelsen,
Volstrupvej 2, 7560 Hjerm
Hovedkontor: Marsvej 43, 8900 Randers
Adm. direktør: Kjeld Johannesen

Afdelinger i Sønderjylland:

Blans/Sønderborg, tlf. 73 16 43 00,
fax 73 16 45 30

Skærbæk, Aabenraavej 11, 6780 Skærbæk,
tlf. 73 95 37 00, fax 73 95 37 66

Vojens, Nørregade 27, 6500 Vojens,
tlf. 73 54 32 00, fax 73 54 32 77

Rødding, Gl. Hygumvej 3, 6630 Rødding,
tlf. 74 84 11 24, fax 74 84 24 50

Tønder, Viddingherredsgade 26 A, 6270 Tønder,
tlf. 73 92 56 10, fax 73 92 56 50

Handel

Brugsforeningsbevægelsen

FDB, Roskildevej 65, 2620 Albertslund
Formand: Ebbe Lundgaard

FDB's bestyrelsesmedlemmer

valgdistrikt 7 Sydjylland:

Uddeler Holger Damgaard,
Rosenvænget 8, 6230 Rødekre, tlf. 74 66 13 55
Gårdejer Jørgen Bjerrum,
Bjerrumsvej 16, 6760 Ribe, tlf. 75 42 03 64 →

Formandsrådsformænd:

Formandsområde 38 Kolding:

Lærer Bent Mortensen, Engdraget 38,
6091 Bjert, tlf. 75 57 26 92

Formandsområde 39 Ribe-Tønder:

Gårdejer Thorkild Fink,

Nørre Hostrup Bygade 15, 6230 Rødekro,
tlf. 74 66 25 62

Formandsområde 40 Sønderborg:

Kontorassistent Ingrid Callesen, Stenholt 1,
6400 Sønderborg, tlf. 74 42 76 70

Det danske Handelskammer

Formand: Adm. direktør Bent Larsen,

København, tlf. 33 95 05 00

Sekretariat: Børsen, 1217 København K,
tlf. 33 95 05 00

Lokalkontorer:

Ny Banegårdsgade 45, 8100 Århus C,
tlf 86 13 53 55

Boulevarden 20, 9000 Aalborg, tlf 98 16 06 00

Albani Torv 4, 5000 Odense C, tlf. 66 14 47 14

Madevej 9, 6200 Aabenraa,

tlf. 74 62 49 62

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvarereselskab

Hovedkontor: Axelborg, 1503 København V

tlf. 33 15 11 13

Formand: Gårdejer Niels Skadhauge

Sønderjyske medlemmer af repræsentantskabet:

Gårdejer Preben Snedker,

Hørløkkevej 5, Raade, 6100 Haderslev,

tlf. 74 58 46 19

Gårdejer Jens Bonde,

Sømosegård, Tirslundvej 2, 6541 Bevtoft,

tlf. 74 83 19 79

Gårdejer Tage Petersen, Raaholt,

Goldbækvej 6, Øbening, 6230 Rødekro,

tlf. 74 66 92 11

Gårdejer Peter Hanquist,

Bovlundbjergvej 38, Vellerup, 6535 Branderup J,

tlf. 74 83 51 97

Gårdejer Bent Villadsen, Ørbygård,

Sillerup Møllevej 70, Ørby, 6100 Haderslev,

tlf. 74 57 92 08

Gårdejer Oluf Lorentzen, Hovslundvej 45,

Hovslund, 6230 Rødekro, tlf. 74 69 88 90

Købmandsforeninger

Centralorganisationen

af Købmandsforeninger i Jylland

Formand: Købmand Kim Poulsen, →

Vesterhavsgade 103, Vorupør, 7700 Thisted

Handelsstandsforeninger

Graasten Handelsstandsforening

H. P. Toft, Postboks 18, 6300 Gråsten

Haderslev Handelsstandsforening af 1844

Sekretariat: Udviklingscenter Haderslev,

Honnørkajen 1, 6100 Haderslev,

tlf. 74 53 00 53, fax 74 53 46 67

E-mail: sekretariat@uch.dk

Internet: www.stjernebutik.dk

Toftlund Handels- og Håndværkerforening

Formand: Leif S. Warberg,

Rolighedsvej 5B, 6520 Toftlund,

tlf. 74 83 06 64, fax 74 83 06 74

Vojens Handelsstandsforening

Formand: Bjarne Johansen, Aktiv Super Vojens,

tlf. 74 54 30 57

Erhvervsråd og håndværker- og industriforeninger

Bredebro Erhvervsforum

Bredebro Kommune, Rådhuset,

Stationsvej 5, 6261 Bredebro,

tlf. 73 71 10 00, fax 73 71 10 01

Center for Erhvervsudvikling

Augustenborg, Broager, Gråsten, Nordborg,

Sundeved, Sydals og Sønderborg Kommuner

Stenager 2, 6400 Sønderborg,

tlf. 73 42 70 00, fax 73 42 70 10 →

Christiansfeld Udviklingsråd

Finn Johannsen, sekretariatsleder,
Postboks 15, 6070 Christiansfeld,
tlf. 74 56 16 37, fax 74 56 32 18
E-post: sekretariatet@christiansfeld.dk
Internet: www.christiansfeld.dk

Erhvervsrådet for Tinglev Kommune

Tinglev Rådhus, Tinglev Midt 2, 6360 Tinglev,
tlf. 73 34 35 39, fax 74 64 20 24
E-post: adn@tinglev-kommune.dk
Erhvervschef: Alice Damm

Gråsten Håndværkerforening

Formand: Vognmand Hans-Uwe Jochimsen,
Egenæs 7, 6300 Gråsten, tlf. 74 65 04 92

Håndværksrådet

Organisation for små og mellemstore virksom-
heder i Danmark.
Islands Brygge 26, 2300 København S,
tlf. 33 93 20 00
E-post: hvr@hvr.dk
Internet: <http://www.hvr.dk>
Formand: Poul Ulsøe, Horsens

Haderslev Erhvervsråd

Honnørkajen 1, 6100 Haderslev, tlf. 74 53 00 53

Løgumkloster Erhvervsråd

Vicekommunaldirektør Keld Hansen,
Rådhusstræde 2, 6240 Løgumkloster,
tlf. 73 74 55 55,
fax 73 74 55 56
E-post: raadhuset@loegumkloster.dk
Internet: www.loegumkloster.dk

Løgumkloster Handels- og

Håndværkerforening

Formand: Hans Chr. Bomskov,
Bispegade 17, 6760 Ribe, tlf. 75 42 54 27

Midtsønderjyllands UdviklingsCenter

Udviklingschef Trine Vester-Sørensen,
Toldbodgade 10, 6520 Toftlund, tlf. 73 21 22 23
E-post: muc@muc.dk

Nordborg Erhvervsråd

Mads Clausens Vej 13, 6430 Nordborg,
tlf. 74 45 04 49, fax 74 45 04 19,
mobil 40 34 73 15

Padborg Udviklingscenter

Sekretariat: Hærvejen 11C, 1., Bov, 6330
Padborg, tlf. 74 67 27 02, fax 74 67 40 23
Formand: Direktør Niels Christensen
Udviklingsdirektør: Ole Stentoft

Rødekro Erhvervsråd

Hærvejen 8, Boks 21, 6230 Rødekro,
tlf. 73 36 36 50, fax 74 66 27 47
E-post: post@rodekro-erhverv.dk
Internet: <http://www.rodekro-erhverv.dk>

Skærbækegnens Erhvervsråd

Skærbæk Kommune, Storegade 51,
6780 Skærbæk, tlf. 73 95 95 95, fax 73 95 95 73

Sundeved Kommune, Erhvervsrådgivning

Poul V. Nielsen, Kommunekontoret,
6400 Sønderborg,
tlf. 74 76 12 16, fax 74 76 10 12
E-post: pvn@sundeved.dk →

SYDBANK

Hvad kan vi gøre for dig!

Rødding Kommune

Østergade 28

6630 Rødding

Tlf. 73 84 24 00

Fax 73 84 24 24

E-mail: kommujne@roedding.dk

Internet: www.roedding.dk

Gram Kommune

Kongevej 14

6510 Gram

Tlf. 73 82 11 00

Fax 73 82 11 89

E-mail: post@gramkom.dk

Internet: www.gramkommune.dk

Nørre-Rangstrup Kommune

Danavej 15

6520 Toftlund

Tlf. 73 21 21 00

Fax 73 21 22 21

E-mail: post@nrkadmin.dk

Internet: www.nrrangstrup.dk

Sønderborg Handel

Formand: Ole Jespersen
 Sekretariat: Sekretariatschef
 Michael Sommerset, Rådhusstrøvet 7, 1. sal,
 6400 Sønderborg, tlf. 74 42 18 00

Sønderjyllands TIC & ErhvervsCenter

Bjerggade 4C, 6200 Aabenraa,
 tlf. 73 62 10 10, fax 73 62 10 11
 Formand: Amtsborgmester Carl Holst,
 Amtsgården, 6200 Aabenraa
 Næstformand: Direktør Finn Rask Pedersen,
 Skovbrynet 11, 6400 Sønderborg
 Amsrådsmedlem Thorkild Dahl Nielsen,
 Stormsgårdevej 38, 6372 Bylderup-Bov
 Udviklingsdirektør Axel Carlsen,
 ECCO, Industrivej 5, 6261 Bredebro
 Direktør Jens Sejer Sørensen,
 Kongensgade 14, 6760 Ribe
 Borgmester H. P. Geil, Gram Kommune,
 Kongevej 14, 6510 Gram
 Direktør Willy Sahl, LO Sønderjyllands Amt,
 Bjerggade 4L, 6200 Aabenraa
 Direktør Mogens Therkelsen,
 H. P. Therkelsen A/S, Eksportvej 1,
 6330 Padborg
 Adm. direktør Finn Buus Nielsen,
 Mærsk Container Industri A/S
 Bjernstrupvej 47, 6360 Tinglev
 Rådsformand Carlo Daus-Petersen,
 Kaholt 12, 6200 Aabenraa
 Direktør for Sønderjyllands ErhvervsCenter:
 Asmus Peter Asmussen
 Euro Info Center:
 Afdelingsleder Egon Sveistrup

Tønder Håndværkerforening

Formand: Reiner Larsen, Galgestrømvej 3,
 6270 Tønder, tlf. 74 72 46 51

Tønder Kommunes Erhvervssekretariat

Kongevej 57, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 80 00, fax 74 72 80 01
 E-post: toender@toender.dk

Vojens Erhvervsudvalg

Borgmester Nis Mikkelsen,
 Rådhuset, 6500 Vojens,

tlf. 74 20 30 40, fax 74 20 30 09
 E-post: erhverv@vojens.dk
 Internet: www.vojens.dk

Finansiering

DLR Kredit A/S

Nyropsgade 21, 1780 København V,
 tlf. 70 10 00 90
 E-post: dlr@dlr.dk
 Internet: www.dlr.dk
 Direktion: Adm. direktør Bent Andersen
 Formand for bestyrelsen: Sparekassedirektør
 Svend Jørgensen, Sparekassen Himmerland

Foreningen Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev
 tlf. 74 64 40 54
 Formand: Gårdejer Jørgen Rode Andersen,
 Ribelandevej 79, Abild, 6270 Tønder,
 tlf. 74 72 33 89
 Næstformand: Gårdejer Johan Andresen,
 Visgårdvej 10, Bjernstrup, 6200 Aabenraa,
 tlf. 74 64 29 30
 Sekretær: Gårdejer Regnar Jensen,
 Kværsløkke 18, 6300 Gråsten, tlf. 74 65 94 82
 Forretningsfører: Ingeborg Knudsen,
 Spangholm 10, 6270 Tønder,
 tlf. 74 76 29 50
 Foreningen Landeværnet administrerer tillige:
 Sønderjydsk Lånefond H.K.K.
 Gårdejer Wilhelm Carstens legat
 Elna og Louis Schottlænders Legat →

*Stort udvalg i
 sønderjysk litteratur*

Padborg

Launi Pedersen · Nørregade 16 · 6330 Padborg
 Telefon 74 67 31 08 · 74 67 10 59
 Fax 74 67 57 16 · e-mail: 6982@bogpost.dk

– den aktive og kreative familiebutik...

Realkredit Danmark

Områdecenter Syd: Albani Torv 2-3,
5100 Odense C, tlf. 65 48 82 00
Direktion: Flemming Christensen
Distriktschef for Sønderjyllands Amt:
Tommy Jensen, tlf. 73 32 57 10
Kontor: Storetorv 5, 6200 Aabenraa,
tlf. 73 32 57 00

Sønderjyllands Investeringsfond

Bjerggade 4C, 1., 6200 Aabenraa,
tlf. 73 62 10 80, fax 73 62 10 81
Formand: Direktør Oskar Tygesen,
Sydbank, Jernbanegade 35, 6400 Sønderborg
Sparekassedirektør John Kristensen,
Sparekassen Bredebro,
Storegade 25, 6261 Bredebro
Filioldirektør Lauritz Matthiesen,
Danske Bank, Nørregade 23,
6100 Haderslev
Forretningsfører Arne Lunding,
Nørremarken 38, 6360 Tinglev
Fhv. borgmester Lauge Nielsen Jepsen,
Møllevej 5, Visby 6261 Bredebro
Forretningsfører: Paul-Chr. Kongsted

CapitalNet A/S

Bjerggade 4C, 6200 Aabenraa,
tlf. 73 62 10 80, fax 73 62 10 81

Stiftet 26. april 1995 med flg. formål:

- at drive udviklingsvirksomhed ved tilførsel af ansvarlig kapital
- at yde bistand og rådgivning til små og mellemstore erhvervsvirksomheder i Sønderjyllands Amt

Aktiekapital: 30 mio. kr.

Bestyrelse:

Formand: Borgmester Vagn Therkel Pedersen,
Midsommervej 110, Brede, 6261 Bredebro
Adm. direktør Preben Fogtmann,
Kohberg Rugbrød A/S,
Kernesvinget, 6392 Bolderslev
Direktør Ole Jespersen,
N. H. Jespersen A/S, Præstegårdsvej 14,
Ulkebøl, 6400 Sønderborg
Direktør Hans Jørgen Pedersen,

Søndermarken 13, Stevning, 6430 Nordborg
Fhv. borgmester Lauge Nielsen Jepsen,
Møllevej 5, Visby, 6261 Bredebro
Direktør Jens Sejer Sørensen,
Kongensgade 14, 6760 Ribe

Direktør: Paul-Chr. Kongsted

Jagt- og vildtforvaltning m.v.

Administration

Skov- og Naturstyrelsen,
Vildtforvaltningskontoret, Haraldsgade 53,
2100 København Ø, tlf. 39 47 20 00,
fax 39 27 98 99

Jagttegn

Skov- og Naturstyrelsen
Jagttegn
Haraldsgade 53, 1., 2100 København Ø,
tlf. 39 47 24 24 (kl. 9-12), fax 39 47 24 22

Danmarks Miljøundersøgelser

Afdeling for Vildtbiologi og Biodiversitet
Grenåvej 12, Kalø, 8410 Rønede,
tlf. 89 20 17 00, fax 89 20 15 14

Vildtforvaltningsskolen og Jægerskolen, Kalø

Molsvej 34, 8410 Rønede,
tlf. 87 91 06 00, fax 86 37 23 65
E-post: ns@jaegerne.dk
Internet: www.jaegerforbundet.dk

Dansk Jagtforsikring A/S

Købmagergade 3, II, 1150 København K,
tlf. 33 11 07 47, fax 33 11 23 31

Danmarks Jægerforbund

Hovedkontor: Højnæsvej 56, 2610 Rødovre,
tlf. 36 73 05 00
Formand: Kristian Raunkjær
Direktør: Marcell Thistrup
Medlemsblad: Jæger

Vildtforvaltnings- områder og vildtkonsulenter i Sønderjylland

Vildtforvaltningsopgaverne sorteres under statsskovdistrikterne og varetages primært af vildtkonsulenterne.

Vildtkonsulenterne varetager bl.a. jagtprøverne, vildtplantninger, dispensation til skadevoldende vildt, vildtreservater og rådgivning generelt om jagtloven.

Henvendelse med spørgsmål om skov, jagt og vildt kan ske til de lokale statsskovdistrikter på disse adresser og telefonnumre:

Haderslev Statsskovdistrikt

Ulfshus, Christiansfeld Landevej 69,
6100 Haderslev tlf. 74 52 21 05 eller 20 98 35 53
Vildtkonsulent Bent Junker-Hansen

Lindet Statsskovdistrikt

Lindetskovgård, Skovridervej 1, 6510 Gram,
tlf. 74 82 61 05
Vildtkonsulent Jeppe Ebdrup, Lauruphus,
Skærbækvej 33, 6520 Toftlund, tlf. 74 83 25 70

Aabenraa Statsskovdistrikt

Vesterlund, Skinderbro 31, 6200 Aabenraa,
tlf. 74 62 31 82 eller 40 30 73 63
E-post: d42@sns.dk
Internet: www.skovognatur.dk/aabenraa
Vildtkonsulent Klaus Sloth

Gråsten Statsskovdistrikt

Egene, Felstedvej 14, 6300 Gråsten,
tlf. 74 65 14 64
Vildtkonsulent Leo Vindahl Olsen, Nygård,
Nørreskovvej 41, 6430 Nordborg
tlf. 74 45 82 11, mobil 24 24 90 50

Uddrag af Lov om jagt- og vildtforvaltning

Miljø- og Energiministeriets lovbekendtgørelse nr. 114 af 28. januar 1997.

Kapitel 4

Jagttrettens udøvelse

§ 22. Ingen må jage på en måde, der

- 1) udsætter vildtet for unødige lidelser,
- 2) skader personer, husdyr eller genstande eller udsætter personer for nærliggende fare for at blive skadet eller
- 3) medfører haglnedfald på anden persons bolig, have eller gårdsplads.

Stk. 2. Personer under 18 år, der har gyldigt jagttegn, må kun udøve jagt i følge med en person over 18 år, der også har gyldigt jagttegn.

§ 23. Nedlæggelse eller ombringelse af vildt må kun finde sted med skydevåben.

Stk. 2. Rovfugle og ugler må ikke anvendes til jagt.

Stk. 3. Jagt må ikke finde sted ved anvendelse af levende lokkedyr.

Stk. 4. Miljø- og Energiministeren fastsætter nærmere regler om, hvilke typer våben og ammunition der må anvendes, herunder regler om salg af visse typer ammunition og regler om, at visse typer ammunition ikke må medtages på jagt.

Stk. 5. Miljø- og Energiministeren kan fastsætte regler om anvendelse af hjælpemidler, lokkemidler og lignende til jagt, herunder forbud mod at anvende visse midler.

§ 24. Ved jagt med glatløbet haglgevær på ikke-klobbærende vildt på og fra landarealer og i rør- og sivbevoksninger skal egnet apporterende hund medbringes.

§ 25. Jagt må ikke finde sted fra motordrevet køretøj og luftfartøj.

§ 26. Jagt fra motordrevet fartøj må ikke finde sted på søer og andre ferske vande.

§ 27. Miljø- og Energiministerens kan fastsætte regler om jagt på fisketerritoriet, herunder forbyde særlige jagtformer inden for bestemte områder.

§ 28. Udfodring af vildt med jagt for øje må ikke finde sted. Vildt må ikke beskydes på jorden eller på vandet i umiddelbar nærhed af foderplads.

§ 29. Miljø- og Energiministerens kan fastsætte regler om jagt fra platforme og andre kunstige skjul, herunder regler om forbud mod at medtage jagtvåben på platforme og i andre kunstige skjul.

§ 30. Hegn, der tillader passage af vildt, skal indrettes således, at vildtets mulighed for passage er ens fra begge sider af hegnet.

Stk. 2. Undtaget fra reglen i stk. 1 er

- 1) hegn, der er etableret i forbindelse med udsætningspladser for vildt,
- 2) hegn, der har til formål at hindre vildtets adgang til skovkulturer, og
- 3) hegn langs veje og jernbaner.

§ 31. Uvedkommende må ikke færdes med skydevåben eller fangstredskaber på en anden persons jagtgrund uden for de veje og stier, der er åbne for almindelig færdsel. I skove er færdsel med skydevåben eller fangstredskaber dog kun tilladt på de offentlige veje, der fører gennem skoven.

Stk. 2. Reglerne i naturbeskyttelsesloven om offentlighedens adgang til naturen giver ikke adgang til at medbringe skydevåben eller fangstredskaber.

§ 32. Den jagtberettigede er beføjet til selv eller ved sine folk at anholde enhver, der overtræder § 13, og føre den pågældende til politiet. Samme beføjelse tilkommer brugeren af arealet, selvom denne ikke har jagtret. Brugeren skal underrette den jagtberettigede om den skete anholdelse.

Stk. 2. Den anholdte kan fratages skydevåben og andre jagtredskaber samt skudt eller fanget vildt, som den pågældende er i besiddelse af ved anholdelsen. De nævnte genstande skal straks afleveres til politiet, der foranlediger, at der træffes afgørelse om eventuel beslaglæggelse.

Jagttider og fredningsbestemmelser

Miljø- og Energiministeriets bekendtgørelse nr. 874 af 19. september 2000 om jagttid for visse pattedyr og fugle m.v. (Gældende fra 1. oktober 2000)

I medfør af § 3, stk. 2 og 3, § 4, stk. 2, § 7, stk. 1, § 20, stk. 4, § 49, stk. 3 og § 54, stk. 3, i lovbekendtgørelse nr. 114 af 28. januar 1997 om jagt og vildtforvaltning fastsættes:

Kapitel 1

Generelle jagttider

■ § 1. Følgende jagttider gælder for de vildtarter, der er nævnt nedenfor.

1) Hovdyr:

Kronhjort	01.09-31.01
Kronhind og kalv	01.10-31.01
Dåhjort	01.09-31.01
Då og kalv	01.10-31.01
Sikahjort	01.09-31.01
Sikahind og kalv	01.10-31.01
Råbuk	16.05-15.07
	og 01.10-15.01
Rå og lam	01.10-15.01
Muflonvædder	01.09-31.01
Muflonfår og lam	01.10-31.01
Vildsvin, orne	01.09-31.01
Vildsvin, so og grise	01.10-31.01

2) Rovdyr:

Ræv 01.09-31.01
 Husmår 01.09-31.01

3) Gnave:

Hare 01.10-31.12
 Vildkanin 01.09-31.01

4) Andefugle:

Grågås 01.09-31.12
 Blisgås 01.09-31.12
 Sædgås 01.09-31.12
 Kortnæbbet gås 01.09-31.12
 Gråand 01.09-31.12
 Atlingand 01.09-31.12
 Krikand 01.09-31.12
 Spidsand 01.09-31.12
 Pibeand 01.09-31.12
 Skeand 01.09-31.12
 Knarand 01.09-31.12
 Ovenstående andefugle på fisketerritoriet
 desuden 01.01-15.01

Canadagås 01.09-31.12
 Canadagås på fisketerritoriet
 desuden 01.01-31.01

Taffeland 01.10-31.01
 Troldand 01.10-31.01
 Bjergand 01.10-31.01
 Hvinand 01.10-31.01
 Havlit 01.10-31.01
 Ederfugl 01.10-31.01
 Ederfugl på fisketerritoriet uden for
 EF-fuglebeskyttelsesområderne
 desuden 01.02-29.02
 Sortand 01.10-31.01
 Fløjlsand 01.10-31.01
 Stor skallesluger 01.10-31.01
 Toppet skallesluger 01.10-31.01

5) Hønsfugle:

Agerhøne 16.09-30.11
 Fasanhane 01.10-15.01
 Fasanhøne 16.10-31.12

6) Vandhøns:

Blishøne 01.09-31.01

7) Vadefugle:

Dobbeltbekkasin 01.09-31.12
 Enkeltbekkasin 01.09-31.12
 Skovsneppe 01.10-31.12

8) Mågefugle:

Sildemåge 01.09-31.01
 Sølvmåge 01.09-31.01
 Svartbag 01.09-31.01

9) Duer:

Ringdue 01.09-31.01
 Tyrkerdue 01.10-31.12

10) Kragefugle:

Husskade 01.09-31.01
 Krage 01.09-31.01

Kapitel 2

Lokale jagttider

■ § 2. Uanset bestemmelsen i § 1 gælder følgende jagttider for visse vildtarter i de områder, der er nævnt nedenfor:

1) Den del af fisketerritoriet, der ligger syd for breddegraden 55° 40':

Stor skallesluger ingen jagttid
 Toppet skallesluger ingen jagttid

2) Vestsjællands Amt:

Øen Sejerø:

Hare 01.11-31.12
 Agerhøne 16.10-31.10
 Fasanhane 01.11-15.01
 Fasanhøne 16.11-30.11

3) Storstrøms Amt:

Stor skallesluger ingen jagttid
 Toppet skallesluger ingen jagttid

Øen Fejø:

Hare 16.10-31.12
 Fasanhane 16.10-30.11
 Fasanhøne 16.10-31.10

Øen Femø:

Hare 01.11-31.12
 Fasanhane 16.10-31.12
 Fasanhøne 01.11-02.11
 Agerhøne ingen jagttid

Øen Nyord:

Hare	16.10-30.11
Agerhøne	16.10-31.10
Fasanhane	16.10-31.12
Fasanhøne	16.10-31.10

4) Bornholms Amt:

Ræv	ingen jagttid
Stor skallesluger	ingen jagttid
Toppet skallesluger	ingen jagttid

5) Fyns Amt:

Stor skallesluger	ingen jagttid
Toppet skallesluger	ingen jagttid

Sydlangeland og Rudkøbing kommuner:

Då	ingen jagttid
----------	---------------

Tranekær kommune:

Då	01.01-31.01
----------	-------------

Øen Lyø:

Råbuk, rå og lam	01.10-15.10
------------------------	-------------

Øen Strynø:

Hare	1. og 2. lørdag i oktober samt 1. og 2. lørdag i november
Fasanhane	1. og 2. lørdag i oktober, 1. og 2. lørdag i november samt alle lørdage i december
Fasanhøne	1. og 2. lørdag i november

Øen Ærø:

Råbuk	16.06-30.06 og 01.10-07.10
Rå og lam	01.10-07.10
Hare	01.10-31.10
Fasanhøne	16.10-31.10

Bogense kommune samt den del af fiske-territoriet, der indgår i EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 76, Nordfyn:

Blisgås	ingen jagttid
---------------	---------------

6) Sønderjyllands Amt:

Stor skallesluger	ingen jagttid
Toppet skallesluger	ingen jagttid

Øen Als:

Råbuk	16.05-15.07 og 01.11-31.12
Rå og lam	01.11-31.12
Hare	01.11-31.12
Fasanhane	01.11-31.12
Fasanhøne	16.11-30.11

Halvøen Kegnæs:

Råbuk, rå og lam	ingen jagttid
------------------------	---------------

Øen Rømø:

Kronhjort, kronhind og kalv	ingen jagttid
-----------------------------------	---------------

7) Ribe Amt:

Øen Mandø:

Råbuk	ingen jagttid
Rå og lam	ingen jagttid
Agerhøne	ingen jagttid

8) Vejle Amt:

Øen Endelave:

Råbuk	08.10-15.10
Rå og lam	ingen jagttid
Hare	01.10-08.10 og 16.12-31.12

9) Viborg Amt:

Den del af amtet, der ligger nord for Limfjorden:

Kronhjort, kronhind og kalv	01.11-31.01
Sædgås	ingen jagttid

10) Nordjyllands Amt:

Den del af amtet, der ligger nord for Limfjorden og vest for hovedvejen mellem Ålborg og Løkken:

Kronhjort, kronhind og kalv	01.11-31.01
Sædgås	ingen jagttid

Den del af amtet, der ligger nord for Limfjorden og øst for hovedvejen mellem Ålborg og Løkken:

Kronhjort, kronhind og kalv	01.12-15.12
Sædgås	ingen jagttid

Kapitel 3

Andre bestemmelser

■ § 3. Jagt må kun finde sted i tiden mellem solopgang og solnedgang. Ænder og gæs må dog jages i tiden fra 1 1/2 time før solopgang til 1 1/2 time efter solnedgang.

■ § 4. Reder og ynglesteder med æg eller yngel må ikke ødelægges. Æg må ikke ødelægges.

■ § 5. Kolonirugende fugles redetræer må ikke fældes i tiden 1. februar - 31. juli. →

Stk. 2. Rovfugles og uglers redetræer må ikke fældes i tiden 1. februar - 31. august.

Stk. 3. Digesvalereder må ikke ødelægges i tiden 1. april-31. august.

Stk. 4. Hule træer og træer med spættehuller må ikke fældes i tiden 1. februar - 31. august.

■ § 6. Grundejeren må ikke overdrage retten til at jage ande- og vadefugle, bortset fra skovsnepper og opdrættede gråander, til andre for en periode, der er mindre end 1 år.

■ § 7. Skov- og Naturstyrelsen kan i særlige tilfælde gøre undtagelse fra reglerne i §§ 1-5.

Stk. 2. Skov- og Naturstyrelsens afgørelser efter stk. 1 kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Den obligatoriske jagtprøve og riffelprøve

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af Miljø- og Energiministeriet fastsat gebyr til Skov- og Naturstyrelsen.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Skov- og Naturstyrelsen, herunder statskov-distrikterne.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned.

Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober), skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

Jagt med jagtriffel må kun udøves af personer, der har bestået riffelprøve, og som har påtegning

på jagttegnet om tilladelse til jagt med jagtriffel. Riffelprøven afvikles af Danmarks Jægerforbund.

Tid og sted for riffelprøverne annonceres i dagspressen.

Tilmelding sker ved indbetaling af et af Miljø- og Energiministeriet fastsat gebyr til Skov- og Naturstyrelsen. Også her sker indbetaling på særligt girokort, som fås enten hos Danmarks Jægerforbund eller samme steder som indbetalingskort til obligatorisk jagtprøve.

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig m.v.

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 2004, fastlandet

Forårsferie 15. marts - 26. marts
Sommerferie 28. juni - 6. august
Efterårsferie 11. oktober - 15. oktober
Juleferie 23. december - 5. januar 2005

Sidste skoledag før hver ferie er en hel skoledag

Danske helligdage i 2003, som er hverdage i Sydslesvig

17. april Skærtorsdag
16. maj St. Bededag

Sydslesvigske fest- og helligdage i 2003, som er hverdage i Danmark

1. maj Maj-festdag
3. oktober Tysk enhedsdag

Flagregler

Flaget hejses ved solopgang, dog tidligst kl. 8.00, og nedhales ved solnedgang.

Ved flagning på halv stang hejses flaget først til top, forbliver der nogle sekunder, hvorefter det sænkes til halv. Den korrekte position er, når flagets underkant befinder sig ud for midten af flagstangen. Flaget nedtages ved først at lade flaget gå til tops, hvor det forbliver nogle sekunder, derefter hales det langsomt ned.

Hejsning og nedhaling af flaget bør altid foregå langsomt.

Ophalerlinen skal være stram, nedhalerlinen skal være løs (slæk) så flaget vajer frit ud fra stangen - det skåner flaget i stærk blæst.

Bortset fra de nordiske flag, FN-flaget, og EU-flaget, der frit kan benyttes sammen med

eller uden Dannebrog, består der et almindeligt forbud mod at flage med fremmede nationers flag på dansk territorium. Tilladelse skal i hvert tilfælde indhentes hos den lokale politimyndighed.

Ved flagning med Dannebrog i forbindelse med andre nationers flag skal Dannebrog hejses først og have den fornemste plads.

Ved ulige antal stænger er den fornemste plads i midten. Ved 2 stænger skal Dannebrog være til venstre for beskueren (set forfra). De fremmede nationers flag må ikke være større end Dannebrog.

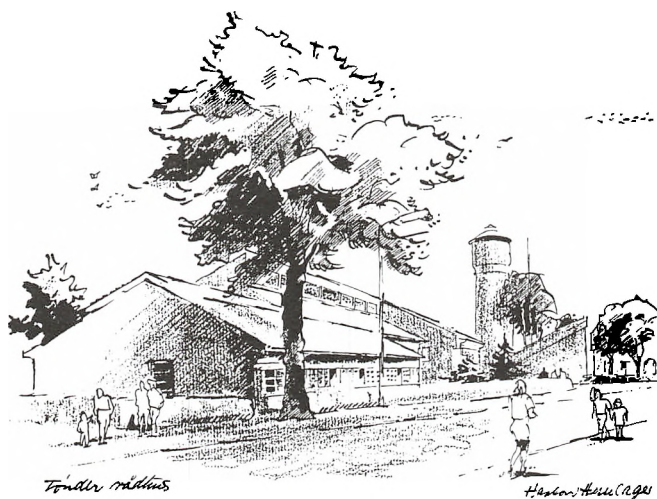
Rul aldrig et vådt flag sammen.

Et flag med itublæste hjørner bør repareres hurtigt muligt.

Flagets højde skal være 1/5 af stangens længde.

TØNDER KOMMUNE

STEDET, HVOR BÅDE MENNESKER
OG VIRKSOMHEDER TRIVES

Tønder Kommune
Kongevej 57
6270 Tønder

Telefon 74 72 80 00
Telefax 74 72 80 01
E-mail: Toender@toender.dk

Officielle civile flagdage 2004

(som fastsat af Justitsministeriet)

- 1. januar - Nytårsdag
- 9. april - Danmarks besættelse 1940
Langfredag (halv stang til solnedgang)
- 11. april - Påskedag
- 16. april - Dronning Margrethe II
- 29. april - Prinsesse Benedikte
- 5. maj - Danmarks befrielse 1945
- 20. maj - Kr. Himmelfartsdag
- 26. maj - Kronprins Frederik
- 30. maj - Pinsedag
- 5. juni - Grundlovsdag
- 7. juni - Prins Joachim
- 11. juni - Prins Henrik
- 15. juni - Valdemarsdag
- Genforeningsdag
- 30. juni - Prinsesse Alexandra
- 25. december - Juledag

Et højskoleophold giver mulighed for selv at skabe de øjeblikke, der er værd at huske.

Ring efter en brochure eller besøg vores hjemmeside.

Lange kurser starter august og januar.

Korte kurser i sommerperioden.

DEN SØNDERJYSKE HØJSKOLE FOR
musik & teater

Herrestedgade 6-8 · 6520 Toftlund
Tel. 7483 0140 · www.musikogteater.dk

SØNDERJYDSK SKOLEFORENING

oprettet 1892

Sønderjyds Skoleforening yder sønderjysk ungdom - nord og syd for grænsen - hjælp til skoleophold og støtter folkeoplysende arbejde i Sønderjylland.

Der kan søges tilskud til ophold på de frie ungdomsskoler i 8., 9. og 10. skoleår, samt til ophold på højskoler og husholdningsskoler af mindst 3 måneders varighed, hvortil der kan opnås statstilskud.

Sønderjyds Skoleforening bestyrer en række legatmidler, som kan søges af studerende på videregående uddannelser.

I det første studieår kan medlemmer søge stipendium fra Sønderjyds Skoleforening.

Forældre, der er medlemmer, kan søge tilskud til deres børn, indtil børnene er 20 år. Ansøgere over 20 år skal selv være medlem.

Spredt ud over landsdelen har Sønderjyds Skoleforening en stor kreds af lokale tillidsmænd. De tegner foreningens medlemmer samt udleverer og modtager ansøgningskemaer.

Bliv medlem af Sønderjyds Skoleforening.

Formand: Lisbet Skau, Hasselvej 4, Hammelev, 6500 Vojens, tlf. 74 50 79 22

Sønderjyds Skoleforenings kontor:
Sekretær Inger Rahbek Andersen
Hofmannsvej 3, Roost, 6535 Branderup
Telefon 74 83 40 81

Se også foreningens årsberetning andet sted i Almanakken.

SØNDERJYDSK SKOLEFORENING UDGIVER
»SØNDERJYDSK ALMANAK«

Sønderjysk Almanak 2004
11. årgang

Udgivet af Sønderjysk Skoleforening ©

ISBN-nr. 87-988609-2-5